Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

CARLO ANDERSEN

EN SKÆBNE UNDER GENFERKORSET

CARL ALLERS BOGFORLAG

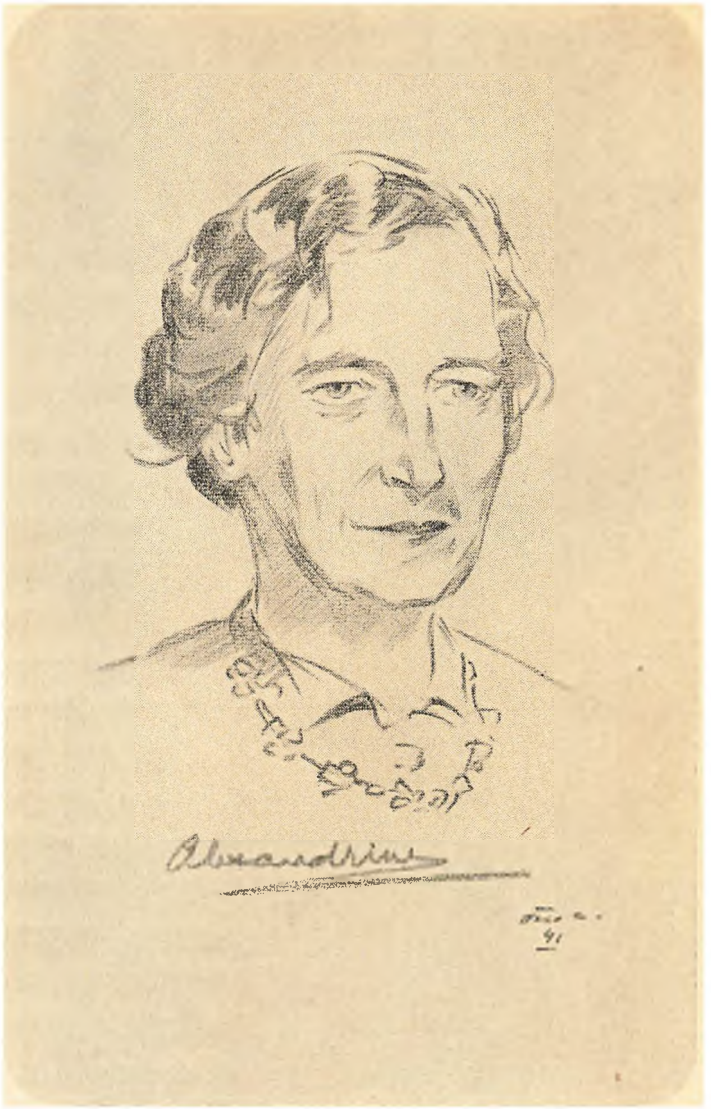

HENDES MAJESTÆT DRONNINGEN

PROTEKTRICE FOR DAMEAFDELINGERNE UNDER DANSK RØDE KORS

HANS MAJESTÆT KONGEN

PROTEKTOR FOR DANSK RØDE KORS

EN SKÆBNE UNDER GENFERKORSET

AF

CARLO ANDERSEN

CARL ALLERS BOGFORLAG
KØBENHAVN

PORTRÆTTERNE AF KONGEN OG DRONNINGEN
ER TEGNET AF OTTO CHRISTENSEN OG GENGIVES EFTER
TILLADELSE AF H. M. KONGEN
OMSLAGET ER TEGNET AF SIKKER HANSEN

KØBENHAVN 1941
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI A/S

Forord

AF OVERPRÆSIDENT, KAMMERHERRE
JOHAN BÜLOW

OVER hele Verden øver Røde Kors nu sin menneskekærlige Gerning. Det oprindelige Formaal – Pleje af saarede i Krig – udvidedes i Fredens Dage til Pleje af syge, Hjælp ved Katastrofer og Ulykkestilfælde og i det hele, Forbedring af Folkesundheden. Men i vor Generation har Verdenskrige to Gange kaldt paa Røde Kors. Og det internationale Røde Kors, bistaaet af 60 Landes nationale Røde Kors, har redebont fulgt Appellen.

Under Røde Kors-Mærket yder Læger, Sygeplejersker og Samariter den bedst mulige Hjælp til de saarede, uanset deres Nationalitet. Men ogsaa Millionerne af Krigsfanger, de civile internerede og hele den Befolkning af Kvinder og Børn, som lider under Krigens Følger for deres Land, tager Røde Kors sig af, saa godt det kan. Og saa danner Røde Kors det eneste tilbageværende Forbindelsesled mellem de krigsførende Lande og kan derfor skaffe Familierne de Efterretninger om deres paarørende, som det er saa haardt at savne. Det internationale Røde Kors i Genève med sine 3000 frivillige Hjælpere og de nationale Røde Kors – Verdens største Forening med 40 Millioner Medlemmer – arbejder i Fællesskab paa at vise, at den menneskelige Barmhjertighed kan overleve Krigens Rædsler.

Alt dette Hjælpearbejde er efterhaanden som en Selvfølgelighed gaaet ind i Folks Bevidsthed, saaledes at det virker overraskende, at Røde Kors kun er 77 Aar gammelt, idet det stiftedes ved en international Konvention af 1864. Hele Røde Kors Tanken og dens Realisation skyldes en Enkeltmands personlige Oplevelser i Slaget ved Solferino 1859, hans dybe, idealistiske Tro paa, at Menneskene vilde hjælpe deres Medmennesker, naar de var lidende, uanset om det var Venner eller Fjender, og hans utrættelige Energi og stærke Personlighed.

Det er derfor paa sin Plads, at der nu paa Dansk udkommer en Levnedsskildring af Røde Kors' Stifter, Schweizeren Henry Dunant, hvis Liv formede sig som et Eventyr. Bogen skildrer fængslende, hvorledes den velhavende Forretningsmand, Genferbankieren, gribes af Røde Kors Tanken, hans aarelange Kamp, hans Sejr og hans Fald, da han sattes udenfor, fra Kongesalene og de internationale Kongressers Triumf til Fattiggaarden i hans Fædreland, og tilsidst hans Genopdagelse og Nobelprisen. Paa nogle Punkter ægger Forfatterens Fremstilling vel til Modsigelse; men det vejer intet mod Hovedsagen, den længe tiltrængte danske Levnedsskildring af en af Menneskehedens Velgørere.

Dansk Røde Kors hilser med Glæde denne Levnedsskildrings Fremkomst og haaber, at den maa finde Udbredelse i vide Kredse.

København, November 1941.

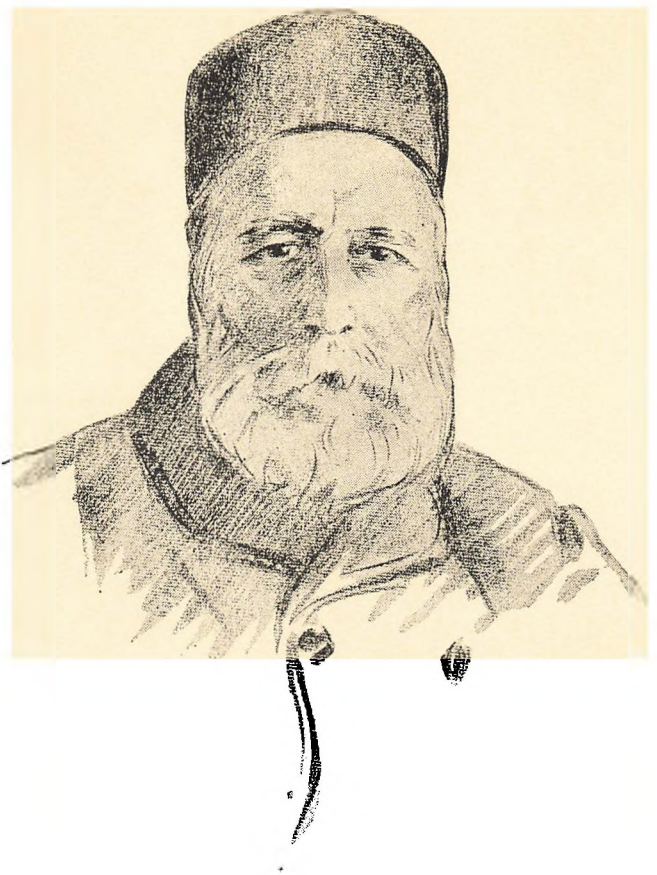

JEAN HENRY DUNANT

Henri Dunant har skabt Aarhundredets største Værk. Europa kommer maaske til at behøve det alt for vel.

ERNEST RENAN

1. Kapitel

DUNANTS BARNDOM OG TIDLIGE UNGDOM – GENÈVE I STØBESKEEN – ARBEJDET FOR K. F. U. M. – DEN REJSENDE AGITATORS SUCCES

JEAN HENRY DUNANT blev født den 8. Maj 1828 som ældste Søn af Raadmand Jean Jacques Dunant i Genève. Moderen, Anne Antoinette Dunant, var født Colladon og tilhørte en fransk, protestantisk Familie, der under Religionsforfølgelserne i det 16. Aarhundrede var flygtet fra Frankrig for at slaa sig ned i Genève. Begge Familier hørte til de mest ansete i Byen, og adskillige af deres Medlemmer havde gennem Aarhundreder beklædt ansvarsfulde Poster indenfor Kantonens Styrelse.

Henri Dunants Fader var Medlem af det styrende *Conseil représentatif* og Formand for „Formynderraadet for forældreløse Børn", i hvilken Egenskab han gennem mange Aar bestyrede et Børnehjem. Morfaderen var ligeledes Raadmand og beklædte Embedet som Bestyrer for Genèves Sygehus. Morbroderen var den kendte Ingeniør og Fysiker, Jean Daniel Colladon, der i 1839 blev Professor i Genève. Ved Forsøg paa Genfersøen maalte han Lydens Hastighed i Vand, fik videre et stort Navn som Gastekniker og fastslog endelig sin Berømmelse ved at udkaste Planer til Anvendelse af Trykluft ved Tunnelboringer. Hans fortrinlige Planer benyttedes ved Gennemboringen af Mont Cenis og Sct. Gotthardt.

Vi maa forgæves søge efter udtømmende Skildringer af Henri Dunants Barndom og tidligste Ungdom. Meget Materiale er ikke for Haanden. Det Billede, man er i Stand til at danne sig af Barnet og Ynglingen Dunant, kan derfor kun blive ufuldstændigt, bygget paa relativt faa Kendsgerninger, der af Eftertiden er blevet bedømt paa vidt forskellig Maade. Moderen er utvivlsomt den, der har paavirket ham stærkest i Barndom og Ungdom. Han siger selv om hende, at hun var „den personificerede hengivne Kærlighed, altid entusiastisk for alt, som var godt, stort, ædelt og højsindet". Ude paa Familiens Landgaard samlede hun Genèves forældreløse Piger, der i frie og luftige Omgivelser blev undervist af deres Forstanderinder. En af Dunants Biografer kalder dette for „en velment, men nedladende Form for Velgørenhed". Skulde det ikke ligge nærmere at antage, at den unge Patricierfrue har haft et aabent Blik og Forstaaelse af de nye Ideer om Børneopdragelse, der netop i disse Aar kom til saa rig Udfoldelse i Schweiz. Pestalozzis menneskekærlige Tanke var ikke af ny Dato, og hans to Elever, Fellenberg og Zeller, førte Arbejdet videre med afgjort Held. Allerede i 1820 oprettede Zeller sit Børnehjem paa Slottet Beuggen i Baden, og Fellenbergs Børnehjem paa Hofwyl i Kanton Bern blev et Forbillede for mange efterfølgende Hjem i Schweiz. Fra 1831 til 1837 havde Tyskeren Fr. Fröbel opholdt sig i Schweiz, og hans nye Tanker var af saa revolutionerende Art, at de af Gejstligheden blev fundet værdige til Betegnelsen: Fritænkeri. Efter sin Tilbagekomst til Tyskland oprettede han i 1837 sin første Børnehave i Blankenburg.

Troligt nok følte Genèves Aristokrati det som en moralsk Pligt at demonstrere sin filantropiske Indstilling i Ord og Gerning, men intet taler for, at Fru Dunant ikke udførte *sin* Part i sand Medfølelse med de ulykkelige og lidende. Hendes Hjerte omfattede ikke blot de forældreløse Smaapiger i Landgaardens Blomsterhave, men i lige saa høj Grad Byens syge og fattige, der i rigt Maal nød godt af hendes Gavmildhed og opofrende Hjælp.

Allerede i en tidlig Alder fulgte den lille Henri Moderens Eksempel. Han aflagde Besøg i de fattigste Hjem, blandt de syge og døende, i Hospitalet paa Bourg de Tour eller i de usleste Arbejderhytter i Saint Gervais. Naar de jævnaldrende Kammerater Søndag Eftermiddag strejfede langs Rhones og Arves Bredder, sloges paa Fæstningsterrænet eller sejlede paa den smukke Genfersø, sad han i Genèves Fængsel og læste højt for Fangerne af Rejsebeskrivelser og lærde Skrifter. Han var stærkt paavirket af Elizabeth Fry's opofrende Arbejde blandt de engelske Fanger, og i ungdommelig Idealisme har han sikkert gjort sig Forestillinger om at have en Mission at udføre blandt sin Bys uheldigste Samfundselementer. Der foreligger intet om Rejsebeskrivelsernes moralske Indvirkning paa Fangerne, men den har næppe staaet i noget rimeligt Forhold til den unge Mands velmente Anstrengelser. Tilfældet viser dog, at den idealistiske og humane Indstilling, der engang skulde faa hans Navn til at flyve over Verden, allerede spirede i den tidligste Ungdom. Meget tidligt blev han Medlem af Byens Velgørenhedsforening, og hans Arbejde for denne, hans Hospitals- og Fængselsbesøg, har været dikteret af en indre Trang,

et fromt Ønske om at udrette det gode, der laa indenfor hans Muligheds Grænse.

Genève var hans foreløbige Arbejdsmark. Det var Mulighedernes og Modsætningernes By, de gamle Patricierfamiliers Højborg, skabt paa Aarhundreders Traditioner, og de radikale Fremskridtsvenners Ønskedrøm. Den 12. September 1814 var Genève indtraadt som Medlem af det schweiziske Forbund, og de følgende Aartier blev en økonomisk og kulturel Opblomstring for den smukke By. Nye Industriforetagender voksede frem, Handelen florerede, Bank- og Finansvæsenet udvidedes. Byen sprængte sine snævre Rammer og voksede ud over de gamle Fæstningsværker, der omkring Aarhundredets Midte maatte falde for Udviklingen og Tidens Krav. Som saa ofte før laa Byen som et Centrum i Tidens Strømninger. De stedse voksende og mere højlydte Krav om Humanitet og Anerkendelse af Folkerettens Principper gav hørlig Genlyd i Genève. Da den idealistiske Genfer, Grev de Sellon, i 1830 stiftede sin Fredsforening og kæmpede for Dødsstraffens Afskaffelse, erindrede man kun ugerne, at Rousseau havde været bandlyst, eller at *Contrat social* – blot 67 Aar i Forvejen – var blevet brændt af Bødlen paa Byens Torv. Efter Patricierstyrets Ønske rejstes Pradiers Rousseaustatue paa den lille Ø i Rhone, saaledes at Genferne bestandig kunde have Byens berømte Søn for Øje. Ogsaa i det politiske Liv gjorde Udviklingen sig gældende, og de radikales Ordfører, James Fazy, kæmpede energisk for en mere demokratisk Forfatning. Vel var Byen i rivende økonomisk Udvikling, og Guldet flød i en gylden Strøm gennem de gamle Bankhuse ved Place Neuve, men Fattigdom-

men trivedes særdeles godt i Skyggen af de voksende Guld-dynger. Gennem Aarhundreder var Byen og dens Befolkning præget af dyb Religiøsitet, der ikke syntes at mindskes under den forcerede Kamp for denne Verdens materielle Goder.

Det forekommer ikke overraskende, at Henri Dunant, den unge Patriciersøn, uddannedes i Bankvæsen i denne By, der beherskedes af Calvins Aand. I det ansete Bankhus, Lullin & Sautter, blev det egentlige Grundlag lagt til denne tragiske og ophøjede Livsskæbne, hvis Kurve skulde stige mod Berømmelsens Tinde og styrte mod Glemselens Dyb. De uendelige Talkolonner i Lullin & Sautters Bøger, det klingende Guld og de knitrende Værdipapirer, der handledes over den slidte Skranke, skulde ikke blive af mindre Betydning for den unge Dunants Udvikling end de Indtryk, han i sin Fritid hentede i Faderens righoldige Bogsamling. Med Forkærlighed studerede han Etnografi, Arkæologi, Folkenes Historie og Religionshistorie. Ynglingen Dunant var et følsomt og religiøst Gemyt, der langsomt hærdedes i Livets materielle Skole, en sværmerisk Drømmer, der næppe formaaede at drage Skillelinien mellem Calvin og Rousseau, mellem Haabet om de himmelske Goder og Kravet om de jordiske Fremskridt. Det er Menneskerettighedernes Prædikant, der taler gennem den unge Dunant: „Lær Menneskene at have Agtelse for de værgeløse, Fanger og saarede, indprent dem Afsky for Had og Grusomhed, saa vil Krigens Rædsler blive mindre, og kommende Slægter vil betragte Krig som Vanvid, som et Fordærv skabt af onde Mennesker." Det er Rousseau, der taler – eller

Chamousset, John Howard, Elizabeth Fry. En stærkt følelsesbetonet Pacifisme, en sikker Tro paa Internationalismens Velsignelser prægede Dunant i Tanke og Handling. For ham var Grænserne blot politiske Markeringer paa Landkortet. En halv Snes Aar senere skulde Ordene *tutti fratelli* – „Vi er alle Brødre" – blive det hellige Løsen mellem Solferinos barmhjertige Samaritaner, men Dunant førte allerede Devisen i sin pure Ungdoms Skjold.

Den nye, kristelige Ungdomsbevægelse, der fra England bredte sig over Kontinentet, greb han med Begejstring. I Ungdommens Kirke laa Fremtiden! Bevægelsen var startet af den engelske Kontorist, George Williams, i 1844 – David Nasmith havde dog allerede gjort Begyndelsen i 1823 – og der blev gjort stor Propaganda for den paa den første Verdensudstilling i London 1851. Over Frankrig, Belgien og Holland bredte den sig til Kontinentet. Dunants Begejstring var dyb og ægte, hvad han snart skulde bevise i baade Ord og Gerning. Man kan undres over, hvor han hentede sin brændende Tro paa Kirkens Muligheder. Har han netop paa *det* Tidspunkt haft et Forbillede i sit Hjemlands evangeliske Kirke? I saa Tilfælde maa Ungdommens Begejstring have sat ham ud over nøgterne Vurdering og slaaet ham med Blindhed for den ubarmhjertige Virkelighed, der udvikledes for hans Øjne. „Sonderbundkrigen"[1]) – Intolerancens Triumf – kan ikke være glemt et Par Aar efter af den unge Dunant, der i George Williams ser en Profet.

I sit Hjem samlede Dunant efterhaanden en lille Skare af unge Mennesker, der, ligesom han selv, var grebet af

[1]) Se Noter bag i Bogen.

den nye Bevægelse. De religiøse Diskussioner fortsattes ofte under lange Ture i de omliggende Bjerge, og den unge, ivrige Propagandist inspirerede dem alle ved sin Begejstring. Inden længe begav han sig ud paa lange Rejser. Som Rejsesekretær for K. F. U. M. gennemkrydsede han Frankrig, Belgien og Holland og opnaaede overalt de bedste Resultater for sin Sag. Den spinkle Yngling med det mørke Haar og de brune, drømmende Øjne fandt alle Døre aabne. – Han var saa langt fra nogen Tribunetaler – ja, var nærmest sky, naar han stod overfor større Forsamlinger, men i Samtaler paa Tomands Haand kom hans enestaaende Evner til rig Udfoldelse. Han forstod altid at faa en Samtale i Stand med den rette Person og i det rette Øjeblik, og hans naturlige Charme, hans glødende Tro paa sin Sags ophøjede Maal og hans Evne til at overbevise, vandt altid Sejr.

I en Rundskrivelse til de franske K. F. U. M. Afdelinger i 1852 skriver han: „Kære Venner og Brødre! En Skare kristne unge Mænd har i Genève sluttet sig sammen for i Fællesskab at tilbede og dyrke Herren Jesus Kristus samt tjene og prise ham. Det er kommet til deres Kundskab, at der ogsaa hos Eder findes Brødre i Kristus, Ungdom, som elsker Forløseren og har sluttet sig sammen .... Vi beder Eder ved Brev at træde i Forbindelse med os, for at denne kristelige Kærlighed mellem Børn af samme Fader maa kunne vedligeholdes ..... Vi vender os ogsaa til Eder for overfor Verdens Øjne at kunne aflægge Vidnesbyrd om, at alle Jesu Disciple ikke er andet end een stor aandelig Familie ....."

Vi maa undres over denne Tone mellem Ungdom. Den kunstigt svungne Stil, den overdrevne Formulering, kunde med nogen Ret give den kritiske Betragter Mistanke om Bigotteri. Men selve Tiden maa tages i Betragtning. Svulstige Udgydelser, Fraser og højtsvungne Talemaader hørte det 19. Aarhundrede til, og Udartning i Ord og Handling har altid fundet den bedste Jordbund i *nye* Bevægelser, hvad enten disse har været af politisk eller religiøs Art. Om den unge Dunants sikre Tro paa Kirkens *Magt* kan der ikke tvivles, saa lidt som paa hans Begejstring for Ungdommens Fremmarch. Dybden af hans religiøse Følelser er straks vanskeligere at lodde. Har Kirken i hans Bevidsthed ikke blot været et Middel til Maalet? Har han ikke i Fremtidens kristne Generationer set Midlet til sin store Tankes Sejr, Internationalismen? Er det troligt, at han kun skulde have haft de aandelige Goder i sine Tanker, eller har det været hans sikre Tro, at den kristne Ungdomsbevægelse vilde føre til en bedre Forstaaelse mellem Folkene, til en Anerkendelse af andres Race, Sprog, Nationalitet og Kultur? Det sidste ligger nær at antage. Vi ser, hvorledes Dunant udtaler Haabet om *Brevveksling* mellem de franske Ungdomsforeninger og Genèveforeningen, og han arbejder videre for den samme Tanke i andre Lande. Over de Grænser, der er vædet af utallige Generationers Blod, skal der nu udveksles Tanker og Indtryk, som det vigtigste Led i nye Generationers March mod Maalet – en smuk og storslaaet Tanke, der ogsaa i vore Dage har fundet Genklang blandt Ungdommens Stormænd. Bag „Brødre i Kristus" og „den store aandelige Familie" aner man det brændende

Ønske om Fred og Fordragelighed mellem Verdens kæmpende Nationer, et inderligt Haab om Haandslag mellem Brødre over de blodvædede Grænser.

Dunants Barndom og tidlige Ungdom danner et skarpt afgrænset Tidsafsnit af hans aandelige Udvikling, og de følgende Aar skulde paa mere end eet Punkt ændre hans Verdensanskuelse. Det var ingen *Pacifist*, der i 1859 skulde opsende sit Nødraab bag Solferinos blodige Slagmark.

2. *Kapitel*

GULDFEBEREN – KARRIEREN STARTES – REJSERNE I NORDAFRIKA, SKILDRINGEN FRA TUNIS – SLAVESPØRGSMAALET – DUNANT BLIVER DIREKTØR OG PRÆSIDENT – KVINDERNES INDSATS I BARMHJERTIGHEDS-ARBEJDET – FLORENCE NIGHTINGALE – EN MINDRE TILTALENDE PLAN

I JANUAR 1848 fandt en Møller af schweizisk Afstamning, Sutter, Guld i sin Møllestrøm nær Coloma i Kalifornien. Guldfeberen begyndte. Som en Løbeild fløj Rygtet over de amerikanske Stater, og en uendelig Strøm satte sig Bevægelse mod det forjættede Land, en broget Hær af Farmere og Arbejdere, Kontorister og Søfolk, Præster og professionelle Spillere. I blind Tørst efter det gyldne Metal blev alle Hensyn kastet til Side. Afblegede Ben markerede Togets Vej mod den fjerne Vesten, men de sansedes næppe. Gulddyngerne voksede i Eventyrernes Feberdrømme. Sygdomme, umenneskelige Anstrengelser og blodtørstige Rødhuder blev glemt for det ene forjættende Ord: Guld! En økonomisk Verdensrevolution var under hastig Udvikling, men den hæderlige Møller havde vel næppe gjort sig den Tanke, da han holdt de første skinnende Korn i sin ru Arbejdsnæve.

Fra Kalifornien gled Guldstrømmen ad utallige Kanaler over de amerikanske Stater, over Oceanet mod den gamle Verden. Kilderne syntes uudtømmelige. Den voldsomme Kapitalforøgelse affødte stadig stigende Økonomikonjunkturer, der i første Række kom England til gode. Verdens-

samhandelen tog et kraftigt Opsving, den første Verdensudstilling saa Dagens Lys i London 1851, den næste i New York 1853, saa i Paris og paany i London – fire Verdensudstillinger i Løbet af elleve Aar! Svindlere og Bedragere, Jobbere og Projektmagere fulgte troligt i Guldets Spor. Alt var i rivende Fremgang, baade det gode og det onde.

Naturligvis naaede Guldstrømmen ogsaa til Genève. Den flød stadig tættere mellem Place Neuve og Rhone. De gamle Forretninger blomstrede, og nye Foretagender skød op som Paddehatte i den gyldne Muld. Tiden var inde for den Forretningsmand, der ønskede at gøre Karrière. Den 25-aarige Genèvebankmand, Henri Dunant, ønskede det! I 1854 fik han Ansættelse i det schweiziske Koloniaktieselskab, „Compagnie des Colonies Suisses de Sétif", der havde udstrakte Interesser i Nordafrika. Den kristne Ungdoms ivrige Propagandist begyndte at tænke paa sin jordiske Fremtid. Et nyt og interessant Afsnit af hans Liv begyndte.

I fire Aar foretog han Rejser for sit Selskab, baade paa Sicilien, i Tunis og Algier. Frankrig var netop i disse Aar ved at fuldende Erobringen af Algier. Efter Aartiers blodige Kampe var Kabylerne ved at strække Vaaben. De sidste krigerske Bjergstammer maatte vige for Overmagten og „stille sig under Kejserdømmets Beskyttelse". Organiseret Kamp mod de fremmede Erobrere var ophørt. Abd-el-Kader sad i Damascus, hvor han for bestandig havde begravet Sværd og Krigerhæder for de boglige Sysler.

For den unge Dunant var Nordafrika et spændende Eventyr. I Tunis og Algier fandt han den rigeste Arbejds-

mark for sine arkæologiske og etnografiske Interesser. For Koloniselskabet var Sfax, Sousse, Tunis og Constantine utvivlsomt af større Interesse end Karthagos Ruiner, Hulebeboerne i Matmata Bjergene, den hellige By, Kairouan, eller de romerske Akvadukter og Tempelruiner ved Lambessa, men den unge Forretningsmand forsømte ingen Lejlighed til at pleje sine Frihedsinteresser. At hans Iagttagelsesevne havde været fortrinlig, gav han afgørende Bevis for. I 1858 udsendte han nemlig hos Bogtrykker I. G. Fick i Genève en Rejseskildring under Titlen: „Notices sur la Régence de Tunis", der indeholdt udmærkede Oplysninger om Tunis' geografiske og etnografiske Forhold. Paa mere end een Maade var Bogen overraskende. Mellem de klare og nøgterne Beskrivelser finder vi pludselig et Afsnit om Slaveriet, en Sammenligning mellem Forholdene i de muhammedanske Middelhavslande og De forenede Stater! I 1852 havde den amerikanske Forfatterinde, Harriet Beecher-Stowe, udsendt sin verdensberømte Bog, „Onkel Toms Hytte", et skønlitterært Værk, hvis største Værdi maatte søges i Tendensen. De umenneskelige Tilstande mellem Amerikas Negerslaver var kommet til Verdens Kundskab. For Dunant var den amerikanske Forfatterindes Værk blevet et lysende Eksempel til Efterfølgelse – som Elizabeth Fry's Livsgerning havde været det i hans tidligste Ungdom – og hans Begejstring for Sagen var ikke blevet mindre, da han personlig traf sammen med Harriet Beecher-Stowe under et kort Ophold i Genève.

Slavernes Frigørelse! Hvilket ophøjet Maal for Idealisten Dunant og hele den kristne Menneskehed. „Ve dem, som

tramper det kristne Evangelium under Fødderne, som øver Vold mod Humanitetens og den moderne Civilisations simpleste Grundregler!" Det er Rousseau og Calvin, der taler paany. Ved talrige Citater fra Biblen og Koranen søgte Dunant at bevise, at Slaveriet i de muhammedanske Lande var af langt mere human Art end i Amerika, hvor de fuldstændig retsløse Negerslaver behandledes værre end Dyr, sparkedes og piskedes, mishandledes og lynchedes efter Ejernes Lune og Forgodtbefindende. Han støttede sig til det mest vægtige Bevismateriale, Skildringer fra amerikanske Blade og Tidsskrifter, „Negerloven" af 12. Februar 1853 i Staten Illinois, o. s. v. Han paaviste, at Negerslaven stod fuldkommen retsløs i det Samfund, der paaberaabte sig Kulturens, Kristendommens og Civilisationens Stempel.

Det er dette Afsnit af Bogen – Slavespørgsmaalet – der udelukkende har optaget Efterverdenen i Bestræbelsen for at skabe et troværdigt Billede af Mennesket Dunant. Billedet er paa den Maade blevet fortegnet! Dunants Beundrere har ofte udstyret ham med en Glorie, der afgjort ikke kan tilkomme ham – og hans Fjender er endnu oftere gaaet den stik modsatte Vej. Hans Indsats i Slavespørgsmaalet skal ikke underkendes – det laa i Plan med Beecher-Stowes og var dikteret af de samme Følelser – men samtidig maa det ikke glemmes, at „Notices sur la Régence de Tunis" var skrevet af en *Forretningsmand!* I Aarene 1854–59 var Dunants Handlinger og hele Fremtræden ofte dikteret af maalbevidst Arbejde for Forretningens Fremgang, for Fremtidens materielle Maal, for Karrièren. Guldet regerede

Genève, og Dunant var en ægte Søn af sin By. Spekulationen tiltalte ham sikkert i højere Grad end den sorgløse, økonomisk uafhængige Tilværelse. Vi ser ham ofte – som Forretningsmand og senere som Idealist og Filantrop – sætte alt paa eet Kort, men alligevel tør vi ikke kalde ham Spiller i dette Ords egentlige Betydning. Hans intuitive Opfattelse af det psykologisk rette Øjeblik til Handling, til at „sætte alt paa eet Kort", maa ikke forveksles med Spillernatur. Vi fremholdt, at Tunisbeskrivelsen var skrevet af en Forretningsmand. Hvilken Hensigt kan vel den unge Dunant have haft med Udgivelsen af denne Bog? Forfængelighed har sikkert ikke spillet den væsentligste Rolle. Men kunde han da i sit Hjemland forvente nogen større Læsekreds? Sikkert ikke! Paa det geografiske og etnografiske Omraade var Dunant kun Amatør – omend en af de dygtigste – men under alle Omstændigheder har Interessen for Tunis næppe været saa fremherskende i Schweiz, at Bogens Udgivelse kunde blive en virkelig Forretning. I eet Land kunde han derimod være sikker paa at vække den største Interesse og Opmærksomhed – i Frankrig!

Koloniseringen af Algier var en Kendsgerning, men Ekspansionstrangen var stor i det andet Kejserdømme. Den svækkedes ikke ved Algiers Østgrænse. Frankrig havde skabt sit afrikanske Kolonirige, men Tunis var – dengang som nu – „Nøglen til Sahara"! Det krævedes der ikke nogen større militærstrategisk Indsigt for at konstatere – og Forretningsmanden Dunant ønskede at skabe sig de bedste og flest mulige Forbindelser i Frankrig, Algiers Behersker. Kort Tid efter ser vi ham da ogsaa som Direktør og Præ-

sident for „Finans- og Industriselskabet for Møllerne i Mons-Djémila" – i Algier! Samtidig søger og opnaar han fransk Borgerret, uden at han derfor behøver at give Afkald paa sin schweiziske. Som de fleste Genfere nærede Dunant stor Forkærlighed og Beundring for Frankrig, men alligevel tør man formode, at hans Beslutning i mindst lige saa høj Grad har været dikteret af Ønsket om at pleje Forretningens Interesser paa den bedst mulige Maade. Ogsaa paa anden Maade søgte Dunant at skabe Kontakt med Kejserdømmets betydende Personer.

Gennem en Ven af Familien, Grev de Budé, var Dunant kommet i Forbindelse med dennes Nevø, General, Markis de Beaufort d'Hautpoul, der introducerede ham hos General MacMahon. Denne berømte, franske Hærfører havde tilbragt en stor Del af sin Ungdom i Algier, hvor han havde udmærket sig i Kampene mod Kabylerne og under Stormen paa Constantine, „den uindtagelige Fæstning". Under Krimkrigen førte han en Division og indlagde sig udødelig Berømmelse ved Stormen paa Bastion Kornilow og Malakoff Taarnet. Hædret med Æreslegionens Storkors og Værdigheden som Senator vendte han i 1857 tilbage til Algier for at deltage i de afsluttende Kampe mod Kabylerne. Han var en ærlig, usammensat Natur, hvis humane Indstilling ikke var blevet kvalt af det blodige Krigerhaandværk. Han var elsket af sine Soldater, højagtet af sit Folk, og hvad Ney var for Napoleon den Første, blev MacMahon for Nevøen: „Den tapreste blandt de tapre". Dunants sikre Instinkt fornægtede sig ikke, da han søgte denne Mands Bekendtskab.

Arbejdede den unge Genèvebankier saaledes af al Magt paa sin Forretnings Fremme, saa konstaterer vi dog ogsaa i disse Aar Følelsesudbrud, der vidner om hans brændende Idealisme og Humanitetsfølelse. Vi har set hans Begejstring for to Kvinders Kamp for Humanitet og menneskelig Barmhjertighed, men et tredie Navn skulde komme til at straale med en endnu stærkere og klarere Glans: Florence Nightingale – Krimkrigens „hvide Engel". For Dunant blev Elizabeth Fry, Harriet Beecher-Stowe og Florence Nightingale det Barmhjertighedens Triumvirat, der skulde blive hans Skæbne. „Den kvindelige Indflydelse er uendelig for Menneskehedens Vel, og den vil tiltage fra Aarhundrede til Aarhundrede!" I dyb Taknemmelighed udtaler Dunant sine profetiske Ord.

Det er ofte blevet paastaaet, at Florence Nightingale var den første Kvinde i frivillig Samaritertjeneste. Det er galt. Historien kan opvise adskillige Tilfælde, og Dunant nævner selv et Par enkelte: Nonnen, Søster Barbara Schyner, der i 1790 udmærkede sig i Freiburg ved sin omhyggelige Pleje af baade Fjender og Landsmænd, og Søster Martha fra Besançon, der fra 1813 til 1815 forbandt og plejede de saarede i saavel de allierede Hære som i den franske Armé. Under Krimkrigen stod Storfyrstinde Helena Paulowna af Rusland i Spidsen for næsten 300 Sygeplejersker, der ydede glimrende Indsats i de russiske Hospitaler og Lazaretter. Ser vi bort fra de organiserede Ordenssamfund – som f. Eks. Johanniterne og Kamillianerne – saa er det Kvinderne, der dominerer den frivillige Hjælpetjeneste i baade Krig og Fred. Der kan være Anledning til i denne Forbindelse at

nævne endnu to Kvinder, der *før* Florence Nightingale og under mindst lige saa farlige Forhold ydede en stor og opofrende Indsats – den tyske Amalie Sieveking og den danske Ilia Fibiger.

Amalie Sieveking blev født i Hamburg i 1794 som Datter af en rig Købmand og Senator. Da Koleraen i 1831 nærmede sig Byen, indrykkede hun i alle Blade et Opraab til Byens Kvinder om at melde sig som frivillige Hjælpere, men ingen fulgte Opfordringen. Da den første Patient blev indlagt den 31. December meldte hun sig paa Hospitalet, hvor hun udførte sit frivillige Hjælpearbejde, til Epidemien havde udraset. Fra alle Sider blev hendes menneskekærlige Arbejde betegnet som Sværmeri og Overspændthed! Men Lægerne fik dog snart Øjnene op for, hvilket Fremskridt i Sygeplejen hendes Indsats betød, og overdrog hende hele Hospitalets indre Ledelse.

Den danske Frøken Ilia Fibiger, Datter af Chefen for den militære Højskole, meldte sig i Koleraaaret 1853 som frivillig Hjælper paa Almindelig Hospitals Lazaret, det mest udsatte og smittefarlige Sted i København. Uden Hensyn til Faren udførte hun her et Arbejde, der aftvang den største Beundring. Hospitalets Præst, Nicolai Georg Blædel, der selv gjorde en modig og opofrende Indsats, udtalte: „Hun har været til megen Velsignelse paa det ulykkelige Hospital, og hendes opofrende og kærlige Virksomhed er paaskønnet af alle. Med en utrættelig Omhu har hun plejet og trøstet de syge, og manges Dødskamp er mildnet ved hendes kærlige og deltagende Ord og ved den Ro og Besindighed, hvormed hun har handlet.“ Amalie Sieveking,

Ilia Fibiger, Storfyrstinde Helena Paulowna og Florence Nightingale var alle værdige Døtre af „Humanitetens Aarhundrede", men det skulde i første Række blive Florence Nightingales Navn, der skulde blive staaende i Historien som Symbol paa Humanitet, Opofrelse og dyb Medfølelse med menneskelig Lidelse.

Florence Nightingale, den engelske Societyfrøken, der i sin pureste Ungdom havde studeret Sygepleje ved den nyoprettede Diakonisseanstalt i Kaiserwerth, tilbød efter Krimkrigens Udbrud at organisere et Korps af Sygeplejersker til Fronten. Under Protektion af Krigsministeren, Lord Herbert, og med hele den engelske Offentligheds Velsignelse afrejste hun i November 1854 til Skutari i Spidsen for 37 kvindelige Hjælpere. Hendes Arbejde paa Militærhospitalerne i Skutari og Balaklawa behøver ingen nærmere Omtale. Med fuld Ret vakte det hele den civiliserede Verdens Opmærksomhed. Arbejdsforholdene var de slettest mulige, og hun mødte kun Modstand fra Hærledelsen og Intendanturen, under hvilken Sanitetsvæsenet sorterede. Frivillig Hjælp blev af disse høje Instanser betragtet som en Kritik af den bestaaende Ordning, en Haan mod den militære Sanitetstjeneste! Kritik kunde ellers i højeste Grad synes berettiget, naar man tog i Betragtning, at der f. Eks. i den franske Armé kun fandtes een Læge for hver 900 Mand, at Sundhedstjenesten var underlagt Intendanturen(!), at Militærmusikerne som oftest maatte fungere som Sygebærere, og at Dødeligheden for Skørbug og Tyfus kun i Kraft af Florence Nightingales Indsats faldt fra 60 til 1 Procent! Af de syge og saarede Soldater var hun elsket,

næsten tilbedt som et overjordisk Væsen, og i uendelig Taknemmelighed blev hun aldrig kaldt andet end „den hvide Engel". I Konstantinopel og Skutari, i Balaklawa og foran Sewastopols Mure kunde i Tusindvis af Krigens Ofre takke hende for Livet. Hendes Indsats var Historiens største og smukkeste Barmhjertighedsgerning.

Hun skulde blive den tredie Kvinde, hvis Gerning paa afgørende Vis skulde paavirke den unge Henri Dunant. Sidenhen kaldte han sig ofte „hendes Elev", og man ser den Beundring, han delte med den øvrige Verden, i Ordene: „Man kender jo alt, hvad hendes glødende Kærlighed til den lidende Menneskehed drev hende til at udrette i denne lange Periode af ophøjet Selvopofrelse . . . . . Billedet af Miss Florence Nightingale, der om Natten med en lille Lampe i Haanden iler gennem Militærhospitalets vældige Sovesale og mærker sig hver enkelt sygs Tilstand for at kunne skaffe ham den mest nødvendige Trøst og Lindring, vil aldrig nogen Sinde blegne i de Menneskers Hjerte, som var Genstand for eller Vidne til hendes beundringsværdige Barmhjertighedsgerning, og Overleveringen om hendes heltemodige og fromme Opofrelse vil for bestandig blive bevaret i Historiens Annaler."

Dunant tænkte sig ikke, at Tiden nærmede sig, da hans eget Navn skulde nævnes med samme Æresfrygt som Florence Nightingales. Hans Liv var delt mellem Genève, Paris og Mons-Djémila, mellem Forretningsrejser, Konferencer og energisk Kamp for det Foretagende, der skulde blive hans Ulykke. For Kornmøllerne i Mons-Djémila var Anlægget af nogle Vandfald af vital Betydning, men gen-

nem flere Aar havde Selskabet forgæves ansøgt om Koncession paa nogle faa Hektarer Jord til dette Formaal. Dunant arbejdede paa at skaffe sig saa gode Forbindelser i franske Regeringskredse, at den Million Francs, der var investeret i Selskabet, kunde blive en solid udbyttegivende Pengeanbringelse. Hans Tunisbeskrivelse havde vakt Interesse i Frankrig, og i 1859 blev han Medlem af „Etnografisk Selskab" i Paris. Men Vejen til det andet Kejserdømmes betydende Autoriteter var lang og trang.

Gennem Aarene har vi set Dunant som Idealisten, der kunde gribes af Begejstring for den store Idé, kæmpe for den af al sin Magt – og tabe Interessen! Ikke saaledes, at han mente, den ikke var en videre Kamp værd – vi ser ham senere i Livet tage alle Ungdommens Ideer op paany – men det synes, som om hans rastløse Natur stadig krævede nye Opgaver, nye Idealer at kæmpe for. Det kan med nogen Ret paastaas, at de Opgaver, der gav ham øjeblikkelig Medgang og Haab om hurtigt Resultat, havde hans største Interesse. Hans følsomme Sind var uhyre modtageligt for Indtryk, og han kunde med glødende Begejstring kaste sig ud i Kampen for alt, der syntes ham stort og ophøjet, for alt, der betød et Skridt frem mod det utopiske Maal: Menneskehedens Lykke.

De „algierske" Aars forcerede Kamp for Mons-Djémila's Fremgang og Succes naaede til en vis Grad at ændre hans Livssyn. Ofte var hans Handlinger, svøbt i Idealismens Klædebon, blot Midlet til det materielle Maal. Efter sin haabløse Kamp med de betydende franske Autoriteter ser

vi ham udkaste en fantastisk Plan, der – set med kritiske Øjne – tjente ham til liden Ære, en Plan, der skulde skaffe ham i direkte Kontakt med den almægtige Kejser Napoleon den Tredie og sikre ham de Fordele, der var af afgørende Betydning for hele Forretningens Fremtid. Det skulde paa samme Tid blive Menneskehedens Lykke og *Forretningsmanden* Dunants Tragedie.

3. Kapitel

DEN ITALIENSKE KRIGS OUVERTURE – KRIGENS UDBRUD I 1859 – SLAGET VED MAGENTA – DUNANT REJSER TIL LOMBARDIET – TO FANTASTISKE BØGER – KEJSER NAPOLEON III – EFTER FRIHEDSKÆMPERNE I BRESCIA – SLAGET VED SOLFERINO

„JEG BEKLAGER, at vort Forhold til Deres Regering ikke er saa godt som tidligere!" Med disse Ord hilste Kejser Napoleon den østrigske Gesandt ved Nytaarskuren den 1. Januar 1859. Ordene var høflige og formelle, men den kølige Undertone lod ingen Tvivl mulig. Diplomatiets Fraser fejrede en ny Triumf. Napoleon følte saa langt fra nogen Grund til Beklagelse. Situationen udvikledes med usvigelig Sikkerhed mod den Kulmination, han selv ønskede. Den Nytaarshilsen kostede Frankrig en Milliard. Børsen, det fintmærkende Barometer, reagerede omgaaende og voldsomt. Kurserne faldt med foruroligende Hast. Krimkrigens Ofre mindedes endnu i Tusinder af franske Hjem, da Brikkerne paany stilledes op i Europas blodige Skakspil.

Forspillet var endt. Det havde været tilrettelagt i alle Enkeltheder. Ekkoet fra Orsinis Bomber var næppe døet hen, og den uendelige Strøm mod Deportationsstedernes Helvede var ikke endt, da Kejseren mødte Cavour i Plombières, hvor den storpolitiske Handel blev afsluttet: Fælles Optræden mod Østrig, Nizza og Savojen til Frankrig og et Sardinien til Adriaterhavet. Napoleon talte mange og smukke Ord om Folkenes Selvbestemmelsesret, denne Tanke, der var ham saa kær, naar den ikke stod hans egen Magt

og Sikkerhed i Vejen. Han aabnede selv for Sluserne, men formaaede ikke at lukke igen eller blot dæmme op, da Vandet steg for hurtigt. Vaabenstilstanden i Villafranca skulde blot blive den ene Sluseport, og med blandede Følelser maatte han se Vaabenfællerne føre „den kære Tanke" ud i Livet, se Folkenes Selvbestemmelsesret fejre Triumfen: Italiens Enhed.

Cavour kendte hele Spillet, og han var en dygtig Spiller. Paa behændig Maade forstod han at drille og tirre Modparten, og han naaede til sidst sin Hensigt. Den 23. April 1859 sendte Østrig Ultimatum og krævede Afvæbning af Sardiniens Hær inden tre Dage. Den 26. April gav Cavour blankt Afslag. De franske Tropper havde allerede overskredet Grænsen til Piemont, og Kejseren erklærede højtideligt, at han vilde betragte det som Krigserklæring, hvis Østrigerne overskred Ticino. Med Tilfredshed kunde Cavour vende sig til sine Venner: „Nu har vi lavet Historie, mine Herrer, lad os nu gaa til Bords!" Ouverturen til det blodige Skuespil var begyndt – blot tre Aar efter, at fyrretyve Magter i Paris havde udtalt deres hjertelige Tilslutning til Voldgiftstanken!

Mellem Historiens Begivenheder og Data kan ofte drages en ejendommelig Parallel. I den samme Time, hvor de franske Tropper overskred Grænsen til Piemont, foretog Ferdinand Lesseps sit første Spadestik ved Suez. I de kommende to Maaneder skulde et halvt hundrede Tusind unge, kraftige Mænd forbløde paa Lombardiets Slagmarker, og i de kommende ti Aar skulde Titusindvis af unge, kraftige Mænd være beskæftiget ved et Fredens Storværk.

Den 4. Juni vandt de fransk-sardinske Hære Slaget ved Magenta. MacMahons heldige Indgriben afgjorde Udfaldet, og han udnævntes to Dage senere til Marchal af Frankrig og Hertug af Magenta. Den østrigske Overgeneral, Grev Gyulai, der ved sin langsomme Krigsførelse og nølende Fremrykning havde muliggjort Foreningen af de fjendtlige Hære, trak sine Styrker tilbage bag Pavia og Adda Floden. Den 8. Juni holdt Napoleon og Kong Victor Emmanuel Sejrsindtog i Milano, modtaget med jublende Begejstring. Først ved Floden Mincio, Syd for Gardasøen, trak Østrigerne deres Tropper sammen for at modtage det franske Angreb i strategisk fordelagtige Stillinger. Den berømte „Fæstningsfirkant", øst for Floden, afgav de bedste Betingelser for et heldigt Forsvar, men Broerne blev dog ikke bortsprængte. Den unge, østrigske Kejser Franz Joseph tog selv Overkommandoen over de samlede østrigske Styrker, der – foruden de store Garnisoner i Mantua og Verona – talte omkring 160.000 Mand. De allierede Hære, der rykkede mod Mincio, var af lignende talmæssig Styrke. Det blodige Opgør nærmede sig.

Dunant havde undfanget sin fantastiske Plan. Han vilde opsøge Kejseren ved selve Fronten og i skriftlig Form klarlægge Mons-Djémilas Genvordigheder! Til dette Formaal havde han i Maj Maaned ladet to Bøger trykke hos Fick i Genève. Bøgerne var af vidt forskelligt Indhold, men hver paa sin Vis skulde de dog tjene det samme Formaal. Den ene var et trykt Unicum i Pragtbind: „Memorandum angaaende Finans- og Industriselskabet for Møllerne i Mons-Djémila i Algier, Aktiekapital en Million, af J. Henry Du-

nant, Selskabets Præsident. Redegørelse for de Skridt, der uafbrudt er foretaget fra 1853 til 59 for at opnaa mere end 7 Hektarer Jord i Algier." Den anden, der var tilegnet Kejseren, havde følgende fantastiske Titel: „Karl den Stores Rige genoprettet, eller det Hellige Romerske Kejserdømme atter samlet af Hans Majestæt Kejser Napoleon III, af J. Henry Dunant, Direktør og Præsident for Selskabet Mons-Djémila, Genève Maj 1859."

Man kan – for at yde fuld Retfærdighed – forstaa, at Dunant søgte Kejseren personlig, at han som Forretningsmand tog Chancen, da alt andet glippede – ja, endda, at han gjorde det under den noget særprægede Form, men hermed hører ogsaa de undskyldende Momenter op. Planen var en utiltalende Blanding af Smartness, kølig Vurdering og Spekulation i Krigens heldige Udfald. Vi kan sikkert betragte det som udelukket, at Forretningsmanden Dunant vilde have søgt Kejseren under mindre gunstige Forhold. En slagen Feltherre vilde næppe have vist sig som den mest forhandlingsvenlige, mens man dog hos Sejrherren kunde forvente en vis Imødekommenhed! Smigeren var jo ingen ilde Vej til det andet Kejserdømmes Saloner, men at blive udpeget som Karl den Stores værdige Arvtager har sikkert forekommet selv „Julius Cæsar"s Forfatter in spe noget overdrevent. Ganske vist havde han selv under sit tvungne Ophold i Ham beskæftiget sig med Karl den Store. I Sommeren 1841 var han endda – med Sismondi som Hovedkilde – begyndt at samle Materiale til en Bog om den store, tyske Fyrste, men Arbejdet var snart blevet henlagt til Fordel for de kemiske Studier. Hvorledes er det

muligt, at Forretningsmanden Dunant kunde sejre saa helt og fuldt over Idealisten Dunant? Lad os ikke tro, at det er Tanken om Internationalisme eller en moderne Utopi som „Europas forenede Stater", der har drevet hans Værk. Men var det overhovedet tænkeligt, at det Hellige Romerske Rige paany lod sig samle – ad fredelig Vej og efter Folkenes Selvbestemmelsesret? Kunde Idealisten Dunant mene, at den lombardiske Jernkrone paany skulde pryde en Bonapartes Hoved? Den 10. December 1848 var Borger Charles Louis Napoleon Bonaparte blevet proklameret til den franske Republiks Præsident og havde aflagt den højtidelige Ed paa Forfatningen: „I Guds Nærværelse, lige overfor det franske Folk, repræsenteret af Nationalforsamlingen, sværger jeg at forblive tro mod den demokratiske, ene og udelelige Republik og at opfylde alle de Pligter, som Konstitutionen paalægger mig." Tre Aar senere – paa Familiens mindeværdige Dag 2. December – havde han proklameret: „I det franske Folks Navn befaler Republikkens Præsident: Nationalforsamlingen er opløst. Belejringstilstanden er erklæret." Nogen synlig moralsk Glorie omstraalede ikke Statskuppets Mænd som Saint-Arnaud, Espinasse eller Morny, og det tjente kun Idealisten Dunant til liden Ære at foreslaa Karl den Stores tunge Arv løftet paa Statskup, Lovbrud og Deportationer, af en politisk Eventyrer, der stoppede Munden paa sin største Kreditor ved at gøre ham til Finansminister. Idealisten Dunant kan ikke have overset det Elendighedens Tog, der vandrede mod Lambessas Helvede i Algier, ikke de Tusinder, der endte i Fængsel og Landsforvisning, eller de Hundreder, der sendtes over

Havet til Cayenne, Direktoriets „tørre Guillotine". Han kan ikke have overhørt Orsinis Bøn fra Fængslet eller Victor Hugos stadige Raab fra Jersey: „Napoléon le petit". Det var en glødende Idealist, der fra sit Eksil fordrede Napoleons Tilbagetræden. Det var en energisk Forretningsmand, der i Lombardiet foreslog ham at løfte Karl den Stores tunge Arv.

Adskillige af Dunants Venner og Beundrere har – bevidst eller ubevidst – tillagt hans Rejse til Lombardiet ædle Motiver, der ligger Sandheden saa uendelig fjern. „Han rejste til Lombardiet for at tilbyde sin Hjælp som frivillig Samarit", „Under disse Forhold rejste han for at tilbyde sin Hjælp", „Da den store Frihedskamp begyndte 1859 mellem Italien og Østrig med Frankrig paa Italiens Side, formaaede den da 31-aarige Rigmandssøn ikke at være uvirksom. Han ilede til Krigsskuepladsen", „Han rejste med Florence Nightingales opofrende Arbejde i Erindring og med Ønsket om at kunne udføre en lignende Barmhjertighedsgerning som hun!"

Sammenlignet hermed lyder Dunants egen Forklaring helt beskeden: „Som almindelig Turist(!) og fuldstændig ukendt med den store Kamp, havde jeg, takket være et Sammentræf af særlige Omstændigheder(!), det sjældne Held at overvære de gribende Scener . . . ." Dunants Beundrere lyver maaske ubevidst, men han selv afgjort bevidst! Vi skal endda opleve, at han adskillige Aar senere glemmer sin egen Forklaring og fortæller, at „det, som gav mig Inspirationen til at rejse til Slagmarken i Italien, var Miss Nightingales Arbejde paa Krim". Nej, den unge Forretningsmand rejste ikke „med Florence Nightingales opof-

rende Arbejde i Tankerne" eller „som ganske almindelig Turist", men kun med eet eneste Formaal – at pleje sin Forretnings Interesser! Hvorfor skulde dog Henri Dunant for Eftertiden staa udstyret med falske Effekter? Hans Livsværk er saa uendelig stort og ophøjet, at Biomstændighedernes Betydning maa blegne.

I sin Bog, „Un Souvenir de Solferino", undgaar han omhyggeligt at nævne sine „Forretninger" en eneste Gang. Men hvem tør laste ham for det? Tør vi med Sikkerhed paastaa, at han kun har tænkt paa Hensynet til sig selv? Vilde denne Bog, der skulde tale til hele den civiliserede Verden, ikke have mistet en Del af sin glødende Kraft, hvis man havde kendt dens egentlige Forhistorie? Hvor ofte har Verden ikke bedømt Værket efter Oprindelsen?

Den 20. Juni ankom Henri Dunant med sine to Bøger i Bagagen til Pontremoli, en lille By for Foden af de toscanske Apenniner. Man kan undres over denne Omvej til Krigsskuepladsen ved Mincio, men Dunants tidligere omtalte Velynder, General de Beaufort d'Hautpoul, var Generalstabschef for det franske Armékorps, der havde besat Toscana, og Generalen havde opslaaet sit Kvarter i Pontremoli. Af gode Grunde kunde Generalen ikke have nogen bestemt Mening om Begivenhedernes Udvikling i de kommende Dage, men han mente dog, at et større Slag var forestaaende ved Mincio. Han udstyrede sin Protege med forskellige Introduktionsskrivelser, der i paakommende Tilfælde kunde blive til stor Nytte.

To Dage senere ankom Dunant med Diligencen til Brescia, en By paa 40.000 Indbyggere, Vest for Gardasøen,

paa Jernbanelinien Milano–Verona. Kejseren og Kong Victor Emmanuel havde den foregaaende Dag forladt Byen. Napoleon havde beboet det samme Værelse og siddet ved det samme Bord, som hans store Onkel, Førstekonsulen, havde gjort, tres Aar i Forvejen. Alle Broerne i Byens Nærhed var sprængte, og flere Gange maatte Dunant vade i Vand til Hoften. I selve Byen var alle Drikkestuer og Gæstgiversteder lukket og omhyggeligt barrikaderet – ja, enkelte Værter var endda gaaet saa vidt, at baade Porte og Døre var muret til. Garibaldis frivillige „Alpejægere" havde naaet at faa aflagt Byen et lille Besøg, før de regulære Tropper rykkede ind, og den patriotiske Sejrsglæde mellem de gæve Frihedskæmpere havde manifesteret sig ved knuste Vinduesruder og splintret Bohave. Sejrsrusen havde endnu ikke lagt sig. Byen havde jo huset Victor Emmanuel, den ædle og frisindede Karl Alberts Søn, der var kommet som Befrieren, som Custozzas Hævner. De gode Værter i Brescia var blevet forsigtige, selv mellem Venner. Gaderne var overfyldt med Soldater af alle Vaabenarter, ikke mindst fordi Byens Kaserne var saa befængt med Utøj, at Opholdet dèr var en Lidelse. Dunant erfarede, at den sardinske Hær med Kongen i Spidsen var rykket til Desenzano ved Gardasøens sydvestlige Bred, og Størsteparten af den franske Hær var rykket mod Lonato, Montechiaro og Carpenedolo. Den kejserlige „Hundredgarde" var marcheret til Majestætens Hovedkvarter i Montechiaro.

Torsdag den 23. Juni fejredes den katolske Festdag, Corpus Domini, med store religiøse Optog gennem Byen og Højtidelighed i Kirkerne. Det var Hviledag for Soldaterne,

Stille før Stormen. Før Tilbagetoget havde Østrigerne bortført alle Byens Heste og Vogne, og først efter stort Besvær lykkedes det Dunant at rekvirere en gammel Kabriolet, Hest og Kusk. Sidstnævnte var en ung Fyr, der var flygtet fra Mantua for at undgaa at komme i østrigsk Militærtjeneste, og det var kun Løftet om god Betaling, der fik ham til at køre Vognen til Castiglione, hvor Marchal MacMahon laa med sit Armékorps.

I Løbet af Eftermiddagen gik Østrigerne over Floden og rykkede frem til Pozzolengo, Solferino og Medole. En sardinsk Patrulje stødte paa Uhlaner i Nærheden af Gardasøen, og to Hundrede Afrikanere blev overrasket af en fjendtlig Infanteristyrke paa ti Tusind Mand ved Guidizzolo. Trods disse Kendsgerninger vilde Kejseren ikke tro paa, at der befandt sig større østrigske Styrker vest for Floden. Han mente, at det blot drejede sig om spredte Patruljer og enkelte Forpoststyrker, og fandt det ganske usandsynligt, at Østrigerne skulde vove et Slag med Floden i Ryggen. Luftskipperen, Godard, der var gaaet til Vejrs i sin Ballon, havde heller ikke været i Stand til at observere større fjendtlige Styrker. Kejseren regnede derfor med, at de allierede Hære skulde tiltvinge sig Adgang over Floden for at angribe Fjenden i selve „Fæstningsfirkanten".

Om Aftenen afholdtes Krigsraad, og som Hærenes Øverstbefalende gav Kejseren Ordrer for den endelige Slagplan. Næste Morgen, Fredag den 24. Juni, ved Solopgang skulde Fremrykningen begynde. Victor Emmanuels Styrker skulde fra Desenzano rykke mod Pozzolengo, Marchal Baraguey d'Hilliers fra Esenta mod Højderne ved Solferino, Marchal

MacMahon fra Castiglione mod Cavriana, General Niel mod Guidizzolo, og endelig – yderst paa højre Fløj – Marchal Canrobert mod Øst. Kejserens Stab og „Hundredgarden" skulde rykke til Castiglione. Niel var den eneste af de fire franske Hærførere, der ikke bar Marchalstaven, saa der var givet hans Styrke de bedste Chancer for at forcere Floden.

Da Himlen farvedes blodrød over den smukke Cypreshøj ved Solferino, vaagnede den franske Armé. Solens første Straaler lyste over Murtinden paa Spia d'Italia, det røde, firkantede Taarn, der skulde blive Centrum i Dagens blodige Begivenheder. De flammende Lejrbaal døde ud, mens der duftede af frisk Kaffe mellem de Tusinder af Telte. Soldaterne strakte sig, stive og ømme, gabede og bandede den tidlige Reveille. De knasede den tørre Bisquit og slubrede den koghede Kaffe, mens de stirrede mod Øst med søvnige, opsvulmede Øjne. Solen hævede sig over Taarnets Tinde og den hvide Kirkekuppel i Solferino. Den glødede i Cypressernes mørke Trækroner over Bakkekammen. Teltene pakkedes hurtigt sammen, og Kompagnierne stillede op.

De første Kolonner rykker allerede gennem Castigliones morgenstille Gader. Takten smelder mellem Husmurene. Det giver en Smule Varme i de stive Lemmer. Pludselig dirrer det gennem de snorlige Rækker. Der lyder Skud. Takten bliver usikker. Flere Skud lyder. Sablerne blinker i Morgensolen over Soldaternes Hoveder, mens der lyder skarpe Kommandoraab, og de forreste Rækker sætter af Sted i Løb. Luften sønderflænges af rasende Geværild. De forreste Geledder er næppe naaet ud gennem Byen, før de

støder paa østrigske Forposter. Mødet er lige overraskende for begge Parter. Østrigerne aabner Ilden og trækker sig tilbage, Fod for Fod.

Ned over Højderne, over de støvede, graa Veje, marcherer Østrigerne frem, i tætte Kolonner, Skulder ved Skulder. Morgensolen blinker i de slebne Bajonetter, der hæver sig som en dødbringende Skov over de hvide Vaabenfrakker. De sort-gule Faner med de kejserlige Ørne vajer for Vinden. Rasende Trommehvirvler og Trompetsignaler blander sig med Lyden af Geværsalverne. Kampen er i fuld Gang. Smaa, hvide Røgskyer viser sig mellem det grønne for Taarnets Fod, det brummer og synger i Luften over de kæmpende. Det er det østrigske Artilleri, der arbejder. I dækkede Stillinger er det kørt op paa de runde Høje omkring Solferino, langs Cypresalleen, foran Taarnet og paa den smukke, gamle Kirkegaard. Granaterne slaar ned mellem de tætte, franske Kolonner, pløjer lyse Furer i de sammenstuvede Menneskekroppe, spreder Død og Lemlæstelse.

Der gaar Ilbud til Kejseren i Montechiaro. Hans kejserlige Majestæt modtager Kaptajnen i bar Skjorte, indhyllet i en Sky af Cigaretrøg.

„Kampen er i fuld Gang over hele Fronten, Sire!"

Hans Majestæt er ved at stikke de bare Fødder i et Par Morgentøfler, men betænker sig. Han lytter til Beretningen, der lyder overbevisende. Kaptajnen har først søgt Kejseren ovre i Kirken, hvor en af Stabsofficererne, der er død nogle Dage i Forvejen, er ved at bisættes. Men Hans Majestæt har ikke bivaanet Højtideligheden. Snart efter er han paa Vej til Castiglione i sin Kalechevogn. Ved hans Side sidder

Generalstabschefen, Marschal Vaillant, og paa det andet Sæde Generalerne Fleury og de Montebello. Officererne, der viste Kammeraten den sidste Ære, iler bort. Tiden er ikke mere til den Slags Ceremonier. Tusinde lemlæstede Ofre væder allerede Solferinos Højder med deres Blod. I Castiglione er hele Befolkningen paa Benene. Kejseren begiver sig op i et af Byens Klokketaarne for at tage et Overblik over Slagmarken.

Kampen raser over Højderne ved Solferino og den flade Slette ved Medole og Guidizzolo. Solen varmer allerede med stor Kraft, og mægtige Støvskyer rejser sig ude over Sletten. Lansenerernes Eskadroner sprænger af Sted i dundrende Galop, Vimplerne slides af Vinden over de hvirvlende Støvskyer. Det blinker som Tusinde Lyn i Husarernes Guldbroderier og Kyrasserernes gule Brystharnisker. Smaa, snehvide Pletter myldrer ned over de grønne Skrænter og ud over Sletten. Fra den modsatte Side stormer de afrikanske Jægere, i røde Bukser og blaa Vaabenfrakker. Fra Solferinos Højder, Fjendens Centrum, brøler et Helvedeskor. Kejseren stiger ned paany og giver sine Ordrer: Solferino skal tages – koste hvad det vil! Hans Majestæt tænder sig en Cigaret, den uundværlige Stimulans gennem femten frygtelige Timer.

Marchal d'Hilliers' Kolonner stormer fremefter, op over Højene, med paasatte Bajonetter. De forreste Rækker vakler og segner for de østrigske Kugler. Efterfølgerne springer over de faldne Kammerater, rammes i Springet og synker sammen over den frygtelige Menneskevold, der vokser mellem de kæmpende. De tyrolske Skarpskytter naar deres Maal. Geled efter Geled segner for de dødbringende Kugler.

Krudtrøgen driver som en gul Taage over Højens Top. Grev Stadions Tropper forsvarer sig rasende, kastes tilbage, stormer frem paany. Hver Tomme Jord koster Strømme af Blod.

Middagssolen staar højt paa Himlen. Gennem de tætte Skyer formaar den næppe at oplyse det frygtelige Skuespil paa Jorden, den vanvittige, naadesløse Nedslagtning. Heden er kvælende. Soldaterne vakler af Tørst og Udmattelse. De svulne Tunger klæber til Ganen, og Kommandoraabene lyder som Rallen fra de udtørrede Struber. Soldaterne kaster Oppakning, Tornystre og de tømte Feltflasker. De flaar Vaabenfrakkerne af de drivvaade Kroppe og kæmper videre i Skjorteærmer.

„. . . . Hver eneste Jordhøj, hver eneste Bakke, hver eneste Klippekam er Skueplads for haardnakket Kamp. Paa Højene og i Hulvejene ligger Dynger af Lig. Et Sted er det Kamp Mand mod Mand, frygtelig, rædselsfuld Kamp: Østrigerne og de allierede træder hverandre under Fødder, dræber hverandre ovenpaa de blodige Lig, slaar hverandre ned med Kolbeslag, knuser Hjerneskallen paa hverandre, sprætter Maven op paa hverandre med Sabel og Bajonet. Der gives ikke mere Pardon, det er en Nedslagtning, en Strid mellem vilde, rasende og bloddrukne Dyr. Selv de saarede forsvarer sig til det sidste Aandedrag, den, der ikke længer har noget Vaaben, griber sin Modstander og sønderflænger ham med Tænderne . . . .“

„. . . . Et andet Sted udkæmpes en lignende Kamp, som dog bliver endnu mere rædselsvækkende ved en Ryttereskadrons Fremstormen; den suser af Sted i Galop, Hestene

knuser de døde og døende under deres jernbeslagne Hove, en stakkels saaret faar Kæben revet af, en anden Hovedet knust, en tredie, som maaske kunde være blevet frelst, har faaet Brystet trampet ind. Høje Skraal, Skrig af Raseri og Hyl af Smerte og Fortvivlelse blander sig med Hestenes Vrinsken . . . .“

„. . . . Længere borte sprænger Artilleriet frem i flyvende Fart lige bag efter Rytteriet. Det baner sig Vej tværs hen over Lig og saarede, som ligger i Flæng mellem hverandre paa Marken: saa sprøjter Hjerner frem, Lemmer knækkes og knuses, Legemer gøres ukendelige, Jorden drikker bogstavelig talt Blod, og Sletten er oversaaet med Stumper af søndrede Menneskedele . . . .“

„. . . . Zouaverne stormer frem til Bajonetangreb i Spring som vilde Dyr og udstøder rasende Skrig. Det franske Rytteri hugger ind paa det østrigske; Uhlaner og Husarer gennembores og flænges, Hestene, som denne Kampiver ophidser, tager ogsaa selv Del i Raseriet, de kaster sig over Fjendens Heste og bider dem i deres Galskab, medens Rytterne kløver Hovederne paa hverandre med Sablen . . . .“

„. . . . Saa stor er Forbitrelsen, at man paa nogle Steder, hvor Ammunitionen er opbrugt og Geværerne slaaet itu, dræber hverandre med Stenkast, kæmper Mand mod Mand. Kroaterne skærer Halsen over paa alt levende, de møder paa deres Vej; de gør det af med de saarede fra de allieredes Hær, dræber dem med Kolbeslag, medens de algierske Skytter, trods Befalingsmændenes Anstrengelser for at dæmpe deres Vildskab, slaar de ulykkelige døende østrigske Officerer og Soldater paa samme Maade og med vilde Brøl og frygte-

lige Skrig styrter løs paa Modstandernes Rækker . . . . Overalt styrter Mennesker om i Tusindvis, lemlæstede, opsprættede, gennemborede af Kugler eller dødeligt ramt af Projektiler af alle Arter . . . .[2]).

Kejseren inspicerer de franske Kanonstillinger. Han sidder let sammensunken paa Hesten, Panden er ligbleg trods den kvælende Varme, Blikket sløvt under de tunge Øjenlaag. Mekanisk løfter han Cigaretten og lader Røgen sive gennem de udspilede Næsebor. Ved hans Side rider Generalstabschefen, Marchal Vaillant. Artilleristerne arbejder som rasende, med sorte, krudtsværtede Ansigter og nøgne Overkroppe, der driver af Sved. De har næppe Tid til at tænke paa den frygtelige Hede. Det er paa tiende Time, at de franske Kanoner brøler deres Dødssang over Fjenden. Folkene har kun faaet deres Morgenkaffe og en Smule tør Bisquit. Med Østrigerne er det endnu værre. Fangerne stinker af Brændevin, hvoraf de har faaet dobbelt Portion i Stedet for Morgenmad.

Marchallen holder sin Hest tilbage og bøjer sig ned over en ung Artillerioffícer, der arbejder med bart Hoved og aabentstaaende Halskrave: „Hvad har De i Deres Feltflaske, Løjtnant?"

„En Blanding af Vand, Kaffe og Cognac, Hr. Marchal."

„Ah, giv hid, lad mig smage!" Marchallen tømmer Feltflasken til sidste Draabe og rækker den tilbage med en tilfreds Grynten. Kejseren og den ædle Marchal Vaillant rider langsomt videre til de næste Kanonstillinger. Staben følger i nogen Afstand.

Om Eftermiddagen trækker mørke, truende Skyer hen

over Himlen, og Støvet jages i hylende Kast over Sletten. Lynene flammer over den sorte Himmel, Tordenen ruller mellem Højderne, Uvejret bryder løs. Naturen prøver paa at konkurrere med Mennesket. Regnen begynder at falde, først i spredte Draaber, siden i umaadelige, iskolde Kaskader, der gennembløder Mennesker og Dyr. De ophvirvlede Støvskyer falder som Mudderdraaber fra Himlen. I rivende Strømme fosser Vandet ned over Højderne og ud over Sletten. Det vasker det blodige Græs, pisker mod de forvredne Lig og de saarede, der forgæves søger at dække de lemlæstede Ansigter. Slagtehusets Gulv bliver skyllet.

Men Kampen raser blot videre, vild og ubarmhjertig. Røde Ildtunger skyder frem gennem Tusmørket, Kanonerne drøner og overdøver den rullende Torden. Mennesket besejrer Naturen i den djævelske Kappestrid. Men endelig forstummer de østrigske Kanoner. Tricoloren folder sig ud over Bakketoppen ved Solferino. Over det meste af Fronten gaar det østrigske Tilbagetog. Længst mod Nord, ved Pozzolengo, nægter den tapre Benedek at vige: Slaget er jo ikke tabt. Den sardinske Hær forbløder over Skrænterne.

Tilbagetoget udarter flere Steder til Flugt, vild panikagtig Flugt, uden Tanke for Orden eller Dækning. I femten Timer har Kampen varet, femten Timer i kvælende Hede, Støv, Uvejr, Krudtrøg og Blodstank, foran blanke Bajonetter og dødbringende Kanonmundinger. Men nu er Nerverne bristet efter det rædselsfulde Blodorgie. Alt bliver kastet for at lette Flugten, Vaaben, Oppakning, Faner. Nationens Helligdomme trampes i Mudderet. Den unge, østrigske Kejser søger at standse sine panikslagne Soldater.

Han befaler og truer, han breder Armene ud i Fortvivlelse mod de flygtende Masser, han trygler og beder, han besværger dem at ære Fanen, Nationens hellige Symbol. Forgæves! Armeen er paa Flugt, intet kan standse den. I vild Rædsel jager den mod Floden, vælter over de reddende Broer, knuses, søndertrampes. Benene ryster under de udmattede Soldater, men Angsten pisker uanede Reserver til Live, Selvopholdelsesdriftens sidste Reserver. De franske Granater splintrer mellem Masserne og fuldender det vanvittige Blodbad.

Kejseren græder. En hulkende Graad stiger fra det unge Bryst. Men den gælder ikke de sønderskudte Ligdynger derude paa Sletten, ikke Enkerne og de faderløse, ikke de Tusinder, der lod sig myrde under det hellige Symbol, ikke de lemlæstede, Nationens unge Sønner, der nu gøder Lombardiets Jord med deres Hjerteblod. Kejseren hulker, vildt og fortvivlet, i Skammen over den skændede Soldaterære, Nederlaget.

Slaget er endt. Fyrretyve Tusind Mand forbløder paa Valpladsen, døde, lemlæstede, knuste, ukendelige. Døden kan være tilfreds med den blodige Høst. Højt oppe under Skyerne, som uendelig smaa Prikker mod den graa Himmel, svæver de, Luftens Aadselsjægere. Gule Øjne stirrer mod den bloddampende Jord. Tiden er inde. I hvirvlende Styrt kaster de sig mod Jorden.

Den sejrende Armes Soldater kaster sig paa Stedet, stive af Udmattelse, halvt vanvittige af Tørst. Som anskudte Dyr slæber de sig mod Vandpytterne, hvis Vand er grumset og rødbrunt, blandet med Blod. Opsvulmede Tunger

labber i de stinkende Pytter, levret Blodvand skyller gennem de udtørrede Struber. De enkelte Kar med friskt Drikkevand, der naar frem, er beregnet til de saarede, men forslaar næsten intet. Karrene bevogtes af Soldater med opplantede Bajonetter.

Natten sænker sig. De tavse Stjerner lyser over den lombardiske Slette. Mørke Skikkelser sniger sig frem over Slagmarken, Marodørerne, Nattens stinkende Aadselgribbe. De bøjer sig over Ligene. Graadige Fingre famler over de blodige Laser, jager i febrilsk Søgen gennem Lommerne i det klæbrige Lædertøj. Raa Eder lyder mellem Ligdyngerne, tunge Læderstøvler flaas af opsvulmede Fødder, Pengestykker klirrer i Natten. Fra alle Kanter sniger mørke Skikkelser sig mod de tavse Dynger. Hyænerne har lugtet Lig.

4. Kapitel

EFTER SLAGET – CASTIGLIONES RÆDSLER – DUNANT BØJER KNÆ FOR KRIGENS OFRE – PANIKKEN I CASTIGLIONE – SPIREN LÆGGES TIL RØDE KORS – DUNANT ORGANISERER DEN FRIVILLIGE HJÆLPETJENESTE – EN DRAMATISK TUR TIL BORGHETTO – DUNANTS FEJLBEDØMMELSE

Det blev Forretningsmanden Dunants Skæbne, at han paa nært Hold skulde opleve disse blodige Begivenheder. Med sine to Bøger i Kufferten var han ankommet til Castiglione delle Stiviere, en lille By paa ca. 5000 Indbyggere, 45 Kilometer sydøst for Brescia, men under de foreliggende Omstændigheder var det naturligvis ikke lykkedes ham at faa en Samtale med Marchal MacMahon.

I Indledningen til den Bog, der skulde komme til at ryste Verden, siger Dunant: „Paa disse Sider gengiver jeg kun mine personlige Indtryk. Man bør altsaa hverken søge specielle Enkeltheder eller strategiske Oplysninger, som rettelig har deres Plads i andre Værker." Vi kan sikkert betragte det som givet, at Dunant ikke under selve Slaget har vovet sig ud paa Kampplads en. Efter hans detaillerede Beskrivelse af forskellige Begivenheder paa selve Slagmarken kunde man let faa det Indtryk, men han har næppe paa noget Tidspunkt befundet sig langt fra Castiglione. Han skulde derimod snart faa rig Lejlighed til Samtale med Hundreder af Øjenvidner.

Han siger da ogsaa selv: „Tænker man sig en Tilskuer posteret paa Højderne i Nærheden af Castiglione, vil han

vel ikke nøjagtigt kunne følge Slagplanen, men han vil dog forstaa, at det er de allierede Troppers Centrum, Østrigerne søger at gennembryde . . . .", og uden dog selv at udtale det, er det meget tænkeligt, at Dunant over et vist Tidsrum har befundet sig paa disse Høje, der strækker sig fra Castiglione, over Solferino og Cavriana, til Volta. I denne Forbindelse er det interessant at betragte en – tilsyneladende uvæsentlig – Tekstændring, der er foretaget fra Bogens første til tredie Udgave. I de to første Udgaver udtaler Dunant, at de „flyvende Ambulancer" paa selve Slagmarken markeres med et *sort* Flag, men i 3. Udgave angiver han dette Flag til at være *rødt* og *Hospitals*flaget sort. Det ligger derfor meget nær at antage, at han *kun* har haft Lejlighed til at betragte Flagene i selve Castiglione – nemlig de sorte Hospitalsflag – og da fejlagtigt er gaaet ud fra, at Farven var den samme ude paa selve Slagmarken. Ændringen fra 1. til 3. Udgave kan da skyldes Korrigering fra sagkyndig Side.

For den unge Forretningsmand skulde det dog ikke komme til at mangle paa „personlige Indtryk". Ude fra Slagmarken gik en stadig tættere Strøm mod den lille By, en uendelig Række af blodige, udmattede Stakler, der slæbte sig af Sted, barhovede og med sønderrevne Uniformer. Intendanturens Vogne kørte frem – smaa, elendige Kærrer med en Smule Halm i Bunden. De saarede laa sammenstuvede, i forvredne Klynger over den mørkerøde, klæbrige Halm. De skreg af Smerte, naar de fjederløse Hjul skumplede over den ujævne Landevej. Mulæsler traskede af Sted i kort Trav med deres primitive Syge-

baarer. Sønderskudte Arme og Ben dinglede ud over Kanterne, dirrende rødt Menneskekød. Enkelte Stakler, de lettere saaret, formaaede endnu at holde sig paa Benene. Halvt bevidstløse hagede de sig fast i Kærrernes Sidestykker og lod sig slæbe med. Et frygteligt Instinkt – Haabet om en ledig Plads i Kærren – fik dem til at holde ud og gav dem overmenneskelige Kræfter. Men mange gav op. De segnede om og slap deres krampagtige Tag, rullede gennem Støvet og søgte at slæbe sig ud mod Vejkanten. Gispende af Smerte og ulidelig Tørst blev de liggende der, men Kammeraterne var ude af Stand til at hjælpe dem. Solen bagte ubarmhjertigt over de blodige Menneskevrag. De sprukne Læber formede en hviskende Bøn om Udløsning af Pinslerne, og Bønnen blev hørt: Langsomt udaandede de af Tørst og Blodtab. Støvet føg ind over de jordiske Rester, lagde sig som et skærmende Dække over al den menneskelige Elendighed. Naturen ofrede et Liglagen. En Gang imellem maatte en Vogn standse, og Kusken kastede et kyndigt Blik over sin blodige Last. En stille Skikkelse blev slæbt hen over Halmen og lagt ud i Vejkanten. Kusken gjorde hastigt Korsets Tegn og hjalp en af de udholdende Stakler op i Vognen. Nu var der blevet en Plads ledig. Fra Vognbunden faldt tunge, mørkerøde Draaber, der med Begærlighed indsugedes af Landevejens Støv.

Ind gennem Castigliones Gader fortsatte dette Elendighedens Tog. De sorte Faner – Hospitalernes Kendetegn – hejstes foran San Luigi Kasernen og Capucinerklostret, foran Hospitalet og Byens Kirker: San Guiseppe, Rosalie og Chiesa Maggiore. Om Eftermiddagen ankom det store

Hovedkvarters Ambulance til Byen. Lægerne arbejdede haardt og ufortrødent, kun med Pligten i Tankerne, men Opgaven var haabløs. I uendelige Rækker strømmede de saarede til Byen.

Dunant blev dybt grebet under Indtrykket af al denne Gru og menneskelig Elendighed. Han saa de støvede, blodige Skikkelser, der vaklede gennem Gaderne, segnefærdige af Blodtab og Udmattelse. Han saa Vognene, der kørte op foran Chiesa Maggiore for at aflevere de blodige Bylter: sønderskudte, lemlæstede Stakler, Soldater af alle Vaabenarter, Franskmænd og saarede Fjender, der ofte skubbedes brutalt tilbage fra Kirkens Indgang. Den ringe Hjælp, der fandtes, skulde i første Række komme Vennerne til gode. Østrigerne forstod det, for de havde aldrig lært andet. Det var jo blot Krigens ubønhørlige Lov, efter hvilken de selv handlede. De ventede ingen Naade. Med Ryggen mod Muren sad de, stønnende af Tørst og Smerte, og stirrede frem for sig med haabløse Øjne. Titusindvis af Fluer kredsede over de hjælpeløse Ofre. Som sorte Skyer slog de ned over Menneskevragene og drak sig mætte i Blod og Sved. Solen brændte i de væskende Saar. Hvor fandtes vel Hjælpen til alle disse Stakler? Der var ingen Læger at se og kun ringe Sanitetspersonale, nogle faa Sygebærere, der selv var ved at segne af Udmattelse.

Henri Dunant vaagnede til Handling. Midt i dette bundløse Dyb af menneskelig Elendighed og navnløs Lidelse stod Forretningsmanden Dunant, elegant, hvidklædt. Paa faa Øjeblikke skete Forvandlingen. Genèvebiografen, Professor Alexis François siger: „. . . . i dette hellige Minut,

hvor hans dirrende Hjerte, Røde Kors' Hjerte, modtog Indvielsens Daab, og i samme Øjeblik blev den enlige rejsende, løftet af Florence Nightingales Aand, til en barmhjertig Samaritan." Inspirationens hellige Ild brændte i klar Flamme. Idealisten Dunant bøjede Knæ for Krigens ulykkelige Ofre.

„. . . . Stakkels Mødre i Tyskland, i Østrig, i Ungarn, i Bøhmen, hvorledes skal man kunne lade være med at tænke paa jeres Angst, naar I faar at vide, at jeres saarede Sønner er Fanger i Fjendens Land . . . ."

Under Chiesa Maggiores hvælvede Kirkebuer, mellem den kristne Civilisations sønderlemmede Ofre, naaede Henri Dunant til den Erkendelse, der skulde bære hans Navn over Verden. For ham fandtes ingen Ven eller Fjende, blot lemlæstede Ofre, der havde Krav paa Hjælp og menneskelig Barmhjertighed.

„. . . . men Castigliones Kvinder, som ser, at jeg ikke gør nogen Forskel paa Nationerne, følger mit Eksempel og viser den samme Velvilje mod alle disse Folk, der er af saa forskellig Oprindelse og alle lige fremmede for dem. *Tutti fratelli*, gentager de bevægede. Ære være disse medfølende Kvinder og disse unge Piger fra Castiglione! Intet kunde afskrække dem, trætte dem eller gøre dem modløse, og under deres stilfærdige Pligtopfyldelse tog de hverken Hensyn til Anstrengelser, Væmmelse eller Ofre . . . ."

Tutti fratelli! Vi er alle Brødre!

Ordene lød fra Mund til Mund. De blev det Feltraab, under hvilket den menneskelige Barmhjertighed sejrede bag Solferinos blodige Slagmark. Kanontordenen burde have

tiet i dette hellige Minut, hvor Kærligheden sejrede over Had og Fordømmelse, i denne Stund, hvor Florence Nightingales Aand genfødtes i de lombardiske Bondekvinder. Vel ejede de jævne Kvinder ikke hendes Kultur og forfinede Væsen, men deres Hjerter bankede i den samme medfølende Takt, og deres Gerning blev ikke mindre opofrende. Et lille Frø var blevet saaet bag Solferinos Slagmark, vædet af Blod og Taarer, en uendelig lille Spire, der skulde fremelskes af Kærlighed og menneskelig Barmhjertighed og vokse til et Kæmpetræ, hvis Grene bredte sig over en blødende Verden.

Natten har sænket sig. Stjernerne lyser over den lombardiske Slette. Tusinder af Baal gløder i Natten, en uendelig Række af smaa Ildfunker over Højderne fra Castiglione til Volta. Alle Lys skinner i Castiglione. Dagens rædselsfulde Arbejde fortsættes. Lægerne er segnefærdige af Udmattelse. Doktor Bertherand arbejder ved Fakkelskær i San Luigi Kasernen. I atten Timer har han været beskæftiget med sit frygtelige Arbejde: Amputationer af Arme og Ben, foretaget under de mest primitive Forhold. Hans Kittel er størknet af Blod. Regimentskirurgerne, Leuret og Haspel, to italienske Læger, og Bataillonskirurgerne, Lobstein og Riolacci, arbejder overalt i Byen. Doktor Gueury arbejder energisk og sammenbidt. Han skulde snart komme til at demonstrere sit Mod og Koldblodighed. Frygtelige Skrig skærer gennem Natten, naar Saven arbejder sig Vej gennem de blottede Benpiber, eller Huden krænges tilbage over det blodige Menneskekød.

Da Solens første Straaler falder gennem de høje Kirke-

vinduer i Chiesa Maggiore, og Faklernes Skær blegner i Morgengryet, fremtræder den menneskelige Elendighed i dobbelt grel Belysning. En hvidklædt Skikkelse knæler midt paa Kirkegulvet: Henri Dunant. Han har ikke givet sig Tid til at skifte den upraktiske Paaklædning. To unge Piger staar bag ved ham med Lærred, Charpi og et Kar med Vand. Deres Øjne er røde og opsvulmede, og Benene skælver under dem. Men de giver ikke op. Hele Natten har de arbejdet, men hvad betyder vel det! Tutti fratelli! Med Forbavselse og Beundring betragter de den fornemme, hvidklædte Herre, Signor Dunant, der synes at være i Besiddelse af uudtømmelige Kræfter.

Kirken er et kæmpemæssigt Lazaret. Over hele Stengulvet, paa alle Gangene, i Sidekapeller og Koret ligger de lemlæstede Ofre Side om Side. Frygtelige Skrig lyder under de murede Hvælvinger, raa Eder og Forbandelser over et naadesløst Forsyn. Fra alle Sider, fra Sidekapellerne, fra Kirkens mørkeste Kroge brøler et frygteligt Kor paa Vand. Jamrende, hulkende, rasende lyder Bønnerne gennem det mægtige Kirkerum.

Solen begyndte at stige paa Himlen, og Transporterne med de saarede strømmede stadig ind ude fra Slagmarken. Fredagen var endt i vild Forvirring i Castiglione, men Lørdagen blev endnu værre. Kirker og Kloster, Hospital og Kaserne var overfyldte af saarede. I lange Rækker laa de langs Murene, paa Torve og aabne Pladser, dækket af en Smule Lærredstag til Beskyttelse mod den brændende Sol. Og stadig strømmede nye saarede til. En blot nogenlunde Behandling eller Pleje var udelukket, men de saarede kunde

ikke viderebefordres til Brescia eller Cremona, da der manglede Køretøjer. Østrigerne havde ført alle Vogne med under Tilbagetoget. Indbyggerne rykkede ud af deres Huse eller klumpede sig sammen i et enkelt Værelse. Hvert Hus i Byen omdannedes til Lazaret. Mægtige Baller Charpi var stablet op ved Hospitalet og Kasernen, men der manglede Hjælp til at fordele det. Der var Mangel paa Linned og Forbindsstoffer, paa Styrkemidler og Medikamenter, paa Kloroform og Jernklorid, men først og sidst var der Mangel paa Læger og Sanitetspersonale. Lægerne fra „det store Hovedkvarter" arbejdede utrætteligt, men alligevel formaaede de blot at udrette en Brøkdel.

Om Eftermiddagen beordrede Kejseren endda flere af Lægerne til sit Hovedkvarter i Cavriana. Denne lille By havde i Sammenligning med Castiglione kun modtaget et yderst ringe Antal saarede, men Hans Majestæt ønskede en forsvarlig Pleje af sine nærmeste Omgivelser. Den foregaaende Aften havde han opslaaet sit Kvarter i det store, palælignende Hus, der faa Timer i Forvejen havde huset den slagne Modstander, Franz Joseph. Blodstanken fra Solferino stod endnu Napoleon i Næsen, da han sent paa Aftenen skrev sin Sejrsbulletin til Kejserinden og sendte sin faderlige Hilsen til den lille, treaarige Kejserprins. Hans Majestæt væmmedes nu ved Blod. Maaske erindrede han sig nu Onklen, der skuede ud over Eylaus bloddampende Slagmark med de Tusinder af Lig: „Et saadant Syn kan gøre Fyrster til Fredsvenner!"

I Castiglione forværredes Forholdene fra Time til Time. Dunant og hans frivillige Hjælpere arbejdede uden Ophør

i Chiesa Maggiore. Fem Hundrede saarede laa spredt over den blodige Halm paa Kirkens Stengulv og et Hundrede Stykker ude paa Gaden under Solsejlet. Et Utal af Byens Drenge løb ustandseligt mellem Kirken og Brønden med Kar, Spande og Feltflasker. Det er troligt, at de derved har opnaaet en kærkommen Ekstrafortjeneste hos den fine, fremmede Herre. Store Baller Charpi blev slæbt hen til Kirken, og Dunant købte alt, hvad der kunde fremskaffes af Bind, Lærred og Linned. Kvinderne bragte det til Kirken. De kom slæbende med Madrasser og Skraapuder, de tømte Hjemmenes Linnedskabe, de ofrede deres Duge og Lagener – ja, selv deres Undertøj forvandledes efterhaanden til Forbindsstoffer. Nogle lavede styrkende Bouillon til de saarede, andre kogte hele Spande med The til Udskylning af de væskende Saar. Dunants Eksempel smittede. Kvinderne var grebet af den hellige Begejstring, og alle blev hjulpet, saa vidt Evnerne strakte, Franskmænd, Østrigere, Ungarere, Kroater og Tyrolere.

Og stadig hentede Kærrerne deres blodige Last ude paa Sletten, stadig vaklede blodige Skikkelser, ukendelige af Mudder, ind gennem Byens Gader. De var paa Vanviddets Rand af ulidelig Tørst og et Døgns Ophold mellem Slagmarkens Ligdynger. Med overmenneskelig Anstrengelse slægte de sig mod Byen, i navnløs Rædsel for Klangen af Hakker og Skovle, for de kalkede Fællesgrave derude paa Sletten. Dynger af Menneskekroppe var styrtet i de friske Kalkkuler. Arbejdet hastede. Der var ikke Tid til at efterspore Livstegn i de lemlæstede Kroppe. Ligstanken var allerede begyndt at brede sig over den soltørrede Slette.

Der var intet tilbage af den elegante Forretningsmand, Henri Dunant. Det mørke Haar klæbede mod Panden, og det hvide Tøj var ukendeligt af Snavs og Blod. Uden Tanke for Hvile eller Føde arbejdede Kvinderne sammen med ham og efter hans Anvisninger. Enkelte styrtede af Udmattelse, andre blev syge af Rædslerne eller Kirkens forpestede Luft, men Resten holdt ud. Med skælvende Knæ og Øjne, der smertede af Mangel paa Søvn, fortsatte de deres barmhjertige Gerning. De unge Piger græd af Medlidenhed med Ven og Fjende.

Men Lidelsens Bæger var ikke fuldt. Et Rædselsraab forplantede sig med Lynets Hast gennem Byen: „Østrigerne kommer!" Beboerne styrtede ud af deres Huse og løb af Sted gennem Gaderne, vilde af Skræk. Sanitetssoldaterne lod deres Byrder falde paa det Sted, hvor de stod, og flygtede med Strømmen. Vogne for gennem Gaderne mod Vest og Nord, mod Landevejen til Montechiaro. Kuskene piskede hensynsløst paa de udmattede Heste, mens Lastkærrerne slingrede af Sted. Med høje Brag tørnede de mod andre Køretøjer, Hjulene greb ind i hverandre, og den splintrende Knagen blev efterfulgt af Eder og Forbandelser. Den kejserlige Vognpark brød op og øgede det frygtelige Virvar paa Landevejen. Hele Laster af Fødevarer og Medikamenter styrtedes i Grøfterne, Kuskene spændte Hestene fra Vognene og forsvandt i vild Flugt, mens Dyrene galopperede bort over Markerne. Vognene plyndredes af forbryderiske Horder. Paa Byens Pladser lød de saaredes Rædselsskrig, men ingen tog Hensyn dertil. Frihedsfanerne, der i et Døgn havde smykket Husene, blev revet ned og brændt eller

skjult af de panikslagne Indbyggere. Andre styrtede ud paa Torve og Pladser, hvorfra de slæbte saarede Østrigere til deres Hjem, hvor de overøstes med Venlighed.

Ogsaa Lægerne blev grebet af den almindelige Panik og kastede deres Instrumenter for at flygte. Den føromtalte Doktor Gueury sprang op og stillede sig i Vejen, mens han trak sin Pistol: „Holdt! Jeg dræber den første, der forlader sin Post! Hvad enten Østrigerne kommer eller ej, bliver vi!" Lægerne standsede brat foran den truende Pistolmunding og greb Instrumenterne paany. Med sammenbidte Tænder fortsatte de Arbejdet, mens Rædslerne voksede omkring dem.

Om Aarsagen til denne Panik forklarer Dunant: „Denne Panik foraarsagedes af en i Virkeligheden saare ubetydelig Omstændighed. Efterhaanden som hvert enkelt fransk Armékorps bliver samlet og formeret paany efter at have taget Stilling, bliver der Dagen efter Slaget dannet Tog af Fanger, som sendes afsted mod Brescia over Castiglione og Montechiaro. Et af disse Fange-Detachementer, eskorteret af Husarer, drager afsted fra Cavriana og nærmer sig om Eftermiddagen Castiglione, hvor det – saa meget mere som man faar Øje paa det i lang Afstand – af Indbyggerne bliver antaget for den østrigske Armé, der nu vender tilbage i samlet Masse. Paa Trods af denne Nyheds Urimelighed og Usandsynlighed finder det latterlige Rygte, som udspredes af Bønder, Hærens lejede Trænkuske og de omflakkende Smaahandlende, der i Almindelighed følger med Tropperne i Felten, dog Tiltro hos Byboerne, da de ser disse Folk komme styrtende midt ind imellem dem, rædselsslagne og forpustede."

Dunants Forklaring kan ikke godkendes uden Forbehold. Der foreligger flere divergerende Forklaringer, men nogle af de mest ansete Krigshistorikere udtaler sig dog nogenlunde enslydende: En fransk Kavalerieofficer fik – under en Rekognosering øst for Byen – Øje paa en Del franske Soldater, der i al Fredelighed og iført hvide Skjorteærmer, vandede deres Heste et Sted ude paa Sletten. I Officerens ophidsede Fantasi blev de hvide Skjorter til fremrykkende Østrigere i hvide Vaabenfrakker, og under hysterisk Raaben og Skrigen galopperede han tilbage ind gennem Byen. Gang paa Gang gentog han sit Raab: „Østrigerne kommer! Omkring!" og blev derved Aarsag til den frygtelige Panik.

Med Sikkerhed tør vi ikke paastaa, at Dunant har været vidende om denne Kendsgerning, men det ligger meget nær at antage. Han har i saa Tilfælde ikke villet fremføre Episoden i dens rette Lys for ikke at sætte en Plet paa det franske Officerskorps' Ære! Vi ser ham heller ikke nævne et Ord om den kejserlige Vognpark, der havde sin store Part i Forvirringen paa Landevejen. Han nævner heller ikke et Ord om de panikslagne Læger, ikke et Ord om panikslagne Officerer og Soldater – ja, det yderste, han overhovedet kan strække sig til, er, at Hærens *lejede* Trænkuske var medskyldige i Panikken! Hans Tilbageholdenhed paa disse Punkter kan vist betegnes som en noget overdreven Finfølelse. I femten frygtelige Timer havde den franske Armé, Officerer og Menige, kæmpet deres heltemodige Kamp, uden Tanke for Død og Lemlæstelse. Nerverne havde været ude for en saa fantastisk Belastningsprøve, at den naturlige

Reaktion ikke kunde overraske. Hele Spørgsmaalet kan synes uden større Interesse, og dog er det ganske interessant i Belysningen af „Un Souvenir de Solferino"s Forfatter in spe. Det understreger nemlig med al Tydelighed hans Forudseenhed. Skulde han gøre sig Haab om, at Bogen kom til at virke efter Hensigten, var *fransk* Støtte en absolut Betingelse. „Un Souvenir de Solferino" er saa afgjort skrevet af en glødende Idealist og Filantrop, og dog skinner det enkelte Steder igennem, at den nøgternt vurderende Forretningsmand har ført Pennen. Visse Passager i Bogen kunde give Anledning til nogen Kritik, men Spørgsmaalet er aabenbart ikke taget op til Overvejelse af Dunants Biografer.

Midt under den frygtelige Panik fortsatte Dunant og de trofaste Kvinder deres barmhjertige Arbejde, uden Tanke for de officielle Instanser, der svigtede i den afgørende Stund.

To Gange skulde Castiglione indgaa blodig Forbindelse med Navnet Bonaparte. Med 63 Aars Mellemrum kunde Onkel og Nevø skue ud over den Slette, der dampede af deres Landsmænds Blod. Verden var gaaet frem, Folkeoplysningen, Videnskaben, Civilisationen. „Fredsforeninger" var blevet stiftet i New York og Philadelphia, i Genève og London, den kristne Kirke havde befæstet sin Magt blandt Ungdommen, Folkeretten var hyldet i Tale og Skrift, Tanken om Voldgift modtaget med Anerkendelse af hele den civiliserede Verden – og alligevel skulde hele dette bundløse Dyb af Lidelse og Elendighed blive muligt. Humaniteten stod ikke Maal med Krigsvaabnenes Udvikling.

Nationernes unge Sønner sendtes mod hverandre med Vaaben i Haand, men Hensynet til Soldaten mindskedes i samme Stund, Vaabnet faldt af hans kraftesløse Haand, den Dag, han segnede paa Slagmarken, blodig og lemlæstet, under Udførelsen af sin frygtelige Pligt. Navnene Florence Nightingale og Jean Dominique Larrey[3]) havde straalet som Stjerner paa Barmhjertighedens Himmel, men deres Glans var blegnet i Magthavernes Bevidsthed. Castiglione blev det frygtelige Bevis.

I Løbet af Søndagen lykkedes det Dunant at rekruttere den frivillige Hjælp med flere Personer. Efter store Anstrengelser lykkedes det ham at opnaa Intendanturens Tilladelse til, at tre fangne østrigske Læger deltog i Arbejdet. Et Par franske Officerer, nogle Menige fra de stationerede Tropper og flere Turister gik ogsaa med i Hjælpearbejdet. I flere Tilfælde skete det dog først efter megen Overtalelse fra Dunants Side og en Henvisning til Kvindernes opofrende Indsats. En gammel Søofficer, en schweizisk Grosserer og en parisisk Journalist sluttede sig ogsaa til dem. Selv Kirken repræsenteredes ved en italiensk Præst.

Et Par af de engelske Turister delte Cigarer ud mellem de saarede. Tobakken var en udmærket Stimulans, men Røgen var dog ikke i Stand til at forjage den frygtelige Stank i Kirkens Indre. Overalt laa de lemlæstede og ventede paa, at Hjælpen skulde naa dem. Enkelte laa bortgemt i Kirkens mørkeste Kroge, med knust Hoved, oprevne Lænder, eller Arme og Ben halvt bortrevne af eksploderende Granater. I de fleste af Saarene gik der Betændelse, og Blod, Mudder og Materie dannede en stinkende Masse,

der var Tumleplads for Millioner af Fluer. De saarede, der havde modtaget foreløbig Forbinding ved „de flyvende Ambulancer" paa selve Slagmarken, havde ikke senere faaet Bindene fjernet eller fornyet, og de strammede nu som Jernringe omkring de opsvulmede Lemmer. Plaget af Smerter og Utøj, af Sult og ulidelig Tørst, kastede de saarede sig halvt vanvittige omkring, spejdede med fortvivlede Øjne efter den Hjælp, der stadig udeblev. Mange døde af Stivkrampe. Ligene laa sorte og opsvulmede, til Sygepasserne slæbte dem ud over Kirkegangen. En Sky af sorte Fluer hang i Luften efter det forsvindende Bytte. De ledige Pladser blev straks belagt med nye Ofre. Halmen stak som Naale i de betændte Saar. Flere af de ulykkelige døde af Sult og Tørst, inden Hjælpen naaede frem.

„. . . . Her ligger en Soldat, der er fuldkommen vansiret, og hvis Tunge stikker unaturligt langt frem fra hans flængede og knuste Kæber; han bevæger sig uroligt og søger at rejse sig op, jeg fugter hans indtørrede Læber og hans stive Tunge med frisk Vand; jeg griber en Haandfuld Charpi, dypper den i en Spand, der bæres efter mig, og presser Vandet fra denne Svamp ned i den uformelige Aabning, der hos ham erstatter Munden. Hist henne ligger en anden ulykkelig, som har faaet en Del af Ansigtet afhugget af en Sabel: Næsen, Læberne og Hagen er blevet skilt fra den øvrige Del af Ansigtet; da det er ham umuligt at tale, og han er halvt blindet, gør han Tegn med Haanden og tiltrækker sig ved denne hjerteskærende Pantomime, ledsaget af hæse Strubelyde, Opmærksomheden. Jeg giver ham noget at drikke og lader nogle Draaber rent Vand flyde

ned over hans blødende Ansigt. En tredie, der har et stort gabende Saar i Hovedskallen, udaander, medens han sprederer Hjernemassen i Stænk over Kirkens Gulvfliser; hans Lidelsesfæller skubber ham til Side, fordi han ligger i Vejen. Jeg skærmer hans sidste Øjeblikke og lægger et Lommetørklæde over hans stakkels Hoved, som han endnu bevæger svagt . . . ."[4]).

Hjælperne falder efterhaanden fra. En af de franske Officerer, der et Par Dage i Forvejen har kæmpet med Dødsforagt i Spidsen for sine Folk, bliver nu syg af Sindsbevægelse, over Synet af alle disse usigelige Rædsler. En ung, fransk Turist bryder ud i vild Hulken, andre besvimer eller faar Kvalme og voldsomme Opkastninger. Men Dunant fortsætter, assisteret af de opofrende Kvinder, den schweiziske Grosserer og en ung Ingeniørkorporal, der to Gange segner besvimet om mellem sine lemlæstede Vaabenfæller. Korporalen, der er blevet saaret ved Magenta, er endnu selv næppe helbredet for sine Saar. Ogsaa de menige Soldater maa trække sig tilbage paa deres Officerers Befaling: Slige Rædselsscener nedslaar Krigernes moralske Mod! Ja, Befalingsmændene har utvivlsomt haft Ret. Den jævne Soldat havde sikkert gjort sig andre Forestillinger om denne glorværdige Afslutning paa Livet, efter Faldet paa Ærens Mark. Den italienske Abbed er ogsaa forsvundet, men han vender dog senere tilbage for at yde sit Bidrag til det barmhjertige Arbejde – „. . . . ved som en fin Opmærksomhed at holde os vellugtende Urter og Flakoner med Salte under Næsen!" Dunants eneste Hentydning til *Kirkens* Indsats er ikke blottet for Ironi.

Mandag Morgen var Byens Hjælpekilder udtømte, og Dunant sendte sin Kusk til Brescia efter nye Forsyninger. Nogle Timer senere vendte Mantuaneren tilbage med Vognen, der var fuldt læsset med Medikamenter, Lærredsbind, Skjorter, Oranger, The og Tobak. Arbejdet i Chiesa Maggiore blev fortsat med fornyet Styrke.

„. . . . Da jeg er blevet helt udmattet af Anstrengelse og begynder at lide af Søvnløshed, lader jeg den 27. om Aftenen min Kabriolet spænde for og kører ved Sekstiden afsted for i fri Luft at indaande Aftenens Kølighed og faa lidt Hvile ved, i hvert Fald saa længe, at slippe bort fra de dystre Scener, man paa alle Sider er omgivet af i Castiglione . . . ."

Det var Reaktionen, der indtraadte. Mere end tre Døgns Rædsler i Castiglione havde nedbrudt Nerverne. Byen var et Helvede paa Jorden. Mange sammenstødende Omstændigheder var Skyld deri: den elendige Sygetransport fra Slagmarken, de ringe Forsyninger og Manglen paa Køretøjer, der kunde befordre de saarede videre til Brescia og Cremona, hvor de nødvendige Operationer kunde foretages under mere betryggende Forhold. Og Lægerne! Den forfærdende Mangel havde vist sig med al Tydelighed. Krimkrigens Spor havde ikke skræmmet. Døgn efter Døgn laa de saarede uden Lægehjælp, under de mest umenneskelige Pinsler, medens Døden nærmede sig. Staklerne kunde selv følge dens Fremtrængen over de opsvulmede sorte og grønne Lemmer. Naar Lægerne endelig naaede frem, havde Døden ofte saa godt Tag, at deres Kunst var omsonst. De gik blot forbi med en Skuldertrækning, og deres uhyggelige Vur-

dering slog aldrig fejl. Faa Øjeblikke senere blev Ofrets jordiske Rester slæbt ud af Kirken. Der var intet at bebrejde Lægerne. De arbejdede Dag og Nat, uden Tanke for Hvile, og der laa ti ventende Ofre for hver et, de maatte opgive. De udrettede det flerdobbelte af det, der med Rimelighed kunde forlanges, men deres Antal var for ringe. Alligevel havde den franske Intendant stillet sig vrangvillig til Dunants Anmodning om at lade de fangne, østrigske Læger deltage i Arbejdet.

Kun alt for tydeligt havde Dunant haft Forholdene i Castiglione for Øje. Hvorledes maatte de ikke være i Guidizzolo, Medole, Pozzolengo eller Desenzano? Burde det ikke være en naturlig Handling at give de fangne, østrigske Læger Tilladelse til at behandle deres egne Landsmænd? Burde de fangne Læger ikke derefter frigives med Tilladelse til at vende tilbage til deres Hjemland eller Armé? Det har sikkert været disse Tanker, der beskæftigede Dunant, før han lod spænde for Vognen. Dog ikke de eneste! I mere end tre Døgn havde han ikke haft det egentlige Formaal med Rejsen i sine Tanker, men nu erindrede han det pludselig. Da Vognen kørte ud gennem Castiglione, laa der to Bøger i hans Mappe – et Forslag til Genopprettelse af det Hellige Romerske Rige og en udførlig Redegørelse for Mons-Djémilas Genvordigheder!

Da Dunant ikke var i Besiddelse af noget Lejdebrev fra de franske Militærautoriteter, tilbød Ingeniørkorporalen at følge med. I sin Egenskab af Befalingsmand kunde han muligvis komme til Nytte. Ved Siden af Dunant kørte han ud gennem Byen.

Det blev en smuk Tur. Til venstre laa Højdedragene, der strakte sig i en uafbrudt Kæde mod Volta og Mincios Bred. De græsklædte Skraaninger, Skuepladsen for Slagets blodigste Kampe, laa nu smukke og fredfyldte i Aftensolen. Fuglene, der var blevet jaget paa Flugt af Kanonernes Torden, søgte nu tilbage mod de forladte Reder. Forvildet flagrede de over Granaternes dybe Furer og de splintrede Træer, der engang havde været deres Bo. Til højre bredte Sletten sig med nedtrampede Haver og sønderskudte Mure, der hævede sig som røgsværtede Silhouetter mod den mørkeblaa Aftenhimmel. Overalt saas de oprodede Jordmasser, graahvide af den paastrøede Kalk: Heltegravene. I de hastigt gravede Kuler laa de nu i Dynger, Heltene, der gav deres Liv for et Ideal, de næppe fattede. Døden havde udslettet de nationale Forskelle, strøget de haarde Grænser, der gjaldt i Livet. Nu hvilede Modstanderne Side om Side i den samme Grav. De havde alle ment at kæmpe for det samme: Den retfærdige Sag. Lombardiske Bønder havde – mod rigelig Betaling – ordnet deres beskedne Ligfærd, og Intendanturen havde ofret en Skovlfuld Kalk, som en sidste Hilsen fra det taknemmelige Fædreland. Hvor var blot det simpleste Trækors over disse kalkede Tuer? Spia d'Italia, Solferinos gamle Taarn, der i Aarhundreder har skuet over den historiske Slette, hæver sig som et luende rødt Monument over de navnløse Grave.

Ved 9-Tiden var Dunant i Cavriana og lod Vognen gøre Holdt uden for Kejserens Kvarter. Det var en stor toetages Bygning med mange Vinduer og grønne Skodder, omgivet af en smuk, gammel Have med Palmer og Cypresser. Ud

mod den lille Plads, hvor Vognen havde gjort Holdt, var Udsigten til Haven dækket af en lang, graa Mur. Udenfor Porten sad en Gruppe højtstaaende Officerer paa Halmstole og Træskamler og røg deres Cigarer, mens de nød den milde Aftenluft. Hans Majestæt var ikke til at se. Muligvis sad han i dette Øjeblik og legede med Husets to Smaabørn. I Løbet af de sidste to Dage havde Børnene flere Gange haft Lejlighed til at ride paa det kejserlige Knæ eller trække i de gyldne Epauletter, en Spøg, der morede Hans Majestæt meget og maaske fik hans Tanker til at flyve mod Saint Cloud's prægtige Saloner, hvor en lille Kejserprins afventede sin sejrende Faders Hjemkomst.

Officererne betragtede nysgerrigt Dunant, og mens denne forhørte sig om MacMahons Opholdssted, søgte de forgæves at udfritte Ingeniørkorporalen. Det blev oplyst, at Hertugen af Magenta havde Kvarter i Borghetto, en lille By ved Mincios Bred. Kørslen fortsattes. Mørket var ved at falde, Stjernerne tændtes, og Bivouakbaalene flammede op mellem de mørke Træstammer. Kusken havde det afgjort ikke godt. Han var klar over, at han var Østrigerne nærmere end i Castiglione.

„. . . . Hvad angaar min italienske Kusk, saa er han, omgivet af dette Halvmørke og ved Tanken om at være Fjenden paa saa nært Hold, et Bytte for en saadan Angst, at jeg mere end een Gang bliver nødt til at tage Tømmerne fra ham og give dem til Korporalen eller køre selv . . . . Mantuaneren, der er ganske ude af Stand til at overvinde sin Uro, kan slet ikke mere køre Hesten i lige Linie; han drejer ustandselig Hovedet, fra venstre til højre og fra højre

til venstre, han lader sine forstyrrede Øjne ransage Buskene langs Vejen i bange Forventninger om hvert Øjeblik at se en Østriger ligge gemt omme bag dem, parat til at tage ham paa Kornet, hans bestyrtede Blikke borer sig ind i alle Hegn, undersøger hver en Rønne, og saa snart Vejen slaar en lille Bugt, fordobles hans Frygt; men hans Skræk forvandles til ubeskrivelig Rædsel, da Nattens dybe Stilhed pludselig bliver afbrudt af endnu et Skud fra en bereden Forpost, som vi ikke har kunnet skelne paa Grund af Mørket, og han er lige ved at besvime ved Synet af en stor, opslaaet Paraply, der ligger gennemhullet af tre Kanonkugler og flere Geværkugler . . . ."

Grundet paa ufuldstændige Oplysninger slog Dunant endda ind paa en gal Vej, og først efter større Besvær fandt de den gode Vej til Borghetto. Klokken var over 11, og Hesten fik Lov til at galoppere, saa det knagede i Skaglerne. Pludselig blev de anraabt af en bereden Skildvagt: „Hvem der? Hvem der? Svar, eller jeg skyder!" „Frankrig!" svarede Korporalen hurtigt og tilføjede: „Korporal ved første Ingeniørregiment, syvende Kompagni!" „Passér!" lød Svaret, og snart efter rullede Vognen ind i Borghettos natstille Gader. Klokken var blevet 12, og det var for sent til at træffe MacMahon.

Paa Hovedgaden skinnede et svagt Lys ud fra Stueetagen i et Hus. Inde i den lavloftede Stue, indhyllet i Tobakstaage, sad endnu nogle franske Kvartermestre og arbejdede. Med stor Elskværdighed tilbød de den trætte Dunant Natlogi, og efter at have drukket en Kop Buillon kastede han sig fuldt paaklædt paa Sengen for at faa nogle Timers

Hvile. Korporalen og Kusken indrettede sig for Natten ude i Kabriolet'en. Mantuanerens Nattesøvn har sikkert været plaget af urolige Drømme.

I Redegørelsen for det følgende Døgn er Dunant forbløffende kortfattet: „Klokken seks om Morgenen den 28. bliver jeg modtaget paa en overordentlig velvillig og elskværdig Maade af den gode og ridderlige Marskal Mac Mahon, der med saa stor Ret er blevet kaldt sine Soldaters Afgud[5]), og Klokken ti er jeg tilbage i dette Hus i Cavriana (!), der nu er blevet historisk for al Fremtid, fordi det i Tiden mellem Morgen og Aften den 24. har skænket to store Eneherskere, der var hinandens Fjender, Husly. Klokken tre om Eftermiddagen samme Dag er jeg paa Tilbagevejen til de saarede i Castiglione . . . ."

Vi kan, ved Hjælp af foreliggende Dokumenter og Dunants senere Udtalelser, danne os et Billede af Dagens Forløb. MacMahons første Ord var: „Men hvordan i Himlens Navn er De kommet her, Monsieur Dunant?" Man forstaar Marchallens Forbløffelse ved pludselig at se Henri Dunant, den unge Forretningsmand fra Algier, træde ind i Værelset. Det er næppe troligt, at Dunant har meddelt Marchallen den egentlige Grund til sit Ophold i Castiglione. Den retlinede MacMahon, Soldaten, vilde næppe have fattet det, og Samtalen kunde nemt have taget en for Dunant ugunstig Vending. „. . . . Med nogle faa Ord omtalte jeg for den berømte Marchal, hvad jeg havde oplevet i de tre Dage i Castiglione, hvor de utallige Ofre led under Mangel paa Hjælp. Jeg berettede blandt andet, hvorledes jeg havde antruffet de østrigske saarede i en

frygtelig Tilstand, og paapegede, at det var nødvendigt straks at anvende de fangne Læger i Hjælpevirksomheden. I Menneskehedens Navn besvor jeg Hertugen af Magenta om at have den Godhed straks at skaffe mig Mulighed for at tale med Kejser Napoleon om de beklagelige Forhold...."

MacMahon efterkom Anmodningen, der ret var efter hans Hjerte, og medgav Dunant en Anbefalingsskrivelse til Kejserens Kabinetsekretær, Charles Robert. Dunant traf ikke Kejseren personlig i Cavriana – hvad der ofte fejlagtigt er blevet paastaaet – men fremførte sit Ærinde for Kabinesekretæren. At han ogsaa afleverede sine Bøger – eller i det mindste den ene af dem – fremgaar af en Skrivelse fra Charles Robert, dateret 29. Juni 1859: „Kejseren har modtaget den Bog, som De under Titlen „Det romerske Kejserrige" vil udgive. Hans Majestæt har overdraget mig at meddele Dem, at han, samtidig med at han takker for Deres Opmærksomhed, ikke kan godkende denne Tilegnelse. I Betragtning af de nuværende politiske Forhold udtrykker han et Ønske om, at De vilde undlade en Publicering, som kunde medføre skadelige Konsekvenser."

Dunant maa have modtaget dette Brev med blandede Følelser, ikke mindst, hvis han gav sig til at overtænke alle de skønne, spildte Kræfter. Bogen havde næppe kunnet naa Napoleon paa et mere ubelejligt Tidspunkt. Han var syg af Varme og fysisk Udmattelse, led ved Tanken om Krig og Bloddunst, og Vaabenfællen, Kong Victor Emmanuel, havde allerede med al Tydelighed erfaret, at Napoleons

italienske Interesser var ved at kølnes. Kejseren var ved at svigte. Han fulgte den Machiavelli'ske Anvisning, som Frederik den Store giver i sine Erindringer: „En Monark er ikke som en almindelig dødelig forpligtet til at holde sit Ord, naar dette vil komme i Strid med hans Folks Interesser."

Napoleon har selv meget aabenhjertigt erklæret: „Hvis jeg af den offentlige Mening blev hindret i at tage Del i de store Verdensspørgsmaal, tror jeg sandelig, at jeg vilde foretrække Ham for Tuillerierne." I den italienske Krig havde han haft rig Lejlighed til at „tage Del i de store Verdensspørgsmaal", men efter Sejren ved Solferino spillede nu – til Uheld for Dunant – andre og vigtige Faktorer ind. En Habsburger havde baaret den lombardiske Jernkrone senere end en Bonaparte. I 1838 havde dens Diamanter lynet fra Kejser Ferdinand af Østrigs Pande – og nu stod Napoleon foran en Fredsslutning med Nevøen. Det er forstaaeligt, at han ikke ønskede Bogen udgivet – „af politiske Grunde"(!) Det Hellige Romerske Rige! Hundrede Aar i Forvejen havde Voltaire ironisk forhørt sig om, i hvilken Retning det var helligt eller romersk eller i det hele taget et Rige, men i Aarhundreder havde Habsburgerne i Wien hersket over dette Rige, der omfattede saa mange Racer, Sprog og Religioner. *Sacrum Imperium Romanum Nationis Germanicæ*. Dunants Fejlbedømmelse var af Format, men forstaaelig. Udviklingen havde ikke været til at forudse.

Det skulde ikke blive Forretningsmanden, men Idealisten Dunant, der blev noteret for det eneste Resultat. En kej-

serlig Armébefaling af 1. Juli 1859 skyldes uden Tvivl Dunants Forarbejde: „. . . . De østrigske Læger og Kirurger, der er blevet taget til Fange, medens de ydede saarede Hjælp, skal efter deres Begæring frigives uden Betingelser. De, der har hjulpet de saarede i Castiglione, skal være de første, der maa vende tilbage til Østrig . . . .“

5. *Kapitel*

BREVET TIL GREVINDE DE GASPARIN – BARMHJERTIGHEDSARBEJDET I BRESCIA – DOKTOR LOUIS APPIA – I MILANO – ET OPSIGTSVÆKKENDE FORSLAG I GREVINDE VERRI-BORROMEO'S SALON – REAKTIONEN – DUNANT HVILER UD I GENÈVE – FORRETNINGERNE GENOPTAGES I PARIS – MINDERNE FRA CASTIGLIONE – PALLASCIANO – ET VÆRK AF VERDENSREVOLUTIONERENDE BETYDNING PAABEGYNDES

„. . . . Soldater! Det Blod, som i Dag er udgydt, er ikke flydt til Unytte. Det vil forøge Frankrigs Ære og bidrage til Folkeslagenes Lykke . . . .“

Kejser Napoleons Proklamation fra Cavriana skulde vise sig at indeholde en dyb Sandhed. Det blodige Slag og dets Følger vakte nye Følelser til Live i den civile Befolkning, en Trang til at hjælpe og bringe Lindring for Ofrenes Pinsler. Over hele Lombardiet blev et storstilet Hjælpearbejde sat i Gang, fra Pechiera til Turin, fra Bergamo til Cremona. I alle de større Byer dannedes der Hjælpekomiteer, og Kvinderne gik overalt i Spidsen for det barmhjertige Arbejde.

Dunants Gerning var ikke fuldført med Chiesa Maggiore. Udmattet paa Sjæl og Legeme, men i glødende Tro paa sine Ideer, fortsatte han Arbejdet. Han skrev et Brev til Grevinde Valérie de Gasparin[7]) og anmodede hende om at stille sig i Spidsen for en Tobaksindsamling til de saarede. „. . . . Siden tre Dage tilbage kan jeg bevidne, hvorledes et Menneske dør hvert Kvarter i uudsigelig Kval. En Smule Vand, en Cigar, et venligt Ord – og De har foran Dem forvandlede Væsener, som tappert og roligt gaar

Døden i Møde. Tilgiv mig, men mine Taarer falder uafbrudt, medens jeg skriver dette. Jeg maa slutte. Man kalder paa mig .... I en Kirke, hvor i Hundredevis af saarede befinder sig, renser Hundrede Cigarer den forpestede Luft og mildner de frygtelige Uddunstninger ....“

Dunants Bøn kunde ikke have fundet en bedre Jordbund. Grevinden satte sig straks i Bevægelse, offentliggjorde Dele af Brevets Indhold i „L'illustration“ og „Journal de Genève“ og fik et Samarbejde i Gang med Evangelisk Selskab i Genève, hvis frie teologiske Fakultet sendte tre Studenter under Ledelse af Pastor Charpiot til Lombardiet for at deltage i Hjælpearbejdet. Fra Paris, Marseille, Lyon og Savojens Byer strømmede Hjælpen ind i Form af Linned, Charpi, Tobak og Pengegaver, der uddeltes af de nedsatte Komiteer uden Hensyn til Nationalitet. Ogsaa de schweiziske Byer udviste den største Offervilje, og da i særlig Grad Genève, „den mest neutrale By i det mest neutrale Land“. Her stod den dygtige Kirurg, Dr. Louis Appia, i Spidsen for Hjælpearbejdet, og store Mængder af Linned og Charpi blev afsendt til Turin. Da Krigen brød ud, havde Doktor Appia været i Gang med sit faglige Skrift: „Lægen og Ambulancen, eller praktiske Studier vedrørende Saar fremkommet ved Ildvaaben.“ Forsynet med Korrekturen til dette Skrift og en af ham selv opfundet Anordning til Transport af saarede, begav han sig til Krigsskuepladsen ved Solferino, hvor han skulde faa rig Lejlighed til at gøre Studier i Marken. Han gjorde Tjeneste paa Lazaretterne, hvor han uddelte mere end 2000 Kilo Forbindsmateriale, og i Desenzano demonstrerede han sin Sygebaare for den

kejserlige Livkirurg, Generalfeltlæge Larrey. I talrige Breve til sin Ven i Genève, Dr. Théodore Maunoir, og i Artikler i „Journal de Genève" skildrede han ganske sagligt sine Indtryk af Amputationer, Tilfælde af Koldbrand og Stivkrampe, Virkningen af Bedøvelsesmidler som Kloroform og det nyopdagede Jernklorid, der for første Gang i Krigskirurgien anvendtes under det italienske Felttog. Appia har sikkert været den første Civillæge fra et neutralt Land, der stillede sig til Tjeneste i et fremmed Lands Hær, ligesom han fem Aar senere skulde blive den første Læge, der bar Røde Kors Armbindet i Felten.

I Brescia tilbragte Dunant Dag efter Dag mellem de uendelige Rækker af Senge paa de improviserede Hospitaler, overalt modtaget med Glæde af de saarede. Han uddelte Piber og Tobak, Cigarer og Frugter, skrev Breve for dem og talte trøstende Ord til de lemlæstede Stakler, der ofte maatte ligge i flere Dage uden at høre et venligt Ord. Byen modtog ca. 30.000 syge og saarede, og 150 Læger arbejdede Dag og Nat. Selv om Forholdene var langt bedre end i Castiglione, maatte de saarede dog gennemgaa de frygteligste Pinsler, før den kirurgiske Hjælp naaede dem. I de kvælende varme Lokaler udbredte de betændte Saar en ulidelig Stank, og de ulykkelige Ofre var taknemmelige for den tætte Tobakstaage, der bølgede over deres Smertensleje.

Dunant gjorde ingen Forskel paa Franskmænd og Østrigere i sit barmhjertige Arbejde. Han ydede Hjælp og Trøst til alle, saa vidt Evnerne strakte. Det pinte ham at se, at der ofte blev taget nationale Hensyn af baade Læger og Civilbefolkning. Saarede Østrigere og Ungarere laa sam-

menkrøbne af Smerte og stirrede ud i Rummet med haabløse Øjne, mens Franskmænd og Piemontesere ved deres Side blev overøst med Gaver og Venlighed. Fangerne laa der dog mod deres Vilje, i et fremmed Land, og lemlæstede under Udførelsen af den samme Pligt som Modparten. Alle saarede var neutrale og burde behandles som neutrale! Disse Tanker optog Dunant Dag og Nat, og han udformede dem i en bestemt Idé, som han fremsatte for den kvindelige Hjælpekomité i Milano: Alle Lande burde aftale og anerkende et bestemt Mærke eller Tegn, der i Tilfælde af Krig skulde garantere Neutraliteten for Læger, Ambulancer, Sanitetspersonale – og dermed ogsaa for de saarede! Præsidenten for Hjælpeforeningen, Grevinde Justina Verri-Borromeo, i hvis Salon Dunant fremsatte Forslaget, gav øjeblikkelig sin fulde Tilslutning til Tanken. Ogsaa Komiteens øvrige Damer gav ham deres Tilslutning, og paany maatte Dunant erkende, at Tanken om Barmhjertighed og menneskelig Forstaaelse fandt størst Genklang blandt Kvinderne. Kejseren havde Ret: Blodet ved Solferino var ikke flydt til Unytte!

Det glorværdige Felttog lakkede mod Enden. Der blev ikke udgydt mere Blod for „at bidrage til Folkeslagenes Lykke". Kejseren øjnede det sandsynlige Resultat af en forlænget Krig: Italiens Enhed, en ny Stormagt til Nabo! Hans varme Sympati kølnedes i politisk Magtvurdering, og han anede vel, at den varige Straaleglans for Frankrigs *gloire* ikke skulde vindes i Venetien eller paa de lombardiske Sletter. Den 11. Juli 1859 undertegnedes Præliminærerne for Vaabenstilstanden i Villafranca. De betegnede Højde-

punktet af Napoleons Magt og Indflydelse i den europæiske Politik, men ogsaa Indledningen til hans Fald. Kurven havde været i stadig Stigen, men snart skulde den langsomt begynde at dale, lige til den bitre Ende: Sedan.

I Midten af Juli Maaned vendte Dunant tilbage til Genève. Han maatte hvile, efter i Ugevis at have overbelastet Nerverne og den langt fra robuste Konstitution. Han havde aldrig kunnet glæde sig over noget synderlig stærkt Helbred, og det er egentlig forbavsende, at Reaktionen først indtraadte nu. „.... Jeg var nødt til atter at indaande Luften mellem de høje Bjerge for at forvinde det Chock, som de rædselsfulde Oplevelser i Castiglione havde tilføjet mig ....“

Under den nødtvungne Rekreationsperiode fik Dunant rig Lejlighed til at foretage en nøgtern Vurdering af sin Handling og dens Følger. Han var rejst til Italien i den bestemte Hensigt at tjene sin Forretnings Interesser, og hvilket Resultat havde han da naaet? Under Chiesa Maggiores hvælvede Kirkebuer havde Humaniteten besejret den kølige Forretningsmand, og han havde – uden Refleksion – handlet ud fra de Tanker og Ideer, der havde været hans pureste Ungdoms Livsmaal. Og hvor megen Værdi kunde han saa tillægge Resultatet? Absolut ingen Værdi, der vilde gælde ud i Fremtiden. Han var fuldt ud klar over denne sørgelige Kendsgerning. Det Forslag, han havde fremsat i Grevinde Verri-Borromeo's Salon, kunde ikke gennemføres ved Kvindernes Hjælp alene. Den civile Hjælp – hvor smuk og menneskekærlig den end var – vilde aldrig faa virkelig Betydning, før den var organiseret indenfor

ganske bestemte Rammer og efter internationale Regler. Historien kunde opvise utallige Tilfælde af ædel Opofrelse og uegennyttig Hjælp til de lidende, men var det ikke netop denne Kendsgerning, der fik de faktiske Forhold til at fremtræde i saa grel Belysning. De Lidelser og Savn, der fra Verdens Skabelse var paalagt Menneskeheden, var en Følge af det finest udtænkte System til Ødelæggelse, et System, der til Stadighed fulgte Tidens Krav, baseret paa den højeste Effektivitet af dødbringende Mordvaaben. Stadig frembragte den Videnskab, der burde have arbejdet i Menneskehedens Interesse, mere ødelæggende Krigsvaaben, og Lidelserne steg proportionalt med Videnskabens Fremgang. Der blev ikke spildt mange Tanker paa en tilsvarende Afhjælpning af Krigens stadig grusommere Følger. Laa Ansvaret hos kortsynede Magthavere, eller var det Videnskaben, der veg tilbage for den – umiddelbart paradoksale – Tanke: at skaffe passende Modvægt mod de Ødelæggelsesredskaber, der var dens Stolthed?

Under den sjælelige og legemlige Afslappelse, i „den friske Luft mellem de høje Bjerge", naaede Dunant til Erkendelsen af, at Fantasien havde taget for hastig Flugt under Italiens Sol. I et mægtigt Vingesus havde den løftet ham fra den sikre Jord, langt ud over det dybe Vand mod et Maal, der aldrig kunde naas, en Utopi. Langsomt blev han igen gennemtrængt af den driftige Bys Kræmmeraand, blev et Bytte for den malende Pengekværn, der for en Stund formaaede at overdøve Klageraabene fra Castiglione. Mons-Djémila var intet Fantasifoster! Det var den ubarmhjertige Virkelighed, der havde drevet ham til Lombardiet, den

endeløse Kamp for Jord, Møller og Vandfald. Tabet ved Solferino skulde nu genoprettes i Paris, denne vidunderlige By, der altid øvede en saa magisk Tiltrækning paa ham.

Forholdene skulde synes de bedst mulige for den driftige Forretningsmand. Frankrig og England havde netop tvunget Kina til store Handelsindrømmelser, en Handelstraktat var afsluttet mellem Frankrig og England, flere skulde følge efter inden længe, og de økonomiske Konjunkturer var i stadig Stigen. Alligevel blev Dunants Resultat mindre end ringe. I November Maaned oversendte han et nyt Memorandum til Kejseren, men Skæbnen var ham stadig ugunstig i Forsøgene paa at skabe personlig Kontakt med Frankrigs – og Europas – mægtigste Mand. Minderne fra Castiglione vilde heller ikke blegne. Ved et Møde i Etnografisk Selskab i Paris den 7. November kom det korresponderende Medlem, Henri Dunant, ind paa det stadig tilbagevendende Emne: Castiglione. Han fremførte blandt andet et yderst ejendommeligt Tilfælde fra Chiesa Maggiore: En saaret østrigsk Fange, næppe tyve Aar gammel, hvis Haar – efter hvad han selv og alle Kammeraterne forsikrede – var blevet hvidt under Rædslerne paa selve Slagdagen! Denne usandsynlige Historie behandledes senere af Hr. R. Cortambert i en Artikel: „Om de forskellige Folkeslags Haarvækst" i *La Revue orientale et américaine. (Januar 1860).*

Castiglione var blevet Dunants Skæbne. Forretningssamtalerne om Mons-Djémila tog ikke sjældent en Vending, der overraskede og vel ogsaa i mange Tilfælde irriterede hans Forbindelser. For dem fandtes der en skarp Grænse

mellem Vandfald, Kornmøller og humanitære Fremtidsdrømme. Hvis Dunant for en Stund glemte Castiglione, skulde han nok blive mindet om den paa overbevisende Maade. Paa Paris' Boulevarder mødte han Gang paa Gang Krigsinvalider, der genkendte ham fra Chiesa Maggiore eller Hospitalerne i Brescia. De slæbte sig af Sted paa deres Krykker, og de udtærede Ansigter lyste op, naar Dunant standsede og vekslede et Par Ord med dem. Ikke uden Stolthed fremviste de Resultaterne af Kirurgens Kunst: forsvindende Rester af Arme og Ben, og de demonstrerede deres Færdighed i Brug af Statens Krykker. De fortalte Dunant, at de – grundet paa hans Paaklædning – havde kaldt ham „den hvide Herre" indbyrdes. Vi tør formode, at dette *nom de guerre* ikke har været Dunant uvelkomment. En forstaaelig Tankeassociation maatte sikkert bringe Florence Nightingale, Scutaris „hvide Engel" i hans Erindring!

Den 28. April 1861 vedtog *Academia Pontiana* i Neapel en Resolution angaaende ensartet og human Behandling af Krigsfanger og saarede. I tretten Aar havde den neapolitanske Læge, Ferdinando Pallasciano, kæmpet energisk for Opfyldelsen af disse humane Krav. Allerede i 1848 gik han som Feltlæge med i Bourbonernes Hær mod de Revolutionære og blev strengt irettesat af sin General, da han fulgte sit Hjertes Bud og forbandt saarede Oprørere paa Slagmarken. I sikker Tro paa sin Sags Retfærdighed skrev han et Agitationsskrift og forfægtede, at „en saaret paa Slagmarken var ikke at betragte som Fjende." Resultatet udeblev ikke: Han blev omgaaende stillet for en Krigsret. Hans menneskekærlige Indstilling blev af den høje Ret

takseret til eet Aars Fængsel og Forvisning til Piemont. I 1859 deltog han som Læge i de Allieredes Hær og blev stærkt grebet af de menneskelige Lidelser, han blev Vidne til ved Solferino og San Remo. Efter Felttoget kæmpede han videre for sine Ideer, der til sidst skulde sejre. Resolutionen blev overrakt Napoleon den Tredie i Paris og gav Anledning til en voldsom Pressekampagne. En Militærapoteker, Henri Arrault, gik begejstret ind for Pallascianos Tanker og sluttede sit Indlæg: „Hvis jeg drømmer, beder jeg om ikke at blive vækket."

Der bliver kun ydet Pallasciano halv Retfærdighed ved at mene, at han – „sikkert upaavirket af Dunant" – fremsatte sine humane Forslag. *Hvis* der overhovedet i denne Forbindelse kan tales om „Paavirkning", da maa det være Dunant, der har modtaget denne! Han opholdt sig paa det Tidspunkt i Paris, og han har i det mindste haft rig Lejlighed til at studere Pressens Kommentarer til *Academia Pontiana*'s Resolution. Kort efter ser vi ham da ogsaa paabegynde Forarbejderne til „Un Souvenir de Solferino". Bogen *maatte* komme. Den var for Dunant en naturlig Udløsning for de uudslettelige Indtryk, han havde modtaget i Castiglione og Brescia, men der kan næppe være Tvivl om, at Resolutionen har bestyrket ham i den Tro, at der endnu fandtes et svagt Haab om Begrænsning af Menneskehedens Lidelser og dybe Fornedrelse. „. . . . Medens jeg skrev, kunde jeg føle, at jeg inspireredes og beherskedes af en guddommelig Magt . . . . jeg fik en intuitiv Følelse af at være et Værktøj i en højere Viljes Haand . . . . og anede, at jeg skulde blive medvirkende til Fuldbyrdelsen af et helligt

Værk, forudbestemt til paa en uanet Maade at udvikles til Fremme for Menneskeheden . . . .“

Dunant paabegyndte det Værk, der skulde blive en Revolution i Humanitetens Historie, et Kæmpeskridt frem mod Begrænsning af Krigens grusomme Følger.

Samme Aar grundedes et andet Kæmpeværk, der skulde blive en Revolution i Krigshistorien: Alfred Nobels Nitroglycerinfabrik ved Stockholm.

6. Kapitel

DUNANTS FORARBEJDE TIL BOGEN – HENVENDELSEN TIL GENERAL DUFOUR – „UN SOUVENIR DE SOLFERINO" UDSENDES – BOGENS MODTAGELSE I EUROPA – DUNANTS POSITIVE FORSLAG

„. . . . Da det først er efter mere end tre Aars Forløb, jeg har besluttet mig til at samle nogle pinlige Erindringer, som jeg ikke havde haft til Hensigt at udgive i Trykken, vil man forstaa, at de allerede er blevet lidt udviskede, og at de iøvrigt er blevet noget beskaarede, hvor det drejer sig om de Optrin fulde af Smerte og Fortvivlelse, som jeg var Vidne til. Men hvis disse Blade kunde vække eller udvikle og paaskynde Spørgsmaalet, enten om den Bistand, der bør ydes de saarede i Krigstid, eller om den Pleje, som i rigeligt Maal ufortøvet bør blive dem til Del efter en Kamp, og hvis de kunde tiltrække sig Opmærksomhed hos Folk, der er i Besiddelse af Humanitetsfølelse og Menneskekærlighed, med eet Ord: hvis min stadige Optagethed af dette saare vigtige Emne og mit Studium deraf blot ved at bringe Forholdene nogle faa Skridt videre frem skulde kunne forbedre en Tingenes Tilstand, hvor nye Fremskridt og Videreudvikling af det foreliggende aldrig vil kunne være overflødige, selv i de bedst organiserede Hære, vilde jeg tilfulde have naaet mit Maal . . . ."

Det er i særlig Grad den sidste Sætning, der interesserer. Hvor ofte er det ikke blevet paastaaet, at „fra Solferino havde Dunant udslynget en flammende Protest mod Krigen

og ikke opfordret til en bedre Organisation af Krigen", eller „Da Dunant grundede Røde Røde Kors, havde han villet rette et dødeligt Slag mod Krigen!" Intet kan være mere galt. „Un Souvenir de Solferino" er ikke skrevet af en Pacifist. Den pure Ungdoms inderlige Tro paa et Fredens Utopia var bundfældet i dyb Resignation, i en Erkendelse af, at Krig langt ud i Fremtiden vilde være et uundgaaeligt Led i Staternes Magtpolitik. Dunant var klar over dette paa Solferinos blodige Slagmark, og han var klar over det, da han skrev sin Bog.

„. . . . Naar man maa give Afkald paa de Ønsker og Haab, som Medlemmerne af Fredsvennernes Forening nærer, paa en Abbed de Saint Pierre's Drømme og en Grev de Sellon's ædle Bestræbelser. . . . og da Krigene nu desværre ikke altid kan undgaas, er det saa ikke paatrængende nødvendigt, paa et Tidspunkt, da der tales saa meget om Fremskridt og Civilisation, at rette bestemte Krav om, at man i Overensstemmelse med Menneskelighed og sand Civilisation søger at forebygge eller i det mindste at mildne deres Rædsler?"

Det er ingen Pacifist, der taler. Ej heller en Krigsorganisator. Det er et resigneret Menneske, der har affundet sig med det uundgaaelige – en Hader af Krigen ganske vist – men samtidig et nøgternt vurderende Menneske, der erkender det gabende Svælg mellem „den evige Verdensfred" og Lindring af Krigens Følger.

Før Dunant begyndte Arbejdet paa sit Manuskript, bestilte han hos den schweiziske Kaptejn, Benjamin Müller, et detailleret Kort over Slagmarken ved Solferino, hvor de

tre Arméers Positioner blev sagkyndigt markeret. Hos Krigshistorikeren, Oberstløjtnant Ferdinand Lecomte, indhentede han strategiske Oplysninger og tekniske Detailler, særlig fra Lecomtes i 1860 udgivne: „Relation historique et critique de la campagne d'Italie en 1859." For en stor Del benyttede han sig ogsaa af autentiske Oplysninger fra Lægerne Appia, Bertherand og Poplimont. Endvidere kunde han støtte sig til udførlige Artikler i inden- og udenlandske Blade og Tidsskrifter, gengivet af Øjenvidner. Det italienske Felttog kunde jo opvise de første Tilfælde, hvor udsendte Bladkorrespondenter – endda telegrafisk – sendte Reportage fra selve Slagmarken.

Navnlig Samarbejdet med Dr. Louis Appia blev af største Betydning. Vi har tidligere omtalt den dygtige Kirurgs Indsats i Lombardiet, og baade han og Dunant havde i Januar 1860 faaet tildelt „Mauritius- og Lazarus Ordenen" af Kong Victor Emmanuel. Appia var i Besiddelse af stor saglig Indsigt og Autoritet, hans „Krigskirurgi til Feltbrug" var i sin Art et mønstergyldigt Arbejde, og den tidligere omtalte Anordning til Sygebaarer fik Sagkundskabens højeste Anerkendelse. Vel ejede han ikke i samme Grad som Dunant Hjerte for de ulykkelige og lidende – for ham var Slagmarken i første Række et Arbejdsfelt for praktiske Studier – men hans Oplysninger hvilede paa et sikkert videnskabeligt Grundlag, der var af største Betydning.

I Oktober 1862 havde Dunant sit Manuskript færdigt, og vi ser allerede nu hans taktiske Klogskab og Forudseenhed, der senere skulde føre til saa store Resultater. Han sendte nemlig sit Manuskript til Gennemlæsning af Edsforbundets

forgudede Overgeneral, Guillaume Dufour, der var bosiddende i Genève!

Ved „Sonderbundkrigen"s Udbrud i 1847 havde den da tresaarige General Dufour været midt i sit mægtige Kortlægningsarbejde af Schweiz. Forbundsraadet kaldte ham straks til Overkommandoen, og et lykkeligere Valg kunde ikke være truffet. Den høje Officer med det skægløse Ansigt og de skarpe, graa Øjne var i Besiddelse af stor militær og moralsk Autoritet. Han var ærlig i Ord og Gerning, menneskelig forstaaende og retfærdig til det yderste. Paa faa Uger lykkedes det ham at nedkæmpe Modstanden, og sjældent – eller aldrig – er en Krig blevet ført efter saa humane Metoder og med saa ringe Blodsudgydelse som denne. Dufour gav de strengeste Ordrer til, at Gidsler og Fanger skulde behandles godt, at de skulde løslades mod Æresord paa, at de ikke greb til Vaaben paany, og at der ikke under nogen Form maatte foretages Repressalier. Kirker og Klostre skulde respekteres paa det strengeste, og der skulde sørges for alle saarede og gives dem samme Behandling uden Hensyn til Parti. Der maatte ikke gøres Forskel paa Ven og Fjende! Ved disse Paabud satte General Dufour sig et varigt Minde for Efterverdenen. Efter et Livs Fortjenester mod sit Land vil han altid staa som en af dets bedste Sønner, men for hele Menneskeheden vil han staa som det lysende Eksempel paa Humanitet, som Soldaten, der i fuldeste Maal erkendte Pligten og Hensynet til den saarede, Folkerettens helligste Bud.

Den 19. Oktober 1862 modtog Dunant Svarbrev fra Generalen, og da „Un Souvenir de Solferino" nogle Uger

senere forelaa færdigtrykt, fandtes et Afsnit af Generalens Brev bag i Bogen!

„. . . . Det er saadanne levende og gribende Eksempler som dem, De bringer, der skal til, for at man kan se, hvor mange Pinsler og Taarer Slagmarkens Hæder koster. Man er kun alt for tilbøjelig til udelukkende at se den glansfulde Side af en Krig og lukke Øjnene for dens sørgelige Følger . . . . Det er godt at henlede Opmærksomheden paa dette filantropiske Spørgsmaal, og dertil synes Deres Bog mig at være udmærket egnet. En nøjagtig og grundig Undersøgelse kan føre til dets Løsning ved Medvirken af alle Landes Filantroper. . . ."

Dunants Skridt var genialt. Dufours Navn var æret og agtet, ikke blot i Schweiz, men over hele Europa, og det kunde betragtes som givet, at hans „Anmeldelse" i særlig Grad vilde paavirke een Person, uden hvis Medvirken intet større europæisk Foretagende havde Udsigt til at lykkes – Kejser Napoleon den Tredie! Den gamle General havde et stort Navn i det andet Kejserdømme. Han havde været en af de trofaste under Napoleon den Stores „hundrede Dage", og han havde været Nevøens Lærer paa Militærskolen i Thun. Under den saakaldte „Neuenburg Affære" i 1856, da Krigen truede mellem Preussen og Schweiz, havde Dufour været sit Lands Udsending i Paris. Kejserens Mægling i Affæren kunde – bortset fra hans Ønske om at demonstrere sin suveræne Magtstilling i europæisk Politik – tilskrives den gamle Generals Indflydelse.

I Begyndelsen af November 1862 forelaa Bogen færdigtrykt i 1600 Eksemplarer hos Bogtrykker I. G. Fick. Dunant

sendte den til sine Venner, Familie og Pressen, til Europas Fyrster og ledende Statsmænd, til højtstaaende Militære og indflydelsesrige Personer i Kirke og Aandsliv.

„Un Souvenir de Solferino" blev et flammende Opraab til Verden, en glødende Appel for Humanitet og menneskelige Rettigheder. Den fremmanede Krigens sande Ansigt i al dens Gru, de dyriske Raaheder og umenneskelige Lidelser, der skulde afsluttes i kalkede Kuler under Rovfuglenes Vingesus eller paa Hospitalernes blodbesudlede Operationsborde. Den blev en Bøn om Hjælp mod den civiliserede Verdens dybe Fornedrelse.

I Frankrig vakte Bogen den største Opsigt, uden at der dog kunde tales om en Folkerørelse. Andre Begivenheder – Triumfen over Annam, Erobringen af Cochinkina og den blodige Ouverture til Napoleons meksikanske Eventyr – fastholdt vel i nogen Grad den brede Befolknings Interesse, og hele Europa oplevede i Øjeblikket den ubarmhjertige Virkelighed: Borgerkrigens Rædsler paa den anden Side Atlanterhavet, men i det andet Kejserdømmes førende Saloner, i de højeste Militærkredse, i den katolske og protestantiske Kirke og blandt Ministre og Senatorer blev „Un Souvenir de Solferino" Dagens Emne og optaget til ivrig Diskussion. Ikke mindst i de orleanistiske Kredse blev Bogen Genstand for den største Interesse, og den 15. Februar 1863 indeholdt det ledende, orleanistisk betonede *Journal des Débats* en stor Artikel om Bogen, skrevet af Professor Saint-Marc Girardin. Denne Artikel skulde senere komme til at gøre det største Indtryk paa den preussiske Dronning, Augusta, hvis Interesse for Sygepleje og Lægevidenskab var velbekendt.

Petit Genevois i Genève skrev: „Aldrig har en Bog beskæftiget Publikums Sind stærkere end vor Medborger Henri Dunants Bog. Den var som et elektrisk Slag for Filantropien. Hele Europa bævede . . . .“ Jules Goncourt skrev i sit Blad: „Man lægger denne Bog fra sig med en Forbandelse over Krigen!“ I England skrev Charles Dickens fire Artikler, „Manden i Hvidt“, om den i *All the Year Round.* Victor Hugo skrev til Dunant fra England, hvor han – trods Løfte om Amnesti – stadig opholdt sig: „De bevæbner Menneskeligheden, og De tjener Friheden. Jeg glæder mig over Deres ædle Bestræbelser.“ General Trochu, der otte Aar senere skulde vinde herostratisk Berømmelse som Kommandant i Paris, udtalte: „Alt, hvad Monsieur Dunant skriver, er fuldkommen rigtigt. Sandheden er blot endnu værre!“ Om Dunant ogsaa kunde tage denne sidste Udtalelse til Indtægt var en Smule tvivlsomt, selv om Trochu havde deltaget i Slaget ved Solferino og derfor skulde kunne udtale sig med en vis Autoritet. Den gode General levede bogstavelig talt af at kværulere og kritisere. I hans Bevidsthed var alting umuligt, fra den øverste Hærledelse og nedefter – naturligvis hans egen ufejlbarlige Person undtagen.

I højtstaaende franske Militærkredse blev Bogen mødt med forbitret Modstand. Generalfeltlægen, Legouest, udtalte i et Foredrag om Sygepleje, at Dunants Forslag byggede paa Overdrivelser, der var lige saarende for alle (!) Militærmagter, mens den franske Krigsminister, Marchal Randon, kort og godt udtalte: „Dette er en franskfjendtlig Bog!“ Den 72-aarige Marchal Vaillant – den tørstige Herre fra Solferino – delte ikke sin gamle Vaabenfælle Dufours

Synspunkter men beklagede inderligt, at den Tid var forbi, da man nedskød Fangerne, brændte de erobrede Byer og slagtede de saarede!

Det er interessant at sammenholde disse Udtalelser med en Fodnote i Dunants Bog: „Det bør nævnes, hvor udmærket den franske Hær var organiseret fra et filantropisk Synspunkt; det skyldtes særlig Krigsministeren, Hans Excellence Marchal Randon, Italienshærens Generalstabschef, Marchal Vaillant, og General Martimprey, der var udkommanderet til Tjeneste ved Staben som Hærens Undergeneralstabschef." De franske Militærautoriteter betragtede Bogen som en sønderlemmende Kritik af de bestaaende Forhold, og da i Særdeleshed af den franske Armé og Forberedelserne til det italienske Felttog. Det var naturligvis ganske uberettiget. Naar der fremsættes et Forslag, der har til Hensigt at forbedre visse bestaaende Tilstande, maa det vel altid betragtes som en underforstaaet Kritik, men naar Forslaget samtidig er positivt udformet og sagligt underbygget, vil en velvillig Modtagelse og Overvejelse dog synes det mest rimelige. Dunants Modstandere ignorerede – bevidst eller ubevidst – den uomstødelige Kendsgerning, at Omstændighederne kun havde tilladt ham en Beskrivelse af Forholdene paa den *franske* Side af Slaglinien. Hvis Dunant under Solferinoslaget havde øvet sin barmhjertige Gerning i Volta eller Cavriana, er det rimeligt at antage, at Feltmarchal Hess vilde have betragtet Bogen som en Kritik af den *østrigske* Armé. Dunant kæmpede for Bedring af det System, der var en Skændsel for hele den civiliserede Verden, og de høje Militærautoriteters Modstand understregede blot Bogens overbevisende Sejr.

Dunants rosende Omtale af Randon og Vaillant var mere velment end berettiget. Grev Randon, der før Felttoget havde afløst Vaillant som Krigsminister, kunde ved Troppernes Afmarch til Fronten udstøde et fuldt berettiget Hjertesuk: „Alt mangler undtagen Mod!" en trist Kendsgerning, der egentlig ikke talte til Fordel for nogen af Parterne. I Randons Bevidsthed var der dog et gabende Svælg mellem *militær* Kritik og „utidig civil Indblanding", og der foresvævede ham maaske samtidig en Tanke om egen Ufuldkommenhed paa den vigtige Post[7]). Dunants Had til Krigen udløses gennem spontane Udbrud, der ikke kan godkendes af den graanede Kriger, som gennem et langt Liv har lært at betragte det haarde Soldaterhaandværk som højeste Dyd.

„. . . . Det er midt under disse uafbrudt vekslende Kampe, som gentages overalt, at man hører Mennesker af saa mange forskellige Nationer udstøde Forbandelser, Mennesker, hvoraf mange tvinges til at blive Mordere i en Alder af tyve Aar!"

„. . . . Bedre havde det været for dig, arme Martyr, om du var død pludselig, ramt af en Kugle under Myrderiet paa Slagmarken, midt i al denne glimrende Gru, som kaldes Krigshæder!"

„. . . . Her paa disse talrige Hospitaler i Lombardiet kan man se og lære, for hvilken Pris det købes, som Menneskene saa højtravende kalder Krigshæder, og hvor dyrt denne Hæder maa betales!"

„Un Souvenir de Solferino" (paa Dansk: Erindringer fra Solferino) kan inddeles i tre Afsnit: det første, der omhandler Hærenes Opmarch og selve Slagets Gang, det andet,

der omhandler Begivenhederne i Castiglione og Brescia, og endelig det tredie, der konkluderer i et positivt Forslag til Oprettelse af Hjælpeforeninger. Man forbløffes over det Utal af Personnavne, Stednavne, Data og detaillerede Beskrivelser, der findes i Bogen. Da Begivenhederne ligger mere end tre Aar forud, og da man ikke tør tiltro Dunant en saa fantastisk Hukommelse, kan det næsten betragtes som givet, at han ved Beskrivelse af sine personlige Oplevelser har støttet sig til skriftlige Notater, der maa være gjort under selve Opholdet i Lombardiet eller umiddelbart derefter. Det virker derfor lidt ejendommeligt at læse: „. . . . jeg tager mig særligt af en af Castigliones Kirker, der, hvis jeg ikke husker fejl (!), hedder Chiesa Maggiore." Det er næsten utænkeligt, at Dunant skulde være i Tvivl paa det Punkt, naar han f. Eks. samtidig erindrer det fulde Navn paa den venlige Kvartermester i Borghetto eller Navnet paa en tilfældig Borger i Brescia! Muligvis har han allerede i Lombardiet taget Bestemmelse om at skrive Bogen – selv om han paastaar det modsatte – og har da gjort de nødvendige Notater. Hans Pen var jo letflydende gennem hele Livet. Spørgsmaalet maa staa hen.

„Erindringer fra Solferino" sejrede i Kraft af Sandheden, den nøgne, upartiske Sandhed, der var blottet for falske Toner og forloren Straaleglans, i Kraft af den glødende Undertone bag de realistiske Billeder, og i Kraft af det positive Forslag til Bedring af de bestaaende Forhold: „. . . . og var det da ikke ønskeligt at sammenkalde en Kongres til at formulere et eller andet internationalt, paa Overenskomst beroende, ukrænkeligt Princip, som, naar det

først var vedtaget og ratificeret, kunde tjene som Grundlag for *Foreninger til Hjælp for de saarede* i Europas forskellige Lande?"

„. . . . Men hvorfor er her nu fortalt om saa mange Scener fulde af Smerte og Fortvivlelse og maaske fremkaldt pinlige Følelser? Hvorfor er her ligesom med velbehagelig Bredde gengivet saadanne jammerfulde Billeder, og hvorfor er de aftegnet paa en Maade, der kan synes omstændelig og rent ud trøstesløs?

Maa det være os tilladt at besvare dette ganske naturlige Spørgsmaal med et andet:

Skulde der ikke i en rolig Fredsperiode være Mulighed for at danne Hjælpeforeninger, hvis Formaal det skulde være at lade de saarede i Krigstid modtage Pleje af ivrige og opofrende frivillige, som var velkvalificerede til en saadan Gerning?

Naar man maa give Afkald paa de Ønsker og Haab, som Medlemmerne af Fredsvennernes Forening nærer, paa Abbed de Saint Pierre's Drømme og en Grev de Sellon's ædle Bestræbelser,

naar man kan gentage, hvad en stor Tænker har sagt, at „det nu er kommet saa vidt med Menneskene, at de dræber hinanden uden at hade hinanden, og at den højeste Hæder og den skønneste af alle Kunster bestaar i gensidigt at udrydde hinanden",

naar man er naaet til at erklære, at „Krigen er af Gud", som Grev Joseph de Maistre paastaa,

naar man hver Dag med en Vedholdenhed, som er et bedre Formaal værdigt, opfinder nye og rædselsfulde Øde-

læggelsesmidler, og Opfinderne af disse Mordredskaber hilses med Bifald og belønnes i Størstedelen af Europas Lande, hvor man kappes om at opruste,

naar endelig den herskende Tendens i Europa, for slet ikke at tale om andre Tegn, er en saadan, at den lader én forudse Krige, der synes uundgaaelige i en mere eller mindre fjern Fremtid –

Hvorfor skulde man da ikke benytte en Tid, da der raader forholdsvis Ro og Stilhed, til at studere og søge at løse et Spørgsmaal af saa stor og universel Betydning, set baade fra Menneskelighedens og fra Kristendommens Synspunkt?

Naar et Emne af saa almindelig Interesse som dette først er overgivet hver enkelt til Eftertanke, vil det sikkert fremkalde Betragtninger og Skrifter fra mere dygtige Personer; men er det imidlertid ikke indlysende, at naar man vilde søge at naa dette ædle Maal, maatte denne Tanke først, efter at være fremsat for de forskellige Grene af den store europæiske Familie, fængsle Opmærksomheden og vinde Sympati hos alle dem, der har en højbaaren Sjæl eller et Hjerte, som er i Stand til at røres over deres Medmenneskers Lidelser?

Var saadanne Foreninger først stiftede og eksisterede permanent, vilde de naturligvis forblive uvirksomme i Fredstid, men de vilde vise sig at være fuldt organiserede, ifald det tegnede til Krig; de maatte ikke alene opnaa Autoriteternes Velvilje i det Land, hvor de var opstaaet, men de maatte ogsaa i Tilfælde af Krig ansøge de krigsførende Monarker om Tilladelse til at udøve deres Gerning og om

saadanne Lempelser, som maatte være nødvendige, for at den kunde gennemføres.

Disse Foreninger skulde altsaa, og det for hvert enkelt Lands Vedkommende, i deres Midte, som Medlemmer af den ledende Hovedkomité, rumme de Mænd, som nævntes med størst Hæder og var mest agtede. Disse Komiteer skulde appellere til enhver, som drevet af sande menneskekærlige Følelser vilde samtykke i for Øjeblikket at hellige sig denne Barmhjertighedsgerning, der skulde bestaa i, at man, i Overensstemmelse med vedkommende Armés Intendantur, det vil sige, med dens Støtte og om nødvendigt under dens Overopsyn, ydede Hjælp og Pleje paa Slagmarken, medens selve Striden stod paa; og dernæst i, at man paa Hospitalerne fortsatte med denne Pleje af de saarede, indtil disse var fuldstændig helbredede.

Man vilde finde, at en saadan umiddelbar Opofrelse forekom langt hyppigere, end man var tilbøjelig til at tro, og mange Mennesker, som nu, da de blev opmuntrede af de højere Regeringskredse og herfra modtog Lempelser for deres Gerning, vilde have Vished for, at de var til Nytte, og være overbeviste om, at de kunde gøre noget godt, vilde sikkert straks, selv paa egen Bekostning, for en lille Tid paatage sig en overordentlig menneskekærlig Opgave. Hvor maa det ikke i dette Aarhundrede, som anklages for Egoisme og Kulde, være tiltrækkende for ædle medlidende Hjerter, for ridderlige Naturer, at trodse de samme Farer som Krigeren, men med den fuldkommen frivillige Mission at bringe Fred, yde Trøst og øve Selvfornægtelse!

For at kunne udøves i store Dimensioner vilde denne

Barmhjertighedsgerning ganske vist kræve betydelige Pengemidler, men Penge vilde den sikkert aldrig komme til at savne. I Krigstid vilde enhver tjenstivrig bringe sin Gave eller give sin Skærv som Svar paa de Opraab, der vilde blive udsendt af Komiteerne; Befolkningen forbliver ikke kold og ligegyldig, naar Landets Børn er ude at slaas. Er ikke det Blod, der udgydes under Kampene, det samme, som flyder i Nationens Aarer!

Det vilde altsaa ikke være nogen Hindring af den Art, som kunde true med at hæmme et saadan Foretagendes Udvikling. Vanskeligheden ligger slet ikke der, men Spørgsmaalet beror ganske og aldeles paa den grundige Forberedelse til en Gerning af denne Art og paa selve Oprettelsen af disse Foreninger. Synes de nye og skrækkelige Ødelæggelsesmidler, som Folkene for Tiden har til deres Raadighed, at skulle forkorte Varigheden af Fremtidens Krige, saa lader det til, at Slagene blot til Gengæld vil blive saa meget desto mere morderiske! Og kan der i dette Aarhundrede, hvor det uforudsete spiller en saa stor Rolle, ikke fra den ene eller den anden Side opstaa Krige paa den mest pludselige og uventede Maade? Er der ikke alene i disse Betragtninger mere end Grunde nok til ikke at lade sig overrumple?"

Efter „mange Opfordringer fra forskellig Side" gav Dunant Tilladelse til, at Bogen kom i Handelen i December Maaned. Af fornuftmæssige Hensyn valgte han at kalde anden Udgave for et „Optryk". I Virkeligheden drejede det sig blot om 1000 Eksemplarer i Restoplag, der laa færdigtrykte hos I. G. Fick, og som nu hurtigt blev heftede og distribueret.

Verden modtager sine Profeter paa forskellig Vis. Rousseau, Menneskerettighedernes Prædikant, den sværmeriske Drømmer og glødende Samfundsreformator, opnaaede jo engang det umulige. Den fornemme Verden, der ængstedes ved en Beaumarchais, begejstredes for en Rousseau og greb med Begærlighed i Rebet til sine egne Dødsklokker. *Contrat social*[8]) blev i 1762 Flammeskriftet for Humanitet og menneskelige Rettigheder. I 1862 skulde en anden Genfer gaa til Kamp for de samme Principper. *Contrat social* kunde ikke have opnaaet et mere værdigt Hundredaarsminde end *Un Souvenir de Solferino.*

7. Kapitel

AARHUNDREDERS EUROPÆISKE FREDSBESTRÆBELSER – GUSTAVE MOYNIER – DEN INTERNATIONALE KOMITÉ DANNES – DUNANT LIDER SIT FØRSTE NEDERLAG – „FREDSOPGAVERNE" – DUNANT BLIVER FOR ANDEN GANG REJSE-AGITATOR – SLAVESPØRGSMAALET PAANY – DOKTOR BASTING – GENÈVEUDVALGETS INDBYDELSE TIL KONGRES – DUNANT REJSER TIL BERLIN

DET ER OFTE og i haarde Ord – af Modstandere og Ultra-pacifister – blevet bebrejdet Henri Dunant, at hans Forslag (og den følgende Genferkonvention) forudsatte Krigens Bevarelse – „den evige Verdenskrig!" Skulde det være tænkeligt, at selv den mest glødende Pacifist kan overse den Kendsgerning, at „Erindringer fra Solferino" er skrevet af en Krigshader? Har Bebrejdelsen nogen som helst Berettigelse, medmindre det kan fastslaas, at Genferkonventionen har fremmende Virkning paa internationale Krigsforviklinger? Kunde Pacifister, Fredsvenner og Voldgiftsprofeter fremvise noget positivt Resultat af Aarhundreders Kamp? Nej!

Saa tidligt som i 1623 foreslog Eméric la Croix i *Nouveau Cynée* Afholdelsen af en international Forbundsdag, der skulde garantere Freden og det internationale Handelssamkvem. I 1677 foreslog Leibniz Oprettelsen af et vedvarende internationalt Parlament, og Penn behandlede det samme Emne i 1693. Charles Saint-Pierre's *Projet de paix perpetuelle* i 1713 behandlede den samme Utopi som Bentham's *Universal and perpetual peace* i 1789, og Kant hævdede i 1795 i *Zum ewigen Friede*, at en international Retstilstand kun

var mulig, saafremt Nationerne – paa samme Maade som de enkelte Statsborgere – underkastede sig den retslige Afgørelse. I 1814 fremsatte Saint Simon, „den første Socialist", sammen med Historikeren Augustin Thierry en „Plan til det europæiske Samfunds Reorganisation", en øverste Voldgift i alle internationale Stridsspørgsmaal.

Paa Kongressen i Paris 1856 udtalte fyrretyve Magter deres Tilslutning til Voldgiftstanken – og i de næste fjorten Aar rasede fire europæiske Krige! Napoleons Mægling i „Neuenburg Affæren" kunde næppe tages til Indtægt af Voldgiftstilhængerne. Den franske Militærmagt vejede tungt i Vægtskaalen til Fordel for den fredelige Løsning. Resultaterne svarede ikke til Viljen. „Fredsforeninger" stiftedes 1815 i New York og Boston, 1816 i Philadelphia, og samme Aar stiftedes den første europæiske Forening i London, der ligeledes var Sæde for den første Fredskonference i 1843. Fra 1848 til 1853 afholdtes nye Fredskonferencer i Bruxelles, Paris, Frankfurt a/M., London og Edinburgh – fem Konferencer paa seks Aar! Fuld af Haab og Fortrøstning havde det europæiske Samfund set hen til de ædle Bestræbelser, der kun skulde bringe Skuffelser. „De engelske Fredsvenner"s Deputation hos Kejser Nicolaj den Første formaaede ikke at hindre Krimkrigen, og Stormagternes Forsøg paa Mægling i det italienske Spørgsmaal 1859 forblev lige saa resultatløst. Pacifisternes Vej mod Maalet syntes uden Ende.

„Erindringer fra Solferino" var en Erkendelse af Krigenes Uundgaaelighed, men den opstillede samtidig et Program, hvis Gennemførelse – i Modsætning til Pacifismens Utopi – laa indenfor Mulighedens Grænse.

I December 1862 læste Genèveadvokaten, Gustave Moynier, Bogen. Han ilede straks til Forfatteren „for at lykønske ham til hans geniale Idé." Dette Møde skulde blive af fundamental Betydning for hele Sagens videre Udvikling. Moynier siger: „Jeg overraskede Dunant, da han – efter hvad han selv forsikrede mig – ikke havde den ringeste Anelse om, hvorledes han skulde omsætte sin Idé i Virkeligheden." I sin Bog havde Dunant jo selv meget beskedent ytret: „Naar et Emne af saa almindelig Interesse som dette først er overgivet hver enkelt til Eftertanke, vil det sikkert fremkalde Betragtninger og Skrifter fra mere dygtige Personer . . . .", et beskedent Haab, der dog i nok saa høj Grad understregede Forfatterens psykologiske Sans. Rundt i Europa sad der sikkert adskillige Mennesker, som gerne lod sig rubricere under de „mere dygtige Personer"s smigrende Kategori. Dunants Haab skulde snart blive til Virkelighed.

Den 34-aarige Gustave Moynier var en Handlingens og Realiteternes Mand. Som Formand for den 180 Medlemmer store „Forening for Almennytte" i Genève havde han ofte haft Lejlighed til at demonstrere sin Veltalenhed, sunde Dømmekraft, Takt og Energi. En højt udviklet juridisk Viden, en enestaaende Autoritet og et glimrende Organisationstalent var de Egenskaber, der gjorde ham selvskreven som *Leder*, en Omstændighed, Dunant snart skulde erfare. Moyniers Interesser var vidtspændende: Jura, Socialvidenskab, Religionshistorie, Filantropi og Folkeretten. Han var – ligesom Dunant – ivrig Protestant og havde forfattet et Skrift om Apostlen Paulus, og en halv Snes Aar senere var

det ham, der tog Initiativet til Stiftelsen af *Institut de droit international*, en Forening uden officiel Karakter, men i nært Samarbejde med berømte Retslærde for en Udvikling af Folkeretten. Moynier havde repræsenteret den lille „Forening for Almennytte" paa flere Kongresser i Udlandet, sidste Gang et halvt Aar i Forvejen i London, hvor han bl. a. havde haft Lejlighed til at høre Florence Nightingales Foredrag om Sygepleje. Dunants Emne var ham saaledes ikke ukendt.

Moynier foreslog at sætte Dunants Forslag paa Dagsordenen for det førstkommende Møde i „Foreningen for Almennytte" den 7. Februar 1863, og Dunant gik ind paa Forslaget. Allerede paa dette første Møde hævede der sig tvivlende Røster, men man vedtog dog at gøre Forsøg paa at bringe Sagen frem paa en Velgørenhedskongres, der skulde afholdes i Berlin førstkommende September Maaned, og der nedsattes en Komité paa fem Medlemmer for en nærmere Udarbejdelse af Planen. Komiteen, der kom til at bestaa af General Guillaume Dufour, Henri Dunant, Gustave Moynier samt Lægerne Louis Appia og Théodore Maunoir, antog den 9. Februar Navnet: „Den internationale Komité for Hjælp til saarede". Det er disse fem Mænd, der har Æren af at have virkeliggjort Dunants store Idé, det største Værk i Humanitetens Historie: Genferkonventionen og Røde Kors.

Den 17. Februar traadte Komiteen sammen til Møde. Dunant fremsatte et detailleret Forslag, der ikke indskrænkede sig til den frivillige Sygehjælp ved Fronten. Han ønskede ogsaa Forbedring af Transportmulighederne for de

saarede, Forbedring af Sygeplejen paa Lazaretterne, Indførelse af moderne Metoder ved Behandlingen af syge og saarede og Oprettelse af Museer, der kunde give Civilbefolkningen et Begreb om Hjælpevirksomheden! Vi ser allerede nu Dunant gaa ud over sit oprindelige Forslag, og vi ser ham – som det senere saa ofte bliver Tilfældet – langt forud for sin Tid, jvnf. vore Dages Røde Kors Udstillinger af Sanitetsmateriel, „Første Hjælp", Beskyttelsesmidler mod Gasangreb, o. s. v. Videre foreslog Dunant, at de nationale Komiteer burde være permanente, og at deres Arbejde altid skulde besjæles af en sand international Kærlighedens Aand. De maatte understøtte Forsendelser af alle Slags Hjælpemidler og forhindre Sløseri med Varer[9]). Ligeledes ønskede han, at Suverænerne i alle Lande stillede sig som Komiteernes højeste Beskyttere, og han fastholdt bestemt, at der blev truffet en international Overenskomst, der garanterede Hjælpernes absolutte og ukrænkelige Neutralitet, en bindende Aftale mellem Regeringerne.

Komiteen, og da i særlig Grad Moynier, var chokeret. Dunants Program var saa vidtgaaende, at dets Gennemførelse paa Forhaand maatte anses for utænkelig. Forslaget blev forkastet! Den øjeblikkelige Medbør havde gjort Dunant til Himmelstormer, men Gustave Moynier, den køligt vurderende Advokat, var fuldt ud klar over de Vanskeligheder, der vilde taarne sig op. Han indsaa, at kun den forsigtige Fremgangsmaade kunde gøre sig Haab om at føre til Resultat. Dunant talte med Hjertet, Moynier dikterede med Hjernen. Rent menneskeligt maa vi faa den største Sympati for Dunant, men Moyniers forberedende Arbejde og hans

mægtige Indsats gennem syvogfyrretyve Arbejdsaar maa ydes den højeste, mest ubetingede Anerkendelse. „Dunant drømte Drømmen, men Moynier gjorde Drømmen til Virkelighed!"

General Dufour paapegede Nødvendigheden af, at der opnaaedes fuld Enighed mellem Europas Fyrster og Nationer, Appia foreslog, at Komiteen skulde sætte sig i Forbindelse med de højeste Militærmyndigheder i de forskellige Lande, og Maunoir mente, at „en Agitation maa sættes i Gang, om Udtrykket tillades, for at vort Standpunkt maa blive erkendt af hele Verden, af høj og lav, af Fyrsterne og den store Masse." Det blev overdraget Moynier at udarbejde et nyt Forslag, og dette „Forslag til Concordat", der kun omhandlede Dannelsen af Hjælpeforeninger under Krig, blev vedtaget. Moynier havde vundet sin første Sejr over Dunant. Fornuften havde fastlagt Idealismens Grænser.

Da Dunant den følgende Maaned udsendte 3. Udgave af sin Bog, manifesterede han paany sit ukuelige Fremsyn. I de to første Udgaver – der i Realiteten jo blot var een Udgave, delt i to Udsendelser – udtaler han: „Var saadanne Foreninger først stiftede og eksisterede permanent, vilde de naturligvis forblive uvirksomme i Fredstid . . . .", men i den tredie reviderede Udgave gaar han et Skridt videre og udtaler, at Hjælpeforeningerne, oprettet som permanente Institutioner, kunde yde den største Hjælp i Tilfælde af Epidemier, Ildsvaader, større Ulykker og Naturkatastrofer! For første Gang ser vi Dunant fremsætte Forslaget om de *Fredsopgaver*, der nu paa saa glimrende Vis løses af Røde Kors over hele Jorden. Senere fremsætter han Forslag om Hjælpeforeningernes Udvidelse til ogsaa at omfatte

Søkrigen og *Borgerkrige*, og vi maa i lige Grad beundre hans profetiske Fremsyn, hans grundfæstede Tro paa sine Ideer og den glødende Humanitetsfølelse, der altid stillede ham forrest i Kampen for menneskelig Retfærdighed og Hjælp til de lidende og undertrykte. I sikker Tro paa sin Sags Retfærdighed regnede han ikke med den Modstand, der var dikteret af Aarhundreders Fordomme. Han var uendelig langt forud for den forsigtigt arbejdende Komité i Genève, forud for sin Samtid – ja, det maa nævnes med Skam for vor saakaldte Civilisation: forud for det 20. Aarhundrede, in casu Krigsaaret 1941! Dunant har – som vi senere skal omtale – fremsat et revolutionerende Humanitetsforslag, der, trods dets store og ligelige Interesse for alle Nationer, endnu ikke er ført ud i Livet, omend det – i modificeret Form – er taget op til Overvejelse i Begyndelsen af 1941. Verden rensede ikke sin Samvittighed med Genferkonventionen.

Dunants Skuffelse over Forslagets Forkastelse blev kortvarig, og han bøjede sig tilsyneladende for Moyniers logiske Ræsonnementer. Maunoirs Forslag om „Agitation" var som talt ud af hans ihærdige Propagandahjerte. Lige siden de første Rejsedage for K. F. U. M. havde „den personlige Kontakt" været hans Styrke, den, der bragte de store Resultater, og han øjnede nu pludselig en Mulighed for personlig Propaganda blandt Europas Magthavere, langt uden for Genèves Hørevidde og Kollegernes hemmende Forsigtighed. Han tilbød Komiteen sin Tjeneste som Rejseagitator med personlig Afholdelse af de dermed forbundne Udgifter, og Tilbudet blev modtaget. (En senere Opgørelse viser, at Dunants Rejser i de europæiske Lande, Aflønnin-

gen af to Sekretærer samt Udgifter til Propagandaskrifter og Tryksager paa eet Aar beløb sig til ca. 50.000 Francs!).

Den 18. Februar begav Dunant sig til Paris for om muligt at træffe Kejseren. Han medførte den Artikel, der tre Dage tidligere havde staaet i *Journal des Débats*. Det tør vel anses for tvivlsomt, om en Artikel netop i dette Blad vilde have haft den tilsigtede Virkning paa Hans Majestæt, men Dunant traf da heller ikke Napoleon, der paa det Tidspunkt opholdt sig i Vichy. Blev Rejsen saaledes i den Retning en Skuffelse, kunde Dunant dog paa anden Maade notere tilfredsstillende Resultater, idet han vandt flere indflydelsesrige Personer for Sagen.

For Dunant var og blev Paris Verdens Centrum. „Paris er Verdens store kosmopolitiske Centrum, hvorfra Ideer udstraaler i alle Retninger. Alt, som har sit Udspring i Paris, opnaar altsaa en uendelig værdifuld Stadfæstelse...." Genfernes Vej til Berømmelse gik over Paris: Rousseau, Necker, Panchaud, Dunant. Indenfor hundrede Aar skulde disse Navne lyse paa Berømmelsens Tinde. De rige Genferbankierer sværmede mod Paris som Møllene mod Lyset. Ofte brændte de Vingerne. Bankier Necker vandt Popularitet i det franske Folk ved sit trykte Budget af 1781, Bankier Panchaud vandt Yndest ved det pengetørstende franske Hof, der sorgløst dansede paa sin Grav, men der fældedes ingen Taarer, da han gik Fallit og slyngedes tilbage i Glemslens Mørke. Men hvad naaede da Bankier Dunant? Berømmelsens højeste Tinde og en Verdens Taknemmelighed, en Panchauds Skæbne, en Rousseaus Minde!

Paris! Hvilken Forandring af „Verdens Centrum" skete der ikke i disse Aar. Under Ledelse af Seinepræfekten,

Baron Eugéne Haussmann, faldt de krogede smalle Gader for Udvidelsen, og brede luftige Boulevarder traadte i deres Sted. Elendige Arbejderboliger, usunde Lejekaserner, hele Kvarterer blev jævnet med Jorden. Der byggedes Sygehuse, Badeanstalter, Børneasyler og Alderdomshjem. Napoleons sociale Interesser fornægtede sig ikke, men de mange Arbejder – ogsaa af tvivlsom Nytte – udførtes uden Hensyn til de enorme Omkostninger og skaffede Staten en umaadelig Gæld, der pressede Skatter, Husleje og Leveomkostninger i Vejret. (I 1868 blev der iøvrigt rejst stærke Anklager mod Baron Haussmann, og i Januar 1870 blev han afskediget.) De brede Boulevarder var paa mere end een Maade hensigtsmæssige. Deres Bredde og lige Udstrækning gjorde dem ikke velegnede til Barrikadebygning. Underlaget var macadamiseret. De franske Monarker havde i Tidernes Løb faaet en indgroet Uvilje mod Brosten.

I Begyndelsen af Sommeren var Dunant et Par Maaneder i Algier. Under sine europæiske Propagandarejser havde han i nogen Grad overset den Kendsgerning, at der stadig fandtes et Foretagende Mons-Djémila, og han søgte efter bedste Evne at indhente det forsømte. Endnu en Gang kom han til at beskæftige sig med Slavespørgsmaalet. Den 1. Januar 1863 – midt under Borgerkrigen – havde Nordstaternes Præsident, Abraham Lincoln, kundgjort Slavernes Frihed, der skulde blive endelig lovfæstet i den nye Forfatning af 1865. Efter sin Hjemkomst til Genève lod Dunant hos Fick genoptrykke Kapitlet om Slavespørgsmaalet fra Tunisbogen og udsendte det lille Skrift under Titlen: „L'Ésclavage chez les Musulmans et aux Etats-Unis d'Amérique."

For Komiteen syntes Mulighederne for den store Sags Fremgang lyse. Tredie Udgave af „Erindringer fra Solferino", der i Marts Maaned var trykt i 3000 Eksemplarer, havde fundet Vej over hele Europa – ofte i pragtfuld Indbinding og Udstyr – og Brevene strømmede ind til Genève. Kong Wilhelm III af Holland, Storhertug Friedrich af Baden og Fyrst Alexander af Hessen sendte hjertelige Breve, mens derimod Florence Nightingale svarede ret køligt og forbeholdent, en Holdning, hun iøvrigt ogsaa indtog ved senere Lejligheder. „Den hvide Engel" udviste altid en vis Reservation overfor „Manden i Hvidt". Paa Grunden dertil har vi jo Lov til at gætte.

Da Dunant vendte tilbage fra Algier, modtog han det sørgelige Budskab, at Velgørenhedskongressen i Berlin var blevet udsat paa ubestemt Tid. Hele Komiteens Arbejde syntes foreløbig spildt, men der skulde dog hurtigt vise sig en ny Udvej. Kong Wilhelm af Hollands Livlæge, Stabslæge S. H. C. Basting, havde af en Dame i Genève faaet tilsendt „Erindringer fra Solferino", hvis hele Indhold og storslaaede Plan havde grebet ham stærkt. Den 3. Marts 1863 havde han skrevet til Dunant: „Jeg tror virkelig, at De gennem denne Sag udfører et Guds Værk . . . .", og var umiddelbart efter gaaet i Gang med at oversætte Bogen til Hollandsk. Den hollandske Krigsminister udviste ikke den samme Begejstring, men skrev noget senere til Basting, at denne ikke skulde beskæftige sig med saadan en Sag, der „blot var en Utopi, en Plan til Verdensforbedring, som maatte mislykkes!"

Basting lod sig dog ikke hindre af Ministerens Vrangvilje, men stod i stadig og livlig Brevveksling med Dunant. Da

Velgørenhedskongressen aflystes, fremkom han med et Forslag, der ved første Øjekast kunde synes præget af overdreven Optimisme. Den 6. September skulde der i Berlin afholdes en „International Kongres for Statistik", hvor Basting skulde deltage som Rapportør for dens 4. Sektion, der for en stor Del bestod af Militærlæger, og han foreslog nu at bringe Forslaget frem paa denne Kongres. Tanken om den internationale Hjælpeforening kunde vel næppe siges at have blot periferisk Tilknytning til Statistik, men Basting, der var grebet af Begejstring for Tankens Storhed, nærede ingen Tvivl om et heldigt Resultat. Komiteen lod sig overtale til at gribe til dette Halmstraa, og paa et Møde den 25. August 1863 meddelte Dunant, at han, foruden Kongressen, vilde besøge de større tyske Byer „for at vække den tyske Almenheds Interesse for Sagen." I Fællesskab udfærdigede Moynier og Dunant en Indbydelse af følgende Ordlyd:

„Genèveforeningen for almennyttige Formaal har, i Tilslutning til et af Herr Dunant i hans Skrift „Un Souvenir de Solferino" udtalt Ønske, blandt sine Medlemmer nedsat et Udvalg, der har til Opgave at søge Virkeliggørelsen af dette Ønske bragt i Stand.

Dette Udvalg mener, at Herr Dunants Ideer lempeligt kan overføres fra Teori til Praksis ved, at der fra forskellige Lande sammentraadte de Personer, der viste Interesse for dette menneskekærlige Værk. Kun paa den Maade er det muligt at bedømme, i hvilken Grad dette Værk er gennemførligt, og paa hvilken Maade det vil kunne udføres.

Da Genèveudvalget har forsikret sig om, at dets Forslag vil vinde Tilslutning i de mest forskellige Kredse, har det

taget Beslutning om at indkalde til en international Konference førstkommende 26. Oktober og haaber, at De, Herr ....., vil vise Udvalget den Ære at overvære samme.

Det var imidlertid meget ønskværdigt, at Regeringerne lod sig repræsentere paa denne Kongres, da deres Medvirken er en absolut Betingelse for Sagens Fremgang. Udvalget har i Form af en Overenskomst opstillet de Forslag, som det ønsker at fremlægge for Konferencen. Disse Forslag er, som De vil bemærke, vedlagt denne Skrivelse.

Vi anmoder indstændigt om, at De, Herr ....., snart vil meddele os, hvorvidt vi kan regne med Deres Medvirken, og at De, i det Tilfælde, at De ikke kan komme til Genève, vil meddele os Deres Opfattelse og Anmærkninger angaaende omspurgte Sag.

Med Forsikringen om vor udmærkede Højagtelse tegner vi, Medlemmer af Hjælpeudvalget for saarede Soldater i Genève,

General Dufour, Formand.
Gustave Moynier, Formand i Foreningen for Almennytte i Genève.
Dr. Maunoir.
Dr. Appia.
Henri Dunant, Sekretær.

Genève den 1. September 1863."

Med disse in blanco Indbydelser i Kufferten afrejste Dunant fra Genève. Et Par Dage senere mødtes han med Dr. Basting, der boede paa Hotel Töpfer i Berlin sammen med sin Hustru.

8. Kapitel

BASTING OG DUNANT – OFRENES *ANTAL* – GALADINÉEN I POTSDAM – DUNANT HVERVER TILHÆNGERE – AUDIENSEN HOS FELTMARCHAL VON ROON – RUNDSKRIVELSEN AF 15. SEPTEMBER – ET SKRIDT AF VERDENSHISTORISK RÆKKEVIDDE – DEN PREUSISKE CENTRALKOMITÉ – DUNANT I DRESDEN, WIEN OG MÜNCHEN – BREVET TIL DARRICAU – MOYNIER ER VRED

I DR. BASTING havde Dunant fundet en fortrinlig Medhjælper. Som Militærlæge var Hollænderen særlig interesseret i de Neutralitetsbestemmelser for Læger og Sanitetspersonale, som Dunant havde foreslaaet i sin Bog. Som de fleste højere Militær- og Sanitetsautoriteter ansaa han vel Bogen som en Kritik af de bestaaende Forhold, men i Modsætning til disse Autoriteter beviste han sit sunde Syn og menneskelige Indstilling ved at indrømme Kritikkens fulde Berettigelse og Betydningen af Dunants Forslag til Forbedring. Han var en overordentlig dygtig Fagmand, der nød stor Anseelse i sit Hjemland og i de internationale Lægekredse, men for ham var Lægegerningen ikke blot et *Fag*, der automatisk skulde udøves efter de i Lærebøgerne fastsatte Regler. I mere end een Retning stemte hans Livsanskuelse overens med Dunants, i human og menneskekærlig Indstilling og i Evnen til at begejstres over en Sags Storhed, en ægte og dybt følt Begejstring, der – lige som hos Dunant – kunde finde eruptiv Udløsning i Ord og Handling. Henri Dunant stod for ham som noget nær en Profet, en ophøjet Forkæmper for Humanitetens skønneste Værk. Der er ingen Tvivl om, at Bastings Begej-

string og sikre Tro paa Sagens heldige Udfald i ikke ringe Grad har virket inspirerende paa den impulsive Dunant.

Det straalende Resultat, der skulde opnaas i Berlin, kunde for en stor Del tilskrives Bastings Indsats, hvilket Eftertiden ikke i tilstrækkelig Grad har fastslaaet. Disciplen er i for høj Grad kommet til at staa i Profetens Skygge. Vi tør ikke med Sikkerhed paastaa, at en international Humanitetsoverenskomst havde været udelukket, saafremt Forhandlingerne i Berlin havde ført til negativt Resultat, men det er givet, at Komiteen i Genève saa hen til denne Kongres, hvis Standpunkt var af øjeblikkelig afgørende Betydning for Sagens videre Forløb, og det er lige saa givet, at det første virkeligt betydende Skridt mod Genferkonventionens Virkeliggørelse blev gjort i Berlin.

Paa Hotel Töpfer raadslog nu de to Mænd, mens Bastings Hustru, en klog og rettænkende Kvinde, der fuldt ud delte sin Mands Synspunkter, holdt sig i Baggrunden. Dunant havde forfattet en Tale, som Basting oversatte til Tysk for at kunne holde den paa Kongressen. Som vi tidligere har omtalt, var Dunant ingen Tribunetaler, han formaaede aldrig at overvinde en vis Skyhed, naar han stod overfor større Forsamlinger, men i dette Tilfælde har det dog sikkert været hans noget mangelfulde Beherskelse af Tysk, der har spillet den største Rolle. Han overværede næppe Kongressens Møder og besteg ikke Talerstolen en eneste Gang, men paa anden Maade skulde hans Indsats blive af afgørende Betydning – ved „personlig Kontakt".

Om Morgenen den 8. September begav Dunant og Basting sig paa Vej til Kongressen i aaben Droske. Da de

passerede Broen over Spree, greb et pludseligt Vindstød alle Dunants Papirer og Dokumenter, der laa omhyggeligt ordnede paa Forsædet, og truede med at hvirvle dem i Floden. En tilfældig Fodgænger og de to Herrer, der hurtigt var sprunget ud af den standsede Vogn, naaede i sidste Øjeblik at frelse de dyrebare Papirer. Den lille Episode kunde næsten synes symbolsk: Forhandlingernes Udvikling mod det ønskede Resultat var ikke den bedste. Kongressens Præsident mente – ret naturligt for Resten – at Dunants Forslag ikke havde nogen Tilknytning til Statistik, og kunde derfor ikke sætte Spørgsmaalet under Debat. Men nu traadte Basting til og hævdede det modsatte: Dunants Forslag gik jo netop ud paa en Mindskelse af Ofrenes *Antal!* For dette Argument maatte Præsidenten bøje sig, og Forslagets Berettigelse paa den statistiske Kongres' Program var fastslaaet. Kongressen sluttede sin Debat med at udtale sit Haab om, „at den paatænkte Konference i Genève maatte kunne bidrage til at formindske Antallet af de Ofre, som Slagene krævede."

Savnedes Dunant ved de fleste af Kongressens Møder, saa overværede han til Gengæld hver eneste officiel Festmiddag og Festbanket, og det lykkedes ham da altid at faa Kongresmedlemmerne paa Tomands Haand og tale sin Sag med hele Overbevisningens Varme. Han kunde paa den Maade notere de bedste Resultater og skaffede sig personlig mange indflydelsesrige Forbindelser, der blev af største Betydning for Sagens Forløb. Ved en Galadiné i Potsdam den 14. September blev Dunant præsenteret for Kronprins Friedrich og hans engelske Gemalinde, Victoria,

der begge havde læst „Erindringer fra Solferino". Kronprinsen var blevet dybt grebet ved Læsningen. Han, der engang skulde komme til at beklæde den tyske Kejsertrone i nioghalvfems pinefulde Dage, var en varm Tilhænger af humane Fremskridt, der kunde bedre de lidendes Kaar. Han skulde senere blive en værdifuld Støtte for Dunant, ligesom sine kongelige Forældre, og da især Moderen, Dronning Augusta, som Dunant ofte har omtalt som „Tysklands første internationale Samaritan".

Den følgende Dag deltog Dunant i en Diné hos Grev Friedrich Albert von Eulenburg, der det foregaaende Aar var blevet Indenrigsminister, og det lykkedes ham ogsaa at vinde denne, Bismarcks Medkæmper, for sine Ideer. Ved Bordet var Dunant placeret mellem en bajersk Statsraad og en spansk Senator, og i umiddelbar Nærhed sad nogle skandinaviske Delegerede, Chefen for det statistiske Centralbureau i Stockholm, Dr. Fredrik Teodor Berg, den norske Generallæge Heiberg og Chefen for Medicinalvæsenet i Kristiania, T. Kjerulf. Allerede ved Bordet lykkedes det Dunant at vinde disse Herrer for Sagen. De afgav bestemt Tilsagn om at forelægge Sagen for deres respektive Regeringer, et Løfte, der i alle Tilfælde blev holdt.

Ved Bastings Mellemkomst lykkedes det ogsaa Dunant at faa Foretræde for den preussiske Krigsminister, Feltmarchal von Roon, og under denne Samtale, der overværedes af de kendte Militærlæger, Böger og Löffler, blev Krigsministeren – som hans Adjutant senere udtalte sig – „Fyr og Flamme for Ideen!" Det er ikke uinteressant at bemærke, hvorledes von Roon, først af de europæiske Krigs-

ministre, lod sig overbevise af et Reformforslag, der ellers skulde synes at være i alle Militærautoriteters Interesse. „Hinterlassene Werke über Krieg und Kriegsführung" var Religionshistorie for det preussiske Officerskorps og højeste Militærautoriteter, men sideordnet med Generalmajor von Clausewitz's Lære udvikledes nu hastigt en sikkert lige saa fornuftbestemt som følelsesbetonet Interesse for Krigens Ofre, en Interesse, der gjorde det fuldt forstaaeligt, at Genfertanken netop fandt den største Genklang i Otto von Bismarcks Preussen.

Dunant forstod altid at indstille sig individuelt, at føre de Argumenter, der havde størst Mulighed for at føre til Resultat, i Marken. Vi ser det allerede flere Steder i hans Bog. „. . . . Naar man ved Hjælp af bedre Transportmidler undgaar de hyppige Uheld under Overførelsen fra Slagmarken til Ambulancen, vil det formindske Antallet af Amputationer, hvilket visseligt allerede er noget set fra det humane Synspunkt; men derved vil man ogsaa ved at formindske Antallet af de amputerede gøre de Byrder mindre, som paahviler en Regering, der skal pensionere Invaliderne . . . ." I de sidste Sætninger synes vi næsten at høre *Forretningsmanden* Dunant tale, men det er mere end troligt, at den kølige Betragtning paa sine Steder har givet større Grund til Eftertanke end samtlige Castigliones Rædsler. I Preussen stod Generalstabsofficererne bøjet over det udslaaede Europakort, mens de civile Embedsmænd gjorde deres indviklede Beregninger over de hastigt voksende Militærudgifter, der blot et Aar i Forvejen havde været totalt strøget paa Statsbudgettet. Invalidepensionerne skulde

ikke blive det ringeste Problem i Otto von Bismarcks Preussen.

Dunant og Basting kunde til alle Sider øjne de mest straalende Resultater af deres Anstrengelser, og stærkt tilskyndet af Basting fattede Dunant nu en Beslutning, der med eet Slag skulde ændre den kommende Konferences hele Karakter. Han havde haft uendelig svært ved at affinde sig med Komiteens forsigtigt affattede Concordatforslag, og hjulpet af Basting lod han nu trykke sin berømte Rundskrivelse af 15. September, der indeholdt følgende Tillægsforslag:

1. At alle Regeringer i Europa særskilt vilde beskytte og anerkende de nationale Arbejdsudvalg, som vilde komme i Stand i alle Europas Hovedstæder og bestaa af de respektive Landes mest ansete Personer.

2. At ovennævnte Regeringer skulde bestemme, at alt Armépersonale og alle af dem beroende Personer, indbefattet anerkendte frivillige Hjælpekræfter, i Fremtiden skulde betragtes som Neutrale af de krigsførende Magter.

3. At Regeringerne i Krigstid skulde forpligte sig til at understøtte Transporten af det Personale og de Gaver, som Foreningerne kom til at afsende til de krigsførende Lande.

Sluttelig ønsker Genèveudvalget, at den internationale Konference maatte undersøge, paa hvilken Maade dette sandt humanitære og menneskekærlige Værk vil kunne virkeliggøres med Hensyntagen til de Love, Skikke og Sædvane, som er gældende i de forskellige europæiske Lande. Konferencen burde ligeledes undersøge, hvorledes man under en Strid mellem Stormagter skal kunne bringe den mest effektive Hjælp paa Krigsskuepladsen til Soldaterne

paa begge Sider med Undladelse af al Slags Spionage og lignende Virksomhed, som ligger helt udenfor dette kristelige Barmhjertighedsværk.

Genèveudvalget udtaler en Forhaabning om, at Europas Regeringer maatte give sine Repræsentanter paa denne Kongres de nødvendige Anvisninger vedrørende disse forskellige Synspunkter."

I sin Egenskab af Genèveudvalgets Sekretær undertegnede Dunant Skrivelsen, der uddeltes til de Delegerede, som var ved at bryde op fra Berlin. Flere Aar senere skrev Fru Basting til Dunant: „Jeg ser endnu Glædestaarerne i hans (Bastings) Øjne, da han kom hjem fra Kongressen. Jeg beundrer endnu den Iver, med hvilken De arbejdede om Natten for at faa Cirkulæret trykt, saaledes at de afrejsende Delegerede kunde naa at faa det med hjem . . . ."

Den Nats Arbejde var af verdenshistorisk Betydning: Det egentlige Grundlag var lagt til Historiens største humanitære Værk. Nu skulde den kommende Konference ikke – som efter Moyniers Forslag – blive et Møde mellem Filantroper, men en Kongres af Regeringsrepræsentanter, hvor Europas Diplomati for første Gang stilledes Ansigt til Ansigt med en international Overenskomst, endda en Overenskomst, der vilde gribe dybt ind i Nationernes elementære Rettigheder, og hvis Vedtagelse vilde blive en stiltiende Indrømmelse af Regeringernes egen Ufuldkommenhed!

Det var i Sandhed et dristigt Skridt af den impulsive Henri Dunant, et af de Tilfælde, hvor han „satte alt paa eet Kort". Hans Handling var selvstændig, egenmægtig, en ganske ulovlig Overskridelse af den Kompetence, han var

udstyret med fra Genèveudvalget, men den var et spontant Udslag af dyb Menneskekærlighed, et voldsomt Udbrud af den Følelsernes Vulkan, der rasede i hans Indre. Kollegaerne, der stilledes overfor det overraskende fait accompli, kunde med fuld Ret have bebrejdet Henri Dunant, hvis hele Sagen var faldet uhjælpeligt til Jorden, men hele Verden kan i Dag takke ham for, at Røde Kors er en Verdensfaktor. Det er Dunants og Bastings fulde Fortjeneste, at der af et Foreningsanliggende, hvis Betydning kunde være blevet problematisk, skabtes en international Overenskomst af verdenshistorisk Rækkevidde.

Dunants Arbejde i Berlin var ikke afsluttet ved Kongresmedlemmernes Afrejse fra Byen. Dannelsen af en preussisk Centralkomité var af den næste Opgave, der skulde løses, og det lykkedes Dunant at interessere en Række fremtrædende Personer for Sagen: Indenrigsminister Greve von Eulenburg, den berømte Kirurg Konrad von Langenbeck, der nogle Maaneder senere blev Leder af det preussiske Sanitetsvæsen under Krigen med Danmark, og Johanniterridderen Prins Heinrich af Reuss. Det skulde dog ikke blive Preussen men Württemberg, der meldte sig med den første Hjælpeforening under Røde Kors Flaget i December 1863. (Naar vi allerede nu og paa de følgende Sider anvender Navnet *Røde Kors*, kan det forsvares uden dog at være fuldt korrekt. Efter Genferkonventionen var det den hollandske Hjælpeforening, der dannedes i 1867, som først antog Navnet efter Forslag af Fru Dr. Basting. Efter Henstilling af Genèvekomiteen blev det efterhaanden antaget af samtlige nationale Hjælpeforeninger i de kristne Lande.)

Fra Berlin rejste Dunant til Dresden. Den 12. Oktober blev han modtaget i Audiens af Kong Johann af Sachsen, hvem han anmodede om at sende en Repræsentant til den kommende Konference i Genève. Den gamle Konge mente, at dette Spørgsmaal maatte forelægges Parlamentet, men Dunant imødegik ham ærbødigt: „Deres Majestæt bør være forvisset om, at Parlamentet i Spørgsmaalet om et saa afgjort menneskekærligt Værk vil bevilge sin Konge alt, hvad han ønsker." Kongen afsluttede Audiensen med følgende Ord: „Jeg lover at gøre alt, som staar i min Magt, for det er ganske sikkert, at et Folk, som vægrede sig ved at deltage i dette menneskekærlige Arbejde, maatte fordømmes af den offentlige Mening i Europa!" Det var lige netop Ord, der passede Propagandisten Dunant.

„. . . . Resten af Dagen og hele Natten tilbragte jeg med til alle Europas Hovedstæder at skrive Breve, hvori jeg omtalte den velvillige Interesse, som den hæderværdige Fyrste havde vist det planlagte Foretagende. Disse Breve havde overalt god Virkning, da Kongernes Nestor nød stor Agtelse blandt alle europæiske Regeringer og Hoffer . . . ."

Dunant oversaa ikke den ringeste Mulighed for at føre Sagen til lykkelig Afslutning. Diplomat var han ikke – dertil var han for aabenhjertig, ærlig og impulsiv – men han ejede en intuitiv Opfattelse af „det rette Øjeblik", en højt udviklet Evne til at handle netop paa det Tidspunkt, hvor han kunde forvente det bedste Resultat, og han forstod at drage Nytte af hver lille Begivenhed, af hver personlig Samtale, af hvert Ord, der kunde tjene hans Formaal. At hans Evner netop nu kom til rig Udfoldelse er forstaaeligt. Efter

den kompetencestridige Handling i Berlin – der dog næppe har beredt ham søvnløse Nætter – er der ingen Tvivl om, at han har ønsket at kunne fremlægge de flest mulige og bedste Resultater, naar han inden længe skulde fremstille sig for Kollegaerne i Genève.

Til den franske Statsraad, Baron Darricau, sendte han et Brev, der fik stor Virkning. Meget detailleret skildrede han den glimrende Modtagelse, hans Planer havde faaet i Berlin, hvor Hjælpeforeningen snart vilde være en Kendsgerning, og han gengav ordret Kong Johanns Udtalelse om „den offentlige Mening i Europa". Baron Darricau, der allerede fra første Færd havde været en varm Tilhænger af de humanitære Reformforslag, forelagde Brevet for Napoleon, og Kejseren bestemte, at Baronen skulde repræsentere Frankrig paa den kommende Genèvekonference, paa Trods af alle høje Militærautoriteters Modstand. Paany havde Dunant opfattet det rette Øjeblik, spillet Rivalerne i den europæiske Magtpolitik ud mod hinanden „paa fredelig Vis", og anvist et Felt, hvor Frankrig ved hurtig Beslutning havde Chance for endnu en Gang at hævde sin Stilling som den *førende* Nation i europæiske Spørgsmaal. Magtbalancen var ellers ved at skifte, idet Tendensen gik fra Vest mod Øst[10]).

Dunants næste Maal var Wien. Han traf ikke Kejser Frans Joseph, der var paa Jagt, men ved den schweiziske Gesandts Mellemkomst fik han Foretræde for den unge Ærkehertug Rainer, der førte Forsædet i Schmerlings Ministerium, og hvis eventuelle Tilsagn derfor maatte betragtes som officielt. Ærkehertugens Elskværdighed var dog ulig

større end Dunants Resultat, og Østrig var da heller ikke det efterfølgende Aar mellem Underskriverne paa Genferkonventionen – saa lidt som Bajern, der var næste Land paa Dunants europæiske Rejserute.

„. . . . Da jeg ankom til München, var Kong Maximilian netop afrejst til Italien, men Statsraaden, von Hermann, havde underrettet Kongen om Genèveplanerne, og denne havde udtalt, at han i Princippet godkendte dem. Han havde bestemt, at jeg skulde opsøge og nærmere raadføre mig med hans Krigsminister, General Frankl. Vi havde meget svært ved at forstaa hinanden. Jeg maa oven i Købet erkende, at jeg følte mig pinligt berørt af Excellencens fjendtlige Indstilling. „Hvad mener De, min Herre," lød hans noget barske Ord, „skulde jeg paa Deres Anmodning sende en bajersk Repræsentant til Genève til en Kongres, som er sammenkaldt af Dem og andre mig ubekendte Privatpersoner!" „Men, Herr Minister," svarede jeg, „jeg har blot anset det for min Pligt at underrette Dem om et faktisk Forhold, som sikkert er Deres Interesse værd. Hvad vi udretter i Genève, sker i Menneskekærlighedens Interesse og altsaa lige saa meget i Bajerns som i de øvrige europæiske Landes Interesse. Det gælder et Humanitetsspørgsmaal, som allerede har fundet mægtige og højtstaaende Velyndere . . . ." Den barske General Frankl lod sig dog til sidst overtale og lovede at sende en Delegeret til Konferencen. (Paa den senere *diplomatiske* Kongres i 1864 var Bajern ikke repræsenteret og derfor ikke Medunderskriver af Genferkonventionen. Først i 1868 dannedes den bajerske Hjælpeforening.)

Virkningen af Dunants Breve fra Dresden begyndte nu at vise sig. Fra forskellige Lande i Europa kom Tilsagn om Deltagelse i Konferencen, saaledes fra England og Spanien. Den 20. Oktober var Dunant tilbage i Genève. Hans første Spørgsmaal til Kollegaerne lød: „Naa, hvad mener De om min Rundskrivelse angaaende Neutraliseringen?"

Moynier svarede vredt: „Vi mener, at De har krævet det umulige!"

9. Kapitel

KONFERENCEN I GENÈVE – DANMARKS AFBUD – MOYNIERS DIPLOMATI – GENFERKORSET – DET STORE RESULTAT

Den 26. Oktober 1863 aabnedes den internationale Konference i Genève, besøgt af Delegerede fra 17 Nationer (heraf 7 tyske), 5 Repræsentanter for filantropiske Foreninger i Schweiz samt Prins Heinrich af Reuss, særlig indbudt som Repræsentant for de tyske Johanniter.

Begivenhederne i Europa dannede en dyster Baggrund for Ønsket om menneskelig Forstaaelse og Barmhjertighed. Det polske Oprør var ved at kvæles i Blod, og Titusinder af Polakker hvilede allerede som Ofre i deres egen Jord. Nye Uvejrsskyer hævede sig truende over Europas nordlige Horizont, hvor Vaabnene snart skulde tale mellem Danmark og Preussen. Det ulykkelige Europa, der i Aartusinder havde tappet af sit dyreste Hjerteblod, syntes aldrig at ville forbløde.

Fra den danske Krigsminister, Oberst Lundbye, modtog Komiteen følgende Svar paa Indbydelsen: „. . . . Med al Anerkendelse af det godgørende og menneskekærlige Værk beklager jeg i Øjeblikket ikke at kunne modtage Indbydelsen, idet jeg imidlertid forbeholder mig med den mest levende Interesse at følge Konferencens Overvejelser og Resultater . . . .“ Sverrig lod sig repræsentere ved Medicinalraaden, Dr. Sven Erik Sköldberg, og Stabsoverlæge, Dr. Ed-

ling, mens den norske Generallæge Heiberg blev forhindret af Sygdom. General Dufour og Moynier havde ved et Besøg i Bern udvirket officiel Deltagelse af den schweiziske Regering, og ved en Henvendelse til den italienske Konsul i Genève lykkedes det Dunant at faa Italien, der ikke havde udset nogen Delegeret, repræsenteret.

Aftenen før Konferencens Aabning aflagde samtlige Deltagere officielt Besøg hos Dunant som en Tak og Anerkendelse for det enestaaende Arbejde, han havde udrettet. Dunant følte en forstaaelig Glæde over denne uhørte Ære, der skulde blive en forlods Oprejsning for Fremtidens bitre Skuffelser.

Kongressens Sammentræde fandt Sted i Palais de l'Athénée, en smuk Bygning, der lige var blevet fuldført for „Société des Arts".

Klædt i sort, med Æreslegionens Baand paa Brystet, aabnede den 76-aarige General Dufour Konferencen med en smuk Indledningstale.

„. . . . De ved, mine Herrer, at Arméernes Militærsygehuse kun har været i Stand til at bringe de ulykkelige saarede paa Slagmarken en særdeles utilfredsstillende Hjælp. Enhver er blevet opmærksom paa denne Utilstrækkelighed, men paa en ganske særpræget Maade og med forfærdende Sandfærdighed er den blevet skildret i et Værk, som sikkert er Dem alle bekendt, og som efter Slaget ved Solferino publiceredes af vor Landsmand, Herr Dunant.

Vi er samlede, mine Herrer, for at undersøge, om der ikke skulde kunne findes en Mulighed for at virkeliggøre den i denne Bog udtalte menneskevenlige Tanke . . . .

Trods Fredskonferencernes menneskevenlige Hensigter vil Krig til Stadighed udbryde paa denne Jord. I Stedet for at jage efter det bedrageriske Haab at udrydde dem, maa man indrette sig paa i størst mulig Grad at mildne deres frygtelige Følger ved at understøtte saadanne Personer, der har til Hensigt at afhjælpe denne Elendighed .... Mine Herrer, befinder vi os i vort Ønske om at løse denne Opgave i Drømmenes Land? Er det Maal, vi stræber efter, saa ophøjet, overstiger det i den Grad vore Kræfter, at alle vore Anstrengelser vil vise sig at være forgæves? Hvis det forholder sig saaledes, maa vi vel resignere, men det vil da altid regnes os til gode, at vi dog gjorde et Forsøg.

Vi maa ikke paa Forhaand lade os slaa ned af Modgang. Hvis det ikke skulde forundes os at naa Maalet, saa har vi i det mindste forsøgt at gøre det, som anstaar sig Mænd, der elsker deres Næste ...."

Tvivlen klang som en farlig Undertone bag den gamle Generals alvorlige Ord, og hans Følelser deltes i fuldt Maal af de fire Kollegaer paa denne Konferencens første Dag. Tvivlen skulde dog blive gjort til Skamme.

Efter sin Indledningstale overlod General Dufour Ordet til Moynier, mens Prins Heinrich af Reuss overtog Vicepræsidiet. Moynier redegjorde i sin Tale for Dunants Plan og fremførte de Indvendinger, der var gjort imod den. Det var i første Række blevet bebrejdet Komiteen, at den kun søgte at mildne Krigens Følger i Stedet for at gribe om Ondets Rod og arbejde paa en Verdensfred. Moynier udtalte, at Komiteens Medlemmer, i lige saa høj Grad som nogen anden, ønskede, at Menneskeheden vilde løsrive sig

fra denne barbariske Overlevering, som den havde modtaget i Arv fra Forfædrene. „Før eller senere skal det Maal naas," udtalte han med Overbevisning, „men efter vor Opfattelse maa man endnu længe regne med menneskelige Lidelser."

Hvilken diplomatisk Elegance! Hvilken skarp Intelligens og psykologisk Fuldkommenhed formede ikke de tilsyneladende saa jævne Ord! De graanede Regeringsrepræsentanter og hærdede Krigere følte sig beroligede. Havde der endnu hersket en svag Mistanke om et maskeret Fredsmøde, et pacifistisk Overrumplingsforsøg, da maatte Moyniers Ord totalt bortvejre denne Mistanke. Ogsaa efter Komiteens Mening maatte man „endnu længe regne med menneskelige Lidelser". Forsikringen virkede beroligende. Forhandlingerne kunde fortsættes i den bedste Aand.

Efter Moyniers Tale rejste Dunant sig og oplæste et stort Antal Breve, der alle udtrykte Opmuntring og Haab om et heldigt Resultat for den store Plan. Under den paafølgende Debat savnedes ikke Modargumenter og udtalt Tvivl om Tankens Realisation, men Skeptikerne blev kraftigt imødegaaet fra flere Sider, især fra de tyske, hollandske og spanske Delegerede. Basting var en djærv og energisk Fortaler med en Autoritet, som anerkendtes af hele Forsamlingen. I det store og hele diskuteredes Argumenter og Modargumenter dog ganske sagligt, men enkelte Mislyde blev ikke undgaaet. Det kom til en kraftig Meningsudveksling mellem Repræsentanterne for de to europæiske Rivaler, Frankrig og Preussen. Krigsminister Randons fortrolige, den gamle, franske Militærlæge, Boudier, lagde ikke Skjul

paa sin Modstand mod frivillige Hjælpekræfter paa Slagmarken. Han udtalte i det hele taget sin absolutte Tvivl om Mulighed for Oprettelse af civile Hjælpeforeninger. Han blev voldsomt imødegaaet af Preussens Repræsentanter, der – fuldt berettiget – henviste til Johanniternes store frivillige Hjælpearbejde gennem Tiderne.

Moynier udtalte, at Punkterne i Dunants Rundskrivelse fra Berlin ikke vilde blive sat under Diskussion, og trods heftig Protest fra Dr. Basting satte han sin Vilje igennem! Vi tør ikke dømme i dette Tilfælde. Det kan ikke bestrides, at Moynier ledede Forhandlingerne med stor taktisk og diplomatisk Dygtighed, og at hans Beslutning var dikteret af Ønsket om at naa til det bedst mulige Resultat, men naturligvis foreligger der ogsaa den Mulighed, at han ønskede at tildele Dunant en Revselse, en „Tak for Berlin!" Naar f. Eks. Dunants Biograf, Martin Gumpert, kun regner med denne sidste Mulighed, maa det saa afgjort staa for hans egen Regning. Bevismateriale findes i hvert Tilfælde ikke. Rundskrivelsen havde dog gjort sin Virkning, og Neutraliseringstanken blev Gang paa Gang fremført under Forhandlingerne.

Den 29. Oktober, paa Konferencens sidste Dag, kunde Gustave Moynier fremlægge et udarbejdet Forslag paa ti Artikler. Det gik ud paa, at der i hvert af de deltagende Lande skulde oprettes Hjælpeforeninger for at organisere den frivillige Hjælp for Krigens syge og saarede. Foreningerne, der i Fredstid skulde forberede Arbejdet, skulde i Tilfælde af Krig stilles til Regeringernes Raadighed, undergives det militære Sanitetsvæsen, men underholdes af de

respektive Komiteer, der ligeledes skulde forestaa Uddannelse af frivillige Sygeplejere og Oprettelse af Depoter med Sygemateriel. Forslaget blev vedtaget efter Ordlyden, men da det kun angik de nationale Foreninger, blev det endvidere vedtaget at *anmode* de respektive Regeringer om Beskyttelse for Hjælpekomiteerne, om Anerkendelse af Neutraliteten for den frivillige Hjælp samt om Indførelsen af et fælles internationalt Neutralitetstegn. Disse sidste Punkter var en ikke ringe Oprejsning for Dunant og Basting, men de kunde kun fremsættes i Form af et *Ønske.*

Louis Appia foreslog, at Neutralitetstegnet skulde være et hvidt Armbind for Personalets og et hvidt Flag for Lazaretternes Vedkommende, og General Dufour foreslog hertil at føje et rødt, græsk Kors. Martin Gumpert siger: „Ligheden med den schweiziske Forbundsstats Flag, fra hvilket dette Udmærkelsestegn kun adskilte sig gennem Farvernes Ombytning, var et Udtryk for Taknemmelighed mod det lille Land, som paa en saa forbilledlig og uegennyttig Maade havde stillet sig i den store Sags Tjeneste." Det er galt. Røde Kors Mærket er ikke afledet af det schweiziske Flag, omend det jo ofte nok er blevet paastaaet.

Først den 2. Genferkonvention af 1906 udtaler: „Som et Høflighedsbevis mod Schweiz er det heraldiske Mærke, det røde Kors paa hvid Bund, dannet ved Ombytning af Edsforbundets Farver, opretholdt som Emblem og Kendemærke ved Hærenes Sundhedstjeneste," og denne Ordlyd gik uforandret over i den 3. Genferkonvention af 27. Juli 1929, Kapitel VI. I egentlig Forstand præciseres altsaa ingen historisk Forbindelse mellem de to Mærker, idet

Ordet „opretholdt“ blot stadfæster et fait accompli, d. v. s. godkender den gængse Opfattelse af Forbindelsen mellem de to Mærker – som et Høflighedsbevis!

Appia foreslog det hvide Armbind, og Dufour foreslog Tilføjelsen af det røde Kors som en praktisk Foranstaltning uden symbolsk Betydning. Valget af den hvide Farve var ganske naturlig. Den adskilte sig skarpt fra Slagmarkens øvrige fremherskende Farver, fra blaa, røde, brune og grønne Uniformer – de hvide, østrigske Vaabenfrakker dog undtagne – og fra selve Naturens Farver, og i Forvejen anvendtes den f. Eks. i det preussiske Sanitetsflag. Tilføjelsen af det røde, græske Kors vilde udelukke Forveksling med nogen anden Markering. Hvis man endelig mener at kunne spore Symbolik, da er Korset Symbol paa den kristelige Barmhjertighed, og rødt er Blodets og Krigens Farve. Det vilde ogsaa være usandsynligt, at Genèvekomiteen, der lige fra sit første Sammentræde havde præciseret sit internationale Arbejdsmaal, skulde have afledt sit Mærke af et *nationalt* Flag. Vi kan derimod ikke se bort fra den Mulighed, at Dufours Forslag har tilstræbt en Lighed med *Johanniternes* Mærke, blot med en Ombytning af Farverne. (I Slutningen af det 12. Aarhundrede nedsatte Johanniterordenen, hvis Krigsdragt og Flag var rødt med hvidt Kors, sig i Schweiz, fik store Besiddelser og blev altid begunstiget af Regeringerne. De fleste Historikere hælder derfor til den Anskuelse, at det schweiziske Edsforbund – ligesom efter A. D. Jørgensens Opfattelse: Danmark – har optaget sit Flag fra Johanniterne.)

Endelig skal det her fremhæves, at det røde Kors allerede blev vist paa Slagmarken ved Solferino i 1859! Fra Byerne

Verona, Mantova og Cremona deltog ca. 100 Kamillianerbrødre, hvis Ordensdragt er sort med rødt Kors paa højre Side af Brystet, i den frivillige Sanitetstjeneste under og efter Slaget. Sammen med 36 Plejersker, anført af en fransk Dame, udførte de et stort og paaskønnelsesværdigt Arbejde. Det tjener ikke til større Ære for *Protestanten* Dunant, at denne store Indsats af *katolske* Ordensbrødre ikke omtales med et Ord i „Erindringer fra Solferino". Han kan umuligt have været uvidende om den[11]).

Det er troligt, at Diplomaten Moynier ikke har været interesseret i at korrigere Opfattelsen af den historiske Forbindelse mellem Røde Kors Mærket og det schweiziske Nationalflag. Hvis Korset blev betragtet som et *nationalt* og ikke et *kristent* Symbol, kunde det faa afgørende Betydning for ikke kristne Landes Tilslutning til Genferkonventionen! (Japan fører det røde Kors, Tyrkiet derimod en rød Halvmaane og Persien en rød Sol.)

I sin Slutningstale paa Konferencen udtalte Moynier: „Det Værk, som Deltagerne nu har besluttet at udføre, men som endnu kun staar paa Papiret, vil erobre Verden!" Dunant var ikke den eneste Profet i Genève. Til sidst tog Dr. Basting Ordet, mens hele Forsamlingen rejste sig: „I Betragtning af den overordentlige Betydning i Spørgsmaalet om Hjælp til saarede paa Slagmarken, der maa tillægges Herr Dunants og Foreningen for Almennyttes ædle Eksempel, og med Tanken om den Genklang, som de af Konferencen foreslaaede Bestemmelser kommer til at finde i alle Lande og blandt alle Klasser, foreslaar jeg, at Konferencen efter afsluttet Arbejde udtaler: At Herr Dunant,

som takket være sit utrættelige Arbejde har muliggjort en international Undersøgelse af de Midler, som kræves for en Understøttelse af de saarede paa Slagmarken, og Genèveforeningen for almennyttige Formaal, som saa kraftigt understøttede Herr Dunants ædelmodige Tanke, begge har gjort sig højt fortjente af Menneskeheden og har Krav paa vor oprigtige Tak."

Konferencen var slut. Det umulige var sket: Genèvekomiteen, fem private Personer uden officielt Mandat, havde formaaet at overbevise sytten europæiske Magters Regeringsrepræsentanter. Gazette de Neuchâtel havde haft Ret, da det skrev: „Dette er det første Tilfælde i Verdenshistorien, hvor en privat Mands ædle Idé faar en Kongres af alle civiliserede Magter til Følge . . . ."

Ved Castiglione havde Henri Dunant saaet det Frø, der nu spirede op midt i en urolig Verden, midt i den Menneskehed, der gennem Aarhundreder havde søgt Selvmord ved langsom Forblødning. Generation efter Generation var fra den tidlige Ungdom blevet opøvet i Brug af Krigsvaaben, ofte for at kæmpe for Idealer, der var lige saa smukke som falske og forløjede, glemmende Humanitetens Bud i Kamp med anden Ungdom, der ikke var deres Fjende. Den 29. Oktober 1863 blev en Mærkedag, der bar Bud om en Lindring af Verdens Lidelser. Men det kunde maaske ogsaa synes paakrævet som aldrig nogen Sinde før. I det samme Aar stod William Armstrongs Kanonfabrikker i Elswick foran en voldsom Opblomstring, og Alfred Krupp kunde ogsaa fejre *sin* Mærkedag. Kanonrør Nr. 1000 udgik fra Fabrikkerne i Essen.

Efter Konferencens Afslutning besluttede Komiteen at udskille sig fra „Foreningen for Almennytte". Som tidligere omtalt, havde Komiteen allerede i Februar Maaned antaget Navnet „Den internationale Komite for Hjælp til saarede", men Betegnelsen „Internationale Komite" blev først officielt anerkendt paa Røde Kors Konferencen i Bruxelles 1882. (Den officielle Betegnelse nu: „Comité Internationale de la Croix-Rouge" d. e. „Den internationale Røde Kors Komité".)

Det stod Komiteen klart, at for at opnaa Regeringernes Tilslutning til et virkelig internationalt Samarbejde var det nødvendigt at faa sammenkaldt en *diplomatisk* Konference, hvis Deltagere mødte med Fuldmagter fra deres respektive Regeringer, *saaledes at en international Konvention blev mulig!* Trods Oktoberkonferencens straalende Resultat syntes Tanken fantastisk. En international Overenskomst var aldrig forekommet i Diplomatiets Historie – det var højst blevet til Særoverenskomster Landene imellem[12]) – og alligevel gik fem Privatpersoner i Genève i Gang med Opgaven, der maatte synes at byde paa uoverstigelige Vanskeligheder. Naturligvis maatte det forberedende Arbejde gøres i Paris. Frankrigs – og Europas – mægtigste Mand, Kejser Napoleon den Tredie, maatte vindes for Tanken. Uden hans Billigelse af Foretagendet vilde dette paa Forhaand være dødsdømt. Dunant rejste til Paris.

10. Kapitel

OPTAKTEN TIL DEN DANSK-ØSTRIGSKE-PREUSSISKE KRIG – GENÈVEKOMITEENS FØRSTE KRIGSOPGAVE – OPTØJERNE I KØBENHAVN – VAN DER VELDE'S MODTAGELSE – JOHN FURLEY – BOMBARDEMENTET AF SØNDERBORG – DUNANTS KRAV OM UNDERSØGELSE – APPIA VED DEN PREUSSISKE ARMÉ – JOHANNITERNES STORE INDSATS

Genèvekomiteen skulde snart faa sin første Krigsopgave. Skyerne var trukket stadig tættere sammen over Nordeuropa. Den 13. November 1863 blev den ejderdanske Fællesforfatning vedtaget af den danske Rigsdag, men to Dage senere døde Kongen, Frederik VII, og Christian IX besteg den danske Trone. Kongen forudsaa Begivenhedernes Udvikling efter den forventede Undertegnelse af „Novemberforfatningen", og det manglede da heller ikke paa advarende Røster fra Udlandet. Syv Aar senere skrev Napoleon i Wilhelmshöhe: „. . . . Kongen af Danmarks Død vanskeliggjorde Stillingen i Elbhertugdømmerne, og den tyske Nationalitets- og Enhedsfølelse naaede en saadan Højde, at Østrig for at frelse sin Stilling i Tyskland maatte gaa med Preussen mod Danmark. Da opfordrede England Frankrig til i Fællesskab at gøre Modstand mod denne Bevægelse, der i sin Følge vilde omfatte hele Tyskland. Men trods vor Sympati for Danmark svarede vi, at en energisk Protest, som England foreslog, vilde føre til en Krig, hvoraf Frankrig vilde have hele Byrden; thi selv om England vilde sende sin Flaade og nogle Tropper til Østersøen, vilde Frankrig udsætte sig for at skulle kæmpe ved Rhinen mod Preus-

sens og Østrigs forenede Krigsmagt. Derfor forsøgte jeg at formaa den danske Konge til at tilbagekalde den nye Grundlov og at samtykke i visse Indrømmelser, der efter min og mine Raadgiveres Anskuelse var nødvendige. Det var umuligt at overse, at Preussen ønskede Konflikten, og dette maatte tages i Betragtning. I Berlin var Militærpartiet meget mægtigt og krigslystent . . . ."

I det engelske Underhus havde Lord Palmerston udtalt sig om „Danmarks Uafhængighed, Ukrænkelighed og Rettigheder . . . . og skulde der blive gjort noget Forsøg paa at krænke disse Rettigheder, maa Ophavsmændene til saadanne Planer regne med, at de ikke alene kommer i Konflikt med Danmark!" Det foregaaende Aar var Prinsesse Alexandra blevet formælet med den engelske Tronfølger – i Forvejen var Dronning Victoria Svigermoder til den preussiske Kronprins – og Troen paa England og det svenske Forbund, der i Realiteten blot var Formodninger, indvirkede paa den danske Offentlighed og Presse. I sidste Øjeblik sendte Kongen en fortrolig til den engelske Gesandt i København, Paget, der raadede til Undertegnelse. Kongen resignerede og skrev under. Preussen og Østrig erklærede omgaaende „Novemberforfatningen" for et Brud paa London-Traktaten af 8. Maj 1852[13]) og krævede dens øjeblikkelige Tilbagekaldelse. Ministeriet Hall vilde ikke bøje sig og traadte tilbage. Efterfølgeren Monrad nægtede ligeledes den øjeblikkelige Tilbagekaldelse, men gik ind for at arbejde paa Ophævelse ad forfatningsmæssig Vej. Den 1. Februar overskred den preussisk-østrigske Hær Eideren. Den 6. Februar trak den underlegne danske Hær sig tilbage fra Danne-

virke. For Danmark bristede alle skønne Haab og Forventninger. Det kom til at staa alene[14]). „Blod og Jern vil komme til at afgøre Tidens Spørgsmaal!" Indledningen til Bismarcks stortyske Drøm var en Kendsgerning. Inden faa Aar skulde den virkeliggøres paa Østrigs og Frankrigs blo-dige Slagmarker.

Dunant, der paa dette Tidspunkt opholdt sig i Paris, besluttede at tage til Danmark som Repræsentant for Genèvekomiteen og meddelte dette nogle Dage senere i Gazette de Lausanne. Vigtige Begivenheder, der var under hastig Udvikling i Paris, fik ham dog til at ændre Beslutning, hvilket han meddelte Komiteen den 13. Marts.

„. . . . General Dufour fastholder, at han i denne Situation anser det for vor Pligt at udsende to Repræsentanter, en til Tyskland og en til Danmark, for at hævde vort Princip om Upartiskhed og Internationalitet . . . ."

Man forstaar Komiteens Beslutning. Professor Esmarck ved Universitetet i Kiel havde oprettet Lazaretter i Kiel, Sundeved og Flensborg, og hele Europa havde med Undren læst Skildringerne fra Mysunde, hvor Kielstudenterne optraadte som frivillige Hjælpere og – med Fare for deres eget Liv – bar de saarede bort fra Kamppladsen. Komiteen henvendte sig til en af Dr. Bastings Venner, den hollandske Søkaptejn C. W. M. van der Velde, der netop opholdt sig i Genève, og anmodede ham om at rejse til Danmark som Repræsentant for Komiteen, mens Dr. Louis Appia samtidig skulde begive sig til den tyske Armé.

I Begyndelsen af April Maaned ankom van der Velde til København, men fik kun en yderst kølig Modtagelse. Folkestemningen var trykket paa Grund af Krigens hid-

tidige Forløb. Den forgudede Overgeneral de Meza havde beredt Folket en dyb Skuffelse ved at rømme Dannevirke, Danmarks Stolthed og aartusindegamle Vold mod Tyskheden. Adskillige Patrioter levede endnu i den behagelige men falske Drøm, at Danmark under den sidste Krig havde besejret den preussiske Militærmagt, og de forstod ikke dette „meningsløse" Tilbagetog, der havde sat en uaftvættelig Plet paa Danmarks Ære. Den kloge og vel gennemførte Retræte fra de simple og utidssvarende Fortificationer blev en national Skændsel i den offentlige Mening. Begivenheden havde fremkaldt Tumulter i København. Store Menneskemasser var marcheret til „det gule Palæ", hvor man formodede, at Kongen opholdt sig, Smæderaab og Ukvemsord lød op mod de lukkede Vinduer, og der blev endda gjort Forsøg paa at bryde Palæets Porte op. Flere Steder var det kommet til blodige Sammenstød mellem Befolkningen, Garden og Politiet, og Københavnerpøblen havde spyttet paa den unge Kronprins, der sammen med Prinsesserne kom kørende fra Kirke. Den uhyre Skuffelse gav sig voldsomme Udslag baade i Publikum og Presse. Man havde ventet en ganske anden Udvikling af Begivenhederne. Saa sent som den 12. April – seks Dage før Stormen paa Dybbøl – skrev det københavnske Dagblad, Dags-Telegrafen: „. . . . tvertimod nære vi saa godt Haab som Nogen, om at vi ville kunne holde os paa Dybbøl!"

Under disse Forhold mødte van der Velde kun Mistro og Kulde i Befolkningen, i Lægekorpset og hos de militære Myndigheder. Chefen for Lægekorpset, Stabslæge Rørbye, lod sig ikke overbevise af hans Argumenter, men mente, at

civil Hjælp eller Indblanding fra et fremmed Land var ganske upaakrævet, ydermere da den danske Velgørenhed havde udrettet alt det, der med Rimelighed kunde forlanges. (Allerede under Treaarskrigen var der i Maj 1848 – efter Indbydelse af „nitten agtværdige Borgere" – dannet en Hjælpeforening med det noget langstrakte Navn: „Komiteen for den ugentlige 4 Skillings Subskription til Anvendelse for vore bortdragne Krigeres Hustruer og Børn, de Faldnes Efterladte samt de hjemvendende Saarede og Kvæstede". Denne Forening sammensluttedes snart med andre, der havde lignende Formaal, til „Centralkomiteen", der virkede til 1851. I December 1863 genopstod „Centralkomiteen" med Etatsraad Jetzmark som Formand. Den inddeltes i tre Sektioner, hvoraf 3. Sektion beskæftigede sig med Hjælp til saarede og disses Familier.)

Ogsaa i den københavnske Presse kritiseredes van der Velde som „den Delegerede, som er udsendt fra en partisk indstillet Sammenslutning, hvis Ligegyldighed for Danskernes Sag bedst fremgaar deraf, at den samtidig har sendt en Repræsentant til den preussiske Armé!" En „anseet Mand" skrev den 13. April i Dags-Telegrafen: „. . . . I Genf er der af en middelmaadig Litterat af en tvetydig Karakter opført en filantropisk Farce, idet man har faaet en Kongres istand med Hensyn til Pleje af de i Krigen saarede. Entreprenøren fik nogle Ordener og trak sig derpaa tilbage; Sagen kommer stadig i mere og mere Miskredit. Sagerne styres af en „international Komité", der har sendt en Franskmand af et meget tvetydigt Rygte, en Dr. Appia, til den tyske Armé i Slesvig og en Hollænder,

van der Velde, til Danmark. Han har været hollandsk Søofficier, men blev afskediget af en for ham mindre behagelig Grund . . . ."

Den „anseete Mand"s Indlæg gav et ganske godt Billede af den almindelige Stemning i Befolkningen, omend Pastor Krayenbühl-Develay nogle Dage senere imødegik de urigtige Oplysninger og nedsættende Udtalelser og blandt andet paapegede, at Dr. Appia var udenlandsk Medlem af det højt ansete „Kongelige medicinske Selskab", som han flere Gange havde sendt videnskabelige Afhandlinger. Genfertanken havde i Sandhed ikke slaaet Rod i den københavnske Jord.

Van der Velde siger, at de danske Militærmyndigheder havde afslaaet Tilbud om frivillig Hjælp fra nogle svenske og danske Damer med den Motivering, at disse ikke egnede sig til „en saa simpel Beskæftigelse som at passe og pleje de saarede paa Hospitalerne"(!) Man havde ganske vist strakt sig til at modtage nogle danske og svenske Diakonisser[15]), men det var ikke sket uden Modstand fra Militærlægerne. Diakonisserne gjorde glimrende Tjeneste paa det store Lazaret med 800 Senge i Augustenborg, der lededes af den dygtige Kirurg, Overlæge Carl Ludvig Studsgaard.

Van der Velde var dybt skuffet, men mente dog, at han burde udføre sin Mission i saa vid Udstrækning, det var muligt. Han rejste til Als og besøgte Lazarettet i Augustenborg, hvortil de saarede fra Dybbøl Skanser blev bragt. I sin Rapport til Genèvekomiteen udtalte han sig yderst rosende om dette Lazaret, om dets udmærkede Indretning og fortrinlige Administration, og han havde ogsaa kun

Lovord for Sanitetstjenesten efter Stormen paa Dybbøl den 18. April. Noget positivt Resultat af sine Anstrengelser kunde van der Velde dog ikke notere. Man vægrede sig ved at lade ham „begive sig til Preussernes Lejr sammen med en Parlamentær for at indhente Oplysninger om de saarede danske Officerer." Denne Vægring har sikkert – uden at det dog nævnes – været dikteret af Mistro til denne Fremmede, der havde en Kollega ovre mellem de fjendtlige Linier, en Mistro, der i vore Dage synes ganske uforstaaelig i Forbindelse med Verdens mest neutrale og upartiske Institution: Røde Kors.

I Dybbøl Skanser befandt der sig en anden Mand, der senere skulde komme til at spille en fremtrædende Rolle i det internationale Humanitetsarbejde, nemlig Englænderen John Furley, den senere Medstifter af „Britisk Forening til Hjælp for syge og saarede", der stiftedes i 1868 og skulde blive til *Britisk Røde Kors*. John Furley færdedes i Dybbøl Stillingen sammen med flere engelske Krigskorrespondenter, og han sluttede varmt Venskab med flere danske Officerer, blandt andre med den senere Generalløjtnant C. A. Thomsen.

Furley siger: „. . . . I 1864 vakte de danske min Sympati i den Kamp, de maatte føre alene mod Preussen og Østrig, og jeg benyttede den første Lejlighed paa en Rejse til København via Gøteborg til at begive mig til den danske Hær. Skønt jeg ikke havde nogen Mission af nogen Art, har jeg altid betragtet de faa Maaneder, jeg tilbragte i Danmark, som mine Læreaar i Krig, og jeg har aldrig mistet min Agtelse for den tapre lille Nation, som gjorde saa djærv Modstand i den overvældende ulige Kamp . . . ."

Preussernes Bombardement af Sønderborg var en meningsløs og barbarisk Handling, og i Paris og Madrid forstod man ikke, at Genèvekomiteen forholdt sig tavs. Atter skulde det blive den impulsive Dunant, der lod Følelserne raade. I en Skrivelse af 26. April 1864 til Moynier udtaler han bl. a.: „. . . . Den internationale Komité, hvis Mening har stor Betydning og stor Indflydelse, bør skaffe sig Underretning om hele Sandheden og siden kundgøre den og intet fordølge, omend den er nok saa ubehagelig. Fakta bør fremlægges paa rigtig Maade, og forkastelige Gerninger maa brændemærkes!"

Man forstaar Dunant, der i Komiteen saa en neutral, upartisk Domstol, og man forstaar Moynier, den forsigtige Diplomat, der forudsaa nye Vanskeligheder for den kommende Konference, hvis Komiteen intervenerede eller afgav et Responsum i Preussens Disfavør. Paany stod de to Mænd overfor hinanden, men det bliver ogsaa denne Gang *Dunants* Indstilling, der rent menneskeligt har Krav paa vor Sympati. Senere har den internationale Røde Kors Komité gennem Aarene – og da især under Verdenskrigen 1914–18 – modtaget utallige Henvendelser og Klager, men den har aldrig optraadt som *Dommer*. Klagerne er i hvert enkelt Tilfælde blevet taget op til grundig Undersøgelse, og Komiteen har da afgivet sit Responsum.

Det var „Centralkomiteen" i København, der optog Genfertanken i sit Program, idet dens 3. Sektion den 8. Maj 1864 sendte en Skrivelse til Genèvekomiteen, hvori den „anerkendte Genferkonferencens smukke og menneskekærlige Formaal og ædle Bestræbelser, og da den selv har virket

til bedste for de saarede, slutter den sig til de af Konferencen vedtagne Beslutninger." Angaaende Neutralitetstanken „slutter Sektionen sig med saa meget større Deltagelse til denne humane Bestemmelse, som den under den nuværende Kamp ikke altid skal være respekteret af vore Fjender . . . ." Selv om denne Udtalelse ikke direkte er formuleret som en *Klage*, saa er det dog første Gang, at Genèvekomiteen modtager en Paatale af Modstandernes Metoder. Efter denne Skrivelse blev Sektionen – som Nr. 4 i Rækken – indtegnet som en dansk Røde Kors Komité, og da der ikke blev gjort Indsigelse herimod, betragtedes Sektionen som saadan lige til 1876[16]).

Dr. Louis Appia kunde afgjort ikke klage over Modtagelsen ved den preussiske Hær. Af Krigsminister von Roon modtog han en Anbefalingsskrivelse, og der stilledes en Oberst til hans Disposition som stadig Ledsager. Fra den kongelige Familie og nedefter havde „Genfertanken" vundet større Udbredelse end i Danmark. Straks efter Krigens Udbrud besluttede Johanniternes Ordenskapitel med Ordenskansleren, Greve von Stolberg-Wernigerode, i Spidsen at stille alle Ordenens Midler til Raadighed for Oprettelse af Lazaretter og Forbindingspladser (Flensborg, Nybøl, Vester Sottrup, Dybbøl, Als). Johanniternes Repræsentant fra Oktoberkonferencen, Prins Heinrich af Reuss, var ved Fronten, og under Stormen paa Dybbøl befandt han sig i forreste Linie under det frivillige Hjælpearbejde. Han sørgede saaledes personlig for Hjælpen til den danske Kaptejn W. Redsted, der var blevet saaret af et Par Kugler og et Bajonetstik under Forsøget paa at trænge ind i Dybbøl

Mølle. Danmark kom til at staa i stor Taknemmelighedsgæld til Johannitterne, der gav Ven og Fjende den samme omsorgsfulde Behandling. Sammenlignet hermed blev Indsatsen af Røde Kors kun ringe i denne Krig. Johanniternes Gerning var dikteret af sand Menneskekærlighed og udøvedes i streng neutral Aand, men Ordenen undlod dog ikke i nogen Grad at demonstrere sin aristokratiske Organisation, idet Hjælpen i første Række kom Officererne til gode. Af de syge og saarede paa Johanniternes Lazaretter døde 10 danske og 10 preussiske Officerer men kun 4 Underofficerer og Menige. Denne officielle Liste taler bedre end mange Ord: Officererne var i stort Overtal paa Lazaretterne.

Flere af Røde Kors' Biografer udtaler, at Dr. Appia var den første, der bar Røde Kors Armbindet i Felten. Det er ikke helt korrekt. Allerede i Februar 1864 var tolv Diakoner[17]) fra „Rauhes Haus" sendt til Fronten, af J. H. Wichern udstyret med Røde Kors Armbind, endskønt dette endnu ikke officielt var ophøjet til Neutralitetstegn. Appia er derimod den første *Læge*, der har baaret Armbindet i Felten. Han udførte paa flere Omraader et stort Arbejde, holdt Forelæsninger for Officerer og Militærlæger og udførte praktisk Arbejde paa Hospitaler og Lazaretter. En enkelt Gang maatte han ogsaa give Prøve paa sin diplomatiske Dygtighed. Dunant havde nemlig i Journal de Genève skrevet en kritisk Artikel, der gjorde et yderst ugunstigt Indtryk i Berlin, men det lykkedes dog Appia at gyde Olie paa de oprørte Bølger.

I Rendsburg blev Appia modtaget af General Wrangel, og den gamle firsaarige Hærfører gjorde et dybt Indtryk

paa ham. Som Dunant ved Solferino kunde Appia ofte grues ved Ofrenes Lidelser. „. . . . Jeg kan ikke nægte, at jeg ved Synet af disse Lidelser blev saa grebet, at jeg næsten fik Taarer i Øjnene og vilde græde af Medlidenhed med disse ulykkelige Ofre . . . .“ Men dømte han end saaledes Enkelthederne af et humant Hjerte, og betragtede han end Krigen som et uretfærdigt Middel til Maalet, saa følte han dog samtidig en dyb Beundring for den mægtige arbejdende Maskine, Krigsberedskabet, Hæren, der fungerede i Kraft af sine fuldkomne Enheder, for den jernhaarde Disciplin, det ukuelige Mod, Kammeratskabet og Opofrelsen, og han kunde gribes af den samme uforklarlige Følelse som de Hærmasser, der taktfast marcherer frem under vajende Faner og klingende Spil, blot viet til Død og Lemlæstelse.

Gennem Aartusinder har Krigen haft sine glødende Forkæmpere. En Aristoteles kunde mene, at „Krigen befordrer ethvert Fremskridt“, en von Clausewitz, at „energiske Krigsforberedelser har en Virkning paa Moralen, der er af ubetalelig Værdi“, en Grev Joseph de Maistre, at „Krigen er af Gud!“ og en Dr. Louis Appia kunde skrive: „Ligesom alle svære Prøvelser i Livet arbejder Krigen paa at gøre Mennesket fuldkomment!“

Appia var ikke Forkæmper for Krigen, men han indsaa dens Uafvendelighed, og han betragtede med Fagmandens Interesse det blodige Skuespil, hvis Følger skulde mildnes efter bestemt afstukne Regler. For ham var Genfertanken ikke Aand men Bogstav. „. . . . Overalt, baade i den preussiske og den østrigske Armé, mødtes jeg næsten uden Undtagelse af varm og oprigtig Forstaaelse, og hvor jeg mindst

ventede det, traf jeg ofte en kristen og human Aand. Man fører Krig, man vil, at Krigen skal være, hvad den ulykkeligvis *maa* være, men man vil ogsaa, at Barmhjertigheden skal raade, forsone og lindre . . . .“

Appias Indstilling maa dog ogsaa bedømmes paa Baggrund af selve Krigsførelsen i 1864. Mysunde, Sankelmark eller Dybbøl var intet Magenta eller Solferino, og – bortset fra enkelte Tilfælde, som f. Eks. det meningsløse Bombardement af Sønderborg – saa førtes Kampen i ridderlig Aand, der nødvendigvis maatte paavirke den civile Iagttager. Ukendt er det jo heller ikke, at visse Episoder i et Handlingsforløb kan blive af afgørende Betydning for Helhedsindtrykket. Appia nævner saaledes et Tilfælde, hvor han sad paa en Vogn, der skulde føre en dræbt dansk Officer til Sønderborg.

„. . . . Langsomt bevæger vi os fremefter. Seks Soldater, som skal bære Kisten, følger efter Vognen. Da vi naar frem til Broen, der fører over til Sønderborg, og som har faaet sit Midterparti ødelagt, ser vi, hvorledes en Baad støder ud fra den modsatte Bred. Det er den Officer, som har forstaaet Signalet. Den preussiske Officer gaar imod ham, de veksler militæriske Hilsener og nogle Ord. „Hvor sørgeligt,“ siger Preusseren, „det var uden Tvivl en Officer, af hvem man ventede sig meget.“ Paa et givet Tegn gaar de seks Soldater i Sørgemarchtakt ud paa Broen med Kisten paa deres Skuldre for at overgive den til de danske Bærere. En sidste militærisk Hilsen ærer den døde, som føres bort i den danske Baad. Derefter er den sørgelige Scene slut. Vi stiger atter op i vor Vogn, medens de danske Batterier tier . . . .“

Den preussiske Krigsmaskines velsmurte Maskineri og dens Enheders ridderlige Kampaand undlod ikke at gøre Indtryk paa Genèves Udsending. Han udførte sin Opgave efter de fastlagte humane Regler, der ikke skelnede mellem Ven og Fjende paa Slagmark og Lazaret, men selve Grundtanken, *den neutrale Aand*, der i Dag kendetegner Røde Kors og giver det en ophøjet Særstilling, var ham fremmed. Paa Aarsdagen for Stormen paa Dybbøl sendte han Lykønskningstelegram til den tyske Kronprins!

11. Kapitel

DUNANTS INDSATS I PARIS – ANMODNINGEN TIL KEJSER NAPOLEON – EN STEJL KRIGSMINISTER – DUNANTS DIPLOMATISKE MESTERVÆRK – EN FØJELIG UDENRIGSMINISTER – ET FORFÆNGELIGT KRAV – INDBYDELSEN TIL DEN DIPLOMATISKE KONFERENCE – MØDET I JERNBANESELSKABETS LOKALER – FORVIRRINGEN OMKRING DEN FRANSKE HJÆLPEFORENING – ABBED PERREYRES HYLDESTTALE – DUNANTS OVERRASKENDE „BESLUTNING" – FORHOLDET MELLEM DUNANT OG MOYNIER

Mens granaterne regnede over den danske Hær i Dybbøls sønderskudte Jorddynger, arbejdede Dunant utrætteligt i Paris. Der forestod to vigtige Opgaver at løse: Dannelsen af en fransk Hjælpeforening og Opnaaelse af Napoleons Tilsagn om Støtte til den paatænkte Diplomatkonference. Det hele stod og faldt med den almægtige Kejsers Indstilling.

I et lille Kloster udenfor Paris opsøgte Dunant den berømte Prædikant, Pater Hyacinthe, og formaaede ham til at tale for Sagen i Notre Dame Kirken, hvor Pateren til Stadighed samlede en andægtig og fornem Tilhørerskare, der lyttede til hans Tordnen mod Kirkens Misbrug og paastaaede Ufejlbarlighed. Ogsaa i Philippe Dupanloup, Biskoppen af Orleans, fandt Dunant en glimrende Forkæmper. Ved et Selskab præsenterede Biskoppen ham for sine Gæster med følgende Ord: „Her ser de en Protestant, for hvem jeg gør ivrig Propaganda!" Han opofrede samtlige tilstedeværende til at følge Eksemplet, og senere talte han offentligt for en Forsamling paa fire Tusinde Tilhørere. Foredraget lod han senere trykke og udsende paa flere forskellige Sprog.

Biskoppen af Angers var ogsaa virksom i dette, som han udtalte: „Korstog mod Krigens Lidelser." Paa et senere Tidspunkt skrev han til Dunant: „Om der findes en Institution, der kan forhindre, at Krige forekommer alt for ofte, da er det afgjort Deres Værk .... Den evigt frugtbærende, evigt velsignede Røde Kors Tanke, som spirede op paa Solferinos Slagmark for at gøre sin Runde gennem Verden, danner den største Modsætning til Krigstanken. Hvem ved, om De ikke, ved at gøre Folkene opmærksomme paa de beklagelsesværdige Følger af de frygtelige Krigskatastrofer, kan afskrække dem, som fristes til at paatage sig det skrækkelige Ansvar overfor Gud og Mennesker. De afstedkommer Strømninger, som man før eller senere maa give efter for. De aabner Vejen for alle dem, som gaar ind for de smaa og svage...."

En senere Udtalelse af Kardinal Langémieux gengav ogsaa klart den Glæde og Beundring, som Dunants menneskekærlige Bestræbelser vakte, ikke mindst i den katolske Kirke: „.... En stor Menneskehedens Velgører, der gennem sit beundringsværdige Værk har vundet et Navn, som Vor Herre allerede vil ære her paa Jorden." Det var dog ikke blot i Kirken, at Dunant søgte sine Tilhængere. For ham tjente Protestanter, Katoliker og Jøder det samme Formaal – blot de var i Besiddelse af Indflydelse, der kunde virke til Gavn for Sagen. Han fandt Støtte hos Hertugen af Magenta, der kort Tid efter blev Militærguvernør i Algier, hos Præfekten Auguste Cochin, Baron Darricau, den forhenværende Minister Guizot og mange andre, og han opsøgte Brasiliens, Meksikos, Japans og Persiens Gesandter i Paris. Den sidstnævnte udtalte ikke uden Ironi: „Jeg er

sikker paa, at min Hersker, Shaen, langt hellere saa, at man anmodede om hans Underskrift af en Overenskomst, hvori Europas Fyrster forpligtede sig til aldrig mere at føre Krig."

Tro, Race og politisk Overbevisning bød ikke Dunant nogen Hindring. Da den ivrige Katolik og Monarkist, Auguste Cochin, skrev til ham og foreslog at indbyde Elisée Reclus til at være med ved Dannelsen af den franske Hjælpeforening, gik Dunant straks ind paa Tanken uden at reflektere over den eventuelle Baggrund for Cochins Forslag. Reclus var glødende Republikaner. Umiddelbart efter Statskuppet i 1851 havde han forladt Landet, og i flere Aar havde han befundet sig i Udlændighed, paa Rejser i Europa og Sydamerika. Først i 1859 var han vendt tilbage til Paris, hvor han nu var Medarbejder ved „Revue des Deux Mondes", „Tour du Monde" og andre geografiske Tidsskrifter. Denne højt begavede Mand, der en halv Snes Aar senere skulde blive en svoren Tilhænger af Pjotr Kropotkins idealistiske Anarkisme, svarede paa Dunants Henvendelse: „Hvad vilde mine Venner sige, om de fandt mit Navn mellem alle disse Bonapartister og Legitimister, Hertuger og Markiser?" Dunant indvendte, at Menneskekærlighed og Velgørenhed ikke burde gøres afhængig af politisk Indstilling, og talte sin Sag med en saa overbevisende Varme, at Reclus gav efter og satte sin Underskrift paa Listen.

Ved et Tilfælde traf Dunant Suez Kanalens geniale Skaber, Ferdinand Lesseps, der udtalte, at Dunant havde været ham et opmuntrende Eksempel paa Udholdenhed, ligesom han haabede, at Verden snart maatte opleve den fuldstændige Triumf for Humanitetsværket. Lesseps, der nogle Aar

senere skulde komme til at træde i nærmere Samarbejde med Dunant, havde allerede i sin tidlige Ungdom givet et straalende Bevis paa menneskekærlig Opofrelse[18]). Netop i de Dage, da „Erindringer fra Solferino" overraskede Europa, fuldendte Lesseps den vanskeligste Del af sit gigantiske Kanalarbejde: Gennemskæringen af Højdedraget Nord for Timsah Søen.

Kejser Napoleon var mere eller mindre optaget af danske, tyske, polske, romerske, meksikanske og ægyptiske Problemer, da Henri Dunant forelagde sit internationale Problem. Den 5. December 1863 overrakte Dunant en Anmodning til Kejseren om dennes Støtte til Dannelse af „den Hjælpeforening, man arbejder paa i Paris". Anmodningen var vedlagt en Anbefalingsskrivelse fra General Dufour, Hans Majestæts gamle Lærer fra Militærskolen i Thun. Resultatet blev over Forventning. Allerede fem Dage senere modtog Dunant Svar fra Kejseren, der tilsagde sin Bistand og lovede at anmode Marchal Randon om at bemyndige nogle højtstaaende Officerer til at indtræde i den Hjælpeforening, „som Hans Majestæt med Glæde saa komme i Stand i Paris."

Den gamle Randon var dog stadig af en anden Mening, der muligvis i højere Grad har været dikteret af Irritation end af egentlig Modstand mod humane Reformer. Dunants Bog, Genèvekomiteen og Oktoberkonferencen var i Randons Øjne ganske utilstedelige Faktorer mod den europæiske Militærforvaltning, der Gang paa Gang maatte se sig stillet blot i Kritikkens ubarmhjertige Søgelys. „Hvorfor behøver disse Civilister at blande sig i Sager, der ikke angaar dem?" lyder hans saare karakteristiske Hjertesuk. Hans Hustru,

Grevinde Randon, havde derimod lige fra første Færd følt den varmeste Sympati for Dunants menneskekærlige Tanke, og det er ikke utænkeligt, at hendes Indflydelse i nogen Grad har bidraget til det knapt saa uforsonlige Standpunkt, som Gemalen senere indtog.

Den 29. December tilstillede Ministeren Dunant en hel Række Spørgsmaal angaaende den paatænkte Hjælpeforening, dens Sammensætning, Medlemmer, Mødested, o. s. v. Hvilken Faldgrube har Besvarelsen af hvert eneste Spørgsmaal mon ikke været, naar denne Besvarelse blot blev underkastet den rette „diplomatiske Bearbejdelse" af Modtageren, men Dunant skulde gøre alle Forhaabninger til Skamme. Selv Dunant kunde i Glimt afsløre et diplomatisk Snilde, og hans Svarskrivelse blev et Mesterstykke, en Moynier værdig.

„. . . . Regeringerne har underrettet Genèvekomiteen af 1863 om, at de godkender dens Reslutning. Frem for alt har Kongen af Preussen taget et meget ædelt Initiativ i Neutralitetsspørgsmaalet. (Mit eneste Ønske er, at det var fremkommet fra fransk Side.) Excellencen von Roon har ladet mig meddele, at dette vigtige humanitære Spørgsmaal efter kongelig Befaling vil blive behandlet af Preussen paa diplomatisk Vis. Jeg anmoder indtrængende Deres Excellence om at tage det samme Initiativ. Thi Frankrig har altid optaget og videreført ædle og ophøjede Ideer og bør ikke lade nogen anden Stat faa Fortrinet paa dette Omraade. Det er, som Deres Excellence vel ved, altid Frankrig, som har kunnet tilskrive sig Æren af at have fremsat saadanne Ideer, hvilket ogsaa bevises af det Materiale, som her forelægges Deres Excellence . . . . Deres Excellence vil kunne

konstatere, at den internationale Konferences Beslutning fuldstændig sammenfalder med de højsindede Ideer, hvilke i selve Værket er Barn af den franske Aand . . . .“

Allerede under Oktoberkonferencen udtaltes der jo i forsigtige Vendinger et *Ønske* til Regeringerne om Anerkendelse af visse Neutralitetsregler. Efter et Møde i Komiteen den 9. November 1863 var det blevet besluttet at tilstille de respektive Regeringer Forespørgsel om deres Villighed til Undertegnelse af en international Konvention, der i fuld Udstrækning skulde garantere Neutraliteten for Sygehuse, Lazaretter, Ambulancer, Sanitetspersonale, Hjælpeforeningernes frivillige Sygepassere og den civile Befolkning, der tog Del i Hjælpearbejdet. Svarene havde i de fleste Tilfælde været gunstige, og som vi før har omtalt, var det i første Række Preussen, der viste Interesse for de humane Reformforslag. Paa mesterlig Maade forstod nu Dunant at fremholde denne Kendsgerning for den franske Krigsminister, der – omend ikke i samme Grad som sin Kejser – ønskede at fastslaa Frankrigs absolutte Førerstilling. Det af Dunant vedlagte Materiale maatte ogsaa virke overbevisende, idet det dokumenterede en stor Del Humanitetsoverenskomster angaaende Neutralitet for Læger og Sanitetspersonale, Udveksling af saarede og Fanger, o. s. v. Dunant havde samlet alle disse forlængst glemte Overenskomster i et Skrift, „La charité sur les champs de bataille“, som han udsendte i Genève i Marts 1864.

Dunants Arbejde var i disse Maaneder delt mellem Paris og Genève. Han havde flere Konferencer med Kollegerne, der ofte følte nogen Betænkelighed ved Sagernes Udvikling.

De frygtede for, at man skulde opfatte deres Handlinger som for stærkt afhængige af Frankrig – hvad de i Realiteten jo ogsaa var! Dunant var maaske den, der klarest indsaa Nødvendigheden af denne Udvikling, og det lykkedes ham da ogsaa at faa overbevist Kollegerne.

Selv om den uforsonlige Randon ikke yderligere lod høre fra sig, skulde Foretagendet dog paa anden Maade faa god Fremgang. Efter at have tilstillet Kejser Napoleon detaillerede Oplysninger om de hidtil opnaaede Resultater, modtog Dunant et yderst opmuntrende Svar. „. . . . Saa snart, De ankommer til Paris, ønsker Kejseren at føre Dem sammen med Udenrigsministeren, for at han maatte kunne undersøge Deres Forslag vedrørende Neutraliteten for Ambulancer, Sygehuse, saarede og Sanitetsorganisationer . . . .“

Den 22. April 1864 blev Dunant modtaget af Udenrigsministeren, Drouyn de Lhuys. Samtalen fik et særdeles tilfredsstillende Forløb. „. . . . Ministeren forsikrede mig, at saafremt den schweiziske Forbundsstat, i den Hensigt at ville forvandle Neutraliseringstanken til Lov med international Gyldighed, i en schweizisk By sammenkaldte til en Kongres, til hvilken de civiliserede Stater skulde indbydes, da vilde Frankrig i sin Egenskab af militær Stormagt være rede til at understøtte dette og anbefale de indbudte Stater at modtage Schweiz' Indbydelse . . . .“

Der opstod dog en lille Meningsforskel med Hensyn til de Stater, der burde indbydes. Ministeren troede først, at det var Tanken at indbyde samtlige tyske Smaastater, men Dunant beroligede ham med, at der kun blev Tale om de tyske Kongeriger og Storhertugdømmer samt en særskilt

Indbydelse til „Det tyske Forbund". Angaaende de sydamerikanske Stater satte Ministeren sig bestemt imod, at disse – med Undtagelse af Brasilien – blev indbudt, og Dunant bøjede sig paa dette Punkt. Om Indbydelse til De forenede Stater og Meksiko (!) opnaaedes der hurtigt Enighed.

Ret naturligt holdt Ministeren paa, at Konferencen burde finde Sted i Bern, Forbundsstatens Regeringssæde og det bedst egnede Sted for en *diplomatisk* Konference, men paa dette Punkt var Dunant urokkelig. Kongressen skulde afholdes i Genève! Hans Fastholdelse af dette Krav kan ved første Øjekast synes ubegribelig. Efter endeløse Forhandlinger og et utrætteligt Forarbejde var det endelig lykkedes ham at opnaa denne Samtale med Ministeren, en Samtale, der var af afgørende Betydning for hele Sagens videre Forløb, og saa fastholdt han et Krav, der givetvis kunde have medført de uheldigste Konsekvenser! Hvis man kritisk gennemgaar alle Muligheder for *Grunden* til dette Krav, synes kun een at blive staaende aaben: Forfængelighed. Dunant var forfængelig – det kan dokumenteres med al Tydelighed – men alligevel har hans Venner og Beundrere med megen Omhu søgt at tilsløre denne forholdsvis uskyldige Kendsgerning, Eftertiden dog maaske i større Grad end Samtiden. Den 18. Februar 1864 skrev saaledes Fru Dr. Basting til den hædrede og ordensdekorerede Dunant: „Jeg har ikke kunnet undgaa at bemærke, at De ingenlunde er ufølsom overfor denne Verdens Udmærkelser." De højaristokratiske Kredse i Paris, der paa saa overbevisende Maade havde taget den borgerlige Genfer til sit Hjerte, det andet Kejser-

dømmes førende Saloner og de kongelige preussiske Slotssale havde virket som berusende Vin.

Paany havde Dunant sat alt paa eet Kort, men heldigvis bøjede Udenrigsministeren sig for det bestemte Krav, og Dunant kunde pr. Brev meddele Kollegerne det straalende Resultat. Moynier afrejste til Bern for at forelægge Sagen for det schweiziske Forbundsraad, og den 28. Maj kunde han meddele Dunant: „I Dag til Morgen erholdt Forbundsraadet officielt Kendskab til Drouyn de Lhuys' Brev. Herrerne har forsikret mig om, at Sagen ikke kommer til at berede nogen Vanskeligheder. I Særdeleshed synes Forbundspræsidenten, Herr Dubs, villig til at gøre alt, hvad vi ønsker."

Den 6. Juni 1864 udsendte Forbundsraadet officiel Indbydelse til „Det tyske Forbund" samt følgende 24 Stater: Baden, Bajern, Belgien, Brasilien, Danmark, England, De forenede Stater, Frankrig, Grækenland, Hessen, Holland, Italien, Kirkestaten, Meksiko, Norge, Portugal, Preussen, Rusland, Sachsen, Spanien, Sverrig, Tyrkiet, Württemberg og Østrig. Indbydelsen lød paa Deltagelse i en diplomatisk Kongres, der skulde finde Sted i Genève førstkommende 8. August. Den franske Regering opfyldte sit Løfte, og nogle Dage senere udsendtes dens Rundskrivelse med Anbefaling af Kongressen og Opfordring til Regeringerne om at lade sig repræsentere. Dunants utrættelige Arbejde var paany blevet kronet med Held. Dannelsen af den franske Hjælpeforening var det næste Skridt.

Allerede før Moyniers glædelige Meddelelse indløb fra Bern, havde et konstituerende Møde fundet Sted. Den 25.

Maj havde Dunant samlet en lille Skare af sine mest trofaste Tilhængere i det Orléanske Jernbaneselskabs Lokaler i Rue de Londres. En Komité blev nedsat. Fordelingen af utallige Poster som Formand, Hæderspræsident, Vicepræsidenter og Sekretærer voldte megen Besvær. Dunants Sag nød jo det franske Aristokratis Bevaagenhed, og det kom ikke til at skorte paa „Navne" med virkelig Klang. Komiteen blev pompøs. Der oprettedes alene et Dusin Poster som Vicepræsident, hvoraf Dunant selv overtog den ene, et halvt Dusin Sekretærposter samt forskellige Udvalg og Underkomiteer! Der var mange Hensyn at tage, mange forfængelige Ønsker at opfylde, og den saare vigtige Tildeling af Poster stod paa i det meste af et Par Maaneder. Da MacMahon nogle Aar senere blev Hjælpeforeningens Formand, udtalte han: „Der bør ikke findes een Familie i Frankrig, som ikke indskriver sit Navn i Røde Kors' gyldne Bog." Ikke saaledes i 1864. Komiteen blev en monstrøs Skabning, pyntet med et Utal af aristokratiske Navne, men allerede i Vanskelighederne med at finde en „retfærdig" Fordeling af Hædersposterne laa et Forvarsel om det franske Røde Kors' haabløse Fiasko i 1870–71. Posten som Formand blev tilbudt Baron Darricau, men denne frabad sig høfligt Æren, og efter megen Diskussion paatog General de Fezensac sig Hvervet.

En Deputation, hvori ogsaa Dunant befandt sig, blev modtaget af den uforsonlige Krigsminister Randon. Dunant siger: „Jeg var nærværende i denne Audiens hos Krigsministeren og udtalte mig ikke med et Ord, medens jeg stod mellem Udvalgets øvrige Medlemmer, skønt jeg ingen-

lunde var overrasket over Marchallens Angreb. Han var ikke klar over min Nærværelse, eller lod i det mindste som han ikke var det, og gav ogsaa under Samtalen sit daarlige Lune frit Løb, idet han for ud mod „en vis Herr Dunant, en Schweizer, som har taget sig den Frihed at kritisere den franske Militærforvaltning." Dette virkede som en kold Douche. Ingen svarede. Mismodige og dybt overraskede trak Deputationen sig tilbage . . . ."

Trods Randons Modstand var „Fransk Hjælpeforening for saarede Militærpersoner" dog nu en Kendsgerning, og Marchallen lod sig endda senere bevæge til at overtage Posten som Foreningens Ærespræsident! Dunant havde sejret paany. Et Aars utrætteligt Arbejde var kronet med Held. Sejren var vundet i Paris' Saloner, ved officielle Banketter, i Ministrenes Arbejdsværelser og i Pressens Spalter. Ogsaa den mægtige Kirke havde ydet sin Indsats, ikke mindst den katolske, der Gang paa Gang udtalte sig anerkendende om Dunants Værk. Selv den pavelige Krigsminister kunde engang tilskrive Dunant: „Jeg lykønsker Dem til det beundringsværdige Resultat, som jeg næppe havde anset for muligt. Jeg takker Dem som Menneske og som Kristen for Deres ukuelige Ihærdighed."

Om Morgenen den 29. Maj overværede Dunant en Tale af den berømte Abbed Perreyre i Sorbonnes Kapel. Talen formede sig som en begejstret Hyldest til Dunant, Menneskehedens Velgører. Abbeden udtalte hans Navn med Æresfrygt. Midt i den fornemme Tilhørerkreds, mellem det andet Kejserdømmes straalende Navne, sad en spinkel, ubetydelig Person med blege Ansigtstræk og drømmende, mørke-

brune Øjne, der undrende søgte Prædikanten oppe paa Talerstolen. Henri Dunant lyttede til sin Berømmelse. Nogle faa Timer senere satte Berømtheden sig til sit Skrivebord og sendte en Meddelelse til Moynier i Genève: „Nu mener jeg at have gjort alt, hvad der var mig muligt, for at fremme vort Værk. Jeg ønsker nu at trække mig tilbage. Regn ikke længere med nogen aktiv Medvirken fra min Side. Jeg trækker mig tilbage i Skyggen. Værket er begyndt. Jeg har blot været et Værktøj i Guds Haand. Nu maa andre, som er bedre egnede dertil end jeg, føre Arbejdet videre og fuldende det."

Hvad ligger der nu til Grund for denne pludselige Beslutning? Martin Gumpert siger: „Dunant forfærdedes, da han indsaa, hvilken Betydning dette Navn havde faaet. Hvad var der blevet af ham selv? Fandtes der ikke inderst i hans Hjerte en Længsel efter Hverdagslivets Ro, efter Borgerens Gøren og Laden? Han var blevet slynget ud af sin Bane. Han blev grebet af Angest . . . ." Alexis François er ikke klar over, om Beslutningen blot er en teatralsk Gestus, eller den er oprigtigt ment: et Udslag af kristelig Ydmyghed. Han siger: „Man ved aldrig, hvor man har dette Pokkers Menneske!" En Dom er i dette Tilfælde udelukket – det *kan* blot blive til Formodninger – men betragter man den forudgaaende Udvikling og de foreliggende Kendsgerninger, da synes det mest nærliggende, at Dunant ved sin „Beslutning" har ønsket at give Kollegerne, og da særlig Moynier, en Forskrækkelse – „et Skud for Boven" for at bruge en moderne Vending!

Allerede siden Komiteens første Møde i Februar 1863 var Forholdet mellem Dunant og Moynier blevet mere og

mere spændt. Rundskrivelsen fra Berlin var jo blevet tilbørligt „afstraffet" paa Oktoberkonferencen, men sidenhen havde Moynier Gang paa Gang set sig nødsaget til at paatale Dunants aabenhjertige Udtalelser, der kolliderede med al diplomatisk Forsigtighed. „Alt for megen Snak er kun til Skade", skrev han docerende til Dunant i Paris, og til Stadighed gik han i Uro for, hvor han havde „dette Pokkers Menneske", hvis impulsive Handlinger efter Komiteens Mening kunde blive til ubodelig Skade for hele Sagen. Dunants letløbende Pen var ogsaa udsat for en stadig Kritik, idet den glemte at anføre, at visse Tanker og Forslag kunde tilskrives en ældre Kilde, Ideer, der var blevet fremsat, diskuteret, sønderlemmet og dødsdømt utallige Gange, og som nu efter Moyniers Opfattelse fremkom under falsk Stempel. Moyniers Dom var haard. Dunants Studium af de behandlede Emner var indgaaende, og visse Tanker kan vel have bundfældet sig dybt i hans Bevidsthed for saa, Tid efter anden, at komme til spontan Udfoldelse paa Overfladen, som naturlige Led i Tankerækken og uden dybtgaaende Reflektion over deres Oprindelse.

Spændingen mellem Dunant og Moynier havde efterhaanden antaget en saadan Karakter, at et Brud maatte blive Følgen, men er det troligt, at Dunants Hensigt med den pludselige Beslutning skulde være at fremkalde dette Brud, at han skulde føle en „Længsel efter Hverdagslivets Ro", at han skulde trække sig tilbage umiddelbart før det stolte Øjeblik, hvor han skulde se hele sit mægtige Forarbejde kronet med Held? Vi kan næppe tro det. I den europæiske Bevidsthed var Dunants Personlighed omstraa-

let af et næsten legendarisk Skær, og hans Tilbagetræden et Par Maaneder før Aabningen af den internationale Kongres kunde have faaet en Betydning, hvis Følger ikke var til at overse. Skulde Dunant være uvidende om dette? Afgjort ikke! Han vidste det bedre end nogen anden, og vi ser da ogsaa, at hans „Beslutning" bliver taget paa et saa belejligt Tidspunkt, at den ikke vil afstedkomme nogen international Forstyrrelse: der var mere end to Maaneder til Kongressens Aabning! Dunant kunde jo med Rette forudse en chokeret Henvendelse fra Komiteen i Genève, men saa var der mere end rigelig Tid til, at alt paany kunde glide i Orden „efter venskabelig Overenskomst". *Hvis* det havde været hans bestemte Hensigt at trække sig tilbage fra aktiv Deltagelse, saa havde de to Maaneder næppe spillet større Rolle, og han kunde da have trukket sig tilbage *efter* Kongressen.

Dunant var i Besiddelse af et saarbart og forfængeligt Sind – han var jo kun et Menneske med et Menneskes Fejl – og han opfattede Moyniers idelige Paamindelser og skarpe Bebrejdelser som en personlig Forfølgelse, der maatte forekomme ham saarende og uberettiget. Moynier, den glimrende Diplomat og Psykolog, formaaede ganske nøje at grade de Følelser, der rørte sig i Dunant. Det fremgik med al Tydelighed af hans Svarskrivelse af 1. Juni 1864: „....Vi er Deres Hjælpere og ikke Deres Stedfortrædere, og at forlade os nu vilde være den sikreste Maade at kompromittere Arbejdets Succes." Kunde den saarede Forfængelighed ønske sig bedre Oprejsning? Dunant trak sin Beslutning tilbage.

Forholdet mellem Idealisten Dunant og Diplomaten Moynier maatte før eller senere briste. Det var i Realiteten blot et Tidsspørgsmaal. Moyniers senere Udtalelse om Dunant gjorde Ret og Skel: „Ved den oprivende Beretning om, hvad han havde set og følt i Castiglione, har han aabnet Øjnene paa de blinde, bevæget Hjerterne hos de ligegyldige og hidført en saadan Omvæltning i de aandelige og moralske Begreber, at der kun stod tilbage at give Tanken en bestemt ydre Form. Han har som den første paavist alt, hvad Foreninger kan forberede for at supplere Hærenes Sanitetstjeneste i Krig, og det er ham, der i sit indre Syn har forudset Det Røde Kors."

Moynier var Manden, der gav Tanken „en bestemt ydre Form".

12. Kapitel

DEN INTERNATIONALE KONGRES – DUNANT SOM CEREMONIMESTER – EN AMERIKANSK SKILDRING – RAADLØSHED OG FORVIRRING – FESTBANKETTEN – DEN FØRSTE GENFERKONVENTION – GADEKAMPENE I GENÈVE – BLOD OG BLÆK

Henri Dunant har skabt Aarhundredets største Værk. Europa kommer maaske til at behøve det alt for vel.
Ernest Renan.

Den 8. August 1864 aabnedes den internationale Diplomatkongres i Genève. Følgende Stater havde sendt Delegerede: Baden, Belgien, Danmark, England, Forenede Stater, Frankrig, Hessen, Holland, Italien, Norge, Portugal, Preussen, Sachsen, Schweiz, Spanien, Sverrig og Württemberg. Følgende af de indbudte udeblev: Bajern, Brasilien, Grækenland, Kirkestaten, Meksiko, Tyrkiet og Østrig. De russiske Delegerede naaede først frem til Genève efter Konferencens Afslutning, og Det tyske Forbund havde overladt det til de forskellige Medlemsstater selv at træffe Bestemmelse om Deltagelse. Som Danmarks Repræsentant mødte Carl Emil Fenger, den berømte Kirurg og Videnskabsmand[19]).

General Dufour blev valgt til Præsident, Prins Heinrich af Reuss til Vicepræsident. Moynier og Dr. Lehmann, den schweiziske Lægechef, blev udpeget til særlige Repræsentanter for Forbundsraadet. Gustave Moynier, „Dunants Hjælper", tildelte Rollerne. Som en værdig Paaskønnelse for de ydede Ofre af Tid og Penge, som en fuldgyldig Anerkendelse af det utrættelige, uegennyttige Arbejde og de op-

naaede Resultater, der alene havde betinget Konferencens Afholdelse, blev Henri Dunant tildelt Rollen – som Ceremonimester! I de kommende to Uger skulde der paahvile ham det yderst ansvarsfulde Hverv at arrangere Festmiddage, Illumination og Fyrværkeri. Solferinos barmhjertige Samaritan klarede sin Opgave til fuld Tilfredshed.

Om Aftenen den 7. August samledes alle de Delegerede i Palais de l'Athénée til den første uofficielle Sammenkomst, mens Statsraadet havde stillet to Sale i Raadhuset til Kongressens Disposition. Komiteen, med Moynier som primus motor, havde med megen Omhu beflittet sig paa at give hele Konferencen et saa aristokratisk Præg som muligt. Man ønskede ikke Samkvem med eller Indbydelse fra Genèves Statsraad – „for ikke at give hele Konferencen en noget plebejisk Karakter."(!) Byens Patriciere og James Fazy's Parti, de Radikale, stod yderst skarpt overfor hinanden. Fazy var kommet til Magten i 1846 og havde udarbejdet den nye demokratiske Forfatning, der den 21. Maj 1847 vedtoges ved Folkeafstemning, men den energiske Partileder havde med Aarene udviklet sig til en radikal Diktator, hvis ekstravagante Privatliv prægedes af Episoder, der ikke kastede Glans over Styrelsen. Komiteens Indstilling var derfor til en vis Grad forstaaelig, men den var dog næppe blot dikteret af partipolitiske Hensyn. Vi har allerede ved Stiftelsen af den franske Hjælpeforening bemærket Ønsket om, at Røde Kors skulde være en aristokratisk Organisation, blottet for „uheldige Fremmedelementer". Der kunde maaske være nogen Grund til at ængstes i den Retning. Den følgende Maaned lød der nemlig ganske andre

Toner fra St. Martin's Hall i London. „Internationale" stiftedes den 28. September 1864, og to Aar senere afholdt den sin første Kongres i Genève.

Som Repræsentanter for De forenede Stater deltog Gesandten i Bern, George G. Fogg, og Charles S. P. Bowles fra „American Sanitary Commission", den amerikanske Hjælpeforening, der var blevet dannet i New York 1861 ved Borgerkrigens Udbrud. Bowles giver en særdeles levende og detailleret Skildring af visse Begivenheder under denne Konference, der skulde faa Verdens første internationale Konvention til Følge.

„. . . . Om Aftenen den 7. August var jeg til Stede ved de Delegeredes første uofficielle Sammenkomst i Atheneum. Repræsentanter for 15 eller 16 Nationer var samlet. Den schweiziske Regering havde sammenkaldt denne Kongres, for at den skulde formulere og undertegne en international Overenskomst eller en international Konvention med Udgangspunkt fra en Beslutning, som var fattet under en foregaaende Kongres i Oktober og efter Regeringens Mening tilstrækkeligt drøftet den Gang. Denne Kongres skulde altsaa ikke diskutere noget andet Spørgsmaal end det, som vedrørte Formuleringen af de Principper, der laa til Grund for ovennævnte Beslutning. Alle andre Diskussioner burde undgaas, idet man frygtede, at de vilde blive draget ud i det uendelige og formodentlig føre til, at Kongressen opløstes, inden den havde opnaaet et ønsket Resultat. Jeg har ikke set den schweiziske Regerings officielle Indbydelse, men jeg maa forudsætte, at den ikke tilstrækkelig tydeligt har givet Udtryk for denne Hensigt. Thi en stor Del af de

Delegerede havde ved deres Ankomst til Genève kun yderst vage Forestillinger om, hvad de skulde udrette. Rusland afslog først nogen Form for Deltagelse, men formaaedes til at ændre sin Beslutning efter indstændige Henvendelser fra den franske Regering. Skønt der var blevet valgt en russisk Delegation, og den var afrejst fra Rusland, ankom den ikke tidsnok til at kunne deltage i Forhandlingerne. Østrigs Svar viste, at man ikke havde forstaaet, men misforstaaet Sagen, og følgelig havde man vægret sig ved overhovedet at sende en Delegeret.

Andre Stater havde sendt Delegerede, men efter en halv Times Samvær erfarede vi, at kun Schweiz' og Frankrigs Delegerede var forsynede med Fuldmagter, der berettigede dem til at træffe nogen Beslutning og undertegne en Overenskomst! To eller tre andre havde ganske vist Fuldmagter, men deres Papirer var delvis uofficielle eller ufuldstændige. En livlig og utilfredsstillende Diskussion udspandt sig efter disse Opdagelser mellem dem, som ejede, dem som mente at eje, og dem som vidste, at de savnede Fuldmagt. Man spurgte, hvorledes denne fremskredne Idé skulde kunne gennemføres, hvorledes Sundhedskommissioner burde være beskafne, hvorledes de skulde arbejde, og hvorledes deres Forhold til Regeringerne skulde være. Dette var i selve Værket de Spørgsmaal, jeg var indstillet paa at skulle diskutere. Der stod jeg som lyslevende Repræsentant for en Institution, om hvilken de alle havde hørt tale, men som de ikke desto mindre var tilbøjelige til at betragte som en Myte eller i det mindste som en fantastisk Skabning af et for dem gaadefuldt Folk.

Jeg var imidlertid i Stand til at vise dem, at netop denne „mystiske" Indretning, „Forenede Staters Sundhedskommission", allerede forlængst havde kæmpet med og overvundet de Vanskeligheder, om hvilke de nu profeterede, og for hvilke de nu veg tilbage. Jeg kunde meddele dem, at vi for længe siden paa praktisk Maade havde løst de Problemer, der nu voldte dem saa store Bekymringer. Jeg kom jo desuden direkte fra Virkefeltet i De forenede Stater, og i Betragtning af, at jeg havde Slagmarker, Sygehuse og Massegrave i frisk Erindring, faldt det mig ikke svært at tale med dem om Krigen i dybeste Alvor, om den store Folkesygdom, og om de Lægemidler, som allerede var blevet fundet eller foreslaaet. Da jeg talte i Egenskab af Repræsentant for en Nation, som pintes svært af denne Sygdom, søgte jeg paa alle Maader at forklare dem Betydningen af denne Kongres og det ædle, menneskevenlige Maal, den havde i Sigte. Humanitet og ikke Politik burde inspirere vore Diskussioner og vore Handlinger.

Sammenkomsten opløstes, uden at vi havde opnaaet nogen tilfredsstillende eller slutgyldig Løsning. Vi følte os alle usikre ved Tanken om Kongressens første Sammenkomst den følgende Dag Klokken et. Medlemmerne af den franske Delegation var fuldstændig raadvilde. Deres Leder, Monsieur Jagerschmidt, en dygtig Diplomat, meddelte mig til slut, at hele Sagen var mislykket. Han og hans Kollegaer, der af Kejseren var udstyret med Fuldmagter, kunde umuligt forhandle med Personer, som ikke var i Besiddelse af lignende Beføjelse, selv om man kunde gaa ud fra, at de var virkelige Udsendinge fra deres Regeringer. Jeg gjorde,

hvad jeg kunde, for at overbevise ham om Nødvendigheden af, at der blev udrettet et eller andet. Hvor nedværdigende vilde det ikke være, om Kongressen blev opløst uden at have opnaaet noget Resultat!

Jeg foreslog til sidst, at de Udsendinge, som var i Besiddelse af de nødvendige Fuldmagter, ikke skulde lade dette blive bekendt, men optage Forhandlingerne i det Haab, at et tilstrækkeligt Antal Delegerede da vilde oplyse sine Regeringer om Situationen og modtage de nødvendige Beføjelser, inden Tiden var moden til Undertegnelse. Jagerschmidt afgav ikke nogen bestemt Besked, men han lovede at gøre alt, hvad der stod i hans Magt, for at redde os fra en Fiasko. Jeg var bekymret, men trods dette fuld af Haab, og jeg konstaterede med Tilfredshed, at min Nærværelse i Genève var mere end berettiget. Thi hvis Kongressen fik et lykkeligt Forløb, vilde den og hele Verden komme til at staa i Taknemmelighedsgæld til vor amerikanske Sundhedskommission, som havde udført et i sin Art enestaaende Arbejde og udgjorde et overbevisende Eksempel. Flere af de Delegerede samledes den følgende Morgen paa mit Hotel, og jeg konstaterede med Tilfredshed, at de med Fuldmagter forsynede Udsendinge behandlede os andre som Kolleger.

Jeg boede paa Hotel de Bergues, og af Kongressens 25 Delegerede var ikke mindre end 13 taget ind paa dette Hotel. Takket være sin centrale Beliggenhed og den smukke Udsigt over Søen blev mine Værelser nærmest Favorittilholdsstedet for de paa Hotellet boende Delegerede og kom udenfor Møderne til at udgøre et Slags Hovedkvarter og Samlingspunkt for Kongresmedlemmerne. Dette var netop,

hvad jeg havde haabet. En overordentlig vigtig Del af Arbejdet og Diskussionerne ved en Kongres af denne Art foregaar udenfor Møderne. Man maatte søge at faa Diskussioner i Gang og under et utvungent Samvær søge at indvirke paa de Delegerede ved at fremholde faktiske Beviser og saa paa denne Maade efterhaanden faa dem til at forstaa, hvad Sagen gik ud paa. Dette var nødvendigt, hvis Møderne skulde forløbe friktionsfrit. Man forstaar maaske ikke fuldt ud, hvor vigtigt dette var, hvis man ikke betænker, at Ideen om uofficielle og frivillige Sammenslutninger var fuldstændig ny for det store Flertal af de Delegerede og forekom dem særdeles problematisk.

Jeg havde fra Amerika bl. a. medført Kommissionens seneste Rapporter, værdifulde medicinske og statistiske Publikationer, en stor grafisk Fremstilling over Organiseringsarbejdet, et Antal farvelagte Litografier fra Verdensudstillingen i Philadelphia, Fotografier af Sundhedskommissionens Hoveddepoter og Sygehuse, og Forslag til forskellige Forbedringer, som Krigen havde nødvendiggjort. Videre medførte jeg Fotografier fra Feltarbejdet, Vogne, Heste og Telte samt Billeder, der viste Lazaretindretningerne og hvorledes Arbejdet foregik paa disse. Disse aktuelle Billeder, Bøger og Eksempler gjorde stor og nyttig Virkning. Mange af disse Mænd, som var dybt interesserede i at kunne hjælpe en lidende Menneskehed, syntes gennem disse Billeder at træde ind i Løftets Land. Nu blev Vinduerne slaaet op, og Lyset, som strømmede ind, gjorde Ende paa Dunkelhed og Tvivl.

Inden Kongressen tog sin Begyndelse, lod Herr Dunant

og jeg hele Materialet cirkulere blandt Deltagerne. Den internationale Komités Beslutning, der gik ud paa, at de frivillige Hjælpeforeningsudvalg skulde anerkendes eller beskyttes af Regeringerne, stødte paa Modstand. Man indrømmede, at denne Sag uden Tvivl var berettiget, men paapegede, at den faldt udenfor Folkeretten og følgelig ikke kunde henregnes til Kongressens Beføjelsesomraade. Jeg kan ikke diskutere denne Sag her. Trods min personlige Opfattelse vilde jeg ikke gaa mod denne Opfattelse, for jeg er ganske klar over, at den Magt, Sundhedskommissionen har faaet, ikke beror paa Regeringen, men paa Folket. Hvis det havde været nødvendigt at gaa videre paa dette Punkt, var jeg blevet tvunget til en næsten ensom Kamp mod Mistro og Forfængelighed. Netop denne sidstnævnte Egenskab fremtraadte Gang paa Gang meget tydeligt mellem disse Herrer, som ellers var liberalt sindede og oprigtige Filantroper. Den schweiziske Regering afstod følgelig fra dette Forslag. Det var meget lykkeligt, at General Dufour valgtes til Præsident. Han var elsket og respekteret af alle, som kendte ham, og var trods sine halvfjerds Aar i Besiddelse af stor aandelig Vitalitet og Energi. Han havde været Napoleons første militære Lærer og lige siden da nydt dennes Agtelse og Yndest. Hans Indledningshilsen, som fremførtes enkelt og alvorligt, vil aldrig blive glemt af dem, der paahørte den. Gennem sin Stilling som Generalstabschef i den schweiziske Republik og gennem sin personlige Anseelse forlenede han Kongressen et Præg af Værdighed, som under hans Præsidium blev bibeholdt til det sidste.

Kongressalen var pragtfuldt og smagfuldt indrettet. Fyrre-

tyve Borde var ordnede i Hesteskoform foran Podiet, der var reserveret Bestyrelsen. Vi var placerede i Bogstavorden mellem den franske og den spanske Delegerede. Dette var særdeles fordelagtigt, eftersom M. Jagerschmidt fra Frankrig og M. Quevedo fra Spanien, mellem hvilke vi andre altsaa var placerede, var to af Kongressens vigtigste og mest energiske Medlemmer, og vi kunde paa den Maade raadslaa med dem og til en vis Grad lade dem formidle vore Ønsker. Vi forsøgte at finde og fandt for det meste en Udvej til at lade vor egen Opfattelse komme til Udtryk. Dette laa os særligt paa Sinde under Debatten om frivillige Sygepassere. Denne Debat blev hverken saa grundig eller klar, som man kunde have ønsket. Den Opfattelse, som den franske Regering gav Udtryk for under denne Diskussion, er uden Tvivl den samme, som i Øjeblikket deles af alle Europas Militærmagter. Trods dette var det ganske overraskende, at Frankrigs Repræsentanter ytrede sig i denne Retning, da Kejseren jo selv som bekendt understøtter Bevægelsen og Kongressen.

Paa den ene Side vægrede disse Repræsentanter sig ved at anerkende Sundhedskommissionen og at bevilge Florence Nightingale og lignende Personer Privilegiet at betragtes som neutrale, paa den anden Side forordnede de den Artikel i Konventionen, der tildeler saadanne Personer, som i deres Hjem plejer saarede Soldater, endnu mere vidtgaaende Privilegier. Men Mennesker, som gennem selvopofrende Arbejde og mægtige Anstrengelser opnaar langt større Ting, skulde ikke komme i Betragtning. Denne Inkonsekvens blev ikke paatalt under hele Mødet. Forkla-

ringen paa hele dette aabenbare Paradoks er, forklarer man mig, at den franske Krigsminister ganske vist har bøjet sig for Kejserens Vilje, men samtidig med hele en fransk Embedsmands Snæversynethed paa en smaalig Maade forsøger at spænde Ben for Foretagendet. Tanken om, at visse Foreninger – lad være af ren humanitær Art – skulde kunne være uberoende af Regeringen, forekommer saadanne snæversynede Mennesker urigtig og alt for demokratisk. Paa Grund af deres Opdragelse staar de ganske uforstaaende overfor en saadan Idé, som vilde have været utænkelig for deres Forgængere.

For at være retfærdig maa man imidlertid tilstaa, at denne lidet velvillige Indstilling til en vis Grad neutraliseredes gennem den liberale Aand, som beherskede de franske Delegerede. De maatte visselig følge sine Instrukser, men undveg at fastholde dem i de Tilfælde, hvor Sammenholdet og den gode Aand vilde have lidt derunder. Den franske Delegation opponerede mod, at de syge skulde betragtes som neutrale. Efter Franskmændenes Mening havde Kongressen kun til Opgave at tilkende de saarede dette Privilegium, og de havde faaet Instruktioner om ikke at indbefatte de syge i denne Rettighed.

Men selv om disse Vanskeligheder en Gang imellem kunde synes meget alvorlige og havde kunnet føre til Stridigheder og delvis Fiasko, blev de dog overvundne takket være den gode Vilje og den Forstaaelse, som prægede det store Flertal af Kongresdeltagerne. Trivialiteter, Haarkløverier og vidtløftige Ræsonnementer havde ingen Betydning, saa længe de grundlæggende Principper ikke blev antastede. Hoved-

sagen var, at den Jernring, som smededes af villige, men uvante Menneskehænder, kunde lade Smedien forblive i brugbar Stand, selv om Overfladen blev beskadiget af mange kejtede og fejlagtige Hammerslag.

Resultatet af Kongressen er blevet en Overenskomst, som skønt alt andet end fuldkommen dog er betydelig mere omfattende, end man havde kunnet forvente i Betragtning af de Vanskeligheder og modstridende Interesser, der gjorde sig gældende. Hvorledes den kommer til at bestaa den store Prøve, d. v. s. i hvilken Grad det bliver muligt at tilpasse den i Praksis, maa Fremtiden vise. At formaa Menneskeheden til at mildne Krigen eller nærmere bestemt dens Grusomhed er en Sag, som støder paa næsten uovervindelige Vanskeligheder, noget som paa flere Punkter bevises i Konventionen . . . ."

Genferkonventionen af 1864 har aabenbare Mangler. Det fremgaar ikke med tilstrækkelig Tydelighed – men blot indirekte gennem de forskellige Artiklers Affattelse – at de saarede skulde betragtes som neutrale. I denne slørede Affattelse maa *Folkeretten* have været et fortrinligt Forbillede. Bestemmelser vedrørende *Søkrigen* nævnes overhovedet ikke! Ved en senere Konference blev der ganske vist vedtaget en Række Tillægstraktater, der i første Række gik ud paa at udvide Bestemmelserne til at omfatte Søkrigen, men disse Bestemmelser blev aldrig ratificerede og fik derfor ingen Gyldighed. Spørgsmaalet blev atter behandlet paa Konferencen i Haag 1899, der vedtog en selvstændig *Konvention om Søkrigen*. Denne Konvention revideredes den 18. Oktober 1907.

„. . . . Men selv om denne Overenskomst skulde blive omgaaet eller krænket, vil den dog altid findes. Man kommer til at mærke dens Indflydelse og erkende det berettigede i dens Principper. Og den, som krænker den, kommer i det mindste til at kunne drages til Ansvar i moralsk Henseende. Af Fremtidens Historikere vil den blive betragtet som det 19. Aarhundredes store Fremskridt paa Civilisationens Omraade. Vi opmuntredes i dette Haab og modtog en Smule Belønning for vort møjsommelige Arbejde, da Monsieur Jagerschmidt, to Dage efter at Overenskomsten forelaa i færdig Stand, meddelte, at den franske Regering havde udtalt sin fulde Tilfredshed og lykønsket baade sine Udsendinge og sig selv til Resultatet. Den mente samtidig at være forvisset om Overenskomstens store Værdi og ønskede snarest muligt at ratificere den . . . .“

Da Tiden var inde til Undertegnelse af Konventionen, viste det sig, at fire Stater, nemlig England, De forenede Stater, Sachsen og Sverrig, ikke havde tilstillet deres Delegerede de nødvendige Fuldmagter.

„. . . . De havde kæmpet og bidraget til Sejren og maatte nu finde sig i, at andre Nationer skulde tage Æren af Kampen, medens de selv var udelukkede. De resignerede overfor det uundgaaelige og søgte Trøst i den Tanke, at der var udført noget godt til Gavn for Menneskeheden. Og de var fast overbeviste om, at deres Arbejde vilde vinde Anerkendelse i deres egne Lande og blandt alle, som var Tilhængere af denne Sag.

Mandag den 22. August blev Overenskomsten undertegnet af Repræsentanter for 12 Regeringer. Genèvekongressen

afsluttedes med, at Herr Fenger fra Danmark rettede en hjertelig Tak til den ærværdige Præsident .... En enestaaende Gæstfrihed blev vist os under vort Ophold i Genève af saavel Byens Indbyggere som den internationale Komités Medlemmer og Forbundsregeringen. De betydende Borgere i Genève, som interesserede sig varmt for den gode Sag, overgik hverandre i Elskværdighed og gjorde alt for at adsprede Kongressens Medlemmer. Fester, Regattaer, Illuminationer og Udflugter paa den Sø, der maaske er den skønneste i Verden, afløste hverandre ....“

I sin videre Beskrivelse af Festlighederne omtaler Bowles en Festbanket paa Hotel de l'Ecu.

„.... Midt paa Bordet tronede en kæmpemæssig Opstilling, forestillende en Fæstning med Besætning og Sanitetspersonale, som var forsynet med det hvide Armbind med det røde Kors. Paa Taarnet vajede Schweiz' og Kantonen Genèves smaa Flag fra Siderne og i Midten en hvid Fane med rødt Kors, det Neutralitetssymbol, som Kongressen netop havde valgt. Efter den første Tale tog Præsidenten denne Fane, vendte sig til mig i min Egenskab af Repræsentant for den amerikanske Sundhedskommission og overrakte den til mig som et Tegn paa Værdsættelse af vort Arbejde til Menneskelighedens Fremme. Den uventede Ære, som vederfaredes vor Kommission, Præsidentens lille Tale, for hvilken jeg efter ringe Evne takkede, Bifaldet fra mine Venner rundt omkring Bordet og den stolte Følelse af, at vort Arbejde ikke havde været forgæves, næsten overvældede mig. Derefter istemte Genèves Musikforening et Kor af „Wilhelm Tell“.... Til Slut vil jeg gerne understrege, i

hvor høj Grad vi og med os hele Menneskeheden staar i Taknemmelighedsgæld til Herr J. Henri Dunant. Ved helt at gaa ind for dette Værk, ved sit Arbejde, sin Indflydelse og sine Penge, ved sit Mod og sin store Energi er han den, som har banet Vejen, understøttet og skabt dette Værk i Europa. Han fortsætter sit Arbejde, og Værket skrider frem. Vi maa deltage i Arbejdet og opretholde den Førerstilling, som vor Nation længe har haft, baade i Spørgsmaalet om dette Arbejde og andre lignende Bevægelser til Fremgang for Civilisationen . . . ."

Festbanketten paa Hotel de l'Ecu, som Bowles omtaler, blev givet af Genèves Statsraad. Man havde alligevel ikke kunnet undslaa sig for at give Kongressen dette Anstrøg af „plebejisk Karakter". Trods Bowles' straalende Beskrivelse foregik Festen dog ikke helt uden Mislyd. Et velmenende Statsraadsmedlem, Vautier, holdt en Tale, der formede sig som en begejstret Hyldest til Freden! Forsamlingens lette Misstemning blev dog kun af forbigaaende Karakter. Hele Kongressens Festprogram blev gennemført paa udmærket Vis med store „Modtagelser", officielle Fester, Lystrejser paa Søen, Illumination og Fyrværkeri. Henri Dunant spillede sin tragiske Rolle til Fuldkommenhed.

Bowles' Dokument er paa mere end een Maade interessant. I langt højere Grad end de officielle Blade fortæller hans jævne Ord om den Raadløshed og den ringe Forstaaelse af Opgavens Art, der navnlig under Kongressens første Dage kom til Orde. Med ikke ringe Forbavselse har Amerikaneren konstateret denne Kendsgerning. For ham var den frivillige Hjælpetjeneste jo intet nyt. Den havde

allerede virket i tre Aar i De forenede Stater og kunde pege paa en Organisation, der maatte virke med hele Overbevisningens Kraft paa Europas forvirrede Statsmænd. Paa sin Vis kom Bowles til at spille den samme Rolle i Genève, som Basting havde gjort det foregaaende Aar i Berlin, en yderst vigtig Rolle, der blev Betingelse for det heldige Resultat. Vi ser ham ikke blot som den drevne Diplomat, der i fuldt Maal hævdede sig mellem Kongressens øvrige Medlemmer, men vi ser ham ogsaa som en varm Tilhænger af de smaa, men yderst betydningsfulde „Udenomssamtaler" og uofficielle Diskussioner. I den Retning har han lige været en Mand efter Dunants Hoved og en fortrinlig Erstatning for den trofaste Basting, der grundet paa sit Arbejde i Holland var blevet forhindret i at deltage i Kongressen. Allerede i Maj Maaned havde Bowles gennem Dunant modtaget en halvofficiel Indbydelse til at deltage i Kongressen, og efter sin Hjemkomst til De forenede Stater havde han ført langvarige Forhandlinger med Regeringen om Deltagelse. Den amerikanske Regering havde holdt paa, at den „af let forstaaelige Grunde burde holde sig borte fra alle europæiske Kongresser og Pagter af politisk Karakter", men Slutresultatet var dog blevet, at Bowles var blevet sendt til Genève som „halvofficiel Observatør".

Den 22. August 1864 blev *Genferkonventionen* vedtaget. Det var den første internationale Traktat, der paa humant og folkeretsligt Grundlag satte en Grænse for Krigsførelsens Grusomheder. Den var i det hele taget den første internationale Overenskomst, men den skulde snart efterfølges af andre, allerede det paafølgende Aar af den internationale

Telegrafkonvention. Den 22. August 1864 blev en Milepæl paa Humanitetens og Folkerettens trange Vej.

Om Eftermiddagen samledes de Delegerede paa Genèves Raadhus for at undertegne Konventionen under højtidelige Former. Det var et stort Øjeblik for Henri Dunant. Hørte han mon ikke i Lyden fra de skrattende Diplomatpenne et Forvarsel om lysere og lykkeligere Tider, en Dødsdom over menneskeligt Had og Grusomhed. Stakkels Henri Dunant! Dønningerne fra den barske Verden skulde forstyrre hans skønne Drømme. Nogle Geværskud brød den højtidelige Stilhed, mens Blækket tørrede under Genferkonventionens Tekst. Blodet flød i Saint-Gervais' Gader paa den anden Side Rhone. James Fazy var blevet slaaet i Valgkampen, men Valget blev erklæret ugyldigt. Demonstranter fra begge Partier mødtes i de trange Gader Nord for Floden, Skuddene drønnede mellem Husene, døde og saarede svømmede i Blod. Rasende Demonstranter trængte ind i Raadhusets Gaard for at kræve Statsraadet til Ansvar, og Dunant fik travlt med at stænge Døre og Vinduer til Konferencesalen.

De Delegerede lod sig dog ikke bringe ud af Fatning. Med nogen Undren lyttede de til be bragende Geværsalver, der ikke var en virkningsfuld Sluteffekt, undfanget i Ceremonimesterens rige Fantasi, ikke en Markering af dette højtidelige Øjeblik, da tolv Nationer underkastede sig Humanitetens Love. Diplomaterne forsvandt hastigt for at undersøge Fænomenet paa nærmere Hold, mens Dunant som den sidste forlod Raadhuset sammen med General Dufour. Den gamle General var dybt ulykkelig over denne uventede Slutning paa Kongressen. Dunant maatte først

køre ham hjem, for han vendte tilbage til Raadhuset for at hente Kongressens Papirer.

„. . . . Da jeg en kort Stund senere forlod Raadhuset, hørte jeg Rygter om, at min Broder, Dr. Dunant, var blevet saaret, da han forsøgte at hjælpe dem, som var kommet til Skade under Urolighederne. Jeg ilede til den nedre Del af Byen for at søge efter ham. Da jeg kom ned til Stranden, hvor der ellers paa denne Tid var Liv og Røre, saa jeg ikke et Menneske. Samme Øde og Stilhed herskede paa Bergues Broen, hvis man da undtager nogle vildfarende Kuglers Hvislen . . . ."

Ude paa Broen, mellem Genève og Saint-Gervais, stod Henri Dunant ubevægelig, mens Regnen styrtede ned over ham. Hvilken Afslutning saa han ikke paa det Arbejde, der var paabegyndt under Kanonaden ved Solferino. Regnen sydede over Flodens Vand og gennemblødte den ensomme Skikkelse paa Broen. Ceremonimesteren havde udspillet sin Rolle. Raketterne, Ildfontænerne og Bombernes Knald havde været til megen Fornøjelse for de højfornemme Delegerede. Skuddene i Saint-Gervais havde dog ikke været indlagt i Programmet, men maaske kunde de tydes som et Varsel for Fremtiden. Fjorten Dage senere skulde der lyde et nyt Knald, en frygtelig Eksplosion, der fik Stockholms Huse til at ryste og spredte Død og Lemlæstelse. Alfred Nobels Dynamitfabrik sprang i Luften.

Den 22. August 1864 undertegnedes den hellige Pagt, der skulde betyde Humanitetens og Menneskelighedens Sejr. Den 3. Oktober 1865 proklamerede General Bazaine, den franske Ekspeditionshærs Overgeneral i Meksiko, at alle Krigsfanger vilde blive skudt!

13. Kapitel

DUNANT I ALGIER – FESTEN I GUVERNØRPALÆET – KEJSERENS VIDTSPÆNDENDE INTERESSER – OUVERTUREN TIL DEN PREUSSISK-ØSTRIGSKE KRIG – DANMARKS SVAR PAA GENÈVEKOMMITEENS CIRKULÆRE – KRIGEN – DUNANT MODTAGER KONGELIG INDBYDELSE – SEJRSPARADEN I BERLIN – DRONNING AUGUSTA OG DET RØDE KORS – ÆRKEENGLEN MICHAEL

HENRI DUNANT havde naaet Berømmelsens Tinde. Der var kun ringe Plads for Mons-Djémila paa denne Tinde. Aristokratiets Yndling, den højt dekorerede Filantrop overskyggede det Fundament, der dog skulde vise sig saa paakrævet i en materialistisk Verden. En Rousseau havde ligget under for den menneskelige Forfængelighed, og den farlige Gift skulde paany øve sin langsomme, men ubønhørlige Virkning paa en Genfer. Mons Djémila og Solferino var to Navne, der langsomt maatte blegne i Ordenernes og Titlernes forjættende Straaleglans. „Florence Nightingales Elev" var blevet „Kongernes Ven". Forretning og Filantropi naaede aldrig hos Dunant at indgaa nogen lykkelig Forbindelse. I Juni 1859 havde han søgt Kejseren, og Solferino blev Resultatet. I Maj 1865 besøgte han Algier, og Kejseren blev Resultatet. Alt andet maatte fordunkle under Indtrykket af den straalende Fest, Generalguvernør Mac Mahon gav i sit Residenspalæ til Ære for Kejseren, der besøgte sin sydlige Koloni. Monsieur Henri Dunant deltog i Festen efter særlig Indbydelse af Generalguvernøren.

Af Festen i Residenspalæet giver Dunant en Beskrivelse, der viser hans Betagelse ved at deltage i dette Eventyr af

"1001 Nat", i Selskab med alle de Navne, der øvede en saa ulyksalig Tiltrækning paa ham. Han beretter om lange Alléer af Appelsintræer, om kunstfærdige Mosaikbassiner, hvoraf de tamme Gazeller drak, om Skulpturer og skønne Søjler, om bengalske Flammer, der lyste i Natten, og om de mægtige Araberhøvdinge, der stod ubevægelige i Salens Baggrund. Men først og fremmest var det dog „Navnene", der interesserede ham, og han blev snart det hædrede Midtpunkt. Aftenens Clou maa have været det Øjeblik, da det behagede Hans kejserlige Majestæt at underholde sig med ham om Fremgangen for Røde Kors. Kejseren lyttede længe og interesseret og forhørte sig indgaaende om alle Detailler. „Julius Cæsar"s Forfatter havde vidtspændende Interesser. Fem Maaneder senere skulde han mødes med Bismarck i Biarritz! Tiden nærmede sig, da Røde Kors skulde staa overfor sin anden Krigsopgave.

„Tyskland er for snævert for baade Østrig og Preussen. Vi maa i nær Fremtid forsvare vor Eksistens mod Østrig, det ligger ikke i vor Magt at undgaa Sammenstød. Som Sagerne staar i Tyskland, er der ingen anden Udvej."

Otto von Bismarcks Profeti var ikke af ny Dato. Den var otte Aar gammel, da de to Stormagter i broderlig Forening marcherede op gennem Slesvig-Holsten, og den var ti Aar gammel, da Østrig for sent opdagede Løvens Jernklo. Konferencen i London i Midten af 1864 var forblevet resultatløs, da Danmark ikke vilde gaa ind paa de tyske Magters Forslag om en Delingslinie i Hertugdømmerne. Resultatet blev et Tyskland til Kongeaaen, men Sejrherrerne havde blot uendelig svært ved at komme til For-

staaelse. Østrig foreslog Oprettelsen af en uafhængig Stat under Hertug Friedrich af Augustenborg, tilsluttet det tyske Forbund, men Bismarck nærede ganske andre og mere vidtgaaende Planer. Den unge Augustenborgers „Tronbestigelse" som Friedrich VIII efter Krigsudbruddet havde i den almægtige Ministers Øjne været et ligegyldigt Intermezzo, der ikke havde ringeste Indflydelse paa den uundgaaelige Udvikling: Skabelsen af det stortyske Rige. Krigen mellem Preussen og Østrig syntes uundgaaelig, men ved „Overenskomsten i Gastein" den 14. August 1865 opnaaedes der en foreløbig Udsættelse. Østrig overtog Regeringen i Holsten, Preussen i Slesvig. Men Bismarck arbejdede paa længere Sigt. I Oktober 1865 mødtes han med Napoleon i Biarritz og modtog dennes Tilsagn om Neutralitet i det tyske Stridsspørgsmaal, og i April 1866 afsluttede han hemmeligt Forbund med Italien. Villafranca havde ikke opfyldt Napoleons højtidelige Løfte fra Plombières, og det italienske Haab om Venetien var ikke kølnet gennem Aarene.

Næppe ti Maaneder efter Gastein kom det for Bismarck kærkomne „Brud paa Overenskomsten", da Østrig formelt den 1. Juni 1866 overlod Forbundsdagen den endelige Afgørelse i det slesvig-holstenske Spørgsmaal. De preussiske Tropper rykkede omgaaende ind i Holsten, Østrig forlangte, at Forbundsdagen skulde mobilisere Tropperne, og Preussen svarede med en Forfatningsreform, hvorved Østrig skulde udelukkes af det tyske Forbund. Jern og Blod skulde paany komme til at afgøre Tidens Spørgsmaal. Napoleon billigede det preussisk-italienske Forbund i sikker Forvisning om, at Østrig ikke kom ud for et nyt 1859, og en Krig

mellem de tyske Stater kunde jo kun tjene Frankrigs Interesser! Freden i Prag kom til at fortælle noget andet. Den fastslog Preussens Hegemoni i Tyskland. Paa mindre end to Maaneder knuste den preussiske Militærmagt al Modstand, og de kejserlige Mæglingsbestræbelser skulde paany vise sig at bære værdiløse Frugter. Slesvig-Holsten gik til Preussen, Venetien til Italien, og Østrig udtraadte af det tyske Forbund. „Frankrig blev besejret ved Königgrätz", erklærede Marchal Randon, men blev Frankrig ikke allerede besejret syv Aar tidligere, da Feltmarchal Hess satte sit Navn under Fredspræliminærerne i Villafranca!

Den preussisk-østrigske-italienske Krig kom ganske bag paa Komiteen i Genève, der slet ikke stod rustet til Opgaven. Moynier siger selv: „Da Krigen brød ud i 1866, var Tilstandene i Røde Kors kaotiske." Ratificeringen af Genferkonventionen var kun skredet langsomt frem. Ved Udgangen af 1866 havde 20 Stater ratificeret, først i 1867 kom Rusland, og endelig – som den sidste i Rækken i Europa – Kirkestaten i 1868. Med Dannelsen af de nationale Hjælpeforeninger syntes det at have endnu mindre Hast[20]).

Italien trængte til *neutral* Hjælp under Krigen, og Genèvekomiteen udsendte Cirkulære herom til alle tilsluttede Stater. Fra Danmark modtog den Afslag med den Motivering, at „det Saar, der nylig er tilføjet Danmark af tyske Magter, endnu bløder, og at de Ofre, som den blodige Krig har krævet, endnu hviler tungt paa den danske Nation, og derfor er Stemningen ikke en saadan, at man med Held kan appellere til Publikums Godgørenhed, hvor stor end Sympatien er for Italien og for den Sag, for hvilken det kæm-

per, og hvor stor end den Tilfredsstillelse er, man ser Italiens retfærdige Sag gaa af med Sejren." Dette Svar var fra den danske „Centralkomité", der allerede i sin Skrivelse af 8. Maj 1864 havde erklæret, at „den anerkendte Genferkonferencens smukke og humane Formaal og ædle Bestræbelser". Alligevel kan vi næppe i Dag – trekvart Aarhundrede efter – sidde retfærdigt til Doms over en Mentalitet, der sikkert i paakommende Tilfælde vilde have staaet Genfertanken lige saa fjernt i alle de andre europæiske Lande.

Atter i denne Krig blev det Johanniterne, der kom til at spille den største Rolle i det frivillige Hjælpearbejde, efter at Grev Stolberg-Wernigerode var blevet udnævnt til Militærinspektør for den frivillige Sygepleje og havde udsendt Opraab herom til Johanniterne. Sammen med nogle Læger fra Berlinkomiteen og Studenter fra Breslau lykkedes det saaledes Johanniterne at redde 383 saarede Østrigere fra den sikre Død i Horwitzskoven, ulykkelige Stakler, der i to Døgn havde ligget uden Vand, Føde eller Lægehjælp. Et endnu større Arbejde gjorde Johanniterne i Hjemlandet, hvor de forestod Transporten og Pleje af de saarede.

Ved Krigens Udbrud var Østrig endnu ikke tilsluttet Genferkonventionen, men i en Kundgørelse af 23. Juni meddelte Kong Wilhelm af Preussen, at de preussiske Tropper paa det strengeste vilde overholde Genferkonventionens Regler – „i det Haab, at Fjenden vilde handle paa samme Maade". Dunant traadte paany i Aktivitet. Han opfordrede den franske Hjælpeforenings Formand, General de Fezensac, til at rette Henvendelse til Gesandten i Wien, Hertug de

Gramont, og han tilskrev samtidig Dronning Olga af Württemberg. I en Dagsbefaling af 9. Juli 1866 opfordrede den Øverstkommanderende over de sydtyske Arméer, Prins Alexander af Hessen, sine Tropper til at iagttage Genferkonventionens Regler, og efter Slaget ved Königgrätz tilsluttede Østrig sig endelig Konventionen.

Preussen førte Krigen med hidtil ukendt Fart og Voldsomhed. Efter blot to Ugers Forløb blev de sydtyske Arméer slaaet ved Langensalza, og den paafølgende Uge, 3. Juli 1866, stod det afgørende Slag ved Königgrätz (Sadowa). Mod Syd kunde Østrigerne notere en større Vaabenlykke, men for den ydmygede Taber var det kun en ringe Trøst, at der paa selve Syvaarsdagen for Solferino blev taget en blodig Hævn over Italienerne ved Custozza. I den italienske Nations Øren havde Custozza efterhaanden faaet en uheldvarslende Klang. Søslaget ved Lissa den 20. Juli[21]) endte ogsaa med en Sejr for Østrigerne, men Vaabenlykken mod Syd var ikke nok til at afvende den uundgaaelige Skæbne. Ved Freden i Prag ydede Kejser Napoleon sit noget problematiske Bidrag: Paragraf 5[22]).

Fra Dronning Augusta af Preussen modtog Dunant en Indbydelse til at overvære Sejrsparaden og de officielle Festligheder i Berlin ved Troppernes Hjemkomst i September 1866. Dunant tog beæret mod Indbydelsen og rejste til Berlin.

Preussens Hovedstad var i Festdragt. Uendelige Rækker af smykkede Tribuner og løvklædte Æresporte markerede den Vej, Nationens sejrrige Tropper skulde drage. Fra alle Huse, Vinduer og Tage, fra Tribuner og Æresporte vajede

Nationens Fane, Side og Side med Humanitetens hellige Symbol: den hvide Fane med det røde Kors. Den kongelige Tribune var rejst ved Siden af Johannitternes med Udsigt over den mægtige Plads. Dronning Augusta bar Røde Kors Bindet. Det samme gjorde Hofmændene, Officererne, Johannitterridderne. Det røde Kors lyste overalt.

De taktfaste Fodslag drønede over Pladsen, Fanerne smeldede i Vinden, og Militærmusikkens ildnende Toner gav Genlyd fra de fjerne Bygninger. Solen lyste over de straalende Uniformer, de blafrende Vimpler og vajende Fjerbuske. Folket jublede, et gigantisk Kor, der tolkede Takken for Langensalza og Königgrätz, for Sejren, den knuste, sønderlemmede Fjende. Fanerne førtes forbi. Paa Johanniternes Ærestribune, midt iblandt Preussens fornemste og mest straalende Navne, stod Dronningens Æresgæst, Henri Dunant. Ved hans Side stod selveste Stolberg-Wernigerode, tildelt ham af Dronningen som officiel Ledsager under Besøget. Solferinos barmhjertige Samaritan var en dybt interesseret Tilskuer. Med Stolthed skuede han ud over dette bølgende Hav af hvide Faner med de røde Kors – jo, Preussen havde i Sandhed kæmpet sin Kamp under Humanitetens hellige Symbol. Henrevet stod Henri Dunant, midt i Berlins Hjerte, paa Johanniternes fornemme Ærestribune, uendelig langt borte fra Genève, Algier – og Solferino!

Sejren over Broderfolket havde været knusende, saa Festlighederne blev af et righoldigt Program. Om Aftenen blev der afholdt en stor Festbanket paa Slottet. Lange Rækker af Borde var blevet opstillet gennem de mægtige Sale. Du-

nant slog sig ned ved den nederste Bordende, men han blev fundet og ført til det kongelige Bord. Alle vilde se ham, tale med ham, trykke hans Haand, rose ham, smigre. Kongen, Dronningen, Kronprinsen, de andre tilstedeværende kongelige Personer, Statsmænd og højtstaaende Officerer maatte tale med Monsieur Dunant fra Genève, Stifteren af Røde Kors, Menneskehedens Velgører, Humanitetens Apostel.

Men i et Hjørne af Salen stod en ubevægelig, atletisk Skikkelse. Ikke en Muskel bevægede sig i det blege, stenhaarde Ansigt. Prismekronernes Lys funklede i Ordenerne paa det brede Bryst, der hvælvede sig under de preussiske Kyrasserers hvide Uniform. Det kraftige, hængende Overskæg, de buskede Øjenbryn, den dybe Fure over Næseroden og de kolde, ubarmhjertige Øjne gav et overvældende Indtryk af koncentreret Kraft og ubøjelig Vilje. Grev Otto von Bismarck, Dagens anden Sejrherre, stod ubevægelig midt i denne glimrende Forsamling, der havde optaget Humanitetens Apostel i sin straalende Tryllekreds.

„. . . . Jeg vendte endnu en Gang Blikket mod Kæmpeskikkelsen i den pragtfulde Uniform. Han stod stadig ubevægelig og tavs i samme Hjørne af Salen, hvor jeg først havde bemærket ham. Den store Mand betragtede mig forskende og roligt. Vore Blikke mødtes. Forsøgte den berømte Statsmand at regne ud, hvem denne ubetydelige Fremmede var, som ene i denne Forsamling af lysende Uniformer var iført en borgerlig, enkel sort Frakke, og som de mægtige Hohenzollere værdigedes at skænke en saadan Modtagelse?“

To Dage senere skulde der vederfares Dunant en endnu større Ære. Han blev indbudt til det kongelige Taffel for tredive Personer.

„. . . . Den tjenstgørende Hofmarchal slog Dørene op, stødte sin Hellebard to Gange mod Marmorfliserne og udraabte højtideligt: „Kongen! Dronningen!“ Kongeparret traadte ind. Dronningen gik frem mod mig og pegede paa et Armbind med rødt Kors, som hun bar om Armen: „Se, jeg bærer Deres Armbind! Jeg tog det ikke af mig under hele Krigen, og i Dag har jeg taget det paa for Deres Skyld!“. . . .

Hvilken uhørt Ære for den lille Borger fra Genève! Var det tænkeligt, at hans Lykkes Bæger kunde skænkes i mere bredfyldt Maal? Efter Taflet underholdt Dronningen sig længe med ham. Hun omtalte „Erindringer fra Solferino“, som hun havde læst med dyb Bevægelse og derefter overtalt Kongen til at læse, og hun understregede den Interesse, de begge havde følt for hans Anstrengelser under den statistiske Kongres i Berlin. Endelig kom Dronningen ind paa alle de Vanskeligheder, der havde taarnet sig op efter Udbruddet af den nu afviklede Krig. „Der forekom saa mange Partier og saa megen Uenighed! Jeg var dybt ulykkelig! Men Eders Værk forenede os alle. Det var vidunderligt at se, hvor mange der meldte sig til det frivillige Arbejde . . . .“

Spændvidden for de kongelige Interesser var stor. Den strakte sig fra Kunst og Videnskab til patriotiske Kvindeforeninger, fra nette Kompositioner til rationel Sygepleje, fra Goethes Digtning til „Erindringer fra Solferino“. Hendes Majestæt var ivrigst af alle i den formelige Dunant

Kultus, Berlin oplevede i hine mindeværdige Septemberdage. Samtalen fik en særdeles passende Afslutning. Dørene gik op og ind i Gemakket blev der baaret en pragtfuld Alabasterskulptur, forestillende Ærkeenglen Michael, Germanernes imponerende Skytsengel, med et blodrødt Reliefkors paa Brystet! Med kongelig Gestus skænkede hun den til Dunant, i Haabet om, at den altid maatte findes paa hans Arbejdsbord. For den betagne Dunant maa Alabasterrædslen have været Lykkens Klimaks. Den stod allerede paa hans Bord, da han vendte hjem til Hotellet.

Hvilke Dage havde Dunant ikke oplevet i Berlin, hvilken uhørt Anerkendelse var ikke blevet Solferinos barmhjertige Samaritan til Del, en kalejdoskopisk Hvirvel af Trompetfanfarer, Festbanketter og sublim Udfoldelse af det røde Kors, der stod som et Vartegn over Preussens Hovedstad, en kontinuerlig Kæde af Hyldesttaler, Lovord, Smiger, kongelige Haandtryk og Ærkeenglen Michael med det røde Kors paa Brystet. Den straalende Sejrsparade havde drønet foran Johanniternes Ærestribune med de røde Kors, men paa den blaagraa Septemberhimmel skimtedes et Navn i afbleget Glans – Solferino.

14. Kapitel

DUNANTS FANTASIPROJEKT – KEJSERINDE EUGÉNIE – PAA BERØMMELSENS TINDE – KATASTROFEN – VERDENSUDSTILLINGEN I PARIS – DUNANT TRÆKKER SIG TILBAGE – BLADE AF LIDELSERNES BOG – DET INTERNATIONALE BIBLIOTEK

KULMINATIONEN var naaet. Dunants Øjne var rettet mod Palæstina. Allerede i Marts 1866 havde han fremlagt et Forslag om Dannelse af en „International Forening for Orientens Fornyelse". I Nationalbiblioteket i Paris findes et enkelt Eksemplar af dette besynderlige Skrift, „Projet de Société internationale pour la rénovation de l'Orient", der over en otte Sider lang Udredning foreslaar en Neutralisering af Palæstina til Fordel for et stort Koloniselskab! Projektet viser en ejendommelig – og lidet tiltalende – Blanding af Fremsyn og Spekulation, af Religion og Forretning, men det kan ikke nægtes, at Dunant til en vis Grad blev en af Zionismens Fortalere – tredive Aar før Herzl's „Jødestaten" saa Dagens Lys![23])

Dunants Plan var fantastisk, men i 1867 dannedes alligevel med ham selv som Præsident „Det internationale Palæstina Selskab", der begyndte at afslutte større Kontrakter med jødiske Selskaber. I Nærværelse af den franske Gesandt i Tyrkiet, Boruée, fremlagde Dunant sine Planer paa højeste Sted – for Kejserinde Eugénie i Tuillerierne! Europas „første Dame", den skønne Grevedatter, der fjorten Aar i Forvejen havde opnaaet Virkeliggørelsen af sin ærgerrige

Drøm – „Kejserinde eller intet!“ – gik nu i sit enogfyrretyvende Aar, endnu slank og yndefuld, levende interesseret i Tidens Spørgsmaal, men med Græmmelsens første svage Spor over de fine Træk. Europas første Dame led under sin kejserlige Gemals Utroskab og anede maaske de Bekymringer, Fremtiden bar i sit Skød. Hendes bevægede Liv havde været delt mellem sociale Interesser, Godgørenhed og Forlystelsessyge, mellem overspændt Religiøsitet, der kunde udarte til Bigotteri, og en altomfattende Interesse for Tidens Moder. Hun kunde manifestere sin enestaaende Koldblodighed under Orsinis Bombeattentat eller sit opofrende Mod under Koleraepidemien i Paris, og hun kunde falde i Henrykkelse over Stoffernes tulipanagtige Skær hos Worth i Rue de la Paix.

Samtalen med Dunant tog en anden Vending end tilsigtet fra hans Side. Nogle Dage tidligere havde Kejserinden modtaget en rystende Skildring af Admiral Thegethoff om „Re d'Italia“s Undergang i Søslaget ved Lissa, og hun var blevet forfærdet over de tusind Sømænds frygtelige Død i Bølgerne. „. . . . men man havde kunnet redde dem, hvis et Bjergningsskib, beskyttet af et internationalt Neutralitetstegn, havde befundet sig paa Pladsen!“

Var det ikke den samme Tanke, Dunant havde kæmpet for. Alligevel ser vi ham stille sig ret afvisende nu, henvise til den franske Regering, hvis Ord havde Vægt, da han selv „ansaa sin Opgave som løst“. Kunde denne Resignation tydes som Tegn paa, at han virkelig ansaa sin Rolle for udspillet? Var han klar over, at Organisationen under Moyniers kyndige Ledelse nu var naaet dertil, at Navnet

Dunant ikke mere var en Betingelse for Gennemførelsen af de store Opgaver? Eller anede han maaske, at Tiden endnu ikke var moden til dette nye Humanitetsfremskridt? Med vort Kendskab til Dunants næsten profetiske Fremsyn og hans intuitive Opfattelse af den nøjagtige Tidsfaktor, maa det sidste forekomme os mest sandsynligt. Indtil Konferencen i Haag 1899 var de om Søkrigen gældende folkeretslige Regler kun i ringe Omfang fastslaaet ved Traktat, idet der, bortset fra Konventioner mellem enkelte Stater, kun fandtes den saakaldte „Pariser-Sødeklaration af 16. April 1856", der hovedsagelig omhandlede Bestemmelser om Kaperi, Blokade og Kontrabande. Paa den anden internationale Røde Kors Konference i Genève 1868 vedtoges en Tillægskonvention paa 14 Artikler, hvoraf de 9 omhandlede Krigen til Søs, men disse Tillægsbestemmelser blev aldrig ratificerede. Det var saaledes et Humanitetsspørgsmaal, hvis Løsning laa treogtredive Aar ud i Fremtiden, og det var uden større Begejstring, at Dunant opfyldte Kejserindens Ønske og forelagde Sagen for Grev Sérurier, den nye Leder for den franske Hjælpeforening.

Dunant havde naaet Berømmelsens Tinde, æret, agtet og højt dekoreret. Hoffets, Aristokratiets og Finansverdenens Døre var slaaet paa vid Gab for Genèves berømte Søn. Man kappedes om at hylde ham, man lyttede til hans Tale, som Pressen gengav i Citat, han var Vicepræsident i den franske Hjælpeforening og indtog den samme Hæderspost i „Kommissionen for Delegerede for Verdensudstillingen i Paris 1867".

I Maj Maaned gik han Fallit!

En mangeaarig Kamp var ført til den bitre Ende. Henri Dunant havde kæmpet for Humanitet og menneskelig Barmhjertighed, for Virkeliggørelsen af Rousseaus, Chamoussets og Pallascianos Ideer, i glødende Begejstring for Harriet Beecher-Stowes Tanker og Florence Nightingales opofrende Arbejde, og han havde vundet. Han havde kæmpet for sin Forretning, sine Møller, Vandfald og faa Hektarer Jord, og han havde tabt. Solferino havde krævet endnu et Offer. Gennem Aar havde han ofret sin Tid og sine Penge paa Ideens Alter, og Resultatet kunde ikke overraske. Det problematiske Foretagende, Mons-Djémila, vilde have krævet sin Mand fuldt ud, krævet den haarde Forretningsmands kølige Indsigt og nøgterne Vurdering, blottet for humane og filantropiske Hemninger. Dunant havde ikke været den Mand. Gennem Aar havde Penge for ham været et udefinerligt Begreb, en imaginær Værdi, der i Flæng svarede himmelske og jordiske Renter, og han havde handlet derefter, efter almindelige Retsbegreber svigagtigt. Han havde uden Refleksion øset af de rige Kilder, hævet de himmelske Renter paa sine jordiske Kreditorers Bekostning. Den Profet, der har Guldet til Forbundsfælle, naar det bedste Resultat, og den algierske Forretning havde maattet financiere den Kæmpeindsats, der skulde føre til Menneskehedens største og smukkeste humanitære Værk. Men skulde der ikke være levnet Profeten en jordisk Chance efter Værkets Fuldbyrdelse? Nej, Solferino havde mærket sin Mand. Den Glød, der tændtes under Chiesa Maggiores hvælvede Kirkebuer, var vokset til en flammende, fortærende Ild, hvis Skær lod den menneskelige Forfængelighed fremtræde i grel Belysning.

De vidt aabne Døre gled langsomt i. Nu fandtes der ikke mere Plads for denne Fallent, der havde forvaltet sit Pund saa slet, denne forhærdede Spekulant, der havde draget utallige Ofre med i sit Fald, godtroende Stakler, der havde handlet i blind Tillid til det straalende Navn Dunant, og som kun havde næret det ene beskedne Ønske: at tjene Penge uden Risiko. Var denne Dunant andet end en ny John Law? En Ferdinand Lesseps, der gennem Aar havde kæmpet mod Mistro og Skepsis, kunde tilgives nu, da Drømmen var ved at blive til Virkelighed, Storspekulationen til sikker Forretning – men en Dunant! Havde han ikke mødt den mest ubegrænsede Tillid, og havde han ikke sveget paa det skammeligste! Forargelsen var dyb og ægte. Det andet Kejserdømme var streng i sin Dom. Der fandtes undskyldende Momenter – ja, Forsvar – for Statskup, Deportationer, Decembermyrderier, for en Morny og Jeckers meksikanske Pengespekulation, for Undertrykkelse af frie Folkestammer, Lovbrud og svegne hellige Løfter – men der fandtes ingen Undskyldning for denne blege, spinkle Fallent, der stirrede mod de lukkede Døre med fortabte Øjne. Han stod berøvet alt: Forretning, Formue, Anseelse, Venner. Den 4. September 1870 skulde der falde en Dom i Frankrigs lovgivende Forsamling, og den 25. Maj 1871 skulde Jecker falde for Kommunardernes Kugler paa Enceinten, men Henri Dunants Dom faldt straks. De strenge Dommere fradømte ham det sidste han ejede: Æren. Der blev intet tilbage.

„. . . . I sin store Velvilje har Menneskene tillagt mig Talenter, som jeg ikke ejer. Man ansaa mig for at være

en dygtig Mand. Det forholdt sig paa stik modsat Vis. Jeg førtes paa Afveje gennem en alt for livlig Indbildningskraft, en alt for paavirkelig Natur og en alt for godtroende Indstilling. Man gjorde Fejl ved at nære Tillid til mig. Jeg havde indladt mig paa Ting, om hvilke en stakkels Litterat som jeg intet begreb, og jeg blev bedraget. Jeg kom til at lide frygteligt under Følgerne af min Uerfarenhed og min Lettroenhed, og dette saa meget mere som jeg gennem min egen Ulykke foraarsagede andre Personer Tab, Personer, som jeg havde haabet at kunne være til Nytte, og for hvilke jeg med Glæde havde ofret mit Liv, hvis jeg dermed havde kunnet bevare dem for Skade . . . ."

Man kan næppe paastaa, at det i særlig Grad er Selvbebrejdelse, der lyser ud af Ordene, snarere en skjult Anklage mod de „godtroende Medmennesker", en Anklage, der samtidig skal tjene som Forsvar for ham selv. Til sidst synes det dog at være en angerfuld Synder, der taler. Hans Sorg over at have tilføjet sine personlige Venner Tab er sikkert talt af et ærligt Hjerte. Flere af hans nærmeste Venner og Bekendte blev til en vis Grad draget med i Faldet, saaledes Vennen Basting, der i Foraaret 1863 havde købt Aktier i Mons-Djémila, men de faa Venner, der nægtede at deltage i Verdens ubarmhjertige Dom, var ude af Stand til at hjælpe nu. Enkelte søgte vel at faa en Hjælpeaktion i Gang efter Forslag af en Industrimand, Bourcart, og Kejseren lovede at betale Halvdelen af Gælden, men Aktionen naaede næppe ud over det forberedende Stadium. De lukkede Døre var omhyggeligt laasede.

Verdensudstillingen paa Marsmarken aabnedes under

megen Højtidelighed. Alfred Krupp, hvis Værker i Essen allerede beskæftigede omkring de otte Tusind Mand, præsenterede sine nyeste Vidundere i Martin- og Bessemerstaal. Hans Kæmpekanon modtog Udstillingens Grand prix. Den internationale Komité i Genève havde blot udstillet nogle Tryksager, men opnaaede dog ogsaa Grand prix og Guldmedaille som Stifter af Røde Kors. Henri Dunants laurbærkransede Buste, der stod i en af Salene, modtog ligeledes Grand prix.

Efter Opfordring fra den internationale Komité var der i Forbindelse med Verdensudstillingen arrangeret en Udstilling af de nationale Røde Kors Komiteer. Nitten forskellige Komiteer udstillede mere end 600 Stykker Sanitetsmateriel, men dette viste sig dog at lide af saa fremtrædende Mangler, at det gav Anledning til store Forbedringer.

Paa Røde Kors Konferencen, der afholdtes under Udstillingen, kom *Fredsopgaverne*, Dunants store Tanke, atter paa Tale. Det blev bestemt, at disse Opgaver skulde bestaa i Hjælp ved Katastrofer, og at der skulde indledes et Samarbejde med de katolske Ordener, Johanniterne og Wicherns evangeliske Diakoner. Kongressen tildelte Florence Nightingale en Guldmedaille som Paaskønnelse for det banebrydende Arbejde. Naturligvis blev der ogsaa tænkt paa Henri Dunant, Aarhundredets største humanitære Navn. „Lad ham dø paa sine Laurbær!" anbefalede en Genfer.

Den 25. August 1867 modtog Gustave Moynier et Brev: Henri Dunant udmeldte sig af Komiteen! Da Dunant tre Aar tidligere havde opsagt sin Medvirken til yderligere Arbejde, havde Komiteen betragtet det som en Katastrofe.

Nu kom det som en Befrielse. Et stadigt vanskeligere Samarbejde var naaet til Vejs Ende. De strenge Genfere var ubønhørlige i deres Dom. I deres fromme Bevidsthed blev Dunants ulykkelige Skæbne en Besudling af Røde Kors, en Skændsel mod det Værk, der gennem Aar havde løftet sin Fane ren og uplettet. Han maatte dø paa sine Laurbær. Der fandtes intet Asyl for Fallenter i Calvins og Rousseaus Stad. For sidste Gang kunde Henri Dunant skue ud over sin smukke Fødeby, over de sneklædte Tinder i Savojens Alper og Solnedgangen over de fjerne Jurabjerge, for sidste Gang kunde han betragte Rhones blinkende Sølvbaand, der snoede sig under de gamle Broer, Paladsruinerne paa Ile og Kathedralen Saint-Pierre, der aftegnede sig skarpt mod den mørkeblaa Efteraarshimmel. Han skulde aldrig gense sin Fødeby.

Paris, Dunants „La Ville Lumière", der havde oplevet hans straalende Ophøjelse, skulde ogsaa komme til at dække hans dybe Fornedrelse. De kommende Aar skulde i fuldt Maal lære den nu fyrretyveaarige Genèvepatricier Livets Skyggesider, hele det bundløse Dyb af Sult, Fattigdom og menneskelig Elendighed, der skjuler sig under Verdensbyens straalende Overflade. Det blev en endeløs Række af Lidelser og Savn, en trøstesløs Tilværelse uden Haab eller Udsigter.

„. . . . Jeg lærte selv at kende Parisverdenens Nød og Elendighed, om hvilke jeg i min Ungdom havde læst Skildringer, men dengang anset for at være Indbildningsfostre i Forfatternes Hjerner. Siden Ulykken ramte mig, blev jeg tvunget til at føre et elendigt Liv og prøve alt. Ogsaa jeg

har tilhørt de Mennesker, som kun i smaa Portioner tør bide af den Brødskorpe, som ligger gemt i Frakkelommen, som farver sine luvslidte Klæder med Blæk, hvidter sin Flip med en Smule Kridt, stopper Papir i en lurvet Hat, der er blevet alt for stor, og mærker Vandet, der siver ind gennem Skosaalerne. Ogsaa jeg har tilhørt dem, der ikke længere kan faa Kredit i Spisekøkkenet og om Aftenen ved Hjemkomsten ikke kan faa udleveret Nøglen til Hotelværelset, fordi de ikke har betalt Lejen, som maa krybe i Seng uden Lys, som maa døje en Kamin, der giver mere Røg end Varme, og som ødelægger Maven, fordi de ikke har tilstrækkeligt at spise eller har spist fordærvet Mad. Den frygteligste Følelse af alle er maaske den, at et Menneske, som trods sin Fattigdom lider af en vis Stolthed, mærker, at hans Klæder slides til Trevler, men ikke er i Stand til at skaffe sig nye. Nat efter Nat er jeg blevet tvunget til at tilbringe under aaben Himmel, da jeg ikke kunde betale Lejen for mit Værelse og altsaa ikke vovede at vende tilbage til mit Hotel, der var beliggende i et af Paris' tarveligste Kvarterer. Ofte, naar jeg overvældedes af Træthed, havde jeg intet andet at gøre end at søge Tilflugt i en af de store Jernbanestationers Ventesale, der var aabne hele Natten som Følge af de mange Nattog. Under disse Forhold lærte jeg i Sandhed at beklage de fattige . . . ."

Hvilket trøstesløst Blad af Lidelsernes Bog slaar han ikke op for os, denne Ener blandt Verdensbyens navnløse Tusinder. Hans Plads var ikke mere ved Bordene foran de elegante Boulevardrestauranter, ikke under Prismernes Skær i de guldforsirede Saloner eller blandt det mondæne Publi-

kum i Boulogneskoven, hvor Luvslidthed og hullede Sko rangerede mellem Dødssynderne. Nu gnavede „Kongernes Ven" sin tørre Brødskorpe i Skyggen af de faldefærdige Rønner, stjal en Smule Solskin paa Boulevardernes Bænke og lagde sine trætte Lemmer til Hvile paa Jernbaneventesalens haarde Briks. Det var et nyt Afsnit af et bevæget Liv, lidelsesfyldte Aar, hvor Henri Dunant fuldt ud sonede Verdens ubarmhjertige Dom. Æresgæsten fra Johanniternes fornemme Tribune vandrede nu rundt som en hjemløs Stakkel i Paris' trange Baggader, vovede sig ikke hjem til det billige Kammer, hvor en skældende Vært forlangte sine faa Francs. Genèvepatricieren kæmpede nu sin haabløse Kamp mod Huller, Pletter og Trevler, en stille og ubemærket Kamp, der ikke fulgtes af en Verdens Sympati eller applauderedes fra de kongelige Gemakker. Han maatte mindes Dantes Ord: at ingen større Smerte kan tænkes end at mindes Lykkens Tid i Ulykkens – og dog skulde det blive netop denne Smerte, der bragte ham til Erkendelse af nye Livsværdier. For Henri Dunant blev hele Livet en Skole, han selv Eleven, der aldrig blev udlært. Ulykken kunde have kuet Aanden, den kunde have skabt en samfundsstormende Revolutionær – ja, den kunde vel have skabt en Selvmorder, der opgjorde sit Livs Regnskab i Seinens mudrede Bølger, mens den angrende Verden stod rede med Martyrglorien. Men Henri Dunant søgte ingen af disse Udveje. Lidelserne kuede ikke hans Aand. Han blev stor i Ulykken.

Et lille Eksempel belyser det bedre end mange Ord. Gennem hele sit Liv havde Dunant været yderst omhyggelig

med sin Paaklædning og ydre Fremtræden, soigneret, gennemført, klædt efter Tidens Forskrifter, vel vidende, at det 19. Aarhundredes Profet muligvis blev dømt efter sit Indre, men ikke sjældent modtaget efter sit Ydre. For den fattige Dunant blev dette Spørgsmaal nu af ulig større Interesse end Sult, Sygdom og Natlogi under aaben Himmel.

„. . . . Den frygteligste Følelse af alle er maaske den, at et Menneske, som trods sin Fattigdom lider af en vis Stolthed, mærker, at hans Klæder slides til Trevler men ikke er i Stand til at skaffe sig nye . . . .", og alligevel ser vi den lurvede Dunant, med den kridtede Flip og de hullede Sko, flere Gange holde Foredrag rundt i Landets katolske Ungdomsforeninger eller filantropiske Sammenslutninger, der forargede udtalte deres Beklagelse over Rejseprædikantens derangerede Udseende. For det ærekære Menneske har denne Prøvelse ikke været den mindste, og alligevel ser vi *Aanden* sejre over Stoltheden og menneskelig Forfængelighed. Den udvikledes i rigt Maal under Ydrets Forfald.

Allerede et Par Maaneder efter sin Udmeldelse af Genèvekomiteen tumlede Dunant med nye og opsigtsvækkende Fremtidsplaner. I Oktober 1867 grundede han „Bibliothèque internationale universelle".

„. . . .Vor Tid har oplevet, hvorledes en ny Verden fødes, en af de internationale Ideers Verden, som for hver Dag bliver større. Takket være disse Ideer har en Verdensudstilling, en Kanal ved Suez, Foreninger til Hjælp for saarede Soldater, internationale Kongresser og Centraler kunnet skabes . . . . Det er derfor nødvendigt at udgive en fuldstændig Samling af de Mesterværker, som er blevet

skabt af Menneskeaanden .... Vi vil afstedkomme en virkelig Aandens Verdensudstilling, paavise for hele den civiliserede Menneskehed, hvorledes Udviklingen skrider fremad, samle alle Nationers og alle Perioders videnskabelige og litterære Mesterværker .... Ved at paavise, at hvert Folk har arbejdet paa og bidraget til Civilisationens Fremgang, udrydder vi mange Fordomme og øger Forstaaelsen mellem Nationerne. Saa haaber vi at kunne bevirke, at Fred og Retfærdighed efterhaanden vil komme til at herske i Nationernes Forhold til hverandre ....“

Ideen var ikke et Ønske om Virkeliggørelse eller yderligere Udformning af den store Dantons Ord, at „næst efter Brød er Folkets første Behov Oplysning“ – de Ord havde fundet sin *nationale* Løsning i Nationalkonventets Lov af 3. Brumaire om Statsundervisning – men et inderligt Ønske om *international* Forstaaelse, bygget paa ovennævnte Program, en modnet Udformning af den pure Ungdoms store Tanke: den internationale Brevveksling. Mange Smaastier fører til Pacifismens tornestrøede Landevej. Dunant havde paany betraadt den ene af dem.

„....Vi, Grundlæggerne af Bibliothèque internationale universelle, anser dette for at være vor Opgave ....“ Dunants Tragedie kunde næppe fremtræde i mere grel Belysning: Han lod Programmet undertegne af en fingeret Komité!

15. Kapitel

SEDAN – 4. SEPTEMBER 1870 – BISMARCK OG FAVRE – DUNANTS HJÆLPEFORENING – GENERAL TROCHU – DUNANTS REVOLUTIONERENDE FORSLAG – BREVE TIL KEJSERINDEN – DUNANT BLIVER PAANY „ÆRESMEDLEM" – DET FRANSKE RØDE KORS' FIASKO – MISBRUG AF DET RØDE KORS – BELEJRINGEN – BOURBAKIS ØSTARMÉ – „KOMMUNEN" – RÆDSLERNE I PARIS – DUNANTS INDSATS FOR KVINDER OG BØRN – DEN SIDSTE KAMP

Den 3. September 1870 naaede en utrolig Nyhed Paris: Kejseren havde kapituleret ved Sedan og befandt sig med over 100.000 Mand i tysk Fangenskab. Pariserne blev først lamslaaede, og saa rasede de. Tiden var kommet.

Det var en gammel og nedbrudt Mand med Dødens Stempel paa den ligblege Pande, en Mand uden Haab, der steg til Hest ved Sedan for at kæmpe den sidste Kamp mellem sine Soldater. Pint af de voldsomste Stensmerter, med fortrukket Ansigt og Haaret og Skæg i vild Uorden, formaaede han næppe at holde sig oprejst paa Hesten. Soldaterne segnede omkring ham, men ingen barmhjertig Kugle fandt Vej til denne sammensunkne Skikkelse, der af Skæbnen var viet til en mere pinefuld Død. Med fortvivlede Øjne red han frem og tilbage mellem Batterierne, ringeagtende Død og Lemlæstelse. Da han to Aar senere blev opereret for første Gang, udbrød den berømte engelske Kirurg, Sir Henry Thompson: „Kejseren var en sand Helt, da han forblev i Sadlen under Sedanslaget. Pinslen maa have været uafbrudt. Jeg har aldrig set noget lignende!" Elleve Aar i Forvejen havde den unge Franz Joseph grædt

ved Solferino i Beskæmmelsen over Nederlaget. Nu havde Skæbnen indhentet hans sejrrige Modstander. Taarerne strømmede over det furede, forpinte Ansigt, mens Blikket søgte de kæmpende og faldende Soldater[24]). Skæbnen skulde kue denne forunderlige Monark, gøre ham ydmyg, ærlig og selvbebrejdende, og hans sidste pinefulde Leveaar i engelsk Landflygtighed kom i ikke ringe Grad til at paavirke det Billede, der vil blive staaende af ham i Historien. „. . . . Man har sagt, at det vilde have været bedre for mit Navn og mit Dynasti, om vi alle var blevet begravet under Sedans Ruiner. Det er muligt. Folkene elsker stundom deres Fyrster lige saa meget for Erindring om store Ulykker, de har gennemgaaet i Fællesskab, som for de Velgerninger, de har modtaget af dem. Men Visheden om, at jeg kunde have frelst disse heltemodige Mænd og ikke havde gjort det, vilde min Samvittighed aldrig have tilgivet mig, særlig naar det var sket for at højne Husets Prestige . . . .“

Den 4. September tordnede Advokaten, Jules Favre, fra Tribunen i den lovgivende Forsamling: Afsættelsen af Kejseren og hans Dynasti, Republik! Forvirringen og Ophidselsen var komplet, og Favre brølede til sidst af sine Lungers fulde Kraft: „Dette er ikke det rette Sted til at proklamere Republikken. Det maa ske fra Raadhuset. Følg mig, jeg skal føre an!“ Fulgt af en hujende og raabende Sværm begav en Del af Medlemmerne sig til Raadhuset, hvor Republikken proklameredes, og en ny Regering dannedes af Deputerede fra Paris, bl. a. Jules Favre, Gambetta, Picard, Rochefort og Jules Simon. Paris' Guvernør, den bralrende General Trochu, der i tre Uger havde spillet sit ned-

værdigende Dobbeltspil, beholdt sin Stilling og udnævntes samtidig til Krigsminister. En 19-aarig Epoke, hvilende paa Edsbrud, var endt, men disse Pariserpatrioter, der i ædel Harme knuste Kejserdømmet, tilranede sig Magten uden Lov og Ret, under en hujende Bandes Beskyttelse. Jules Favre, Orsinis glimrende Forsvarer, skulde ikke komme til at høste større Hæder som Udenrigsminister, og Trochu sveg sin Ed og sin Pligt i den afgørende Stund, hvor han skulde have ydet Kejserinden Beskyttelse. Faa Timer i Forvejen havde han med Patos erklæret: „Deres Majestæt, Farens Time er kommet! Vi vil gøre vor Pligt!"[25])

Begivenhederne i Frankrig udviklede sig med rivende Hast. Den 14. September viste de første preussiske Tropper sig foran Paris, den 17. gik de over Seinen ved Villeneuve, og tre Dage senere var Verdensbyen indesluttet. Favre havde allerede givet en Forsmag paa sin Statsmandskunst, da han opsøgte Bismarck ved det fjendtlige Hovedkvarter i Ferrières for at forhandle om Fredsbetingelser. Bismarck havde vist sig ubøjelig i sine Fordringer og anbefalet den nybagte Minister at vende tilbage til „La Populace". Trods flere Udfald og Smaaskærmydsler sluttedes dog ubarmhjertigt den preussiske Jernring om Paris. Den sidste kejserlige Handelsminister havde været en forudseende Mand. Der var blevet foretaget uhyre Indkøb til Byens Forsyning af Kvæg, Foder, Korn og alle Slags Levnedsmidler. Alle Magasiner, Pakhuse og Kældre var fyldte, der fandtes mægtige Kuloplag, og indenfor Enceinten var der ved Belejringens Begyndelse 24.000 Stykker Hornkvæg og 15.000 Faar, der stod tøjrede i lange Rækker paa Boulevarderne eller gik

løse omkring i de offentlige Haver. Paris var velforberedt til en lang Belejring.

De politiske Klubber skød op som Paddehatte, og radikale Elementer som Flourens, Delescluze og Vermorel fordrede „Kamp til det yderste" og udstødte Trusler mod Regeringen, der vilde forhandle. Den 20. September saa Regeringen sig nødsaget til at udstede en Proklamation, underskrevet af samtlige Medlemmer, der lovede „ikke at vilde afstaa hverken en Tomme af Territoriet eller en Sten af Fæstningen!" Den følgende Dag stiftede Henri Dunant sammen med Baron de la Tucque en „Hjælpeforening for mobiliserede Borgere". Foreningens Formaal var i Begyndelsen at tjene som Oplysningscentral for Soldaterne, udstyre dem med varme Underbenklæder, en Forbindingspakke o. s. v.

Krigen havde pludseligt og voldsomt revet Dunant ud af den Sløvhedstilstand, der var blevet den endelige Følge af Modgang, Fattigdom og Sult. Den 17. August var General Trochu under et Besøg i Kejserens Hovedkvarter ved Chalons blevet udnævnt til Guvernør i Paris. Napoleon havde vist mere Betænkelighed end den ærlige MacMahon, der havde tilraadet denne Udnævnelse af sin gamle Vaabenfælle fra Krim- og Italienskrigen – de havde begge deltaget i Stormen paa Malakoff Taarnet den 8. September 1855, hvor Trochu var blevet saaret – men Kejserens Betænkeligheder skulde dog vise sig at være fuldt berettigede. Efter Trochus Tilbagekomst til Paris henvendte Dunant sig til denne sin gamle Fortaler og anmodede ham om at kundgøre Genferkonventionens Artikler i det officielle Regerings-

blad, Moniteur Universel, men den 20. August modtog Dunant det Svar, at man ikke nu havde Tid til at beskæftige sig med den Slags Spørgsmaal! Endda skulde den samme Trochu i de kommende Maaneder udmærke sig ved at udstede et Utal af bombastiske Proklamationer og frasefyldte Opraab, der fyldte Bladenes Spalter og lyste fra alle Byens Mure og Plankeværker. (Trochu kendte de rette Midler til at befæste den store Popularitet, han besad i den letfængelige Pariserbefolkning, men paradoksalt nok er ogsaa Dunant faldet i Henrykkelse – i „Erindringer fra Solferino" – over en af Generalens forlorne Udgydelser, en højtsvungen Proklamation, udstedt ved Indledningen til det italienske Felttog.)

Dunant lod sig ikke slaa ned af Svaret. Inspirationens hellige Ild, der tændtes ved Solferino, havde vel blot ulmet som svage Gløder gennem de lidelsesfyldte Aar, men nu flammede den op paany, klarere og stærkere end nogen Sinde. Samme Dag skrev han til Kejserinde Eugénie: „*Vil Deres Majestæt ikke anse det for at være af stor Betydning, hvis man foreslog Preussen at neutralisere et vist Antal Byer, hvortil man kunde sende de saarede? Disse vilde paa den Maade forblive uberørte af alle uforudsete Hændelser under Kampen, og den Civilbefolkning, som paatog sig at pleje dem, vilde blive delagtige i den Beskyttelse, som Genferkonventionen tilsiger.*"

Hvilken storslaaet Tanke! Den viser paany Henri Dunant uendelig langt forud for sin Tid. I al sin Enkelhed er Planen epokegørende. Dens Virkeliggørelse vilde betyde et uendelig stort Skridt frem ad Humanitetens Vej, og dog indeholdes Paragraffen ikke i 3. Genferkonvention af 27. Juli

1929! Krigsteknikken har i det 20. Aarhundrede kunnet fejre stedse større Triumfer, Ødelæggelsesredskaberne har naaet den højst tænkelige Effektivitet, og Flyvevaabnet er gennem en næsten ufattelig Udvikling naaet til den Ydeevne, der synes at varsle den totale Tilintetgørelse, ikke blot for Sprængbombernes militære Maal, men for alt levende indenfor en Radius af forfærdende Størrelse. Skulde Virkeliggørelsen af Dunants Plan da ikke synes mere paakrævet end nogen Sinde? Skulde Berettigelsen af dette Forslag, fremsat i 1870, ikke synes større i 1941? Spørgsmaalet staar stadig aabent og venter paa den Løsning, der skal fastslaa, at Humaniteten har fulgt Udviklingen af den moderne Krigsteknik. Det 20. Aarhundredes krigsførende Magter kan vel med fuld Ret henvise til Genferkonventionens skarpe Begrænsning af Krigens Følger, men tør de med samme Ret paastaa, at denne Begrænsning modsvarer Tidens Krav, d. v. s. den absolut nødvendige Erkendelse af det moderne Krigsvaabens Udvikling og tilintetgørende Effektivitet?

Lad os belyse det gennem et nærliggende Eksempel. I den mekaniserede Krig er Olie- og Benzindepoter i første Række mellem de „militære Maal" og derfor i særlig Grad udsat for de fjendtlige Bombeflyveres Aktion. Trods dette ser vi Hospitaler og Lazaretter, tydeligt markerede med det røde Kors, beliggende omend ikke i umiddelbar Nærhed saa dog i samme By som disse „militære Maal", ligesom Troppetransporter, Olie- og Benzinforsendelser o. s. v. foregaar over Byens Banenet, der som oftest i den fjendtlige Hærberetning vil figurere som „vigtigt Jernbaneknude-

punkt". Da den moderne Bombemaskine af det lige saa moderne Antiluftvaaben tvinges op i en Højde, hvorfra Sigtet mod Maalet *maa* blive af problematisk Værdi, indtræffer med Mellemrum disse „beklagelige Fejltagelser", hvor de ulykkelige saarede, der skulde nyde Neutralitetens højeste Beskyttelse, begraves under sammenstyrtede Hospitalsmure eller bombesprængte Lazarettog. Der vil under disse Omstændigheder være rigt Grundlag for Beskyldninger, Modbeskyldninger, Forklaringer og ørkesløse Diskussioner, der først forstummer under Indtrykket af den næste „Fejltagelse". En Virkeliggørelse af Dunants Plan vilde totalt ændre disse Tilstande!

Hvilke Hindringer stiller der sig da i Vejen for denne Virkeliggørelse? Skriveren af disse Linier tør ikke rose sig af den nødvendige Indsigt i Spørgsmaalet, men følgende forekommer ham sandsynligt: Et Argument som „tekniske Vanskeligheder" vil ikke med Rette kunde fremføres i det 20. Aarhundrede, der i Sandhed har set større Vanskeligheder blive borteliminerede[26]). Gensidig Angst for Misbrug maa sikkert søges som den sandsynligste Grund, Mistanke om, at Modparten vilde falde for Fristelsen til at indbefatte Krigsmateriel, Oliedepoter, Benzinlagre og Troppekoncentrationer under Neutralitetens hellige Beskyttelse. Men skulde denne Begrundelse være tilstrækkelig for Nationer, der – omend i sørgelig spredte Tilfælde – fremhæver deres ridderlige Kampaand? Bevidst Krænkelse eller Misbrug af Røde Kors vil i de fleste Tilfælde være Tegn paa militær Svaghed, d. v. s. naar den krigsførende Magt, hvis militære Resultater glipper, tager sin Tilflugt til Terror. Bevidst

Angreb paa Røde Kors er en saa afskyelig Forbrydelse, at den ikke blot stiller Forbryderen udenfor den elastiske Folkeret, men udenfor hele det civiliserede Samfund. Ved en Virkeliggørelse af Dunants Idé vil enhver Undskyldning for Krænkelse eller Misbrug af Røde Kors blive umuliggjort. Den skyldige vil kunne stemples, ikke blot af Modstanderen men i hele Verdens offentlige Bevidsthed!

Kejserinden besvarede Dunants Henvendelse med at henvise til Indenrigsministeren, da hun ikke selv kunde beskæftige sig med Sagen. Svaret var ikke givet i den samme Aand, der havde dikteret hendes Ønske efter Søslaget ved Lissa, men den øjeblikkelige Situation gav dog Undskyldning for meget[27]).

Et Par Dage senere skrev Dunant et nyt Brev til Kejserinden: „Anser den franske Regering det ikke under de nuværende Omstændigheder for paakrævet, at man paa det nøjeste opfylder alle Punkterne i Genferkonventionen af 22. August 1864, som er ratificeret af alle Europas Stater?" Dunant nævnede de vigtigste Punkter og henviste især til Konventionens Artikel 5: „Den Cicilbefolkning i et Land, som paatager sig at pleje de saarede, skal skaanes og beholde sin Frihed", en Bestemmelse, der netop nu var af Interesse for Paris' Indbyggere. Til Slut gentog Dunant sit Forslag om Oprettelse af neutrale Pladser for de saarede. Kejserinden svarede ikke.

„Regeringen for det nationale Forsvar" af 4. September viste sig en Smule mere lydhør for Dunants Henvendelser. Den 11. September blev han modtaget af Jules Favre, som den følgende Dag lod Genferkonventionens Artikel 5 offent-

liggøre i „Journal officiel“ og udnævnte Dunant til Æresmedlem (!) af „Lægekomiteen for Nationalforsvaret“. Men Dunant havde faaet nok. Titler og Hædersbevisninger havde mistet al Interesse for ham. Nu havde han kun det ene Ønske: paany at arbejde til Gavn for Menneskeheden. „Hjælpeforeningen for mobiliserede Borgere“ blev Resultatet. Med Sorg maatte han erkende, at Genferkonventionen var glemt nu, da man havde den mest nødig, og at al Interesse og alle Bestræbelser blot gik ud paa at styrke Forsvaret, uden Tanke for de Ofre, der maatte blive den naturlige Følge. Ved Krigens Begyndelse havde det franske Røde Kors med al Tydelighed bevist sin komplette Mangel paa Organisation, Penge og Sygemateriel. Allerede den 23. Juni 1866 havde Napoleon udfærdiget et Dekret, hvorved den franske Hjælpeforening blev anerkendt som en almennyttig Institution, hele den kejserlige Familie havde tegnet sig paa Subskriptionslisterne, den højt agtede Mac Mahon havde overtaget Lederposten, og Dunant havde arbejdet utrætteligt paa en kraftig Udbygning af Foreningen, vel vidende, at Forberedelsen i Fredstid var en Betingelse for virkelig Effektivitet under Krig. Trods alle disse Bestræbelser var Hjælpeforeningen aldrig blevet andet end en højfornem Institution, pyntet med aristokratiske Navne, Ærespræsident, Vicepræsidenter og Sekretærer, en konturløs Skabning uden Maal eller Hensigter og uden Tilknytning til den store Befolkning. Den offentlige Indsamling til Røde Kors under Krigen gav egentlig det bedste Billede. Den indbragte kun syv Millioner Francs, mens der samtidig indsamledes det tidobbelte Beløb i Preussen! Den

franske Hærledelse var stadig Modstander af den frivillige Hjælp, Militærlægerne nægtede ikke sjældent at bære Røde Kors Armbindet i Felten, og selv om der ved Krigens Udbrud hurtigt blev udrustet tolv Ambulancer – uensartede og daarligt indrettede – saa formaaede det franske Røde Kors ikke at gøre sig fordelagtigt bemærket i Slagene ved Gravelotte, Saint Privat og Sedan. En Interpellation af Bréniers i Senatet druknede i Larm og Virvar.

Englænderne udmærkede sig særligt ved den hurtige og effektive Hjælp de som neutrale ydede de krigsførende Parters Røde Kors. Der indsamledes saaledes mellem syv og otte Millioner Francs, altsaa mere end det, Frankrig selv havde været i Stand til at præstere. Lord Vantage begav sig til Krigsskuepladsen. Han overrakte en halv Million Francs i det belejrede Paris, og den paafølgende Dag overleverede han et lignende Beløb i Versailles til Kong Wilhelm af Preussen, der udbrød: „De er sandelig upartisk!"

Lord Vantage synes – besynderligt nok – kun at have høstet de bedste Erfaringer med Hensyn til Organisationen og Effektiviteten af den frivillige Hjælp, ligesom han paastod at have mødt den dybeste Respekt for det røde Kors som Neutralitetstegn. Han siger bl. a.: „Jeg ledsagedes af en preussisk Officer gennem Forpostlinierne, da jeg rejste til en af Tyskerne belejret By for at hjælpe deres saarede og syge Fjender. Dette kunde ikke være sket, saafremt Genferkonventionen ikke havde gennemsyret Atmosfæren. For mig, der allerede havde oplevet een Krig, inden det gennem Konventionen skabte nye System var blevet fastlagt, blev Rejsen fra Le Havre til Paris en virkelig stor

Overraskelse. Under denne Rejse maatte jeg vel et Dusin Gange passere gennem begge Hærenes Forposter. Jeg behøvede aldrig at vente et eneste Minut, og det hvide Flag med det røde Kors respekteredes af alle, Soldater saavel som Bønder . . . .“

Det er interessant at sammenligne denne Udtalelse med en anden, meddelt af den tidligere omtalte John Furley, der ogsaa deltog i det frivillige, neutrale Hjælpearbejde. Furley udtaler, at han ingen Oplysninger kunde faa hos den franske Regering, at han ofte var udsat for Mistænksomhed, at han endog blev antaget for Spion, og at han selv maatte opsøge de Steder, hvor den frivillige Hjælp var paakrævet. Alt var planløst og uden Ledelse, og han gjorde ikke de samme Erfaringer som Lord Vantage med Hensyn til Neutralitetsmærket.

„. . . . Jeg maa her bemærke, at jeg efter Sedan aldrig bar Genferarmbindet, skønt jeg bestandig havde et stemplet Bind i min Lomme. Jeg havde saa ofte set dette Bind misbrugt, at jeg ærlig talt skammede mig ved at bære det!“

Senere gjorde Furley lignende Erfaringer i de tyske Linier. For Eksempel ankom der til Fronten en „irsk Ambulance“ under Røde Kors Flaget, men straks efter kastedes Forklædningen, og hele „Ambulancestyrken“ gik over til den franske Fremmedlegion! (30 Aar senere skulde Furley opleve nøjagtig det samme Misbrug under Boerkrigen.) Der foreligger tilstrækkelig Dokumentation for, at Furleys Fremstilling saa afgjort kommer Sandheden nærmest. Det preussiske Røde Kors oplevede derimod allerede nu sin tredie Krig, og dets Udvikling var saa stærk, at Johanniternes

Hjælp for første Gang blev af sekundær Betydning. Det var dog langt fra alle Kolonner, der naaede frem til Krigsskuepladsen, og der er næppe Tvivl om, at Hærens officielle Sanitetsvæsen var af langt større Betydning end den frivillige Hjælp. Flere af de frivillige Kolonner gjorde ogsaa Tjeneste paa Hjemmefronten, hvor de ordnede Transport og Pleje af de saarede, der ankom med Lazarettogene fra Frankrig. Hjælpearbejdet var saaledes langt bedre organiseret end i den franske Hær, men den Kendsgerning, at Johanniterne mistede den dominerende Stilling og trængtes noget i Baggrunden, gav sig ofte uheldige Udslag. Flere Gange kom det til Kompetencestridigheder mellem Johanniterne og Røde Kors, mellem begge disse og Hærens officielle Sanitetstjeneste, og mellem Officererne og de neutrale Hjælpekorps. Et Tilfælde som den „irske Ambulance" gjorde med god Grund Hæren mistroisk, og Hærledelsens Bebrejdelser ramte da ofte de uskyldige, der med lige saa god Grund følte sig krænkede. Krigen i 1864 havde været John Furleys „Lære i Krig", men 1870 viste ham med al Tydelighed, at den frivillige Hjælpetjeneste kun kan virke tilfredsstillende i Krig, saafremt den er tilstrækkeligt forberedt i Fredstid, en dyb Sandhed, som Henri Dunant havde fremholdt utallige Gange. De indhøstede Erfaringer skulde blive af største Betydning for Britisk Røde Kors.

De radikale Elementer i det belejrede Paris havde ingen Tillid til den selvbestaltede Regering, og de vandt stadig flere Meningsfæller. Den 3. Oktober indløb Efterretningen om Touls og Strasbourgs Fald, og det kom til Uroligheder foran Raadhuset. Da Gambetta, det eneste Regeringsmed-

lem, der havde nogen Magt over de yderliggaaende Partier, fire Dage senere forlod Byen i Luftballon for at organisere Forsvaret i Provinsen, kom det til nye Uroligheder, og Raabet: „Leve Kommunen!“ lød for første Gang gennem Gaderne. Den 30. Oktober naaede Raseriet til Kogepunktet. „Journal Officiel“ indeholdt følgende Regeringsmeddelelse: „Regeringen har lige modtaget den sørgelige Nyhed om Metz' Kapitulation. Marchal Bazaine og hans Armé har maattet overgive sig efter heroiske Anstrengelser, som Mangel paa Levnedsmidler og Ammunition ikke har tilladt dem at fortsætte. De er Krigsfanger . . . .“

Det var for meget for Pariserne. Republikken forraadt, Højforræderi! Stormklokkerne kimede, Rapellen lød gennem Gaderne, og Beboerne styrtede ud af deres Huse, Mænd og Kvinder, unge og gamle. Fra alle Kanter gik Strømmen mod Raadhuset. „Leve Kommunen! Leve Republikken! Leve Friheden! Ned med Forræderne!“ Den røde Fane foldedes ud. Dagen efter trængte Mængden under Anførsel af Flourens, Delescluze og Vermorel ind i Raadhuset, satte Regeringsmedlemmerne under Bevogtning og dannede en ny provisorisk Regering med Navne som Victor Hugo, Louis Blanc, Ledru-Rollin, Flourens og Delescluze. Faa Timer senere omringede Tropperne Raadhuset og befriede „Regeringen for det nationale Forsvar“.

Nøden og Elendigheden tiltog i de følgende Maaneder. I Slud og Kulde maatte Pariserne daglig stille sig op i Timevis for at afhente de smaa Kødrationer, der blev tildelt af Regeringen. Den, der havde Penge nok, led ingen Nød. Der var Handel med Fødevarer til Belejringens sidste

Dag, men Priserne skruedes i Vejret af forbryderiske Jobbere og Spekulanter. Efter de officielle Markedspriser Juleaften 1870 kostede et Blomkaalshoved 25 Francs, et Pund Smør 45, en Due 20, en Kanin 40, en Høne 60, en Gaas 150 og en Kalkun 160 Francs. I en ung demokratisk Republik fandtes naturligvis ogsaa Fødemidler i et mere demokratisk Prislag, saaledes at en Kat kunde købes for en Bagatel af 20 Francs, en Krage for 5, et Pund Hundekød for 3, og en Spurv endda saa billigt som 1,25 Francs. Endelig kunde der til Julemaaltidet købes en Rotte for 2 Francs.

Disse frygtelige Tilstande bedrede ikke Stemningen i Befolkningen. Nøden tiltog med Kulden, og for at fylde Fortvivlelsens Bæger til Randen begyndte Tyskerne den 5. Januar et skaanselsløst Bombardement af den ulykkelige By. Lige siden den 27. December havde Byens omliggende Forter været under Bombardement, men nu rettedes Ilden fra det svære Skyts mod Byens Indre bag Enceinten. 15.000 Granater dængedes ind over Tropper og Civilbefolkning, og paa Byens Sydside fandtes ikke en Kirke og ikke et Hospital, som var uskadte. Da Henri Dunant i 1866 havde overværet Festlighederne i Berlin, havde Kong Wilhelm med from Stolthed erklæret: „Jeg var den første af Europas Fyrster, der interesserede mig for og opmuntrede Deres Arbejde, men jeg havde ikke troet, at vi saa snart skulde faa Anvendelse for det." Nu befandt Henri Dunant sig midt i den fromme Monarks Ildregn. Fire Dage efter Bombardementets Begyndelse udsendte Jules Favre en flammende Protest og kaldte det for „unødigt Barbari", men

tre Maaneder senere var samme Favre Medlem af den Regering, der gav Ordre til fornyet Bombardement af Byen! Han talte ikke om Barbari, da Kanonerne rettedes mod hans egne Landsmænd. Ogsaa paa det Tidspunkt skulde Dunant befinde sig i Ildregnen, muligvis funderende over den af Favre offentliggjorte Artikel 5 i Genferkonventionen.

Det franske Røde Kors, der havde givet saa mange triste Beviser paa Uduelighed og slet Organisation, naaede heller ikke under Bombardementet at komme paa Højde med Situationen, endskønt de 15.000 Granater krævede et relativt ringe Antal Ofre: mindre end 1000 dræbte og saarede. Der var dog Tegn paa nogen Bedring af Forholdene, og foruden i Paris virkede de frivillige Røde Kors Kolonner ved de „flyvende Ambulancer" i Provinsen og ved de forskellige Forplejningsdepoter.

Den 18. Januar 1871 kronedes Kong Wilhelm af Preussen til tysk Kejser i Spejlsalen i Versailles, og den 28. Januar undertegnedes Vaabenstilstanden. Jules Favre skulde give nye Beviser paa sin Statsmandskunst i Traktatens Paragraf 1 og 7. Artikel 1 fastslog Vaabenhvilen mellem Frankrig og Tyskland, fastsatte Demarkationslinie for Hær og Flaade, men undtog de østlige Departementer, Doubs, Jura og Côte d'Or samt Fæstningen Belfort. Her stod netop Østarméen under General Bourbaki, som Favre vilde give „frie Hænder til Handling". Arméen var netop ved at trække sig tilbage langs den schweiziske Grænse, da Efterretningen om Vaabenhvile indløb – uden Bemærkning om den „undtagne Østarmé"! Bourbaki gav Ordre til at

standse Tilbagetoget, og da han endelig modtog Meddelelse om „Undtagelsen", var det for sent. Preusserne havde trukket store Forstærkninger til, og Bourbakis udmattede Armé var omringet. Den overskred den schweiziske Grænse og blev afvæbnet. Modtagelsen og Behandlingen af de firs Tusind frysende og udmattede Soldater blev et glimrende Bevis paa den enestaaende Organisation, der fandtes i Schweiz under Moyniers Ledelse.

Traktatens Artikel 7 bestemte: „Nationalgarden beholder sine Vaaben. Paris' Bevogtning og Ordenens Opretholdelse overdrages den." Jules Favre slog sig paa Brystet og erklærede: „*Jeg* svarer for Nationalgarden!" For et Øjebliks Popularitet ofrede han sit Lands Sikkerhed: „Kommunen"s Spøgelse hævede sig over Paris. Den 1. Marts holdt Tyskerne Sejrsindtog i Paris. Med flyvende Faner og til Tonerne af Pariser Indtogsmarchen fra 1814 rykkede 30.000 Mand ind under Triumfbuen, over Champs Elysées, Place de la Concorde til Rue de Rivoli. De blev modtaget af en By i Sorg. Gaderne, hvorigennem Tropperne passerede, laa øde og mennesketomme, sorte Faner havde afløst Tricoloren, og Statuerne paa Place de la Concorde bar sorte Slør for Ansigterne. Samme Dag ratificerede Nationalforsamlingen de forelagte Fredpræliminærer, og den 3. Marts om Morgenen forlod Tyskerne Byen. Jern og Blod havde paany afgjort Tidens Spørgsmaal. Tændnaalsgeværet havde besejret Chassepot Geværet.

Den 24. Februar 1871 havde yderliggaaende radikale Elementer, Medlemmer af „Internationale" og Repræsentanter for Nationalgarden dannet en „Centralkomité" i

Paris. Forsamlingen havde vedtaget: „Nationalgarden protesterer gennem sin Centralkomité mod ethvert Forsøg paa Afvæbning og erklærer, at den om fornødent vil sætte sig imod det med Vaabenmagt." Efter Mødet havde Deltagerne begivet sig til Bastille Pladsen, hvor de havde nedlagt Evighedsblomster for Foden af Søjlen, til Minde om Aarsdagen for Revolutionen i 1848. Samtidig aflagde de en højtidelig Ed paa at ville kæmpe for Republikken til det sidste. Stemningen i Nationalgarden var afgjort for at yde væbnet Modstand mod Tyskernes Indmarch, men Centralkomiteen krævede ubetinget Ro og Orden, og Ordren blev efterkommet. Komiteen havde bevist, at den var i Besiddelse af en Magt, der skulde faa frygtelige Følger.

Den 18. Marts brød Oprøret ud. Regeringen i Versailles vilde bortfjerne en Del Kanoner, der stod opstillede paa Montmartre, og udsendte til det Formaal et Linieregiment og en Chasseurbataillon under Kommando af General Lecomte. Nationalgardere og Civilpersoner samledes efterhaanden for med Magt at hindre Kanonernes Bortkørsel. Generalen gav til sidst Befaling til at give Ild mod Sværmen, men der faldt dog blot nogle enkelte Skud. Et Par Timer senere blev der i Rue des Rosiers nedsat en „Krigsret" under Forsæde af Bergeret, en Officer i Nationalgarden. Denne „Krigsret" skulde dømme General Lecomte, der som Soldat havde efterkommet sin Ordre, og en anden General, Clément Thomas, hvis Forbrydelse bestod i, at han i civilt Antræk havde betragtet Bygningen af en Barrikade og derfor maatte anses for Spion! Ingen af „Retten"s Medlemmer turde dog paatage sig Ansvaret for en Dom.

Paa alle Maader søgte man at vinde Tid, men pludselig trængte en vild, blodtørstig Sværm ind gennem Døren, trak Generalerne ud i en lille Baghave og skød dem op ad Muren. Denne Ugerning fik vel ingen afgørende Betydning for Oprøret, der allerede havde bredt sig over de fleste af Byens Kvarterer, men den udelukkede enhver Tanke om Forsoning og fredelig Forhandling. Ingen vilde vedkende sig Ansvaret for den modbydelige Forbrydelse, hverken Bergeret, Centralkomiteen eller Nationalgardens Medlemmer. Til sidst saa man ingen anden Udvej end at skyde Skylden paa Mairen i 18. Arrondissement, men den stakkels Mand kunde dog klare for sig paa tilfredsstillende Maade. Et lille halvt Aarhundrede senere skulde den samme Mand komme til at diktere *sine* Fredsbetingelser i Versailles. Hans Navn var Georges Clémenceau.

Paris havde kastet alle Broer af bag sig og laa nu mellem to Fjender: Versailles Regeringen med de endnu relativt svage Troppestyrker paa den ene Side og Tyskerne i en Linie fra Charenton til Saint Denis paa den anden. Regeringen var endnu svag, idet den afventede Forstærkning af de hjemvendende Krigsfanger, men Tyskerne var saa meget stærkere, og et Regeringsorgan i Berlin havde allerede den 17. Marts truet med Besættelse i Anledning af, at en tysk Jøde var blevet kastet ud af Børsen i Paris – „da den franske Regering synes at have de bedste Hensigter, men ikke tilstrækkelig stærk til at beskytte Tyskerne." Den 26. Marts fandt Valgene til Kommunen Sted, og da Resultatet blev kendt, kunde et af de valgte Raadsmedlemmer, Jernstøberen Assi, udraabe fra Raadhuset: „I Folkets Navn

– Paris' Kommune er oprettet!" Rædselsherredømmet nærmede sig med raske Skridt.

Den 2. April begyndte Fjendtlighederne, nærmest ved en Tilfældighed. Versailles Arméens Overkirurg, Pasquier, blev skudt ned af Kommunarderne, da han alene befandt sig i Nærheden af Neuilly, hvor der var givet Ordre til Oprettelse af en Ambulance. General Vinoy gav straks Ordre til Angreb, og efter en heftig Kamp blev Kommunarderne kastet tilbage mod Voldene. Dagen efter lod Kavalerigeneral, Marquis de Gallifet[28]), nogle fangne Kommunarder skyde og udstedte følgende Dagsbefaling: „Krigen er begyndt af Paris' Røvere. Jeg erklærer disse Mordere en skaanselsløs Krig. Jeg har statueret et Eksempel, maatte det have gavnlige Følger. Glem ikke, at Landet, Loven og Retten er med Versailles og Nationalforsamlingen og ikke med den latterlige Forsamling, der kalder sig Kommunen." Men Kommunen blev ikke Gallifet Svar skyldig: „Borgere! De kongeligsindede i Versailles fører ikke Krig mod jer som civiliserede Mennesker, men som Vilde. De dræber Fanger og saarede, skyder paa Ambulancer, vender Kolben i Vejret og fyrer saa, naar vore Tropper tillidsfuldt nærmer sig. Borgere! Kommunen stoler paa jer, som I kan stole paa Kommunen."

Den frygtelige Borgerkrig var begyndt. Den skulde stige til et Raseri og Vildskab af uanet Styrke, en bestialsk Udryddelseskrig og skaanselsløs Nedslagtning af Modstanderne. Regeringen i Versailles havde intet at lade Kommunen høre: der blev begaaet umenneskelige Grusomheder paa begge Sider. Beskyldningerne var som oftest kun alt for

sande, naar der blev talt om fyldte Sprængpatroner, Petroleumsgranater, Mord paa Fanger og saarede, Voldtægt mod Nonner og Sygeplejersker, Beskydning af Ambulancer og Sanitetsmateriel, Læger og Personale. Havde Liniearméen en Gallifet, havde Kommunen til Gengæld en Raoul Rigault, en 25-aarig Student, der var blevet udnævnt til Kommunens Procureur. Det unge Menneske, der hidtil havde gjort sig ufordelagtigt bemærket ved sit vilde Liv og sin paatrængende, men haabløse Tilbedelse af Skuespillerinden Sarah Bernhardt, startede sin nye Virksomhed paa det smukkeste ved at forbyde Hazardspil, „der lagde Arbejdernes Hjem øde", men snart skulde hans onde, voldsomme Karakter folde sig ud i blodig Blomst, til en Kommunens Fouquier-Tinville, hvis blotte Navn var en Rædsel. Kommunen lod bekendtgøre, at den vilde besvare Nedslagtning af saarede og Fanger med Henrettelse af Gidsler – tre for hver Kommunard!

Straks efter Fjendtlighedernes Begyndelse den 2. April erklærede Kommunen Kirke og Stat for adskilte og Kirkegodset for Nationalejendom. Rigault begyndte straks sin Jagt paa Præsterne, der var velegnede Gidsler. Den 4. April arresteredes Paris' Ærkebiskop, Darboy, og hans Bolig blev plyndret, mens han selv førtes til Mazas Fængslet. Derefter kom Turen til Præsten ved Madeleine Kirken og samtlige Præster ved Saint-Pierre-de-Montmartre, og i Løbet af kort Tid sad flere Hundrede Præster i de parisiske Fængsler. Deres kvindelige Tyende og Kvinder, der blev antruffet i deres Boliger, blev sendt til Saint Lazare, en Anstalt for prostituerede og løsagtige Kvinder. Rigault havde ikke mere

nødig at udforme en Anklage. En svag Mistanke eller udtalt Formodning var mere end nok til at bringe „kongeligsindede“ og „Spioner“ paa Anklagebænken. Rigault prøvede ogsaa paa at skræmme Sarah Bernhardt, men blev dog haanligt sat paa Døren.

Forholdene blev stadig værre. Det nyttede kun lidt, at Kommunen med Stolthed erklærede, at „der intet Tyveri havde fundet Sted i Paris gennem de sidste tre Uger“, naar den samtidig selv plyndrede fem Assuranceselskabers Pengekasser eller rekvirerede de nødvendige Millioner fra Banken. Det blev kun en tom Demonstration, da „Folket“ og Nationalgarden – midt under blodige Myrderier, Massearrestationer og Dødsdomme – brændte Guillotinen for Foden af Voltaires Statue. I sit Blad, „Le mot d'ordre“, skrev den uforbederlige Rochefort da ogsaa ironisk: „Denne Autodafé synes ikke at være til stor Nytte, naar vi dog beholder Dødsstraffen og kun erstatter Guillotinen med Chassepot Geværet, der arbejder glimrende.“ Udenfor Voldene rasede Kampen med stedse større Vildskab og Uforsonlighed. Det franske Røde Kors havde lige fra Borgerkrigens Begyndelse erklæret at ville hjælpe begge Partier, men Kommunen beskyldte det for at bruge „svækkende Midler“ til saarede Kommunarder, og Røde Kors trak sig bort fra Byen og stillede sig til Versailles-Hærens Disposition. Uden den nødvendige Dokumentation maa vi formode, at Kommunens Beskyldning var ugrundet, men Mistanken var under de øjeblikkelige Forhold fuldt forstaaelig. Krigen havde kunnet opvise adskillige Misbrug af Røde Kors, og den franske Hjælpeforenings aristokratiske Tilsnit

var ikke egnet til at indgyde Kommunarderne ubetinget Tillid. Det franske Røde Kors havde endnu ikke slaaet Rod i den brede Befolkning.

Under disse fortvivlede Forhold arbejdede Henri Dunant ufortrødent i Paris. Han forudsaa, at den Tid nærmede sig med raske Skridt, da Byens Gader vilde blive Skuepladsen for grufulde Myrderier, Barrikadekampe og Kæmpebrande, og han udførte et beundringsværdigt Arbejde ved at prøve paa at redde Kvinder og Børn fra den kommende Katastrofe. Han havde de bedste Forbindelser i baade Paris og Versailles, og Kronprins Albert af Sachsen, der havde Kvarter i Compiègne, var hans personlige Bekendt og erklærede, at der ikke fra tysk Side skulde blive lagt det menneskekærlige Arbejde Hindringer i Vejen. Gang paa Gang opsøgte Dunant Medlemmerne af Kommunens Raad og paatalte de barbariske Metoder, der anvendtes i Kampene. I særlig Grad henvendte han sig til Vermorel, Delescluze og Paschal Grousset, tre Journalister, der var Medlemmer af „Den executive Kommission". Paa indtrængende Opfordring bragte Vermorel – der før havde støttet Dunant i Arbejdet for den franske Hjælpeforening – Sagen frem i Raadet, hvor den flere Gange blev indgaaende behandlet. Endelig den 13. Maj syntes Anstrengelserne at skulle krones med Held. Paschal Grousset udsendte en Note, hvorefter Kommunen i et og alt tiltraadte Genferkonventionens Bestemmelser om saarede og Fanger, og man benyttede samtidig Lejligheden til paa det skarpeste at fordømme Versailles Regeringens Krigsførelse. Det sidste var ikke uden Grund. Raseriet og Ophidselsen var steget til uanede Høj-

der i Paris, da Versailles-Arméen i Slutningen af April havde paabegyndt det meningsløse Bombardement af selve Byen paa Thiers' Befaling.

Samme Thiers havde i 1848 – i Anledning af Palermos Bombardement – udtalt: „De ved, mine Herrer, hvad der foregaar i Palermo, og De har skælvet af Rædsel! I otteogfyrretyve Timer er en stor By blevet bombarderet. Af hvem? Er det en fremmed Fjende, der benytter Krigens Ret? Nej, mine Herrer – af dens egen Regering! Og hvorfor? Fordi denne ulykkelige By forlangte sine Rettigheder. Jeg henvender mig til Europas Dom! Det er en Tjeneste at vise Menneskeheden, her fra Europas første Tribune, at lade indignerede Ord lyde mod saadanne Voldshandlinger!" Var det tænkeligt, at en Statsmand, der allerede havde indskrevet sit Navn i Historien, skulde ændre sit menneskekærlige Synspunkt i Løbet af en Snes Aar? Næppe! Den gamle Orleanist talte i 1848, som Jules Favre gjorde det i 1871, og alligevel lod de nu Granaterne regne over Kvinder og Børn, deres egne Landsmænd.

I Paris tiltog Arrestationer, Dødsdomme og Henrettelser for hver Dag. Ingen vidste sig sikker for Raoul Rigaults blodige Arm. Dunant gjorde sig de mest fortvivlede Anstrengelser for at redde sine fængslede Venner, men det lykkedes kun for Baron de la Tucques Vedkommende. Baronen var allerede blevet dømt til Døden, men blev frigivet ved Hjælp af Dunants Forbindelser i Raadet. Forgæves prøvede Dunant ligeledes at opnaa Frifindelse for Ærkebiskop Darboy og sin Ven, Abbed Deguerry. Efter Tur opsøgte han Delescluze, Vermorel og Kunstmaleren, Courbet, men de

kunde eller vilde intet foretage sig. Gustave Courbet, den glimrende Kunstner, der var blevet Medlem af Kommunens Raad ved Suppleringsvalgene den 16. April, interesserede sig i Øjeblikket mere for sin Yndlingstanke: Ødelæggelse af Vendôme Søjlen.

Dunants Arbejde for Kvinder og Børn vandt ikke den fornødne Fremgang under disse Forhold. „Moniteur Universel" havde endda anbefalet Planen, og Dunant havde faaet dannet en Komité med Firmin Marbeau som Formand. Børnenes Sag havde altid ligget Marbeau varmt paa Sinde. Som Medlem af Fattigvæsenets Bestyrelse havde han allerede i 1844 faaet oprettet den første Vuggestue i Paris og havde med stor Iver arbejdet videre paa den smukke Sag. (Allerede i 1851 var der oprettet 410 Vuggestuer over hele Frankrig.) Dunant kunde næppe have fundet en bedre egnet Medarbejder, men Komiteens Arbejde stødte paa utallige Vanskeligheder. Desuden maatte Dunant ustandselig slide Raadhusets Trapper, i Haab om at redde sine fængslede Venner.

„. . . . Alle mine Anstrengelser var forgæves. Jeg var oven i Købet nær blevet arresteret af en beruset og alt for nidkær Gardist. Forklædte Agenter og Spioner af den tarveligste Slags fra det fjendtlige Parti iagttog mig i Hotel de Ville uden at kende til hverken mit Navn, min Stilling eller mit menneskekærlige Ærinde. Uden at jeg selv havde Anelse derom, paastod disse Spioner senere, at jeg var Anarkist, Nihilist, Kommunist, en af Internationale's Ledere . . . ."

En anden Person, der skulde blive et lysende Navn i Røde Kors' Tilblivelseshistorie, opholdt sig paa samme Tid

i Paris, nemlig Amerikanerinden Clara Barton. Allerede under den amerikanske Borgerkrig havde hun udført et stort og opofrende Arbejde, var senere dukket op paa forskellige Steder, hvor Hjælp var tiltrængt, og kom ogsaa nu til at opleve Kommunen i Paris[29]).

Den 16. Maj Klokken 6 Aften gik Courbets kære Drøm i Opfyldelse. Vendôme Søjlen blev styrtet, som en kæmpemæssig Folkeforlystelse, under Musik og Jubelraab. En mægtig Støvsky hævede sig over Pladsen og Rue de la Paix, hvor Nationens knuste Mindesmærke havde slaaet en dyb Fure i Grunden. Seks Dage senere – den 22. Maj – samledes Kommunens Raad for sidste Gang paa Raadhuset. Samme Dag begyndte Stormen paa Byen. Fra Nord, Øst og Syd rykkede Linietropperne mod de utallige Barrikader og befæstede Huse. Kampen blev morderisk. Kommunarderne forsvarede sig med Fortvivlelsens Mod, fra hver eneste Barrikade, hver Port, fra Hustage og Vinduer, og Linietropperne rykkede kun langsomt frem. Der blev ikke givet Pardon fra nogen af Siderne, alt blev stødt ned og slagtet for Fode: Soldater, Nationalgardere, Arbejdere – ja, Kvinder og Børn med Gevær i Haanden. Himlen farvedes af et blodrødt Skær, og kulsorte Røgskyer væltede ind over Byen. Det flammede over Luxembourg, paa Quai d'Orsay, i Rue Royale og Rue de Rivoli, over Tuillerierne og Æreslegionens Palæ. Kommunarderne havde udført deres Trusel: „Petroleuserne" arbejdede. Kæmpebrandene lyste over det gyselige Skuespil, Kanonerne tordnede i Gaderne, og Ligdyngerne voksede over de sønderskudte Barrikader.

I Fængslerne La Roquette og Saint Pélagie bragede Ge-

værsalverne mellem de tykke Mure. Gidslerne myrdedes – „som Hævn for Versailles Arméens Grusomheder", der dog blot skulde øges saa meget mere. Ærkebiskop Darboy og Abbed Deguerry faldt for Mordernes Kugler. Dunants Ven, den stille, ærværdige Abbed, havde tre Aar i Forvejen beredt den unge Kejserprins til Konfirmationen, og den 7. Marts 1868 havde Prinsen modtaget Konfirmationssakramentet af Ærkebiskoppens Haand i Tuilleriernes Kapel. Det var Handlinger, der talte paa Raoul Rigaults Liste. Dunant havde ikke formaaet at redde sin gamle Ven. Han siger: „Til sidst stillede man en Aften Abbeden mod Muren. Geværsalverne bragede. Han var blevet saaret og sank sammen, men var stadig i Live. Nye Skud knaldede umiddelbart efter. En Kugle knuste hans venstre Haandled, en anden borede sig ind i hans Bryst, og en tredie splintrede hans Hovedskal. Allerede samme Nat Klokken 3 bragte Morderne den ædle Martyrs Lig til Kirkegaarden Père Lachaise og kastede det ned i en Grav, fyldt med Mudder . . . ."

Rigault naaede personlig at dirigere Mordene paa fire Gidsler, før hans Time slog. Da Linietropperne besatte Kvarteret, søgte han under falskt Navn ind paa et Hotel, men han blev snart opdaget og skudt paa Stedet. Sarah Bernhardt paastaar urigtigt i sine Erindringer, at han døde som en fejg Usling. Han viste ingen Dødsangst, og hans sidste Ord var: „Leve Kommunen! Ned med Morderne!" Raoul Rigault kunde vel næppe have fundet en mere paradoksal Afskedshilsen til Livet.

I syv Døgn varede denne frygtelige Kamp, der blev

vildere og mere bestialsk for hver Time. Den sidste Rest af menneskelige Egenskaber forsvandt i en Blodrus. Til sidst var der ikke mere Tale om Kamp, men om en skaanselsløs Nedslagtning af de overvundne. De saarede blev slagtet paa Stedet, mens Fangerne blev opstillet i Rækker langs Murene og nedmejet paa Gallifets Befaling. Prins Eugéne Kasernen, der var indrettet til Lazaret for Kommunens saarede, blev stormet af Versailles-Tropperne, der nu var som bloddrukne Vilddyr. De saarede blev kastet ud gennem Vinduerne! Hvilken fortvivlende Tragikomik rummer ikke Regeringens Meddelelse til Provinserne: „Oberst Ségoyer af 26. Jægerbataillon, som havde vovet sig for langt frem, er blevet fanget af de Skurke, der forsvarede Bastillepladsen, og de har straks fusilleret ham, uden Agtelse for Krigslovene!“ Paris var et brændende Slagtehus, hvor Genferkonventionen og de bedste menneskelige Egenskaber fortæredes af graadige Flammer.

16. Kapitel

PARIS VAAGNER – DUNANTS PACIFISTISKE PROGRAM – TANKEN OM „DEN EVIGE VERDENSFRED" – DUNANTS MEDKÆMPERE – VERDENSALLIANCEN FOR ORDEN OG CIVILISATION – DUNANT I ENGLAND – SLAVESPØRGSMAALET FOR TREDIE GANG – SKABEREN GLEMMES FOR SIT VÆRK

For Henri Dunant var Krigen paa samme Tid blevet en Vækkelse og en Katastrofe. Alle Krigens hæslige Skræmmebilleder var paany rullet forbi ham, som det tolv Aar tidligere var sket i Castiglione, Billeder, der blot nu var fremtraadt med større Gru i Borgerkrigens grelle Belysning. Hans Venner var blevet myrdet i skumle Fængselsgaarde eller faldet paa de blodige Barrikader, Flammerne var blevet et Kæmpebaal over Byens skønneste Bygningsværker, tyske og franske Granater havde spredt Ødelæggelse, Død og Lemlæstelse, og Mænd, Kvinder og Børn var blevet nedslagtet i Titusindvis – „uden Agtelse for Krigslovene!"

Alligevel glemte Paris hurtigt. Livet skulde jo leves. De elegante Ekvipager rullede paany over Boulevarderne, Fuldblodshestene dansede over Boulogneskovens Stier, Solen straalede over Fortovskafeernes brogede Pragt og de uendelige Rækker af fyldte Absinthglas, og Teatrene kunde med Sindsro se den kommende Sæson i Møde. Théatre Français, Gymnase, Ambigu, Gaité, Vaudeville og Odéon kom til at spille for fulde Huse. „Napoleon den Lille" var ikke mere. Han nød den engelske Asylret i Chislehurst, vandrede de

sidste pinefulde Skridt mod Dødens Tærskel, mens Nationens store Søn, Victor Hugo, paany havde slaaet sig ned i sit elskede Paris og forberedte sine nye Triumfer. Den 26. Januar 1872 havde „Ruy Blas" Première paa Odéon med Sarah Bernhardt i Dronningens Rolle. Den unge Skuespillerinde fejrede sin hidtil største Triumf og blev voldsomt hyldet af det elegante, feststemte Publikum. Livet gled ind i de gamle Spor.

Men Dunant glemte ikke. De frygtelige Begivenheder havde kaldt hele hans gamle Kampaand til Live. „. . . .De unge Medborgere, som er pligtige til at gøre Militærtjeneste, skal undervises, opdrages og civiliseres. Man bør søge hos dem at vække alt det til Live, der kan udvikle deres Karakter i god Retning. Dette er vort Maal. Det er en ny Maade at gøre Oprør mod Hadet mellem Folkene, en større og ædlere Patriotisme, som skal opdrage hele Nationen til at optage Kampen mod og udrydde Egoisme og Fordomme..." Dunant opstillede et udførligt Program for Dannelsen af disse „Aandens Fredstropper", Oprettelse af Biblioteker og Oplysningsforeninger, Udvikling af den unge militærpligtiges naturlige Talenter, Højnelse af deres intellektuelle og moralske Niveau, Arbejde paa at udvikle deres Sans for Kunst, o. s. v.

Vi kan ikke give Dunant Ret i, at denne Idé var „en ny Maade at gøre Oprør mod Hadet mellem Folkene." Humanismens straalende Bannerfører, Erasmus Rotterdamus, havde fremsat de samme Tanker næsten fire Hundrede Aar i Forvejen! For Erasmus var hele Europa et stort Fædreland, hvor Folkene laa og sloges uden noget

Maal eller højere Mening. Han undredes paa samme Maade som Pacifisten i det 20. Aarhundrede. „Hvorfor skiller alle disse dumme Navne os mere, end Jesu Navn forener os?" spørger han. Netop gennem *Oplysning* vilde han forædle den menneskelige Natur og derved give Magtviljen Dødsstødet, ikke blot hos Individet, men blandt Samfund og Stater, opnaa en aandelig Enhedsform for Europa, hvilende paa fælles moralsk Opfattelse. I Sandhed en utopisk Gigantplan!

Tanken – fremsat af Erasmus fra Rotterdam og videreført af Henri Dunant – er i hele sin pacifistiske Tendens paa samme Tid storslaaet og rørende naiv, en skøn Fremtidsdrøm om „den evige Verdensfred", skabt gennem den Ungdom, der er blevet „undervist, opdraget og civiliseret". I *Teori* maa Tanken vel betragtes som uangribelig, omend Opdragelsen og Undervisningen vel nok – for at naa den pacifistisk fuldkomne Form – maa paabegyndes allerede i den skolepligtige Alder efter pædagogisk forsvarlige Retningslinier og ikke blot komme den *mandlige* Ungdom til gode, men i *Praksis* vil den uvægerligt støde paa væsentlige Hindringer som Folkenes Natur, Magtkonstellationers Ideologier eller de enkelte Staters hele Væsen, hvilende paa Aarhundreders eller Aartusinders Historie og Tradition.

Gennem hele sit Liv var Henri Dunant Krigshader, men mens „Erindringer fra Solferino" er en resigneret Erkendelse af Krigene som Led i Staternes Magtpolitik, saa er dette ikke Tilfældet med hans nye Plan, der atter viser ham i den pure Ungdoms Spor, i en overbevist Tro paa det godes Sejr. I Ungdommens Opdragelse og Undervisning ser han de rette Midler til Fred mellem Folkene, til „Na-

tionernes Kamp mod Egoisme og Fordomme". Jordbunden for hans store Tanke skulde synes den bedste i vort Aarhundrede, i Radioens, Filmens og Fjernsynets Tidsalder, men over den gyldne Muld, hvor Sædemændene skulde røgte deres Dont, vælter nu Kanoner og Panservogne i uendelige Rækker. Skulde Verden engang opnaa den Lykke at naa det smukkeste af alle jordiske Maal: Verdensfreden, baseret paa Forsonlighed, international Forstaaelse og ærligt Venskab mellem Nationerne, da er Maalet maaske naaet over den Vej, Henri Dunant har anvist. Verdensfreden skabes næppe ved et Konferencebord, ikke paa Fredskonferencer, gennem Fredsligaer eller ved storstilede Afrustningsprogrammer, ikke ved internationale Løfter, Forsikringer og hellige Traktater, ikke over det internationale Diplomatis snørklede Krogveje eller over de mest slidte Spor paa Pacifismens tornestrøede Via dolorosa, ikke gennem et dødfødt Væsen som „Folkenes Forbund" eller Millionernes forjættende Raab: „Aldrig mere Krig!" Den skabes kun gennem Ungdommens Opdragelse. Gennem utallige Generationer er Verdens Historie blevet markeret af blodige Milepæle, forherliget af Skribenter og Historikere, der har vurderet Nationernes Anseelse og Fremgang i Blod, og af Farvernes Mestre, der gennem Aarhundreder har ydet deres værdifulde Bidrag til Krigens falske Straaleglans, i skønne, forløjede Billeder, der taler til den umodne Ungdoms letfængelige Fantasi. Det er den „Undervisning og Opdragelse", der er blevet Ungdommen til Del i en Verden, hvor „Fredsven" er blevet et Skældsord.

Dunant fandt trofaste Medkæmpere: Nationaløkonomen

Frédéric Passy, Philippe Dupanloup, General de Beaufort d'Hautpoul, Firmin Marbeau og Ferdinand Lesseps. Passy, den glødende Pacifist, havde i 1867 været Medstifter af den internationale „Freds- og Frihedsliga" i Genève, vel nok den besynderligste af alle de Fredsforeninger, der har set Dagens Lys. Den fik sine varmeste Tilhængere blandt ultraradikale Elementer som Victor Hugo, Bakunin og Garibaldi, men opnaaede iøvrigt aldrig nogen Betydning. Fra denne „Freds"liga var „De franske Fredsvenners Selskab" udgaaet, og Passy var blevet Foreningens Formand. Lesseps var Frankrigs straalende Navn, den geniale Skaber af Verdens største Ingeniørværk. Efter Lord Palmerstons Død i 1865 var selv de engelske Røster om „Svindelforetagende" forstummet, og den engelske Regering opkøbte nu i Stilhed de Aktier, der kunde faas. (I 1875 erhvervede England alle de Kanalaktier, der var paa den ægyptiske Vicekonge Ismail Pashas Hænder, og opnaaede derved Aktiemajoriteten.) I 1865 havde Lesseps paany demonstreret sit opofrende Mod og Menneskekærlighed, da Kolera og Tyfus rasede mellem Kanalarbejderne ved Suez. Han færdedes mellem de syge og deltog personligt i deres Pleje, og hans mandige Optræden skabte Ro i de ophidsede Arbejderskarer. General de Beaufort d'Hautpoul, Dunants gamle Velynder, havde i 1860 indlagt sig Fortjeneste som Øverstkommanderende for de franske Tropper, der forsvarede de Kristne i Syrien under Drusernes Oprør. Marbeau og Dupanloup var Navne, der var agtet og æret over det ganske Frankrig, og Dunant havde saaledes samlet en Stab af Tilhængere, der var af største Betydning for Sagens Fremgang.

I Foraaret 1872 stiftedes da en „Verdensalliance for Orden og Civilisation", der i sit Program opstillede Arbejdets, Kapitalens og Civilisationens berettigede Interesser, anbefalede Oprettelsen af en international Domstol, repræsenteret ved alle Nationer i Forhold, der svarede til deres Indbyggerantal, og Løsning af alle sociale og politiske Spørgsmaal ad fredelig Vej. Det er interessant at bemærke, at de *sociale* Problemer nu opstilledes sideordnet med de politiske. Dunant stod fjernt fra den socialistiske Bevægelse, fjernt fra Klassekampens Verdensidé, fjernt fra Karl Marx, Michael Bakunin eller Proudhon's „Du principe fédératif". Bakuninanarkismen og „Das Kapital" var i hans Øjne lige saa urette Midler til Maalet som Bebels og Liebknechts „Socialdemokratiske Arbejderparti". De sociale Spørgsmaal skulde ikke finde deres Løsning gennem Klassekampen, men gennem fredelig og loyal Forhandling, der tog Hensyn til „Arbejdets, Kapitalens og Civilisationens berettigede Interesser". I Spørgsmaalet om de politiske Problemer stod Forslag om Voldgiftsdomstol øverst paa Foreningens Program. I 1862 havde Dunant ment, at „man maa give Afkald paa de Ønsker og Haab, som Medlemmerne af Fredsvennernes Forening nærer, paa Abbed de Saint-Pierre's Drømme", men ti Aar senere opstillede han et Program, der blev et nyt „Projet de paix perpétuelle".

Dunants Planer vakte den største Interesse i England, hvor de kommenteredes livligt i Publikum og Presse. I August og September samme Aar holdt han flere Foredrag i „Peace Society" og den nationale Forening for Socialvidenskab i London. Senere talte han i Brighton og paa den

socialvidenskabelige Kongres i Plymouth, hvor han fremsatte Forslaget om Voldgift og en international Konvention om Krigsfangernes Behandling. Hans Resolution blev vedtaget med Akklamation. Den foreslog Oprettelsen af en permanent Mæglingskommission med aarlig Sammenkomst, hvor hvert Land skulde være repræsenteret. I paakrævede Tilfælde skulde Kommissionen kunne konstituere sig som Voldgiftsdomstol, hvis Kendelse skulde være endeligt afgørende i internationale Stridsspørgsmaal. Allerede i 1867 havde Dunant i et Skrift, „Les prisonniers de guerre", behandlet Krigsfangernes elendige Kaar[30]), og naar Spørgsmaalet nu blev taget op til fornyet Debat, var det i sikker Erkendelse af, at det før eller senere vilde blive sørgelig aktuelt, trods alle gode Ønsker om Voldgift og fredelig Løsning.

Netop i disse Dage, hvor Dunant diskuterede sine Problemer i de engelske Foreninger, faldt der i Genève en Voldgiftsdom, der var blevet imødeset med Spænding af hele den civiliserede Verden, nemlig Dommen i „Alabama-Sagen", hvor Stormagterne, England og De forenede Stater, afgjorde deres Mellemværende ad fredelig Vej. Dommen kunde synes at være en afgørende Sejr for Voldgiftstilhængerne, men Henri Dunant var med god Grund blevet en Smule skeptisk gennem Aarene. Vel kæmpede han nu med hele sin gamle Kampkraft for Voldgift og Forhandling, men alligevel turde han ikke haabe paa en saa klog, menneskelig og moralsk Løsning i alle Fremtidens internationale Stridsspørgsmaal.

Under Dunants Tale i „Peace Society" tog Statsmanden, Lord Morley, Manuskriptet og fuldendte Talen, da han

kunde se, hvor meget det trættede Gæsten at tale paa det fremmede Sprog. Men manglede Dunant saaledes en Del i Sprogets Sikkerhed, blev det dog fuldt opvejet af Talens varme Glød, der formaaede at rive Tilhørerne med. Florence Nightingale skrev til ham: „Det er i Sandhed et Værk i Guds Aand og til Civilisationens Fremgang." Hendes afvisende Holdning mod „Manden i Hvidt" havde endelig ændret sig.

Baandene mellem Dunant og Komiteen i Genève var vel forlængst bristede, men han gav dog Gang paa Gang de smukkeste Beviser paa, at han satte *Ideen* uendelig højt over sine personlige Følelser, saaledes da han opsøgte Shaen af Persien, der besøgte Paris, for at opnaa Majestætens Tilsagn om Persiens Tiltrædelse af Genferkonventionen. Solferino og Krigen-Kommunen 1870–71 var de to store Begivenheder, der satte Skel i Dunants Liv og aandelige Virke. Den første afstedkom det største Resultat for Menneskeheden, fordi Skaberen havde sin Finger paa Tidens Puls, men den anden synes i langt højere Grad at have virket udviklende paa *Mennesket* Dunant. Pacifismens Tanker og Maal ligger i et højere Moralplan end det abstrakte Begreb, „Hensynet til Statens Vel", i hvert Tilfælde dømt ud fra Kants etiske Grundkrav, at ethvert Individ altid skal behandles som Formaal og aldrig blot som Middel, men trods dette er det ikke Pacifisterne, der har tegnet Verdens Historie. De vil sikkert heller ikke komme til det i overskuelig Fremtid.

Det var ingen Pacifist, der skrev „Erindringer fra Solferino", men det var en Pacifist, der nu tog alle Ungdom-

mens Kampe op paany. Ogsaa Slavespørgsmaalet blev taget op paany. I 1875 behandlede han det i et Skrift, „Mémoire sur l'état actuel de la traite des nègres". Han skrev om Forholdene i Ægypten, de øvre Nillande, paa Madagaskar og Zanzibar, og hans Forarbejde blev af ikke ringe Betydning for Afrikas Primas, Kardinal Lavigérie, der tretten Aar senere organiserede Kampen mod Slaveriet og fik sammenkaldt til den internationale Kongres i Bruxelles, hvor Slavehandelen modtog sit Dødsstød. Under de frygtelige Oversvømmelser i Sydfrankrig og Rhonedalen i 1875, hvor hele Europa traadte hjælpende til, tog Dunant paany Spørgsmaalet op om Røde Kors' Fredsopgaver.

Det blev det sidste, Verden skulde høre til Henri Dunant i mange Aar. Fra Berømmelsens Tinde var han allerede een Gang blevet styrtet i Fattigdommens og Forglemmelsens Dyb, men han havde rejst sig paany, til Kamp for elementære menneskelige Rettigheder og for Spørgsmaal, der viste ham uendelig mange Aar forud for sin Tid. Det var blevet en femaarig Kamp, der i fuldt Maal havde vist hans gamle glødende Kampaand og hans dybe Forstaaelse af den Elendighed, der trives under Livets straalende Overflade og Civilisationens tynde Fernis. Men Henri Dunant skulde atter dømmes til at forsvinde. Han skulde atter stødes tilbage i Mørket, blot langt dybere end før, og glemmes af den Verden, der dog skyldte ham saa uendelig meget. Hans stolte Værk, Røde Kors, skulde gaa sin Sejrsgang over Verden, Humanitetens hellige Symbol skulde vaje over alle civiliserede Nationer, men Dunant gled tilbage i Glemslens Mørke. Skaberen blev glemt for sit Værk.

17. Kapitel

MOD AARHUNDREDSKIFTET – FREDSKONFERENCER OG PACIFISTISKE BESTRÆBELSER – INTER ARMA CARITAS – GEORGES BAUMBERGERS ARTIKEL – DUNANTS UDLÆNDIGHED – OPRØREREN – DEN FORFULGTE PROFET – WILHELM SONDEREGGER – DUNANT I HEIDEN – ÆRESPRÆSIDENT I BESKEDENT FORMAT – SYGDOM OG FATTIGDOM – VERDENS SAMVITTIGHED VAAGNER – STRØMME AF ÆRESBEVISNINGER – BERTHA VON SUTTNERS BESØG I CELLEN – KAMPAANDEN VAAGNER PAANY – OPRAABET TIL PRESSEN – HANS DAAE I HEIDEN – CIRKULÆRNOTEN – KONFERENCEN I HAAG – STEMMEN FRA HEIDEN – DEN DYSTRE PROFETI

DET 19. AARHUNDREDE var ved at svinde. Hvor langt var Menneskeheden ikke naaet i dette Sekel, hvor utallige Videnskabsmænd og Opfindere havde arbejdet i dens Tjeneste som aldrig før. Teknikken havde gaaet sin Sejrsgang. Robert Fulton byggede sit første Dampskib, Ressel den første Skruedamper, George Stephenson det første Lokomotiv, Landbruget revolutioneredes i Stormtempo ved Anvendelse af Maskiner, Weber og Gaus konstruerede den elektromagnetiske Telegraf, Samuel Morse sit System, og det første undersøiske Kabel forbandt Dover og Calais, Gasbelysningen blev opfundet, men naaede næsten at forældes, før Aarhundredet svandt. Friedrich Königs Hurtigpresse blev overfløjet af Bullocks Rotationspresse, Ottmar Mergenthaler opfandt Sættemaskinen, og Verdenspressen gennemgik en fantastisk Udvikling. Rowland Hill lod det første moderne Frimærke se Dagens Lys, Daguerre opfandt Fotografiet, Alfred Nobel Dynamitten, og Navne som Bunsen, Dunlop, Graham Bell og Edison lød over Verden.

Aarhundredet var ved at svinde, men de sidste fem Aar skulde endnu bringe Opfindelser af revolutionerende Betydning for Menneskeheden. I 1895 opdagede Røntgen de vidunderlige X-Straaler, og Marconi byggede sin første traadløse Telegraf, i 1897 konstruerede Diesel sin Brændstofmotor, og et Par Aar senere paabegyndte Grev Zeppelin Bygningen af sit styrbare, brintfyldte Luftskib.

Hvilke vidunderlige Opfindelser i Menneskehedens Tjeneste. Fremtiden skulde vide at skatte dem. Krigsskibene skulde pløje Verdenshavene, pansrede Tog dundre over Skinnerne og styrbare Luftskibe tømme deres dødbringende Last af Sprængstoffer over Millionbyen, Telegrafen og Telefonen skulde dirigere de uhyre Troppekoncentrationer og Rotationspressen udspy sine blodige Nyheder i Millionoplag til et hungrende Publikum. Daguerres Opfindelse skulde gennemgaa en vidunderlig Udvikling, fra en beskeden Forevigelse af den tapre General Grant, omgivet af sin lige saa tapre Stab, til Fantasioptagelser af Industricentrer, Handelshavne og Kommunikationsanlæg, detaillerede Beskrivelser af de Milliardværdier, der skulde blive Bombemaskinernes eftertragtede Maal. Under Belejringen af Paris i 1870 vandrede en 22-aarig tysk Soldat rundt og tumlede i ledige Stunder med Planer om den Modvirkning af Tyngdekraften, der skulde bringe Maskinen og Mennesket i Konkurrence med Himlens Fugle. Soldaten var Otto Lilienthal. Den 9. August 1896 styrtede han under et af sine Forsøg ned fra femten Meters Højde og brækkede Halsen, men to Brødre i Amerika skulde bygge videre paa hans Forsøg: Flyvemaskinens Opfindere, Wilbur og Orville Wright. Den

17. December 1903 kunde Brødrene notere den verdenshistoriske Sejr, da en motordrevet Flyvemaskine for første Gang hævede sig til Flugt gennem Luften med et Menneske om Bord. Turen varede tolv Sekunder, men Grunden var lagt til Verdens frygteligste Krigsvaaben.

Det 19. Aarhundrede fødtes i den store Revolutions røde Taager. De laa endnu over Europa, da Napoleons Arméer begyndte den blodige March over Slagmarkerne. Otte Decennier blev en næsten uafbrudt Kæde af Krige, Borgerkrige og blodige Opstande af undertrykte Nationer. Men mod Aarhundredets Slutning lød Fredsrøsterne stærkere. Vi tør maaske trætte Læseren med en Række Data for at give et lille Billede af Udviklingen.

I 1883 stiftede Klas Pontus Arnoldson den svenske Freds- og Voldgiftsforening, i 1891 oprettedes – paa Danskeren Frederik Bajers Initiativ – det internationale Fredsbureau i Bern som et Bindeled mellem alle Fredsforeninger og Fredsbestræbelser. Elie Ducommun, der i tredive Aar havde kæmpet for Fredssagen, blev Bureauets Leder indtil sin Død og viste sig som et stort organisatorisk Talent med praktisk Greb paa Tingene. I 1897 udkom hans „Programme practique des Amis de la Paix". I 1892 afholdtes en Fredskonference i Bern. Alfred Fried grundede samme Aar den „Tyske Fredsforening", og to Aar senere udsendte han sin „Friedenskatechismus". En ny Fredskonference afholdtes 1894 i Antwerpen, organiseret af Belgieren La Fontaine, og Pave Leo XIII udsendte sin Fredsbulle: „Praeclara gratulationis". Næste Fredskongres afholdtes 1897 i Hamburg. Siden 1895 lød Baron d'Estournelles' manende Freds-

røst fra det franske Deputeretkammer. Frédéric Passy og Englænderen William Randal Cremer stiftede de „Interparlamentariske Konferencer", og den første af disse afholdtes 1889 i Paris. Ved Konferencen i Bruxelles 1898 førtes Forsædet af Auguste Beernaert, der – ligesom sin Landsmand La Fontaine – udførte et stort og fortjenstfuldt Arbejde. „Institut du Droit International", der i 1873 var blevet stiftet i Genève paa Gustave Moyniers Initiativ af Asser, Rolin-Jaequemyns og John Westlake, fik stedse større Betydning. Eminente Folkeretseksperter som Louis Renault og Tobias Asser bidrog til Udviklingen af den moderne Folkeret i Retning af konkret Anvendelighed. Den første Konference til Behandling af Spørgsmaal om den internationale Privatret fandt Sted i Haag 1893 under Assers Forsæde. Fra 1892 til 1909 ledede Albert Gobat med stor Dygtighed det interparlamentariske Bureau for international Voldgift. I 1889 udsendte Bertha von Suttner sin verdensberømte Bog, „Ned med Vaabnene!", der maaske i højere Grad formaaede at tale til Verden end samtlige Fredskonferencer og Afrustningsbestræbelser.

Skulde alle disse ædle Bestræbelser da blot være den sidste Krampetrækning for at fastholde en Illusion, der maatte briste? Samlede det forpinte Europa blot Kræfter til at støde Dolken i sit eget Hjerte? I 1888 antog Røde Kors sit Valgsprog, „Inter arma Caritas", i sikker Forvisning om, at Ordene nok skulde faa Gyldighed. Siden 1875 havde General Dufour hvilet i sin Grav, men den taknemmelige Nation havde rejst ham et værdigt Minde, en pragtfuld Rytterstatue, der knejsede højt over Place Neuve i

Genève. Den internationale Røde Kors Komité blev ledet af Gustave Moynier med enestaaende Dygtighed og Autoritet, og Organisationen voksede sig stedse stærkere. I 1882 havde De forenede Stater ratificeret Genferkonventionen, og Verdens største og mest betydende nationale Røde Kors var under hastig Udvikling. Henri Dunants Værk havde baaret de rigeste Frugter.

Dunant! Verden spurgte ikke til Skaberen af dette Kæmpeværk. Den nye Generation kendte ikke hans Navn. Paa de internationale Kongresser præsiderede Gustave Moynier, værdig og graaskægget, behængt med Alverdens Ordener og Dekorationer, men Navnet Dunant hørtes aldrig paa disse Kongresser. Muligvis var han død, men hans Grav var i saa Tilfælde ukendt for Moynier, den internationale Røde Kors Komité og den schweiziske Nation, der havde rejst General Dufour et saa værdigt Minde. I mange Aar havde Dunant ikke henvendt sig til Verden, og Verden havde ikke prøvet paa at henvende sig til ham. Maaske hvilede han nu i fremmed Jord. Hans Helbred havde aldrig været det bedste.

I 1862 var Henri Dunants Navn for første Gang fløjet over Verden. Treogtredive Aar senere skulde det ske paany. Paa Forsiden af det meget læste Tidsskrift, „Über Land und Meer" (Nr. 49, Oktober 1895), fandtes et Helsidefotografi af en gammel Mand med hvidt Fuldskæg og mørke, milde Øjne: Henri Dunant! Inde i Bladet fandtes en flammende Artikel af den schweiziske Journalist, Georges Baumberger, fra St. Gallen. Henri Dunant levede! De fleste Læsere studsede vel over dette Navn, hvis Indehavers Por-

træt var fundet værdigt til Forsiden. De kendte ikke Navnet. Hvem var han, denne hvidskæggede Gamling? Baumberger besvarede Spørgsmaalet. Henri Dunant var Skaberen af Røde Kors, Menneskehedens største Velgører, der havde Krav paa en Verdens Taknemmelighed. Denne Mand levede nu fattig, syg og nedbrudt paa det lille, kommunale Sygehus i Heiden, Kanton Appenzell! Baumbergers Artikel blev en flammende Appel til Verden. Hvorledes var denne Skændsel blevet mulig? I tredive Aar havde Henri Dunants Værk gaaet sin Sejrsgang over hele den civiliserede Verden, mens han selv var vandret fra Sted til Sted, udenfor sit Fædrelands Grænse, glemt, hjemløs og fattig, men for stolt til at bede om blot en uendelig lille Brøkdel af det, Menneskeheden var ham skyldig.

I mange Aar havde Henri Dunant levet i Landflygtighed, men der findes dog ikke meget Materiale til Belysning af dette Afsnit af hans Liv. Saa godt som hele Udlændigheden blev tilbragt i Württemberg. Det var jo det første Land i Verden, der havde dannet en national Hjælpekomité – i December 1863 – men det kan vist anses for udelukket, at Dunant af den Grund skulde have følt særlig Veneration for Landet. Under de fortvivlede Forhold har hans Handlinger sikkert i lige saa høj Grad været fornuftssom følelsesbetonede. I nogle Aar – sikkert fra 1878 – boede han i Stuttgart hos Dr. Richard Wagner, der, sammen med Dr. Hahn, havde været Württembergs Delegerede paa Oktoberkonferencen 1863 i Genève. De to Delegerede havde været Dunants varme Tilhængere, der havde givet Sagen deres fulde Støtte, og Venskabet med Dr. Wagner

var derfor af gammel Dato. En Tid boede Dunant hos en Fru Kästner (eller Kastner) og en Tid hos en Lærer ved Gymnasiet i Stuttgart, den senere Professor Rudolf Müller, Forfatteren til „Entstehungsgeschichte des Roten Kreuzes". I sin lille Bog meddeler Professoren dog intet om Dunants Ophold. I det hele taget hviler der et Tavshedens Slør over disse Aar i Tyskland, hvor Dunant endda flere Gange optraadte under et paataget Navn. Muligvis vil Tiden bringe nye Dokumenter for Dagens Lys, men det er dog yderst tvivlsomt, om de i saa Fald vil byde paa Momenter af særlig Interesse.

I 1888 vendte Dunant tilbage til Schweiz og slog sig ned i det lille Kursted, Heiden, Syd for Boden Søen. Indenfor Landets Grænse kunde han næppe have valgt et fjernere Sted fra sin Fødeby, Genève, det stolte Centrum for hans Livs Værk. I Heiden boede han under yderst beskedne Forhold hos en Familie Stähelin, og da denne i Efteraaret 1891 flyttede til Lindenbühl, ikke langt fra Heiden, fulgte Dunant med. Fra Familien i Genève modtog han i disse Aar en beskeden Understøttelse paa 1200 Francs aarlig, men disse Penge var næppe i Stand til at holde Nøden fra Døren. Rheumatisme og en ondartet Strubesygdom plagede den tresaarige Mand, der her ved Heiden skulde finde sit sidste Fristed paa Jorden. Han havde svært ved at svælge, og ofte formaaede de svulne Hænder næppe at holde paa Pennen. Det sidste Afsnit af hans bevægede Liv var begyndt. Det viste en Oprører, en stejl Fornægter af det, der gennem Ungdommen havde været størst og skønnest.

„. . . . Lad os ødelægge begge disse infame Institutioner!

Humanitetens to store Fjender hedder Stat og Kirke! De er begge i moralsk og intellektuel Henseende Aarsagen til alt Slaveri, to Drivhjul, der uvægerligt griber ind i hinanden. Af disse to Foreteelser er den ene brutal, machiavellisk, hyklerisk og despotisk, den anden forstokket, forløjet, opblæst af Farisæisme, tyrannisk og fanatisk!"

Engang havde Henri Dunant troet paa Kirken, den almægtige Kirke, der gennem Ungdommens Kamp skulde frelse Verden, men Kirken havde sveget sin Pligt: Præsterne var blot Statens Tjenere. Kirken skelnede ikke mellem Ret og Uret, men mellem Ven og Fjende. Herrens hellige Bud, „Du maa ikke ihjelslaa", blev slettet paa Magthavernes Befaling, og Kirken lyste sin Velsignelse over Vold, Uretfærdighed og kæmpende Hære.

„. . . . De ved, at jeg hader Statskirkerne, de reformerte lige saa vel som de ortodokse, men jeg synes lige saa lidt om Baptister, Metodister, Frelsersoldater, Kongregationalister og alle andre „ister". Jeg er mig selv. Det tæller. Men til mit sidste Aandedrag vil jeg forsøge paa at undergrave det, der endnu findes tilbage af jeres moralske Statssystem. Kun alt for snart vil jeg have endt mit Arbejde, og Kristenheden vil komme til at betale for alle de Skammeligheder, den gennem Aarhundreder har gjort sig skyldig i . . . ."

Henri Dunant følte sig bitter, forfulgt og miskendt af den Verden, der skyldte ham saa uendelig meget. Gang paa Gang giver hans Breve og Erindringer Udtryk for dette. De er uendelige Gentagelser af Krav om Anerkendelse af hans Indsats, rasende Udfald mod Stat og Kirke,

Profetier og Beklagelser. Det er en gammel Mands Afmagt, der giver sig de voldsomste Udslag.

„. . . . Jeg faldt som Offer for Bedragere. Jeg har aldrig villet bedrage nogen. Da jeg fandt mig fuldstændig ruineret, gjorde jeg i tyve Aar mit yderste for at betale min Gæld. Jeg har lidt utroligt. Jeg har ført det fattigste, elendigste og mest tilbagetrukne Liv, man kan tænke sig. Ofte har jeg været plaget af Sult. Men mine Fjender har gjort alt for at hindre min Fremgang og har paa alle Maader forsøgt paa at bagtale og mistænkeliggøre mig. For at skade mig har man i Aarevis ladet skinne igennem, at jeg ikke var den virkelige Dunant. Man har anklaget mig for Forbrydelser, hidset velmenende Mennesker op imod mig, har saaret og fornedret mig. Saadanne Tanker holder mig vaagen i Nattens Timer og bringer mig i en Tilstand af Feber . . . ."

Den moderne Nervelæge vilde sikkert være kommet til det Resultat, at Dunant led af Forfølgelsesmani. Tyve Aars fysiske og psykiske Lidelser havde gjort deres Virkning. Om Opholdet i Tyskland ved vi som omtalt ikke meget, men der kan næppe være Tvivl om, at han der har levet under relativt gode sociale Forhold. Hans Beklagelser maa derfor i første Række gælde de lidelsesfyldte Aar i Paris før 1870. For Henri Dunant, der ejede hele Patricierens Stolthed, betød Verdens Beskyldninger og Mistænkeliggørelse dog uendelig meget mere end Sult og Fattigdom. Dog hører vi ogsaa fra Heiden hans klagende Udraab: „Man lader mig dø af Sult!" Den borgerlige Ulykke, Falliten, havde i Kreditorernes Skikkelse fulgt ham som et Spøgelse i femogtyve Aar, og efter Kommunens Rædselsdage var hertil

føjet de vanvittige Beskyldninger for Anarkisme, Nihilisme og hemmelig Forbindelse med „Internationale".

„. . . . Gennem mange Aar maatte jeg lide under denne skæbnesvangre Forveksling, som blev Grunden til mange Fejltagelser, falsk Omdømme og hemmelige Beskyldninger . . . ."

I Württemberg havde den jagede Profet fundet et Skjul. Fattig og glemt havde han gennem mange Aar levet udenfor sit Fædrelands Grænser, mens hans stolte Værk erobrede Verden. En af hans Biografer siger: „Hans ædle Værk havde Menneskeheden skrevet i Vandet", men dog var det kun Skaberens personlige Indsats, der var blevet denne Skæbne til Del. Af Kollegaerne i Genève, af sine Bysbørn, af sine Landsmænd var han blevet dømt til den Skæbne, der vel bevarede *Symbolet* Dunant men begravede *Mennesket* af samme Navn. Fra Patricierfamilien Dunant i Genève modtog han en Almisse paa 100 Francs om Maaneden.

Nogen Tid efter sin Ankomst til Heiden gjorde han Bekendtskab med Wilhelm Sonderegger, der var Lærer i den lille By. Børnene i Skolen havde fortalt Læreren, at „en sortklædt Herre med langt hvidt Skæg næsten til Knæene og en sort Kalot paa Hovedet plejede at promenere paa Vejen og lede efter smaa, hvide Sten, som han puttede i Lommen. Han var overordentlig venlig mod Børnene men havde svært ved at forstaa Tysk." Lærerens Hustru, Susanna Sonderegger, siger: „Jeg skal aldrig glemme hvilket stærkt Indtryk, den fine gamle Mand gjorde paa os fra første Stund. Hans Ansigt straalede af Venlighed, Godhed og Fornemhed."

Bekendtskabet mellem Dunant og Familien Sonderegger udviklede sig til Venskab. Den lille Lærerfamilie blev det Forum, for hvilket Henri Dunant forelagde sine Planer, det Fristed, hvor han hentede Trøst og Opmuntring i Fortvivlelsens Timer. En Dag ankom han yderst oprørt til Sonderegger og fortalte, at to Mænd havde overfaldet ham paa Gaden og prøvet paa at slaa ham ihjel. En Undersøgelse godtgjorde, at det var to Drenge, som leende og lidt støjende havde gaaet efter Dunant, der straks havde antaget dem for „Fjender" og slaaet ud efter dem med sin Paraply. Da de to Gutter var gaaet over til et noget haandfast Selvforsvar, havde Dunant straks opfattet det som et „Mordforsøg". Hans Sindsstemning i disse Aar svingede mellem lys Optimisme og sort Fortvivlelse, mellem Haab til Verdens Fremtid og Angst for de utallige „Fjender", der stadig vilde ham til Livs og kun lurede paa Lejlighed til at krydse hans Planer. Han vogtede over sine sirligt beskrevne Papirlapper, som var de en Helligdom, bundtede dem omhyggeligt og ombandt dem med Sejlgarn, og da Sonderegger en Dag var saa uheldig at forlægge et Ark, kom det straks til et Brud imellem dem.

Trods al virkelig eller indbildt Modgang var Dunants Lyst til at organisere dog vaagnet paany. Der blev grundet en Røde Kors Forening i den lille By, og det skulde endnu en Gang times Henri Dunant at bære en Titel. Han blev Foreningens Ærespræsident! Med samme Iver og Omhu, som han før havde lagt for Dagen ude i den store Verden, gik han nu i Gang med at organisere sin lille Forening – „trods den smaalige og uvillige Aand, som hersker i Byen."

Tredive Aar i Forvejen havde Henri Dunant forelagt sine Planer i de kongelige og kejserlige Saloner. Nu sad han i sit fattige Kammer og syslede med knap saa revolutionerende Opgaver. Udkastet til en Indbydelsesskrivelse behandledes med megen Omhyggelighed og Alvor: „Lyst lilla vil sikkert blive meget smukt eller maaske lysegraat eller perlegraat. I Over- og Underkanten har jeg ikke afsat en tilstrækkelig bred, hvid Kant til det røde Kors. Ordet Heiden er noget for stort paa Udkastet."

Før Bruddet med Sonderegger havde han ogsaa ført lange Forhandlinger om dennes eventuelle Rejse til den „Internationale Konference", der skulde finde Sted i Rom 1892, men Planen havde dog maattet opgives af flere Grunde, ikke mindst fordi det viste sig ugørligt at skaffe de fornødne Rejsepenge. I Stedet for havde Sonderegger skrevet et Brev til Kongressen angaaende Dunant. Han havde klarlagt den Stilling, som Stifteren af Røde Kors befandt sig i, men Brevet fik dog ingen øjeblikkelig Virkning.

Dunants Helbred blev ikke bedre. Hans beskedne Midler strakte ikke til en virkelig Pleje hos Familien Stähelin. Rheumatismen plagede ham og tvang ham ofte til at holde Sengen, men hvad der dog i endnu højere Grad pinte ham var Manglen paa Klæder. Til sidst var han saa udgaaet, at han maatte blive i Sengen, mens hans eneste Tøj blev vasket. Til sidst kom Bylægen, Dr. Altherr, under Vejr med disse Forhold og tog øjeblikkelig Affære. Han lod Dunant overflytte til Heidens kommunale Sygehus, der laa oppe i Bjergene, 500 Meter over Bodensøen. Dunant fik Værelse Nr. 12. Det lignede Sygehusets øvrige Rum, rent og hvid-

kalket, spartansk udstyret som en Munkecelle med Seng, Skrivepult, Skab, Bord og et Par Stole. Gennem Værelsets to Vinduer var der en pragtfuld Udsigt over Vorarlbjergenes Tinder. Paa Sygehuset kom Dunant under Dr. Altherrs omhyggelige Pleje og blev passet af en Diakonisse. Kun sjældent forlod han sin hvidkalkede Celle. Den blev hans sidste Fristed mod den ubarmhjertige Verden. Han havde beboet den i tre Aar, da Baumberger opsøgte ham.

Verdens Samvittighed vaagnede. Artiklen i „Über Land und Meer" havde gjort Underværker. Fra alle Verdens Lande indløb Hilsener, Æresbevisninger og Pengegaver. Enkekejserinde Maria Feodorowna (Dagmar) af Rusland skænkede Dunant en aarlig Livrente paa 4000 Francs, Røde Kors sendte en Gave paa 3000 Mark, Dronningen af Württemberg en paa 500 Mark. Fra Samariterforeningen i Reims modtog han en Guldmedaille, og Pave Leo XIII sendte sit Fotografi med Dedikation: „Fiat pax in virtue tue Deus." Ærkebiskoppen af Reims skrev: „Det gør mig godt at faa Lov til at prise Gud for dette Navn, som dølger sig, dette Navn, som Krigens Ofre daglig maa velsigne Verden over." Foreninger i forskellige Lande udnævnte ham til Æresmedlem, og hans Billede blev gengivet i et Utal af illustrerede Blade. I St. Gallen lod man præge en Medaille til hans Ære. I 1897 blev han af den internationale Lægekongres i Moskva udnævnt til Æresmedlem, og under Forsamlingens enstemmige Bifald blev der tilkendt ham en Pris paa 5000 Francs, „udsat til den, der har udført det største humanitære Arbejde." I 1898 blev han af det schweiziske Forbundsraad tilkendt Binet-Fendts Pris, der var paa 1780 Francs!

Denne Fædrelandets Anerkendelse kan forekomme en Smule beskeden, hvis man f. Eks. sammenligner den med den engelske Nationalindsamling til Florence Nightingale: 50.000 Pund Sterling.

Henri Dunants Navn fløj atter over Verden, men den hvidskæggede Gamling forlod ikke sit sikre Fristed. Verden havde tilgivet, men det var blot sket en Menneskealder for sent. Kun sjældent forlod han sit Kammer. Med den sorte Kalot paa Hovedet og det lange, hvide Skæg bølgende over den brune Slaabrok sad han Dagen igennem bøjet over sin Skrivepult. Henri Dunant skrev sine Erindringer. Endnu en Gang skulde det bevægede Liv rulle forbi hans indre Blik, som en kontinuerlig Kæde af vekslende Begivenheder, Solferinos blodige Slagmark, Chiesa Maggiores dystre Kirkerum, Kejserdømmets Saloner, Paris' skumle Baggader og de kolde Jernbaneventesale, hvor den jagede Profet tyggede sin tørre Brødskorpe. Han oplevede paany Johanniternes Ærestribune og de glimrende Hoffester, hvor Konger, Kejsere og Rigets Stormænd hyldede ham som en Triumfator, han hørte paany Granaternes Hvislen over det elskede Paris, sad i Kommunens Venteværelse paa Raadhuset og tiggede for sine Venners Liv, oplevede det brandrøde Skær over Verdensbyen, Barrikaderne, Civilisationens Undergang, Menneskehedens Fallit, der blev større end hans egen.

En Gang imellem modtog han Besøg i sin Celle, og hele hans Apparition var altid af en besynderlig Virkning paa Gæsterne. Hollænderen Ch. F. Haje („Les Origines de la Croix Rouge") skriver saaledes om sit Besøg: „Medens Aftensolen sænkede sig bag Vorarlbjergenes Tinder, oplyste

Rummet med sine svage Straaler og omstraalede Dunant med Guldglans, blev jeg klar over denne Mands Storhed og forstod fuldkomment de Ord, som Kardinal Langémieux havde udtalt om Dunant: En stor Menneskehedens Velgører, der gennem sit beundringsværdige Værk har vundet et Navn, som Vor Herre allerede vil ære her paa Jorden. . . ."

I 1896 modtog Dunant Besøg af Bertha von Suttner. Det skulde blive et betydningsfuldt Møde mellem de to verdensberømte Fredsforkæmpere. Da Alfred Nobel, Dynamittens Opfinder, kort efter døde, mistede Bertha von Suttner en trofast Ven, der gennem et næsten 25-aarigt Bekendtskab havde ændret sin Livsanskuelse under hendes Paavirkning[31]). Ogsaa paa den sky og verdensfjerne Dunant skulde hun faa den største Indflydelse. Hans gamle Kampaand blev vækket. Han nærmede sig Verden, og den kom ham villigt i Møde. Bertha von Suttners Appel fik ikke mindre Betydning end Baumbergers: „Paa et Asyl i en lille, schweizisk By i et lille Værelse, nøgent som en Fængselscelle, lever og arbejder en Mand. Han er 68 Aar gammel, har langt, hvidt Skæg og milde Øjne. Han ser ud som en fuldendt Verdensmand, er overordentlig spirituel og ytrer sig veltalende og varmhjertet . . . ."

Næsten naaet til Støvets Aar, genoptog Dunant sin Kamp. De gamle, trætte Øjne vendte sig paany mod den Verden, der laa udenfor Cellen i Heiden. Hans manende Raab lød paany. To af hans Kampartikler, „Kleines Arsenal gegen den Krieg" og „Kleines Arsenal gegen den Militarismus", blev i 1897 optaget i Bertha von Suttners Tidsskrift, „Die Waffen nieder". I et manende Opraab, „An die Presse",

henvendte Dunant sig til denne nye Verdensmagt: „Jeg vender mig til Eder i min Lidenhed. Vidunderlig stor er Eders Magt i dette Aarhundrede. For Tusinder er I den eneste Raadgiver, den eneste Leder. Tag ikke Hensyn til Læsernes slette Tilbøjeligheder, tilfredsstil ikke hans Luner, lad være at opmuntre hans Had, men vær hans gode Genius. Kom! Bevæg de Tusinder til at hengive sig til et Fredens Korstog." Dunants jævne Ord virker rørende, næsten naive, men man aner den brændende Sjæl bag hvert Ord, det inderlige Haab om i Livets Aften at opleve det, der er størst og skønnest: Fred mellem Nationerne, Humanitetens Sejr mellem Europas forpinte Folk, der dog alle er Brødre, Forsoningens Sejr over Hadet. Kunde Dunant have søgt en mægtigere Forbundsfælle end den moderne Verdenspresse, den altbetydende Faktor i den offentlige Mening. Pressen havde forlængst overfløjet Kirken som Verdensmagt.

I Efteraaret 1898 fik Dunant Besøg af den norske Sanitetskaptejn – senere General – Dr. Hans Daae. Paa en Restauration i Heiden traf Daae en Dame, der viste sig at være Dr. Altherrs Frue. Kaptejn Daae spurgte, om hun kendte Henri Dunant. „Om jeg kender Dunant," svarede Lægefruen, „ja, vi skaffede ham Tag over Hovedet, da han var saa fattig, at ingen vilde vide af ham. Han var saa fattig, at han maatte ligge til Sengs, mens hans Klæder blev renset, og endnu værre havde han det, da han boede paa et Fattighus i den elendigste Tilstand." Daae forstod ikke, hvorledes det var muligt, at en af Menneskehedens største Velgørere var kommet i en saadan Situation. Med sit Kendskab til menneskelig Svaghed spurgte han: „Drik-

ker han?" „Han! Dunant!" svarede Fruen, næsten indigneret ved Tanken, „nej, han er det mest sobre Menneske paa Jorden. Han smager ikke Spiritus." Under den videre Samtale udtalte Fru Altherr: „Jeg skal gerne fortælle Dem Grunden til Dunants Fattigdom og Glemslen. Man har glemt Manden for hans Værk! Hvert Barn ved, hvad Røde Kors er, og hvert dannet Menneske har Kendskab til Genferkonventionen, men spørg, om nogen af dem kender Dunant, og jeg kan forsikre Dem, at ingen har hørt dette Navn før!" Kaptejn Daae maatte give Fruen Ret. Han havde selv mange Gange følt sig oprørt over dette Ukendskab og over Verdens Utaknemmelighed. „. . . . Paa Sygehuset har han det godt. Min Mand har givet ham to Værelser, og han bliver passet af en Diakonisse. Den russiske Kejserinde giver ham en aarlig Pension, og desuden faar han nu og da nogle Tusind Francs, men selv om han nu har saa mange Penge, at han kan leve uden at tigge, saa bliver dog det sørgelige Faktum staaende tilbage, at han har en stor Gæld, som tynger ham, og at de smaa Pengebeløb, som sendes ham, paa langt nær er i Stand til at dække Gælden. Det mindste, den utaknemmelige Verden kunde gøre for ham, var at betale den Gæld, der tynger ham . . . ." Daae fortæller videre om sit Besøg hos Dunant i det lille Sygehus oppe mellem Bjergene. Oldingen kom imod ham, klædt i graa Slaabrok. „Øjnene var store, mørkebrune, fromme, men livlige. Hans Mimik og Gestikulering var hastig og vekslende som hos en Franskmand." Dette Besøg skulde blive Aarsagen til den store Oprejsning, Verden til sidst ydede Henri Dunant.

Samtidig med Daaes Valfart til den kalkede Celle i Heiden, udvikledes Begivenhederne i Europa. Kejser Nikolaj den Andens Cirkulærnote i Efteraaret 1898 syntes at bære Bud om lykkeligere Tider for den lidende Menneskehed, men Forslaget om en Fredskonference i Haag blev blot modtaget med Kølighed af Stormagterne. Vel befandt Europa sig i en øjeblikkelig Vaabenhvile, men Lunten til Krudttønden var antændt Tusinder af Mile borte, i Faschoda ved den øvre Nil, hvor Marchands og Kitcheners væbnede Styrker stod overfor hinanden, kun ventende paa et Tegn. Naaede Ilden til Krudtet, vilde en Fredskonference være overflødig, og Europa vilde sprænges ved Eksplosionen. Faren drev over, og fire Maaneder senere udsendte den russiske Kejser en ny Cirkulærnote, denne Gang med Mægling, Voldgift og folkeretslige Spørgsmaal paa Programmet. Konferencen i Haag blev vedtaget og fastsat til Maj 1899.

Stemmen fra Heiden lød paany. Med Henblik paa Konferencen offentliggjorde Dunant et langt Opraab under Titlen: „La proposition de Sa Majesté l'empereur Nicolas II." Det indeholdt en Henvisning til og Redegørelse for alle de internationale Konventioner og Unioner, der havde set Dagens Lys siden 1864, saasom Verdenspostforeningen, den internationale Telegrafunion, Overenskomster vedrørende Beskyttelse af Ejendomsretten paa det industrielle, kunstneriske og litterære Omraade, Antislaveri Komiteer, o. s. v. Disse praktiske Udtryk for den internationale Solidaritetsfølelse blev i Dunants Øjne det bedste Varsel for den kommende Konferences Resultater. „.... Maatte denne Konference blive et godt Omen for det kommende Aar-

hundrede. Maatte den i et mægtigt Forbund forene alle de Lande, som oprigtigt arbejder paa, at den store Tanke om Verdensfred skal triumfere over Ufred og Tvedragt. Maatte den gennem en solidarisk Handlemaade befæste de Rettens og Retfærdighedens Principper, som udgør Grundvolden for Staternes Tryghed og Folkenes Velfærd."

Naaede det svage Raab fra Heiden at give Genlyd mellem Diplomaterne i Huis-ten-Bosh's Sale? Hundrede Delegerede fra syvogtyve civiliserede Stater fremførte deres divergerende Meninger om Verdens brændende Problemer, men mange og skønne Toner lød om Voldgift og Mægling. Skulde det være tænkeligt, at Verden var naaet til en ny Erkendelse? Var det tænkeligt, at Krig og Magtanvendelse skulde vige Højsædet for Afgørelser paa folkeretsligt Grundlag, for international Anerkendelse af Folkenes Selvbestemmelsesret? Var det tænkeligt, at de høje Herrer gik til Konferencebordet med et brændende Ønske om at yde Retfærdighed, med en ærlig Vilje til at anerkende andre Stormagters berettigede Krav eller Smaastaternes beskedne Ønsker? Europa klyngede sig til Haabet: Den almægtige russiske Kejser stod jo i Spidsen for dette enestaaende Korstog for Freden! I mere end to Maaneder hvilede Verdens Øjne paa Haag i ængstelig Forventning.

Stakkels bedragne Europa, der mente, at Verdensfreden skulde skabes af Diplomater! Stakkels forpinte Verdensdel, der regnede med, at Fredens Engel svævede i denne Atmosfære af Mistænksomhed og Magtbrynde! Konferencen vedtog Konventioner om Søkrigen og Krigsfangernes Behandling – ja, man naaede endda til Oprettelsen af den inter-

nationale Voldgiftsdomstol – men for en Sikkerheds Skyld vedtog man samtidig at forbyde Udkastning af Sprængstoffer fra Luftballoner, Anvendelse af Dum-Dum Kugler eller Projektiler med giftige og kvælende Gasarter. Tre Maaneder senere udbrød Boerkrigen. Staternes mægtige Kaprustning begyndte. Fjorten Aar senere stod Verden i Brand.

Stemmen fra Heiden tav. Hans Profeti fra 1897 syntes at nærme sig sin Virkeliggørelse: „Ak! Krigen lever endnu! Den har visselig ændret Skikkelse, men er blot blevet frygteligere. Alt det, der udgør vor Civilisations Stolthed, stilles i dens Tjeneste. Jeres elektriske Jernbaner, Luftskibe, Undervandsbaade, Fotograferingskunst, Telegraf, Telefon og andre vidunderlige Opfindelser vil tillige med jeres Værktøj til Myrden af Mennesker blive til fortræffelig Nytte for Krigen. Hvad har man ikke allerede opfundet for lettere og sikrere at kunne myrde! Hvor hurtig er Menneskeheden ikke til at myrde med Haand og Hjerte!

Træn jeres Heste til Slagene, opøv jeres uskyldige Duer til Fordærvets Budbringere, tæm Svalerne til Krigsfugle, anvend Heste, Mulæsler, Okser, Elefanter, Kameler og Dromedarer til jeres Militærtransporter og Krigskammerater i Felten! Gør hele Skabelsen anvendelig for jeres Blodbad! Tving alt levende med jer i Massakren! Men hurtigt! Saaledes, at hver og en vil staa rustet før det store Blodbad!

Ær de geniale Opfindere, der med en saadan Glæde og Henrykkelse gør deres Ødelæggelsesværktøj fuldkomment! Overhæld dem med Udmærkelser, stop dem fulde med Guld! Kæmp om at ødelægge Civilisationens Stolthed, dens

skønneste Mesterværker: Paladser, Slotte, Kunstsamlinger og Havne, Viadukter, Bygninger og Mindesmærker af alle Slags! Men glem ikke, at paa samme Tid vil den Civilisation, som I nu i saa høj Grad drager Nytte af, synke i Ruiner og med den ogsaa jeres Velstand, jeres Handel, jeres Industri, jeres Jordbrug og maaske ogsaa jeres nationale Frihed og jeres lykkelige Hjemmeliv!"

18. Kapitel

KAPTEJN HANS DAAES FORSLAG – DE NORSKE KVINDEFORENINGERS KAMPAGNE – DEN MINDEVÆRDIGE DAG I DET NORSKE STORTING – NOBELS FØRSTE FREDSPRIS – DET GRØNNE KORS – STEMMEN FRA HEIDEN FORSTUMMER – HENRI DUNANTS DØD – TESTAMENTET

Kaptejn Hans Daae vendte tilbage til Kristiania, dybt grebet af sit Møde med den ensomme Fredsapostel. Han var klar over, at Verdens Chance for at yde Henri Dunant fuld Oprejsning var nær forestaaende: I 1901 skulde Nobels Fredspris uddeles for første Gang! Daae skrev et smukt Indlæg i Tidsskriftet, „For Kirke og Kultur" (April 1899), hvor han klarlagde Henri Dunants Indsats til Gavn for Menneskeheden og omtalte de Forhold, som denne Menneskehedens Velgører nu levede under. Indlægget sluttede: „Om kort Tid skal vort Storting uddele den Nobelske Pris til den ivrigste Fredsforkæmper eller den, der har bidraget mest til at forbrødre Folkene. Jeg tror at fremme Retfærdigheden ved at anbefale Henri Dunant til, fremfor nogen anden, at blive tildelt denne Pris. En saadan Afgørelse vil vinde det menneskekærlige Europas udelte Bifald."

I Begyndelsen mødte Daae kun tvivlende Hovedrysten og beklagende Skuldertrækninger. Kandidaterne til den første Fredspris havde mange og mægtige Fortalere. Bjørnstjerne Bjørnsons Kamp og Ideer var jo i den rette Aand: Frihed for alle undertrykte Folk, Sammenslutning af germanske og romanske Folkeslag, Verdensføderation, Pacifismens endelige og fuldstændige Sejr. Hvor mange kæmpede

ikke i denne Aand, for Folkefællesskab og Verdensfred. Henri Dunants store Fortjeneste var Røde Kors, men Røde Kors var afgjort ikke en Institution i de radikale Pacifisters Aand.

Det skulde blive de norske Kvinder, der antog sig Dunants Sag og førte den til Sejr. Kaptejn Daae henvendte sig til Formanden for „Norske Kvinders Sanitetsforening", den dygtige og initiativrige Fru Frederikke Marie Qvam. Sagen kunde næppe være havnet i bedre Hænder. Den 14. December 1900 holdt Fru Qvam et Foredrag om Dunant i den kvindelige Stemmeretsforening. Der var fuldt Hus og begejstret Tilslutning. Fruen udarbejdede derefter en Brochure om Dunant og udsendte den til alle Stemmeretsforeningens Afdelinger, til Kvindesags- og Diskussionsforeninger. Hun anmodede om dens Oplæsning ved fuldtallige Møder, og i Tilfælde af Tilslutning, bad hun om Oplysning om hvor mange Kvinder, der stemte. Fra hele Landet indløb Meddelelser om udelt Tilslutning. Efter at Fru Qvam ogsaa havde holdt Foredrag i Sanitetsforeningen, blev Andragendet til Stortingets Nobelkomité ordnet saaledes, at Stemmeretsforeningen fik sit Forslag fremført af den kendte Politiker – senere Statsraad – Qvam, mens Rigsadvokat Getz fremlagde Forslaget for „Norske Kvinders Sanitetsforening". Begge Forslag var undertegnet med det Stemmetal, der var indkommet til hver respektive.

Om den højtidelige Dag, da Fredsprisen skulde uddeles, skriver Fru Qvam ganske jævnt: „. . . . Dagen kom, den 10. December 1901, da Nobelprisen skulde uddeles i Stortinget. Alle interesserede havde samlet sig. „Diplomat"-logen var mod Sædvane overfyldt af Herrer, saa vi Kvinder

maatte nøjes med at sidde i Logen ovenpaa. Aah, hvor var jeg spændt, – der gik saa stygge Rygter. Fru Ida Konow, som sad ved Siden af mig, greb mig i Armen og sagde: „Gud, du bliver da ikke syg, Fru Qvam? Jeg hører, hvor Hjertet banker." Ja, det var sandt! Men saa lød det: „Henri Dunant faar Prisen", og jeg sank ned paa Stolen – en Glædesmumlen gik gennem hele Forsamlingen. Det var den største Sejr, som L.K.S.F. og norske Kvinder tilkæmpede sig. Hvor glade var ikke alle, og Daae ikke mindst. Ja, der kom inderlig Tak fra alle Kanter. Stortingets Mænd var ogsaa med i Glæden . . . ."

Nobels første Fredspris blev tildelt to Oldinge, den 79-aarige Frédéric Passy og den 73-aarige Henri Dunant, med Halvdelen til hver. Det var to gamle Kampfæller, der i deres Livs Aften modtog en Verdens Tak. Endelig var der ydet Henri Dunant Retfærdighed. Gennem et langt og bevæget Liv havde han Gang paa Gang mødt den største Forstaaelse hos Kvinderne. De havde været det straalende Forbillede for denne ensomme Mand, der aldrig skulde møde Kærligheden her i Livet. Næsten tres Aar var svundet, siden han startede sin pure Ungdoms Gerning i Begejstring for Elizabeth Fry's Arbejde. Harriet Beecher-Stowe havde senere aabnet hans Øjne for Negerslavernes Kaar, og Florence Nightingale var blevet Symbolet paa den Menneskekærlighed, han havde viet sit Liv. Lombardiets jævne Bondekvinder og Milanos fornemme Damer havde givet ham Troen paa, at Barmhjertigheden engang vilde sejre over Uforsonligheden, Kærligheden over Hadet, og det havde været en Kvinde, Clara Barton, der havde ført hans Værk

til Sejr i Amerika. Kvindernes rige og varmtfølende Hjerter havde været af uendelig Betydning for det Storværk, der nu bredte sig over Verden.

I den fattige Celle i Heiden havde han, i dyb Taknemmelighed for denne Indsats, udkastet Planer til Beskyttelse af de unge Kvinder, der maatte forlade Hjemmet for at drage ud i Verden. Han vilde gennem en international Institution, „Grønne Kors", yde disse unge Kvinder Retsbeskyttelse, aandelig og materiel Bistand – „fremfor alt i de store farlige Befolkningscentrer." Dunants gamle, trætte Øjne saa med Fortrøstning hen til Kvinderne, der engang skulde redde en forpint og blødende Verden. „I Følelsen af hellig Solidaritet vil Kvinderne danne et Forbund, der fører til Fredens Virkeliggørelse. Fra Hjemmene vil Fredstanken, Fredskærligheden brede sig ud i Livet og vinde frem til Sejr." Ved Solferino havde Kvinderne baaret de første Sten til et Kæmpeværk. 42 Aar senere udtalte Norges Kvinder deres Tak og Beundring for dette Værk.

For Oldingen i Heiden blev den store Ære til Glæde og Opmuntring. Den blev Æresoprejsningen efter Verdens ubarmhjertige Dom. Allerede fem Aar i Forvejen havde Vennen Bastings gamle Enke skrevet til ham: „Jeg er bedrøvet over, at De har maattet gennemgaa saadanne Lidelser, og at De ogsaa har været plaget af de Bekymringer, som De ufrivilligt har tilføjet Deres Venner. Men Værket har haft Fremgang. Gud havde udvalgt Eder til den, der skulde tage Initiativet til det og føre det frem. Det er hos Ham, De bør aflægge Regnskab for Eders Handlemaade. De er for gammel og for from til ikke nu at handle oprig-

tigt. Jeg er glad over, at jeg har skrevet til Eder, og haaber, at vi en Gang skulde mødes paa den Plads, hvortil saa mange af vore Kære allerede er gaaet før vi. Gud bevare Eder." Men først nu havde Dunant opnaaet den hele Verdens fulde Tilgivelse.

Gennem de mange Aar var Fattigdommen blevet Henri Dunants tro Følgesvend, og han ønskede heller ikke nu at ændre sin Levevis. Den fattige Celle var blevet hans Fristed, hans Verden, den kalkede Ramme om hans Livsaftens bitre Skuffelser. I lange Dage og Nætter havde de nøgne Vægge lyttet til hans Klager og Bebrejdelser, til de fortvivlede Fredsraab, der ikke havde givet Genlyd i den golde Ørken. „Jeg bliver aldrig forstaaet!" havde han klaget. Nu var han endelig blevet forstaaet.

Blev Henri Dunant lykkeligere? Var den personlige Oprejsning ham nok? Havde Oldingen, der nærmede sig Dødens Tærskel, ikke gerne givet Afkald paa alt, om hans Drøm blot var blevet til Virkelighed? Med fuld Fortrøstning havde han engang set hen til Kejser Wilhelm II som Europas Frelser, men Illusionen var bristet i Haag. I Nikolaj II, Ruslands mægtige Kejser, havde Dunant øjnet det sidste Haab. Indkaldelsen til Fredskonferencen i Haag havde dog givet de bedste Løfter, men der skulde ikke gaa mange Aar, før „Fredskejseren" slog paa sit brede Sværd i Manchuriet. Den russisk-japanske Krig blev Følgen. Verden syntes at skulle lide til sin Undergang. Krig skulde stadig være det afgørende Led i Staternes Politik. Det virker næsten tragikomisk at notere de 111 internationale Voldgiftskendelser, der faldt i Aarene 1881–1900.

Fra Heiden lød Stemmen svagere. Den havde sidste Gang lydt ved Boerkrigens Udbrud i „Article sur la Question du Transvaal" (Amsterdam 1900), men nu tav den. Fra Mansell paa Bodensøens modsatte Bred lød en stadig kraftigere Stemme – Grev Ferdinand von Zeppelins! Tonerne ved Bodensøen havde ændret Karakter[32]).

Aarene svandt. Den 4. August 1908 sejlede et glinsende Uhyre i majestætisk Fart højt oppe under den blaagraa Morgenhimmel. Grev von Zeppelin drog ud paa sin berømte Langfart, der næste Dag skulde ende med Katastrofen i Echterdingen. Fra Cellen i Heiden lød intet Raab mod denne Luftens Giganterobrer. Henri Dunant var træt. Den 8. Maj 1908, paa sin 80-aarige Fødselsdag, var han blevet hyldet og mindet af hele den civiliserede Verden. Men Henri Dunant havde sendt sit sidste Budskab til den Menneskehed, der paa samme Tid var med i den store Opmarch til Verdenskrigen. Kampfællerne fra gamle Dage var gaaet bort, en efter en: Wagner, Dufour, Appia, Maunoir, Basting, Lesseps, Dupanloup, de Beaufort, Marbeau.

Kun faa af Kampaarenes Navne var tilbage. I England sad en gammel, snart 90-aarig Kvinde, æret og agtet af Nationen og den hele Menneskehed: Florence Nightingale. I Genève stod en Olding som det ærværdige Symbol paa Humanitetens Aand, hædret og dekoreret til det ukendelige. Alexis François siger: „Hvem husker ikke den 80-aarige Gustave Moynier, da han fremtraadte paa Genèvekongressen 1906? Med det hvide Skæg over sit ordenspryddede Bryst lignede han en orientalsk Halvgud, over hvilken Golcondas Skatte var blevet øset." I Amerika udstødte den

snart 90-aarige Clara Barton sit Klagesuk: „Om dog nogen i det mindste kunde fortælle mig, hvorledes jeg skal komme ud af Amerika. Kunde ikke nogen forhøre sig hos de meksikanske Myndigheder, om ikke en Kvinde, der ikke kan fortsætte at leve i sit Fædreland, kan finde et Hjem og Fristed der?" Den barmhjertige „Stormfugl"s sidste Aar blev bitre og ulykkelige. Til en vis Grad blev hendes Skæbne ikke ulig Dunants. I Frankrig kæmpede den 87-aarige Frédéric Passy sin sidste Kamp i Spidsen for den nye Generation, der fylkede sig om Fredens Fane.

En straalende Højborg rejste sig i Haag: Fredspaladset. Andrew Carnegies Millioner rejste den Bygning, der skulde staa som Symbol paa Fred og Fordragelighed mellem Nationerne. Inden faa Aar kunde Indvielsen finde Sted. Men 1914 nærmede sig. De nationale Røde Kors udvikledes. Inden længe skulde den internationale Røde Kors Komité i Genève staa Ansigt til Ansigt med en Kæmpeopgave. Dens ærværdige Præsident, Gustave Moynier, modtog – omend indirekte – Verdens Anerkendelse i 1904, da „Institut du Droit International" fik tilstillet Nobels Fredspris.

Skæbnen skulde vise sig blid mod Fredens og Humanitetens Apostle. De skulde forskaanes for at opleve det store Ragnarok, Tilintetgørelsen af deres stolte Maal. De tog Afsked med Civilisationen, før den sank i Ruiner. Elie Ducommun døde i 1906, William Randal Cremer i 1908, Gustave Moynier, Florence Nightingale, Leo Tolstoj og Henri Dunant i 1910, Clara Barton, Frédéric Passy og Auguste Beernaert i 1912, Tobias Asser i 1913. Verden stod foran den store Opmarch. Albert Gobat døde i 1914,

Bertha von Suttner i Juni samme Aar, og i August myrdedes Jaurès.

Den 30. Oktober 1910 døde Henri Dunant. Telegrafen gnistrede sin Nyhed over hele den civiliserede Verden. Stifteren af Røde Kors, Menneskehedens største Velgører, havde lukket sine trætte Øjne for bestandig. Han havde fulgt den store Humanitetsgarde ind til den evige Fred. Det furede, forpinte Ansigt hvilede nu endelig i Dødens Ro, omgivet af Skæggets Sølvglorie. Diakonissen havde foldet hans spinkle Hænder over Brystet.

Henri Dunants Testamente[33]) var kort. Det blev et sidste trodsigt Budskab til Verden. „. . . . Jeg ønsker at blive baaret til min Grav som en Hund, uden en eneste af jeres Ceremonier, som jeg ikke vedkender mig. I Forvisning om jeres Venskab, regner jeg med, at I vil opfylde mit sidste jordiske Ønske. Amen. Jeg er en Discipel af Kristus, som i det første Aarhundrede, og intet andet."

I dybeste Stilhed blev Henri Dunants Urne bisat i Columbariet i Zürich. Verden opfyldte hans sidste beskedne Ønske.

Intet stolt og prangende Monument knejser over Henri Dunant, men en blødende Verden vil mindes hans Navn til evig Tid. Selve hans Værk, Røde Kors, er det største og skønneste Mindesmærke. Det bliver staaende for Fremtidens Generationer.

EFTER HENVISNING FRA TEKSTEN

[1]) I 1848 arbejdedes der i Schweiz paa den Forfatning, der skulde gøre et Forbund af Stater til en Forbundsstat. Grundlaget var allerede lagt det foregaaende Aar, da St. Gallen, „Skæbnekantonen", lagde det afgørende Lod i Vægtskaalen, og det radikale, protestantiske Parti fik Flertal paa Forbundsdagen. Den voldsomme antiklerikale Stemning i de protestantiske Kantoner bevirkede, at der udstedtes Paabud om Jesuitternes Udvisning af de syv katolske Kantoner, der havde dannet Særforbund i Strid med Pagten af 1815 (Efter Aargaus Ophævelse af Klostrene og Luzerns Indkaldelse af Jesuitterne.). De syv Kantoner vilde ikke bøje sig, og i November 1847 udbrød „Sonderbundkrigen".

[2]) Af „Erindringer fra Solferino", oversat af Emilie og Tom Smidth.

[3]) Jean Dominique Larrey, født 1766. Faderen var Militærlæge og Onklen Professor i Kirurgi ved Universitetet i Toulouse. 14 Aar gammel blev Larrey Assistent hos Onklen, og Aaret efter overtog han dennes Anatomitimer! Blev Marinelæge 1787, tog til Paris, sympatiserede med Revolutionen, deltog i Stormen paa Bastillen. Gjorde ved et Tilfælde Bekendtskab med den unge General Bonaparte. Fulgte i 1792 Rhinarméen og fremkom her med sit opsigtsvækkende Forslag om Oprettelse af „flyvende Ambulancer". Det følgende Aar blev disse til Virkelighed, med tre Læger og een(!) Sygebærer ved hver Ambulance. I 1797 udvidedes „de flyvende Ambulancer" til at omfatte hver 1 Overlæge, 14 Læger og et stort Antal Sygebærere. Paa Slagmarken gjorde Larrey aldrig Forskel paa Ven og Fjende, men denne humane Indstilling forskaffede ham Robespierres Unaade. De hurtigt skiftende politiske Forhold blev Larreys Redning. Blev Professor ved Militærskolen, Val de grâce, oprettede Militærlægeskoler i Padua, Udine og Milano, fulgte 1798 Bonapartes Armé til Ægypten som øverste Militærkirurg.

I det blodige Slag ved Eylau opererede han paa selve Slagmarken i 14 Graders Kulde, mens Russerne naaede at bortføre baade hans

Forbindssager og Sabel. Efter Slaget ved Wagram 1809 udnævnt til Baron og testamenteret 100.000 Francs af Napoleon. Ønskede at følge Napoleon til Elba, men Kejseren udtalte, at Soldaterne trængte mere til hans Hjælp. Under Slaget ved Waterloo fik Wellington Øje paa Larrey, der arbejdede midt i Kugleregnen. Han blottede sit Hoved i Ærbødighed og gav Ordre til at lægge Ilden uden om Larrey og hans Hjælpere. Under Revolutionen 1830 i Paris forsøgte en rasende Folkehob at storme det Hospital, hvor Larrey opererede, men han lod Hospitalets Porte slaa op og gik alene frem mod Hoben: „Patienterne derinde tilhører *mig!* Gaa jeres Vej!" Hoben adlød.

„Soldatens Forsyn" blev Larrey kaldt. Hans opofrende Karakter, store personlige Mod og hans humane Arbejde for Slagmarkens Ofre skaffede ham den menige Soldats Kærlighed og hele Nationens Agtelse. Hans store kirurgiske Dygtighed og hans revolutionerende Reformer i Sanitetstjenesten har reddet Titusinder af saarede, der ellers var viet den sikre Død.

[4]) Af „Erindringer fra Solferino".

[5]) I sin Bog anfører Dunant meget omstændeligt – som Fodnote – en fuldkommen Solstraalefortælling om den Kærlighed, MacMahon nød blandt de menige Soldater, in casu Zouaverne i Algier. Han refererer en Samtale mellem to forhenværende Soldater, ført i Diligencen paa Vej til Constantine i 1856. Dunants Hensigt har sikkert været den bedste, men Udtalelsen forekommer næsten *for* smigrende for MacMahon.

[6]) Grevinde Valérie de Gasparin var født Genfer, men nu bosat i Paris, gift med Grev Agénor de Gasparin. Hun havde modtaget flere Litteraturpræmier for religiøse Skrifter, var kendt for sin filantropiske Indstilling og havde under Krimkrigen staaet i Spidsen for en storstilet Tobaksindsamling til Soldaterne. Grev de Gasparin var ivrig Protestant, der kæmpede for at sikre sine Trosfæller fuld kirkelig Frihed. Sammen med Meningsfæller som Dupanloup og Lacordaire arbejdede han ogsaa paa Kirkens Adskillelse fra Staten, og hans Indstilling i Slavespørgsmaalet laa paa Linie med Dunants. To Aar senere tog han selv varmt til Orde for Nordstaternes Hævdelse mod Sydstaternes Oprør i et Skrift, „Un grand peuble qui se relève".

[7]) I 1867 blev Marchal Randon afløst som Krigsminister af Marchal Niel, da det skønnedes, at han ikke formaaede at holde den franske Hær paa Højde med Nutidens Fordringer.

[8]) I 1762 udsendte Jean Jacques Rousseau sin epokegørende „Contrat social", hvori han opstiller en Overenskomst, paa hvilken Samfundet skal hvile, og som skal garantere Menneskerettighederne. I det første Bind, Kapitel IV, skriver han: „Krigen er ikke et Forhold mellem Mand og Mand, men et Forhold Stat mod Stat, i hvilket Deltagerne kun ved et Tilfælde er Fjender, ikke som Mennesker, heller ikke som Statsborgere, men som Soldater, ikke som Fædrelandets Borgere, men som dets Forsvarere. Hver Stat kan kun have andre Stater og ikke deres Borgere som Fjender, fordi man ikke kan have nogen virkelig Forbindelse mellem Ting af forskellig Natur. Da Krigens Maal er Ødelæggelse af den fjendtlige Stat, har man Ret til at dræbe dens Forsvarere, saa længe de har Vaaben i Haand, men saa snart de nedlægger Vaabnene eller overgiver sig, ophører de at være Fjender eller Fjendens Redskaber og bliver simpelthen Mennesker og man har ikke længere Ret over deres Liv."

To Aar senere, i 1764, udsendte den franske Generalintendant de Chamousset et Flyveskrift, hvori han spurgte: „Hvorledes er det muligt, at civiliserede Folk endnu ikke er blevet enige om at betragte Sygehuse som Menneskehedens Helligdomme, som bør respekteres og beskyttes af Sejrherren!" Nøjagtig 100 Aar senere skulde Spørgsmaalet blive besvaret i Genferkonventionen.

[9]) Dunant anfører et Eksempel fra Krimkrigen, hvor der fra St. Petersborg blev dirigeret meget betydelige Sendinger Charpi til Krim, men i Stedet for at Charpiballerne gik til de Hospitaler, hvortil de var adresserede, tog de Vejen til nogle Papirmøller, hvor man uden videre beslaglagde dem som en Vare, der passede godt for Papirfabrikationen!

[10]) Lige siden Krimkrigens Afslutning havde Forholdet mellem Frankrig og Rusland antaget en stedse hjerteligere Karakter, men i Januar 1863 indtraf en Begivenhed, der skulde ændre Billedet totalt. Frihedsbevægelsen i Polen var stadig blevet stærkere, og ved en pludselig Rekrutudskrivning i Januar 1863 prøvede Russerne paa at uskadeliggøre de frisindede Elementer. En almindelig Vægring ved at efterkomme Ordren udartede snart til Oprør. En provisorisk Regering paatog sig at lede Opstanden, og paa en bestemt Dag blev samtlige russiske Garnisoner overfaldet. Det planløse og daarligt forberedte Oprør kulminerede ved Sommertid, da Russerne ved de frygteligste Myrderier og Skændselsgerninger søgte at nedkæmpe det. Tredive Tusind Polak-

ker blev dræbt i Kampene, og to Tusind klyngedes op i de russiske Galger. Frihedskampen havde saa godt som hele Europas Sympati, og en Henvendelse til Rusland fra England, Frankrig og Østrig opfordrede Alexander II til at give Polakkerne Friheden og standse det frygtelige Blodbad. Særlig Napoleon søgte ved Noter og Kongresforslag at opfylde det Haab, der havde fyldt de polske Hjerter, men forgæves. De fortvivlet kæmpende maatte erindre sig det polske Ordsprog: „Gud er for højt oppe og Frankrig for langt borte." Preussen, der ikke ønskede at miste sine polske Besiddelser, stod stiltiende paa Ruslands Side. Den tavse Bismarck noterede med Tilfredshed det kølnede Forhold mellem Frankrig og Rusland.

[11]) Kamillianerordenen stiftedes 1591 af den hellige Camillo de Lellis, der – sammen med Philip Neri, Oratorianerkongreationens Stifter – er Byen Roms Værnehelgen. Ordenens Præster skal uden Undtagelse være uddannede i og udføre Sygeplejegerning, ligesom de ogsaa er forpligtet til at pleje dem, der lider af smitsomme Sygdomme, selv Pest! Dette stiller Kamillianerne paa en ganske særlig og ophøjet Plads mellem andre Ordenssamfund. Den sidstnævnte Forpligtelse – det fjerde af de højtidelige Løfter, de maa aflægge – har til Tider hævet deres Gerning til det heroiske og paa sin Maade skabt Martyrer iblandt dem. I Camillo's Levetid faldt saaledes ikke mindre end 220 Ordensbrødre som Ofre for Arbejdet med at pleje de pestsyge. Gerningens religiøse Moment var stærkere betonet mellem de katolske Kamillianere end mellem Preussens protestantiske Johanniter, men begge Ordener indtager en fremskudt Stilling i det menneskekærlige Barmhjertighedsarbejde.

[12]) Det manglede ikke paa humane Overenskomster gennem Aarene. I den østrigske Arvefølgekrig blev den saakaldte „Frankfurter Overenskomst" afsluttet i 1743 mellem Østrig, Frankrig og England, hvor det aftaltes, at Hospitalerne og de saarede paa begge Sider skulde betragtes som „hellige og ukrænkelige". Overenskomstens Betydning fik dog ingen lang Varighed. Mellem Frederik den Store og Frankrig blev der den 7. September 1759 indgaaet en Aftale – undertegnet af General von Buddenbrock og Marchal de Rougé – angaaende Udveksling af saarede Fanger samt gensidig Beskyttelse af Lægerne.

Fra 1581 til 1864 findes ikke mindre end 291 Overenskomster om Udveksling og Løsladelse af Krigsfanger, om Forplejning af syge og

saarede, om Neutralitetsbeskyttelse for Læger og Sygebærere. De har ikke allesammen været lige værdifulde.

[13]) Den 2. August 1850 undertegnedes „London-Protokollen" af Danmark, Norge-Sverige, Rusland, England og Frankrig. Den fastslog de underskrivende Magters Ønske om at opretholde det danske Monarkis Integritet. Ved „London-Traktaten" af 8. Maj 1852, der ogsaa blev undertegnet af Preussen og Østrig, anerkendtes Prins Christian af Glücksburg som Arving til det samlede danske Monarki, der derefter skulde gaa i Arv i de fra ham nedstammende Mandslinier. Ved Freden med Preussen i Juli 1850 havde den danske Regering truffet den Aftale, at ved Forfatningens Ordning maatte Slesvig ikke bringes i nærmere Forhold til Danmark end Holsten. „Novemberforfatningen" var et eklatant Brud paa denne Aftale, idet den var en Fællesforfatning for Kongeriget og Slesvig.

[14]) Frederik VII havde næret store Forventninger til et dansk-svensk Forbund. Den svenske Gesandt i København, Grev Hamilton, var en ivrig Tilhænger af Tanken. Efter et Møde i Skodsborg i Juli 1863 mellem Frederik VII og Carl XV var Statsminister Hall, der telegrafisk var blevet tilkaldt, næsten overbevist om, at Forbundet nærmede sig sin Virkeliggørelse. Den svenske Konge havde givet ganske utilslørede Tilsagn, men den officielle Brevveksling, der fulgte, bragte ikke Sagen videre. Den svenske Udenrigsminister Ludvig Manderströms Politik gik stedse ud paa at holde Sverige udenfor alle europæiske Konflikter, og selv om han tidligere havde givet Danskerne Grund til Forhaabninger, meddelte han i Oktober 1863 officielt, at man vilde se Tiden an m. H. t. Afslutning af Alliance.

[15]) Pastor Theodor Fliedner, født i Nassau 1800, kæmpede i samme Aand som Elizabeth Fry for en Bedring af Tilstandene i Fængslerne, og det lykkedes ham at faa indført flere humane Reformer. I en hollandsk Mennoniter Menighed traf han en Diakonisse, og det indgav ham den Tanke, at disse Kvinder kunde anvendes til en Fornyelse af Oldkirkens Diakonissegerning i vor Tids evangeliske Kirke. Den 13. Oktober 1836 oprettede han den første Diakonisseanstalt i Kaiserwerth. Den berømteste Elev blev Florence Nightingale, der efter sin Hjemkomst til England udgav et Skrift om denne, Verdens første Diakonisseanstalt. Ved Fliedners Død den 4. Oktober 1864 var der allerede oprettet 300 Moderhuse med 1600 Søstre, der arbejdede paa

omtrent 400 Arbejdspladser. Som alle humane Fremskridt fandt Tanken hurtigt Genklang i Europa, ikke mindst i Skandinavien, hvor der oprettedes Anstalter i København, Stockholm og Kristiania.

[16]) Først i Sommeren 1874 blev en Dansker, H. Suenson, under et Ophold i Genève opsøgt af Gustave Moynier, der udtalte Haabet om, at en Dansker vilde interessere sig for det nationale Arbejde. Suenson paatog sig Hvervet og fik samme Efteraar samlet en Kreds af betydende Mænd, hvoriblandt Etatsraad Jetzmark og Stabslæge N. Salomon. Der blev udsendt en Opfordring til at indtræde i en Forening „efter Genferforeningens Mønster". I Modsætning til Rørbye var Salomon en ivrig Tilhænger af den frivillige Hjælp, og efter en længere Bladpolemik mellem ham og en anonym Indsender blev der i Juni 1875 dannet en midlertidig Bestyrelse. Dette blev meddelt Genèvekomiteen i Oktober samme Aar. Lensgreve Holstein-Holsteinsborg blev midlertidig Formand for „Foreningen for Syges og Saaredes Pleje under Krigsforhold", men i November afløstes han af Generalløjtnant C. A. Thomsen, der kom til at fungere til sin Død 1896. Den 26. Juni 1876 blev Foreningen anerkendt af Regeringen, og det følgende Aar overtog Kong Christian IX Protektoratet.

[17]) J. H. Wichern, Skaberen af den tyske Indre Mission, fødtes i Hamburg 1808. Han var meget religiøs og idealistisk indstillet, og i 1832 modtog han en stærk Paavirkning gennem Amalie Sievekings Indsats under Koleraepidemien. Den 12. September 1833 oprettede han den første Diakonanstalt, „Rauhes Haus" ved Hamburg. I Wicherns Opfattelse af Indre Mission laa der ligesom to Virksomheder, Evangelisation og Diakoni, begge i Tilslutning til Kirken og dens Embede, men begge med Inddragning af Lægmandselementet til Udførelse deraf.

[18]) Da den frygtelige Pest udbrød i Alexandria 1834, og en Trediedel af Befolkningen døde, stillede den unge franske Konsul, Ferdinand Lesseps, sig med største Energi og Opofrelse i Spidsen for Kampen mod Sygdommen. Han lod sit Hjem omdanne til Hospital, han plejede personlig de syge og opsøgte de haardest angrebne, som Lægerne havde forladt af Angst for Smitte. Da han i 1835 blev Præsident for Alexandrias Sundhedsstyrelse, bekæmpede han Sygdommen med saa stor Kraft og Dygtighed, at man snart fik Bugt med den. 24 Aar senere gjorde han det første Spadestik til det Gigantværk, der ganske vist skulde udødeliggøre hans Navn, men samtidig fordunkle Mindet om en 29-aarig Helt,

der satte Livet paa Spil i Barmhjertighedens og Menneskekærlighedens Navn.

[19]) Fenger var indtil 1859 Overlæge ved Frederiks Hospital i København. Under Koleraepidemien 1853 indlagde han sig den største Fortjeneste ved – sammen med fem andre Læger – at bekæmpe Sygdommen, da de kommunale Myndigheder havde givet op. 1859–63 var han Finansminister, indtog samme Post 1870–72, og i Aarene 1875–83 var han Finansborgmester i København. Den højtbegavede Personlighed var Danmark en udmærket Repræsentant i Genève.

[20]) De nationale Hjælpeforeninger dannedes i følgende Aar: 1863: Württemberg – 1864: Preussen, Belgien, Hessen, Frankrig, Italien, Spanien – 1865: Norge, Sverige – 1866: Sachsen, Baden, Schweiz – 1867: Holland, Østrig, Rusland – 1868: Bajern, Tyrkiet – 1870: Storbrittanien – 1876: Danmark, Serbien – 1877: Grækenland, Japan – 1879: Ungarn. (Grunden til Danmarks sene Placering maa søges i de tidligere omtalte Omstændigheder.)

[21]) Krigshistorisk set var denne Kamp paa mere end een Maade interessant, idet der for første Gang i et europæisk Søslag deltog Panserfregatter, 7 paa østrigsk og 11 paa italiensk Side. Allerede den 9. Marts 1862 havde „Merrimac" og John Ericssons „Monitor" udkæmpet deres drabelige Kamp paa Hamptons Red, men Søslaget ved Lissa blev den første europæiske Styrkeprøve. Den østrigske Flaade kommanderedes af Admiral Thegethoff – kendt fra Søslaget ved Helgoland 1864 – og den italienske af Admiral Persano. Italienerne mistede deres største Skib, „Re d'Italia", der blev løbet ned af Thegethoff, og Panserfregatten „Palestro", der blev skudt i Brand og sprang i Luften. Især blev Sænkningen af „Re d'Italia" en dyb menneskelig Tragedie. Hele Besætningen, omkring 1000 Mand, kæmpede en fortvivlet Kamp med Bølgerne, men alt Redningsarbejde var udelukket under selve Søslaget, og Sømændene blev overladt til deres Skæbne. Begivenheden skulde senere faa Betydning for Henri Dunant.

[22]) I Oktober 1864 var en Deputation fra Nordslesvig i Frankrig for at anmode den franske Regering om at medvirke til Løsning af det nordslesvigske Spørgsmaal ved Folkeafstemning. Udenrigsministeren svarede, at det ikke i Øjeblikket lod sig gøre, men at der muligvis senere kunde vise sig en Mulighed for at bringe Sagen frem. En ny Henven-

delse – med 4000 Underskrifter – rettedes til Napoleon i Februar 1865, og Bestræbelserne resulterede i, at Pragfredens § 5 efter Frankrigs Forslag bestemte, at „Befolkningen i de nordlige Distrikter afstaas til Danmark, naar den ved fri Afstemning tilkendegiver Ønsket om at blive forenet med Danmark".

Alle Forsøg paa at faa § 5 opfyldt viste sig dog haabløse, og ved en Traktat af 11. Oktober 1878 gav Østrig sit Samtykke til, at Preussen erklærede Paragraffen for ophævet. Nordslesvigerne stod naturligvis magtesløse overfor dette Overgreb, men gennem de følgende halvtreds Aar fremholdt de deres Ret og Krav.

[23]) Som Svar paa „Dreyfus Processen" udsendte den unge Wieneradvokat, Theodor Herzl, i 1896 sin epokegørende Bog, „Jødestaten", i Paris og grundlagde dermed den moderne *Zionisme*, den rent nationale Bevægelse uden religiøst Program, der tilsigtede at skabe Jødefolket „et retsligsikret Hjemsted i Palæstina", ved ligefrem – efter Herzl's storpolitiske Idé – at afkøbe det bundforgældede Tyrkiet Palæstina for jødiske Penge og saa efterhaanden lade Jøderne indvandre for at kolonisere Landet.

[24]) Napoleons Adjutant, General Pajol, nedskrev en kort Beretning om Kejserens Deltagelse i Slaget og prøvede senere paa at faa den udsendt som Brochure, men Thiers' Regering, der frygtede for dens Virkning paa den offentlige Mening, nægtede dens Udsendelse. Beretningen modgik de verserende Paastande om, at Kejseren havde siddet ganske udeltagende under Slaget og røget Cigaretter, mens Sandheden var den, at han – forpint og dødeligt udmattet – ikke gav sig Tid til at indtage nogen Føde.

To Breve til Kejserinden giver et sikkert ærligt Billede af den Sjælsstorhed, Napoleon naaede i Ulykken. Det første Brev, dateret 2. September i Hovedkvarteret, lød: „Min kære Eugénie! Det er umuligt at skildre dig, hvad jeg har lidt, og hvad jeg endnu lider. Denne Hærens March var mod alle Krigskunstens Regler og maatte ende med Undergang. Katastrofen er fuldstændig. Jeg vilde have foretrukket Døden fremfor en saa ulykkelig Overgivelse, og dog er denne under disse Omstændigheder den eneste Maade til at undgaa Nedslagtningen af 60.000 Mand. Alt dette kunde jeg udholde, hvis mine Kvaler var endte dermed, men jeg tænker stadig paa dig, paa vor Søn og paa det ulykkelige Land. Gud beskærme det! Hvad vil der ske i Paris? Jeg har lige

talt med Kongen. Han havde Taarer i Øjnene, da han talte om den Smerte, jeg maatte føle. Han tilbyder mig et af sine Slotte ved Kassel. Men hvad bryder jeg mig om det Sted, hvor jeg skal leve! Jeg er fortvivlet. Farvel. Jeg kysser dig inderligt. Napoleon."

I det andet Brev, afsendt fra Bouillon nær den belgiske Grænse, giver Napoleon en nærmere Beskrivelse af de frygtelige Tilstande i Sedan og slutter: „. . . . Midt i al denne Ødelæggelse meddeler Generalerne mig, at al Modstand er haabløs, at Tropperne er desorganiserede, Ammunitionen bortskudt og Fødemidlerne ved at slippe op. Vi forsøgte et Udfald, der mislykkedes. Jeg var fire Timer i Ilden. Denne March gennem de preussiske Hærmasser har været mig en sand Tortur. Farvel og mange Kys. Napoleon."

[25]) Efter sin Flugt fra Tuillerierne tilbragte Kejserinden Natten i den amerikanske Tandlæge Dr. Evan's Hus, naaede næste Dag Deauville, og under en forrygende Storm krydsede hun sammen med sine trofaste Hjælpere den engelske Kanal i Sir John Burgoynes lille Yacht, „Gazellen".

[26]) I Februar 1941 er Dunants Idé – blot i ændret Form – blevet taget op til Behandling, idet der er foreslaaet Oprettelse af *Røde-Kors-Zoner for Børnene i de krigsførende Lande!* Uden at det dog nævnes, kan Grundtanken i denne Idé føres tilbage til 1870!

Den 8. Februar 1941 meddeles i Telegram over Bern: „Antagelig under Ledelse af det internationale Røde Kors vil der blive startet en international Hjælpeorganisation til Fordel for „Krigens Børn". Det er Hensigten at faa udarbejdet en Liste over alle de Steder, der kan tjene som „Sikkerhedszoner" og som udelukkende skal optage evakuerede Børn fra de Zoner i de krigsførende Lande, der er udsat navnlig for Luftangreb. Denne Liste skal ad Forhandlingsvejen tilstilles de krigsførende Landes Regeringer med Anmodning om, at de enten godkender de opførte Steder eller selv udpeger Steder inden for deres Omraade til det opgivne Formaal.

Organisationen af denne Plan vil antagelig blive henlagt til Lissabon. Den portugisiske Kortbølgesender har allerede af den portugisiske Regering og med officiel amerikansk Støtte planlagt Propagandaudsendelser paa Tysk, Engelsk, Fransk og Italiensk til Fordel for Planen. Endvidere er det Hensigten at mobilisere samtlige Rotary-Foreninger i Verden til Gennemførelsen af Hjælpeplanen for „Krigsbørnene".

Det er selvfølgelig en Forudsætning, at alle krigsførende Lande giver deres Tilslutning og erklærer sig rede til at indrette særligt beskyttede Byer, til hvilke Børnene fra de truede Omraader kan evakueres. Det foreslaas, at det særlig bliver Byer, der let og hurtigt kan naas i pludseligt opstaaende farlige Situationer."

[27]) Napoleon siger om den daværende Situation i Paris: „. . . . I Chalons fik jeg ogsaa daarlige Nyheder fra Paris. Efterretningerne gik ud paa følgende: Kejserindens Regering strider haardt mod Opgavens Vanskeligheder. Oppositionen bliver for hver Dag mere oprørsk og farlig. Folket lider under den stærke Ophidselse, der bearbejdes af samvittighedsløse Agitatorer, der kun har for Øje at drage Fordel af den forvirrede Situation til Fremme af deres egne Formaal. Hidtil har vi holdt de revolutionære Grupper nede, men farlige Agitatorer som Flourens og hans Fæller rejser igen Hovedet og faar nyt Mod for hvert af vore Nederlag. Der er en inderlig Forstaaelse mellem det radikale Venstre, den yderliggaaende Presse og Arbejdernes Internationale . . . . Ordenens og Kejserdømmets Fjender bygger deres Haab paa Preusserne. De raaber Hurra for Moltkes Sejre . . . . En Krise synes overhængende. Regentindens Hjælpemidler var meget knappe, da næsten alle gode Tropper var sendt til Fronten . . . ."

[28]) Om Gallifet, hvis Navn i den kommende Tid altid skulde nævnes af Kommunarderne i samme Aandedrag som en Forbandelse, siger Pajol: „. . . . Han havde imidlertid under Kommunen vist sig som en skaanselsløs Nedsabler og nedkaldt over sig de revolutionære og radikale Gruppers Had. Derfor mente han det maaske bedst ikke at bringe i Erindring, at han engang havde været Kejserens Yndling . . . ."

[29]) I 1881 dannede Clara Barton i Washington „American Association of the Red Cross", og i August samme Aar Amerikas første Lokalforening af Røde Kors i Dansville. I 1882 ratificerede Kongressen endelig Genferkonventionen, og U. S. A. indtraadte dermed som Nr. 32 af tilsluttede Stater. Clara Barton blev det amerikanske Røde Kors' første Præsident og virkede som saadan lige til 1904. Hun var i Besiddelse af en uhyre Energi – hendes nom de guerre blev af samme Grund „Stormfuglen" – men ogsaa af en Del Selvraadighed, der ofte gav Anledning til Kritik. Den amerikanske Organisation er nu Verdens største og mest betydende Røde Kors.

[30]) Allerede Hugo Grotius (1583–1645) behandler Krigsfangernes Kaar i sit berømte Værk, „Krigens og Fredens Rettigheder", der danner det egentlige Grundlag for videnskabelig Behandling af Folkeretten. Man faar et godt Begreb om Datidens Syn paa Krigsfangerne. Den højt ansete Retskyndige, der af Samtiden blev betragtet som yderst human og fremskridtsvenlig, udtaler, „at vel skal den saarede paa Slagmarken skaanes, men han er med Rette Sejrherrens Slave".

Den første, der virkelig tog Kampen op for en Bedring af Krigsfangernes Kaar, var Englænderen John Howard (1726–1790), der engang faldt i fransk Krigsfangenskab, da hans Skib blev opsnappet af en Kaper. Ved Selvsyn erfarede han Fangernes umenneskelige Behandling i de franske Statsfængsler, og da han senere fik Lejlighed til at konstatere, at Forholdene i de engelske Fængsler ikke var bedre, fremsatte han en Række Reformforslag, der blev imødegaaet med Spørgsmaalet: „Er det da bedre andre Steder?" Howard rejste rundt til utallige Fængsler, først i England, senere paa Fastlandet, og da han døde paa Krim – smittet af en pestsyg – havde hans humane Reformforslag forlængst fundet Genklang hos Myndighederne. Hans Kamp gjaldt vel i første Række Fangerne i de engelske Statsfængsler, men ogsaa for Krigsfangerne krævede han en mere menneskelig Behandling ud fra den Betragtning, at de kun havde gjort deres Pligt og derfor ikke skulde behandles værre end Tyve og Mordere. I St. Paul's Cathedral i London staar nu hans Billedstøtte med en brudt Lænke under Foden og Inskriptionen: „Fængslernes Reformator".

[31]) Da den 40-aarige Alfred Nobel i 1873 slog sig ned i Paris, fik den daværende østrigske Komtesse, Bertha Kinsky, Stillingen som hans Sekretær. Deres egentlige Samarbejde blev af meget kort Varighed, men det blev til et Venskab for Livet, hovedsagelig opretholdt gennem Korrespondence. Da Bertha von Suttner i 1889 udsendte sit epokegørende Fredsværk, „Die Waffen nieder", skrev Nobel til hende: „Jeg har lige endt Læsningen af Deres vidunderlige Mesterværk. Man siger, at der findes 2000 Sprog – det vilde være 1999 for mange – men der er sikkert ikke eet deriblandt, til hvilket Deres herlige Bog ikke burde oversættes, paa hvilket den ikke burde læses og gennemtænkes . . . ."

I 1893 omtalte Nobel for første Gang sin store Plan i et Brev til Bertha von Suttner: „. . . . Jeg vilde gerne stille en Del af min Formue til Disposition, saaledes, at der heraf hvert femte Aar skulde uddeles

en Præmie (lad os sige ialt 6 Gange, for hvis det ikke indenfor 30 Aar er lykkedes at reformere det bestaaende System, vil man uvægerligt vende tilbage til Barbariet). Denne Præmie skulde tildeles den eller dem, som havde bragt Europa det største Skridt frem mod Virkeliggørelsen af Verdensfredsideen . . . ."

[32]) Grev von Zeppelin søgte økonomisk Støtte i Offentligheden for sine Bygningsplaner. Den 3. Oktober 1903 indeholdt „Die Woche" et af hans Opraab, hvori det bl. a. hedder: „. . . . Hvem tør haabe, at Skæbnens Gunst og Medmenneskers Hjælp i nær Fremtid vil bringe nogen anden saa langt frem, som jeg er blevet bragt? Findes denne anden ikke, saa forsvinder med mig Udsigten til, at man vil komme i Besiddelse af hine Flyveskibe, som kan udspejde det inderste af Fjendens Land, dets Fæstninger og Havne, som i sin Egenskab af flyvende Stationer for traadløs Telegrafi kan tilvejebringe Forbindelser paa de længste Afstande . . . ."

[33]) Efter Dunants Ønske var hans Del af Nobelprisen blevet staaende i Banken, saaledes at han kun hævede af Beløbet efter Behov. Ved hans Død stod der endnu 36.000 Kroner tilbage, der deltes ligeligt mellem „Norske Kvinders Sanitetsforening" og Røde Kors. Senere dannedes en Komité, bestaaende af en Repræsentant for hver Forening samt Nobelkomiteens Formand, Statsraad Løvland, til at bestyre Henri Dunants Fond.

CLARA BARTON: A Story of the Red Cross.
HANS DAAE: Henri Dunant, en kulturhistorisk Skitse.
HENRY DUNANT: Erindringer fra Solferino, oversat af Emilie og Tom Smidth.
J. HENRY DUNANT: Un Souvenir de Solferino, 3. Udg.
For Kirke og Kultur: Særaftryk April 1899, Henri Dunant.
ALEXIS FRANÇOIS: Un grand humanitaire.
P. GRÜNBERG: Henri Dunant.
MARTIN GUMPERT: Dunant, der Roman des Roten Kreuzes.
C. F. HAJE og J. M. SIMON: Les Origines de la Croix Rouge.
ANN MARGRET HOLMGREN: Henri Dunant, en Mänslighetens Välgörare.
Kringsjaa XIII, 66: Henri Dunant.
Kringsjaa XIII, 280: Henri Dunant om Tsarens Forslag.
Folkehelsen: Særaftryk, Maj 1928, F. M. Quam: Henri Dunant.
Les prix Nobel en 1901. (Stockholm 1904).
G. MOYNIER: Das rothe Kreuz, Minden 1883.
RUDOLF MÜLLER: Entstehungsgeschichte des Roten Kreuzes.
FR. SVENDSEN: Johanniterne og Røde Kors.
F. M. QUAM: Foredrag af 14. December 1900, Særtryk af *Folkehelsen*, Maj 1928.
CADOGAN: Makers of modern history, three types: Louis Napoleon, Cavour, Bismarck.
PHILIP GUEDALLA: Det andet Kejserdømme.
DANIEL BRUUN: Fra Sebastopol til Solferino.
W. RÜSTOW: Der italienische Krieg 1859–60.
CARL SØRENSEN: Krigen i Norditalien 1859.
DANIEL BRUUN: Fra Dybbøl til Sedan.
Dags-Telegrafen, April 1864.
CORRA BACON-FOSTER: Clara Barton, Humanitarian.
E. COOK: Life of Florence Nightingale.
OCHSENBEIN: Der General Dufour.
SENN-BARBIEUX: General Dufour.

Baumgartner: Die Schweiz in ihren Kämpfen und Umgestaltungen 1830–50.
Curti: Geschichte der Schweiz im 19. Jahrhundert.
Kejserinde Eugénie: Erindringer.
A. v. Holleben: Die Pariser Kommune 1871 unter den Augen der deutschen Truppen.
Wilhelm Dinesen: Paris under Communen, 2. Udg.
Sarah Bernhardt: Erindringer.
Disselhoff: Jubilate, Kaiserwerth 1886.
G. Fliedner: Theodor Fliedner.
Th. Fritsche: Den hellige Kamillus.
Nouveau Larousse illustré.
The Encyclopædia Britannica.
British Universities Encyclopaedia.
The Cambridge modern History.